

MANŽELSKÉ PRÁVO CÍRKVE KATOLICKÉ

se zřetelem

na manželské právo
občanské vůbec,
zvláště na manželské
právo občanské
republiky
československé

Upravil dr. Jan Martinů

MANŽELSKÉ PRÁVO CÍRKVE KATOLICKÉ

SE ZŘETELEM

NA MANŽELSKÉ PRÁVO OBČANSKÉ VŮBEC,
ZVLÁŠTĚ NA MANŽELSKÉ PRÁVO OBČANSKÉ
REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

UPRAVIL DR. JAN MARTINŮ

V OLOMOUCI 1928

Nákladem vlastním. — Tiskly Lidové závody tiskařské a nakladatelské, spol. s r. o. v Olomouci.

Nr. 7802

IMPRIMATUR

Olomucii, die 5. Maii 1928

Josephus Vyvlečka,

Praeses a. e. Consistorii

ČÁST PRVÁ

Úvod do manželského práva církve katolické

Codicis iuris canonici cc 1012—1018

Konstitucí Benedikta XV. Providentissima Mater Ecclesia ze dne 27. května 1917 prohlášen nový církevní zákoník s platností od 19. května 1918. Tak splněna touha katolického světa po nové, časovým poměrům vyhovující kodifikaci církevního práva a zdolán vpravdě obtížný úkol, jež Pius X. si vytyčil na počátku svého pontifikátu. Prohlášením nového církevního zákoníka budova církevní kázně postavena na novou, pevnou, časovým potřebám vyhovující právní basi, což značně přispělo k ujasnění, upevnění a obnově církevní kázně vůbec a zvláště kázně manželské.

Nový církevní zákoník nevěnuje manželství zvláštního pojednání, zvláštní knihy, jak tomu bývalo dříve, nýbrž pojednává o manželství v pořadí sedmera svátostí, poměrně stručně v kánonu 1012—1143 a o soudním řízení manželském v kánonu 1960 až 1992. Přesto je jeho význam pro právo manželské značný, ježto čelí určitými zásadami dvěma moderním bludům, ohrožujícím v kořeni společnost lidskou, an hájí naprosté nerozlučitelnosti křesťanského manželství a jeho hlavního účelu, totiž plození. Tím, že manželství ve většině moderních států prohlášeno bylo rozlučitelným,¹ dostalo se prvnímu bludu, hlásajícímu rozlukou manželskou, zdánlivé sankce, takže počet manželských rozluk se všemi neblahými následky rok od roku se množí. Rostoucí požívačnost pak působí, že manželé štítí se obtíží s plozením spojených, takže zvláště v zemích kulturních porodů každoročně ubývá. Obojí toto zlo církev potírá, stanovíc v novém zákoníku nezvratné zásady spořádaného, účelu plně vyhovujícího manželství, podle nichž křesťanské manželství je smlouvou, plynoucí ze svobodného přivolení, kterým muž a žena dávají si navzájem trvalá a výlučná práva,² byvši dokonáno, smlouvou jen smrtí rozlučitelnou,³ Kristem na svátost povýšenou,⁴ svátostnou milost skýtající,⁵ jejímž účelem prvotným je plození a výchova, druhotným vzájemná pomoc a ochrana před smilstvem,⁶ z níž plyne povinnost manželské věrnosti a lásky a společné péče o blaho dítěte.⁷

Nová kodifikace manželského práva není pouze systematickou rekapitulací práva dřívějšího, nýbrž jeho revisí a přízrůsobením potřebám novodobým, zvláště pokud jde o zasnoubení,⁸ některé manželské překážky⁹ a dispensační pravomoc.¹⁰

Jest zřejmo, že novou kodifikací manželské právo božské, při-

¹ Zákon rep. čsl. 22. května 1919, čís. 320 Sb. z. a n., § 13 nn.

² 1081, 1110. ³ 1118. ⁴ 1112. ⁵ 1110. ⁶ 1013. ⁷ 1110, 1113.

⁸ 1017. ⁹ 1067, 1076—1080, 1059. ¹⁰ 1041—1057.

rozené i kladné, zůstalo nedotčeno. Zato však pozbyly do jisté míry významu dřívější prameny, pokud obsahovaly manželské zákony ryze církevní.¹¹ Starý církevní zákoník (*Corpus iuris canonici*) vykazuje přes všechnu bohatost látky ten nedostatek, že obsahuje množství věcí pro manželské právo bezvýznamných, o věcech důležitých však nezřídka nedostatečně pojednává.

Sněm Tridentský stanovil mnohé, pro manželství důležité věci věroučné i právní, prohlásiv v sezení 24. křesťanské manželství za svátost, pojednav v 10 hlavách dekretu *De reformatione matrimonii* o různých otázkách manželského práva, stanoviv v hlavě 1. (*Tametsi*) podstatnou formu křesťanských sňatků.

Konstituce papežů potridentských obsahují, kromě předpisů týkajících se manželského soudního řízení, většinou jen vysvětlivky manželského práva tridentského.

Četní otcové sněmu vatikánského volali též po nové úpravě manželského práva, jich některé požadavky splnil nový církevní zákoník. Četných změn právo manželské doznalo dekretem Kongr. Koncilu *Ne temere* ze dne 2. srpna 1907, jež převzaty byly často beze změny do nového církevního zákoníku.

Pro sňatky uzavřené před 19. květnem 1918, t. j. přede dnem, kdy nový církevní zákoník vešel v platnost, platí dosud všechny zákony manželského práva, které byly dány před novou kodifikací, ježto nový církevní zákoník nemá zpětné (retroaktivní) platnosti.¹²

19. května 1918 vešlo v platnost právo nové. Staré právo zůstalo pramenem, jehož užívání lze jen pro výklad práva nového.¹³ Tak dostalo se novou kodifikací katolickému světu nového, jednotného, systematicky uspořádaného manželského církevního zákoníku, který stručně, přece ale důkladně a určitě řeší všechny právní otázky manželské.

¹¹ Corp. i. c. Dekr. Graciánův, causa 27—36, 4. kniha dekret, Řehoře IX., 3 tituly 6. knihy Bonifáce VIII., titul o manželství konst. Klimenta V.

¹² *Commissio ad Codicis canones authenticè interpretandos* 2.—3/6 1918.

¹³ C. 6, 20, 30, 40. Dřívější literatura manželského práva jeví se v oněch otázkách, jež došly v novém církevním zákoníku změn, zastaralou. Ve věcech převzatých beze změny bude třeba řídit se dále zásadami osvědčených kanonistů a užívání jich pro výklad nynějšího manželského práva. Srv. C. 6, 20.

§ 1. O manželství vůbec, jeho název, původ, podstata, svéráz, dovolenost a počestnost, potřeba a závaznost.¹

Kodex je zákoníkem církve západní. Církev východní váže jen ve věcech, o nichž výslovně tak praví, a v oněch, jež svou povahou také jí se týkají.² Nepokřtění nejsou právními osobami církve,³ zákony ryze církevní jich tudíž neváží.⁴ Všeobecná tato zásada platí i v právu manželském. Manželství nekřtěných řídí se zákony pouze božskými, přirozenými a kladnými; zákony církevními jen potud, pokud jsou aplikací a vysvětlením práva božského. Kodex jedná téměř výhradně o manželství osob pokřtěných, manželství osob nepokřtěných si nevšímá, vyjímajíc ovšem okolnosti, kde nekřtěné osoby jsou v nějakém vztahu k manželství osob pokřtěných.

Přes to však nutno předeslati několik všeobecných slov, týkajících se i manželství osob nekřtěných, ježto právo božské platí pro ně stejně jako pro manželství křesťanská.⁵

I. N á z e v m a n ž e l s t v í .

Kodex užívá pro manželství téměř výhradně názvu *matrimonium* (*matris munium, munus, úkol matky*), ježto hlavní úkol v manželství přísluší ženě jako matce. Dítě, jak praví Řehoř IX., jsouc nemluvnětem, potřebuje více péče matčiny než otcovy, jevíc se jí před porodem obtížným, při něm bolestným, po něm pracným, a proto zákonitě spojení muže a ženy spíše možno zváti *matrimonium, úkolem matky, než patrimonium*.⁶ Též římský katechismus odůvodňuje tento název tím, že žena hlavně proto vdáváti se má, aby matkou se stala.⁷ Jiné výklady tohoto názvu jsou vesměs jen slovní hříčky, etymologicky nepřipustné.⁸

Názvy jiné, jimiž dřívější prameny manželství označovaly, ja-

¹ C. 1012 nn. Liter. Chelodi: *Ius Matrimoniale*, Trid. 1918, 1nn. Linneborn: *Grundriss des Eherechts* 2 a 3, Paderborn 1922 7nn. Leitner: *Lehrbuch des E. R.* 1920 7 nn. Schäfer Tim.: *Das E. R. nach dem C. i. c.* 1918 1nn. Knecht: *Grundriss des E. R.* 1918, 14 nn. Freisen: *Geschichte des kan. E. R. bis zum Verfall der Glosseliteratur*, Tübingen 1888, § 3, n. Laurin: *Introductio in ius eccl.* Vídeň 1895, § 1 n. Gasparri: *Tractatus can. de matrimonio* I³, Paříž 1904, 1nn. Wernz: *Ius decretalium*, IV.² *ius matrimoniale Eccles. cath.* 1, 21nn. Scherer K. R. II., § 107. Sägmüller: K. R.², § 122.

² C. 1. ³ C. 87. ⁴ C. 12.

⁵ Sv. Tomáš Akv.: *Summa theol. suppl.* III q. 41, a. 1. Cat. Rom. II, c. 8, qq. 3, 13. Theodor Meyer S. I.: *Instit. iuris naturalis* 1900, II, n. 95. Cathrein S. I.: *Moralphilosophie*⁵, 1911, 352. Prümmer: *Manuale theol. moral.* 1915, III, n. 628.

⁶ C. 2, X. 3, 33. ⁷ II. 8n, 2.

⁸ Cerato: *Matrim. a C. i. c. integre desumptum*³, Patavii 1920, 7.

ko nuptiae nebo connubium⁹ nebo coniugium,¹⁰ consortium,¹¹ ustupují v kodexu — mimo název nuptiae, jehož kodex častěji v témže smyslu jako matrimonium užívá¹² — více méně do pozadí. Názvu contubernium, kterým římské právo označovalo manželství otroků mezi sebou, nebo osoby svobodné s otrokem nebo též mimomanželské společenství osob svobodných, kodex užívá podobně jako názvu concubinatus¹³ o soužití nezákonném, trestuhodném.¹⁴

Český název „manžel“ je složenina ze staroněmeckého mahal, mahel, mál, t. j. smlouva, spojení, a žena = malžen. Zdomácněl ve staroslovanštině a archaisticky užívá se ho též v češtině a polštině. (Srovnej Jungmannův slovník, Praha 1835, II, 391. Gebauerův slovník staročeský, str. 312.)

Germáni označují manželství slovem Ehe, odvozeným od ê, êwe, což značilo nekonečnou dobu, nerozlučitelnou smlouvu, nerozlučitelný posvátný svazek, jakož i právní zákonitý řád a poměr mezi mužem a ženou. (Srovnej Grimm: Deutsches Wörterbuch, „Ehe“. Kluge: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, „Ehe“.)

Název francouzský: Mariage odvozen je od marier (ženiti, vdávati) z latinského maritare; mariable, t. j. způsobilý k sňatku, (Heyse: Fremdwörterbuch 1873, „mariable“).

II. P ů v o d m a n ž e l s t v í .

Původcem manželství jest Bůh, tvůrce lidské přirozenosti a zákonodárce v pravěku lidstva.

Bůh, tvůrce lidské přirozenosti, chce, jak z vrozené způsobilosti a náklonnosti muže a ženy k plození je zřejmo, aby pokolení lidské bylo zachováno a se šířilo. Plození a s ním související výcho-

⁹ Vinnius: In 4 libros Institutionum commentarium, I, 1, tit. 9 n. 1: Illud translatitium est nuptias a nubendo dictas esse, eo quod olim novae nuptae pudoris ergo caput obnubere flammeo solebant, což dalo se i u Židů, Řeků, Římanů, pravděpodobně i u Slovanů, odkudž rčení „přijít pod čepec“. Nuptiae značilo též metonymicky souhrn svatebních obřadů, jichž částí bylo zahalení nevěsty. Connubium slulo občas i právo, pojetí manželku. Forcellini: Totius latinitatis lexicon, v. Nuptiae, srv. c. 8, C. 30 qu 5, s poukazením na Gen. 24, 65.

¹⁰ Společné jho, jímž muž a žena doživotně se pojí. Isidor Sevil.: Coniugium, quia coniuncti sunt, vel a iugo, quo in nuptiis copulantur nec resolví nec separari possunt. Etymol. IX., 7 Migne P. L. 82, 365, Sv. Tomáš vidí tímto názvem vyjádřenu podstatu (essentia) manželství, „quae est coniunctio et secundum hoc nominatur coniugium. Summa th. suppl. qu. 44 a 2.

¹¹ Společný úděl, ježto manželé jsou účastni téhož údělu, těchže práv a povinností. Srv. L 1. D. 23, 2. Schmalzgruber: Ius eccl. univ. n. 222.

¹² Srv. c. 1034, 1045, 1059, 1065, 1071, 1078, 1080, 1124, 1126, 1142, 1143.

¹³ C. 1078, 2357, § 2. ¹⁴ C. 2356, 2359.

vy nelze však důstojně, dokonale a člověku přiměřeně dosíci, leč jen nerozlučným, trvalým, zákonitým spojením muže a ženy, spojením manželským.

Proto od prvopočátku téměř u všech národů volné soužití (vagi concubinatus) bylo zapovězeno a vzájemný poměr pohlaví byl řádem právním určen. Pouhé plození nestačí, přirozený zákon velí, aby zplozený trvalou péčí byl veden k fyzickému a mravnímu zdokonalení, aby výchovou tělesnou, rozumovou a mravní byl povznesen k tělesné i duševní dokonalosti, jednotlivci i celku přiměřené. Tato trvalá péče o zplozeného je však nemožnou bez manželského spojení plodících, sloučených k plnění manželských povinností a ke společenství života svazkem trvalým. Spojení mimomanželské ohrožuje a často i znemožňuje výchovu, ba i plození samo. Chtěl-li Bůh cíl, t. j. zachování a šíření lidstva, musil chtít i vhodný prostředek, totiž manželství, jež je základem a semeništem společnosti občanské i náboženské a jež vyhovuje přirozené pohlavní náklonnosti člověka a spojuje muže a ženu páskou vzájemné oddanosti a lásky. Tak Bůh, původce lidské přirozenosti, je i původcem manželství, ustanoveného k zachování a šíření lidstva. Kořen manželství tkví tudíž v mravním i právním řádu přirozeném.¹⁵

Bůh jako původce lidské přirozenosti manželství nejen ustanovil a je světlem rozumu vyhlásil, nýbrž je i před pádem jako zákonodárce pravěku pozitivním zákonem potvrdil. Písmo svaté dí: „Muže a ženu stvořil je. Požehnal jim též Bůh řka: Rostte, množte se, naplňte zemi, Hospodin Bůh také řekl: Není dobře člověku býti samotným, učinme mu pomocníci jemu podobnou.“¹⁶ Proto Adam, spatřiv ženu, z vnuknutí Božího praví: „To jest konečně kost z mých kostí a maso z mého masa... Proto cpustí člověk otce svého i matku a přilne k manželce své, že budou dva tělem jedním.“¹⁷

Právem tudíž dí Innocenc III., že manželství před pádem v ráji Bohem ustanoveno bylo,¹⁸ a Lev XIII.,¹⁹ vyloživ původ manželství, dodává, že manželství ne vůlí lidskou, nýbrž autoritou Boha, jeho příkazem od počátku ustanoveno je a tudíž jako dílo Boží i mezi nepokřtěnými jest stavem posvátným, na nějž zvlé lidská práva nemá. Z toho dovozuje též papež dále: „Ježto manželství má Boha původcem a od počátku je obrazem vtělení Syna Božího, tkví v něm cos posvátného a náboženského, nepřipojeného,

¹⁵ Sanchez: De s. matrimonii sacramento disp. 2. Schmalzgruber n. 221 ss. Cat. rom. De matr. sacr. n. 9. s. Sv. Tomáš: Summa theol. suppl. qu. 41 a. 1 ss.

¹⁶ Genesis, 1, 27 nn., 2, 18. ¹⁷ Gen. 2, 23 n.

¹⁸ Ep. 219, 1, III. ¹⁹ Arcanum 10./2. 1880, § Attamen.

nýbrž jemu vrozeného, ne lidmi přidaného, nýbrž od přirozenosti vštípeného. Proto mohli předchůdcové naši Innocenc²⁰ III. a Honorius III.²¹ ne neprávem, ani slepě říci, že u věřících i nevěřících stává svátost manželství." Jednota a nerozlučitelnost jsou podle práva božského vlastnostmi i manželství osob nevěřících, jak prohlašuje týž papež: „Toto spojení muže a ženy mělo již ode dnů stvoření dvě skvělé vlastnosti, hluboce vtisknuté a vryté, jednotu a nerozlučitelnost.“²²

III. Pojem a podstata manželství.

Manželství podle zákona přirozeného je pravoplatné spojení muže a ženy, jehož hlavním účelem je plození a výchova. Nezbytnou podmínkou k dosažení tohoto účelu je různost pohlaví. Pud pohlavní nutká člověka, aby se oddal osobě druhého pohlaví a přilnul láskou k ní a k dítěti, s ní zplozenému.

K dosažení tohoto účelu stačí spojení jednoho muže a jedné ženy. Ba, jen spojením jedné dvojice, s vyloučením množství jak se strany muže, polyandrie, tak i se strany ženy, polygynie, lze účelu onoho dosáti nejdokonaleji, z čehož je patrné, že i jednota manželství má svůj základ v zákoně přirozeném. Manželské spojení je trvalý stav, plynoucí ze smlouvy svobodně učiněné osobami právně způsobilými. Svobodnou je tato smlouva co do volby osoby, nikoliv však co do účelu a trvání tohoto spojení, jež obě je zákonem Božím nezměnitelně vytčeno. Plození není jediným účelem manželství. Zplozený je odkázán na cizí péči, proto k hlavnímu účelu náleží též výchova tělesná i duševní, ježto jde o bytost obdařenou též mohutnostmi duševními. Plození vyžaduje úkonu osobního, výchova dítěte se může též prostřednictvím osob cizích, leč jen výjimečně, a i tu bývá obyčejně nedokonalou a nedostatečnou. Podmínkou dokonalé péče o potomstvo je doživotní trvání manželského svazku a proto i nerozlučitelnost manželství má svůj základ v zákoně přirozeném.²³ Mimo účel

²⁰ C. 8, X., 4, 19. ²¹ C. 11, X., 1, 36.

²² Někteří etnologové rozeznávají ve vývoji manželství čtyři stupně: 1. Heterismus, společenství mužů, žen a dětí v pravěku. 2. Polyandrii, společenství jedné ženy s určitým počtem mužů, navzájem cizích nebo pokrevních. 3. Polygynii, mnohoženství. 4. Monogamii, jednoženství. V prvních dvou obdobích ženě příslušela prý nadvláda, matriarchatus. Nelze popřít, že u některých národů vyskytly se výstřednosti, než domněnky tyto postrádají vědeckého odůvodnění. Srv. Eberharder: Das Familienrecht der Hebräer, Münster 1914, 12—79. Leitner: Lehrbuch des E. R.³ Paderborn 1920, 29 nn. Cathrein: Die Einheit des sittl. Bewusstseins der Menschheit, Freiburg 1914. Chelodi p. 1, nota 1.

²³ Bened. XIV. De synodo dioeclesana I, 13, c. 21, n. 9. SC. Inq. 18. května 1892, 25. května 1898, 17. srpna 1898. *Monitore eccl.* X, 2, str. 78, 147.

hlavní vytčen je manželství dvojí účel vedlejší, s hlavním související, totiž, vzájemná pomoc²⁴ a zřízení, člověka důstojné ukájení pohlavního pudu.²⁵

Aby pojem manželství přesně byl stanoven, dlužno rozlišovati mezi manželstvím jako úkonem přechodním, matr. in fieri, kterým je manželská smlouva, a trvalým manželským spojením, právním poměrem, ze smlouvy té plynoucím, matr. in esse, z nichž druhé má se k prvnímu jako účinek ke své příčině.²⁶

Matr. in fieri je úkon přechodní, jímž manželské společenství se zakládá;²⁷ je to zákonitá smlouva mezi mužem a ženou, učiněná oboustranným, opravdovým, svobodným, vnějším projevem vlastní vůle, z níž plyne ojedinělý, zvláštní způsob jejich života.²⁸

Manželství in esse je stav, je společenství, z onoho přechodního úkonu plynoucí; jeho podstatou je svazek manželský.²⁹

²⁴ Genes. 2, 18. ²⁵ Efes 5, 28. n.

²⁶ Právo římské (L. 1, D. 23, 2.), a dekretální (c. 11, X. 2, 23) rozdílů toho nečiní, jeho výměr odpovídá manželství in esse.

²⁷ Nauce, že v manželství vchází se smlouvou snoubenců, přiči se domněnka zasnubní, theoria sponsalium, a domněnka souložní, theoria copulae. První hájí Sohm (Das Recht der Eheschliessung aus dem deutschen u. Kanon. Rechte geschichtlich entwickelt, Weimar 1875), který praví, že zasnoubením vchází se v manželství, pozdější přivolení je prý pouhým opakováním smlouvy zasnubní. Církev, ač názvy nebyly vždy přesné, rozlišovala vždy mezi zasnoubením, matr. consensus de futuro, a oddavkami, matr. consensus de praesenti. Druhé domněnky hájil v novější době Freisen (Geschichte des Kanon. E. R. 1888, 206, 214), řka, že podstatou sňatku není přivolení, nýbrž jeho dokonání souloží, bez níž manželství není manželstvím skutečným a nerozlučitelným. Nelze popřít, že dokonání manželství má v právu jednotlivých národů a též v právu církevním jisté právní účinky, na příklad naprostou nerozlučitelnost, oproti manželství nedokonanému, v jistých případech rozlučitelnému (srv. c. 1118 n.), přece nelze však z jediného kánonu nebo dekretálie dokázati, že by souloží manželství se uzavíralo. (Srv. Scherer, Archiv f. K. R., sv. 66, 353.) Freisen sám opravil svůj názor v Archiv f. K. R., sv. 66, 369, a též v předmluvě k druhému vydání svého díla.

²⁸ Contractus legitimus inter marem et feminam, individuum vitae consuetudinem afferens. Wernz IV, 2, 22: Contractus legitimus et individuus maris atque feminae ad generandam et educandam prolem gratiae spiritualis collativus. Výměr tento platí jen pro manželství křesť., svátostné. Svátostná milost je sice něčím trvalým, přece přijetí svátosti kryje se s uzavřením smlouvy manželské.

²⁹ Pr. říms.: Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae, consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio. (L. 1, D. 23, 2.) Skutečnost, zvláště v době pozdější, neodpovídala tomuto ideálnímu výměru. Corp. i. c.: Maris et feminae coniunctio individuum vitae consuetudinem retinens. (C. 11, X. 2, 23.) Téměř týž výměr obsahuje § 1. Inst. 1, 9.: Matrimonium est viri et mulieris coniunctio individuum vitae consuetudinem continens. Individua vitae consuetudo vyjadřuje účel spojení, jímž je pložení a výchova. Je to výměr manželství ve smyslu práva přirozeného, hodící se pro manželství křesťanské i nekřesťanské.

Manželství in fieri je skutečná oboustranná³⁰ smlouva, neboť přísluší mu všechny podstatné prvky oboustranné smlouvy, jež je *duorum pluriumve in idem placitum consensus*,³¹ totiž smluvní strany, předmět a přivolení, z něhož obojí straně vzniká závazek, ze vzájemné spravedlnosti něco činiti nebo něčeho zanechat. Příčinou (*causa efficiens*) a podstatou (*essentia*) manželské smlouvy je přivolení (*consensus*), úkon to vlastní vůle snoubenců opravdový, svobodný, vně dostatečně projevový. K platnosti manželské smlouvy přirozený zákon žádá, aby přivolení bylo úkonem vlastní vůle snoubenců. Proto neplatně přivolují v manželství rodičové místo dětí, byť i mlčky přítomných, ježto mlčení není neklamným projevem přivolení.³² naopak, nezřídka bývá vynuceno metu servili nebo reverentiali. Církev hájila vždy platnosti manželství, uzavřených i bez svolení, ba i proti vůli rodičů,³³ ježto smlouva manželská je záležitost rázu čistě osobního. Zákonodárství občanské, jež činí platnost manželství závislou na přivolení rodičů nebo jiných osob, přičí se právu přirozenému.

Neplatnou je manželská smlouva podle přirozeného zákona, nebylo-li přivolení dáno opravdově, nýbrž jen licoměrně, což se děje, když s vnějším projevem nesouhlasí přivolení vnitřní. Manželství takto uzavřené je míti podle zásady „*de internis non iudicat praetor*“ v právním oboru vnějším za platné,³⁴ dokud plně dokázáno nebylo, že přivolení bylo dáno pouze licoměrně. Vnitřní přivolení dlužno vně projevit slovy nebo znamením, z nichž by vnitřní souhlas neklamně bylo lze poznati.³⁵ Smlouva manželská je podle přirozeného práva platnou, byla-li učiněna svobodně,³⁶ ne z donucení, a ježto jde o smlouvu, z níž plynou vzájemná práva a vzájemné povinnosti, musí přivolení býti oboustranné.³⁷ Zákon přirozený nezapovídá vejítí ve smlouvu manželskou zplnomocněncem, per procuratorem,³⁸ tlumočnickem³⁹ nebo i písemně, ovšem vždy je nutno, aby přivolení bylo skutečně úkonem vůle stran smluvních.

Dáno-li přivolení osobami právně způsobilými, způsobem shora řečeným, jest smlouva manželská platnou. Přirozené právo nežádá k její platnosti, aby dané přivolení jakkoliv bylo dopl-

³⁰ C. 1012, § 1. Někteří novější to popírají, aby zdůraznili společenský ráz manželství. Srv. Scherer II., 92, jenž, jak se zdá, více přihlíží k m. in esse. Laurin 28.

³¹ L. 1, § 2. D. 2, 14. ³² Reg. iur. 43 in VI.0

³³ Trid Tametsi.: Posvátné shromáždění zavrhuje ty, kdo mylně dí, že manželství uzavřené dětmi bez svolení rodičů jsou neplatná, a že rodičové mají moc, učiniti je platnými nebo neplatnými.

³⁴ C. 1086, § 1. ³⁵ C. 1081, § 1. 1088, § 2. ³⁶ C. 1087, § 1.

³⁷ C. 1081, § 2. ³⁸ C. 1088, § 1. ss. ³⁹ C. 1090, s.

něno, na př. souloží.⁴⁰ Jedině přivolení, nikoliv soulož, je podstatou (essentia) a příčinou (causa efficiens) manželské smlouvy, jinak by každou dokonalou souloží, vykonanou osobami k manželství podle přirozeného práva způsobilými, vznikal manželský svazek, a naopak osoby, které k manželství sice přivolily, jeho však souloží nedokonalý, nebyly by nikdy skutečnými manžely. Manželská smlouva je tudíž podle přirozeného práva smlouvou, jejíž platnost plyne z přivolení (contractus consensualis), nikoliv smlouvou, jejíž platnost vyplývá z použití práva přivolením poskytnutého (contractus realis).

Manželství je smlouva zákonitá, neboť se řídí určitými zákony, takže soukromé osoby její podstaty omezití nebo měnití nijak nemohou. Manželství podle zákona přirozeného je oprávněné spojení muže a ženy. Oprávněn je v ně vstoupiti, komu nevádí žádná překážka práva přirozeného, t. j. kdo podle přirozeného práva je způsobilým k tomu, aby dal dostatečné manželské přivolení, aby splnil manželské povinnosti a dosáhl účelu manželství. Každá nezpůsobilost v těchto věcech je překážkou přirozeného práva, jež manželskou smlouvu zneplatňuje nebo ji aspoň zapovídá. Předmětem (idem placitum) manželské smlouvy je manželské společenství se všemi, účelu odpovídajícími vzájemnými právy a povinnostmi. Tento předmět, totiž zákonem božským stanovené společenství za účelem plození, výchovy, vzájemné pomoci a spořádaného ukájení pohlavního pudu, určuje i ostatní podstatné části manželské smlouvy, totiž různost pohlaví, osobní přivolení, jehož osoba třetí ani soukromá ani veřejná, církev nebo stát, nemůže nahradití nebo doplnití,⁴¹ a konečně nezávislost práv, povinností a trvání této smlouvy na vůli osob smluvních.⁴²

Předmětem hmotným manželské smlouvy jsou osoby stran smluvních, předmětem formálním je jejich manželské soužití, vitae consuetudo, jehož podstatou je vzájemné, výlučné, trvalé právo a povinnost soulože, a k jehož úplnosti náleží též společenství lože, stolu a příbytku. Spojení duševní a společenství majetku není předmětem manželské smlouvy, nýbrž jen podmínkou šťastného manželství. Ojedinělý způsob manželského života, individua vitae consuetudo, plynoucí z manželské smlouvy, je trvalý a výlučný. Směřuje per se k plození a výchově a obsahuje hlavně vzájemné právo a relativní povinnost vzhledem na tělo spolumanželovo, t. j. na svazek manželský a vše, co k dokonalému manželskému soužití patří, totiž společenství příbytku, stolu a lože.

⁴⁰ Srv. § 1, pozn. 27 a pojednání ke kán. 1081, § 1.

⁴¹ C. 1081, § 1. ⁴² C. 7, X. 4, 5.

Všechny shora řečené zásady práva božského, přirozeného i kladného jsou katolické církvi nezměnitelnou basí manželství křesťanských i nekřesťanských. Podle těchto zásad církev soudí i manželství křesťanská, je přijala do svého zákoníku a je podle potřeby, jako výlučně oprávněná vykladatelka práva božského, *ratione magisterii* a *Christo sibi commissi*, neomylně a autenticky vysvětluje a svými předpisy doplňuje.⁴³

Těchto několik poznámek o manželství podle zákona božského, přirozeného a kladného stačí, ježto o věcech v nich uvedených bude třeba podrobněji mluvit na různých místech v pojednání dalším.

I V. S v é r á z m a n ž e l s t v í.

Dlužno zdůraznit, že i manželství osob nekřtěných je smlouvou svéráznou, *contractus sui generis*, smlouvou vyššího řádu, ojedinelou, zvláštní a od ostatních smluv odlišnou svým původem, svou příčinou (*causa efficiens*), svým účelem, významem, účinkem a povahou.

1. Manželství není smlouva jen světská, občanská, nýbrž smlouva náboženská a posvátná, a to: a) Předně svým původem. Pochází od Boha a směřuje k Bohu. Svými kořeny tkví v lidské přirozenosti, tudíž jejím původcem a též i zákonodárcem v pravěku je Bůh sám.⁴⁴ b) Dále svým účelem, jímž je plození a výchova dětí lidských a též synů Božích a dědiců království nebeského.⁴⁵ c) Konečně svým významem. Jsouc obrazem spojení Slova Božího s lidskou přirozeností a Ježíše Krista s církví,⁴⁶ manželství je znamením věci posvátné a proto sluje i manželství nekřtěných v širším smyslu svátostí.⁴⁷ Právě proto dí Lev XIII.:⁴⁸ „Manželství je smlouva svým účinkem, svou podstatou samo sebou posvátná a náboženská. Majíc původcem Boha, jsouc od počátku jakýmsi nástinem vtělení Slova Božího, přísluší mu *cos* posvátného a náboženského, nepřipojeného, nýbrž vrozeného, ne lidmi přidaného, nýbrž povahou vštípeného. Proto Innocenc III. a Honorius III., předchůdcové naši, ne neprávem nebo slepě říci mohli, že u věřících i nevěřících stává svátost stavu manželského.“

2. Manželství je smlouva svého druhu, *contractus sui generis*, jež se liší od ostatních občanských smluv v různých věcech. Manželství tkví téměř v přirozenosti lidské, směřuje k dobru lidstva,

⁴³ C. 1038. ⁴⁴ Gen. 2, 18, 21. ⁴⁵ Cat. Rom.: De matr. 13, nn.

⁴⁶ Efes 5, 22, Bened. XIV. De synodo 1, 13, c. 21, n. 4.

⁴⁷ C. 8. X. 4, 19, c. 11, X. 1, 36. D'Annibale: *Summula theol. moralis Romae* 1908⁵, III., n. 426. Gasparri n. 11. Wernz n. 37.

⁴⁸ Arcanum, § Attamen.

a to předně k jeho zachování. Je tudíž možno jen mezi dvojicí různého pohlaví.

Příčinou (*causa efficiens*) manželské smlouvy je přivolení, jež musí býti projevem vlastní vůle stran smluvních a jež žádnou lidskou mocí doplněno nebo nahrazeno býti nemůže.⁴⁹ Smlouva manželská plyne sice z přivolení, byvši ale platně učiněna, stojí pod ochranou objektivního práva, takže smluvní strany jí zrušiti nebo změnití vzájemným souhlasem nemohou.⁵⁰ Je to smlouva trvalá, doživotní; její předmět a podstatné vlastnosti jsou vytyčeny právem božským, nezávisle na vůli stran smluvních. Je to smlouva, jež jednostranně nemůže býti platnou; buď je platna oboustranně nebo je neplatna. Práv z ní plynoucích žádná vrchnost lidská nemůže ztenčiti, omeziti a na jiné osoby přenéstí.

V. Dovoleno st a počestno st manželství

Dovoleno st a počestno st manželství plyne předně z toho, že Bůh nejvyšší svatý, který nemůže býti původcem hříchu a tudíž ani ne hříšného svazku, je jeho původcem. Mimo to Ježíš Kristus svou přítomností v Káni Galilejské manželství posvětil a sv. Pavel opětovně je za svazek dovolený a počestný prohlásil.⁵¹

Dovoleno st a počestno st manželství vysvětluje též z jeho počestného a dovoleného účelu, jímž je plození a výchova, vzájemná pomoc a ochrana proti žádostivosti těla.

Proto svatí Otcové od počátku hájili jeho dovolenosti a počestnosti, hlavně proti Gnostikům a Manicheům, prohlašujícím manželství za dílo ďáblové. Církev učení svatých Otců přijala za své, je vymezila a odpůrce jeho zavrhl. Přece však církev panictví, Kristem⁵² a sv. Pavlem⁵³ opětovně doporučené, prohlašovala vždy za stav dokonalejší stavu manželského. Svatí Otcové, zvláště sv. Augustin, Jeronym,⁵⁴ Ambrož, Řehoř Naz. a Řehoř Nyss. velebili bezženství a hájili ho proti všem, kdo je zavrhovali, ježto člověka zbavuje četných starostí časných, povznáší jej k věcem nadzemským, činí jej takřka účastným přirozenosti andělů a umožňuje, aby člověk zcela Bohu se oddal. Proto i sněm Tridentský zavrhl bludaře 16. století, hájící bludu Jovinianova, slovy: „Kdo by řekl, že manželství náleží přednost před panictvím a bezženstvím, a že není lépe žítí v panictví a bezženství než vejítí v manželství, budiž zavržen.“⁵⁵

⁴⁹ C. 1081, § 1. ⁵⁰ D'Annibale III., n. 426.

⁵¹ Žid. 13, 4; 1. Kor. 7, 3, 38; 1. Tím. 4, 3.

⁵² Mat. 19, 10. ⁵³ 1. Kor. 1, 7; 8, 32, 40.

⁵⁴ Na příklad svatý Augustin a Jeronym contra Jovinianum.

⁵⁵ Sez. 24. De Sacr. matr. c. 10.

Co do potřeby a závaznosti manželství dlužno rozlišovati mezi pokolením lidským jako celkem a mezi jednotlivci.

Manželství je lidskému pokolení nesporně potřebno, neboť jedině jím a v něm pokolení lidské vhodně zachováno a šířeno býti může. Sporno je však, zda lidstvo také jako celek všeobecným zákonem Božím, ať přirozeným nebo kladným, k manželství je vázáno.⁵⁶ Pravděpodobnější zdá se názor záporný, ježto zákon ten byl by předně zbytečným, neboť lidstvu je vrozena všeobecná náklonnost k manželství, a za druhé byl by neúčinným, ježto by pro jednotlivce závaznosti postrádal.

Manželství je potřebno lidstvu jako celku, není však nutno a tudíž není ani závazno pro každého jednotlivce. Výrok Boží: „Crescite et multiplicamini“ obsahuje požehnání, v širším smyslu i příkaz, daný prarodičům a lidstvu jako celku vůbec, nikoliv však jednotlivci, neboť příkaz ten nesměruje k vlastní potřebě a ke zdokonalení každého jednotlivce, jak přesvědčivě sv. Tomáš dovozuje.⁵⁷ Manželství je sice všeobecným, přirozeným prostředkem proti tělesné žádostivosti, není však prostředkem jediným, každému jedinci potřebným, ježto náboženství křesťanské skýtá dosti jiných účinných prostředků zdrženlivosti.⁵⁸

Výjimečně a mimořádně manželství může býti jedinci potřebno a závazno z důvodu zvláštního, ex titulo particulari, na příklad, aby zachoval čistotu, nahradil škodu, slib splnil, nemůže-li nebo nechce-li jinak své povinnosti dostáti. Z dovolenosti, počestnosti a potřeby manželství pro lidstvo jako celek neplyne však závazek jednotlivce, v manželství vejíti. Neníť závazku toho třeba k zachování lidstva; příkazu, platného pro jednotlivce dokázati nelze, zdrženlivost neohrožuje ani fysického ani mravního blaha jednotlivce. Panictví je nejen dovoleno, nýbrž z četných důvodů předčí stav manželský.⁵⁹

Každý jednatel má na manželství vlastní a přirozené právo, jehož nesmí jej žádný lidský zákonodárce zbaviti proti jeho vůli, absolutně a všeobecně, leč by se byl sám předem tohoto práva dobrovolně zřekl. Právu přirozenému přičil by se proto zákon, který zapovídá manželství naprosto jistým společenským třídám, na příklad chudým, nemohou-li se vykázati zákonem žádanými hmotnými příjmy. Přípustnou je však záповěď relativní, na příklad záповěď manželství s určitou osobou, a též záповěď daná osobám, jež předchozím vlastním svolením svého přiroze-

⁵⁶ Sanchez disp. 3. Gasparri n. 13, s. Wernz n. 34. Noldin n. 502.

⁵⁷ Summa contra Gent. I. III. cp. 136.

⁵⁸ Meyer n. 97. ⁵⁹ Sněm trid., sez. 24, can. 10.

ného práva na sňatek se zřekly, na příklad osobám, které z vlastní vůle přijaly podhájeinství nebo učinily řeholní slib, s nímž závazek bezženství je spojen.

§ 2. Manželství osob pokřtěných.

Kánon 1012.

§ 1. Kristus Pán povýšil samu smlouvu manželskou mezi pokřtěnými k důstojnosti svátosti.

§ 2. Proto mezi pokřtěnými platná smlouva manželská býti nemůže, aniž by byla sama sebou svátostí.

1. Původní pojem manželství Bohem ustanoveného, nastíněný v dějinách prazjevení, byl hříchem prvotním a jeho následky zastíněny, čímž i podstata manželství byla znetvořena a ohrožena. U Židů zahnízdilo se záhy mnohoženství, později též obyčej manželku zapudití listem propustným (libellus repudii), jemuž ani Mojžíš účinně čeliti nedovedl,¹ čímž otevřela se cesta k manželské rozluce.²

U pohanů zdomácněla rozluka, ujalo se mnohoženství, místy i mnohomužství. Žena stala se otrokyní a dívka co do sňatku vydána byla na pospas vůli otcově a poručnickově.³ Lev XIII. charakterisuje onen smutný stav slovy: „Zdá se neuvěřitelné, jak záhubným převratům podlehlo manželství mezi pohany; bylo vydáno na pospas vlnám bludů a vášní jednotlivých národů, takže se zdálo, jako by všichni národové, jedni více, druhí méně, byli zapomněli pravého pojmu a skutečného původu manželství.“⁴

2. Ježíš Kristus, který přišel vše zdokonalit, obnovil manželství, po pádu lidstva znehodnocené a znetvořené, v jeho původní ryzosti, jednotě a nerozlučitelnosti závazně pro všechno lidstvo⁵ a povýšil samu smlouvu manželskou mezi pokřtěnými k důstojnosti svátostné,⁶ takže přestala býti právním úkonem řádu pouze přirozeného a stala se úkonem řádu nadpřirozeného, a dal jí moc, působiti v manželích křesťanských svátostnou milost, jak ji působí ostatní svátosti, Kristem ustanovené, čímž manželství pokřtěných stalo se svátostí novozákonní ve vlastním smyslu. Křesťanské manželství není úkonem svátostným pouze v širším smyslu, v jakém Innocenc III., Honorius III. a Lev XIII.⁷ i ne-

¹ Mat. 19, 8. ² Arcanum ASS., v. 12, 387.

³ Freisen: I. c. 260, 769, Leitner 26, Cathrein: II., 395. ⁴ Arcanum I. c.

⁵ Mat. 19, 3. Mar. 10, 11, Luk. 16, 18. 1. Kor. 7, 10, Efes. 5, 32 srv. Fischer Jos.: Ehe u. Jungfräulichkeit im N. T. 1919, 44.

⁶ C. 1012, § 1.

⁷ C. 8. X. 4, 19; c. 11. X. 1, 36; Arcanum, § Attamen.

křesťanské manželství svátostí nazývají, nýbrž ve smyslu přesném a vlastním. Křesťanské manželství je viditelným znamením, které z ustanovení a vůle Ježíše Krista v křesťanských snoubencích, kteří milostí překážky nekladou,⁸ ex opere operato působí neviditelnou, vnitřní milost posvěcující a pomáhající, kterou přirozená láska se zdokonaluje a nerozlučitelnost a jednota manželského svazku utvrzuje.⁹

Křesťanské manželství je tudíž nerozlučitelné, svátostné spojení muže a ženy k nedílnému, výlučnému a dokonalému společenství života. Manželství osob pokřtěných je od doby Kristovy smlouvou řádu nadpřirozeného, zatím co manželství nekřtěných zůstalo smlouvou řádu přirozeného, ovšem rovněž posvátnou a náboženskou. Ježíš Kristus, povýšiv manželskou smlouvu mezi pokřtěnými na svátost, nezměnil jejich podmínek, její povahy a podstaty, nýbrž ji, jak byla, na svátost povýšil, aby, jsouc platnou manželskou smlouvou, mezi pokřtěnými měla zároveň povahu svátosti.¹⁰

3. Učení toto, jež četní theologové dovozují z Písma sv. a zvláště z ústního podání, je článkem víry katolické.

Někteří kanonisté 12. století popírali svátostnou povahu křesťanského manželství.¹¹ Od dob Petra Lombarda a Duranda zvítězila však nauka katolická, až konečně sněm Lyonský II. (1274) a Florentinský (1439—1445)¹² otázku tu definitivně rozhodl, takže v dekretu pro Armény z roku 1439 určitě se praví: „Sedmá je svátost stavu manželského, jež je obrazem spojení Krista a církve podle slov apoštolových: Svátost tato je veliká, já však pravím vám v Kristu a církvi.“¹³ Příčinou, manželství působící, je zpravidla vzájemné přivolení, vyjádřené slovy v přítomnosti.

Schismatictí Řekové souhlasí s církví západní, že manželství je svátost Nového zákona.

Počátkem 16. století Melchior Canus obnovil učení Viléma Pařížského, že udělovatel svátosti manželství je kněz, formou požehnání, látkou smlouva, učiněná přivolením snoubenců, ač sněm Florentinský výslovně prohlásil, že příčinou, manželství působící (causa efficiens matromonii), je vzájemné přivolení, což je zřejmo i z toho, že již před Tridentinem za platné a svátostné uznávány byly sňatky tajné, uzavřené bez požehnání, jak je tomu za jistých předpokladů i dodnes¹⁴

Na Tridentinu někteří pařížští theologové, s Šimonem de Li-

⁸ C. 1110, Billot: De eccl. sacramentis 323, Pesch: Praelectiones dogmaticae, sv. 7, 698, Sasse: Institutiones theol. de sacram. 1898, 365.

⁹ C. 1013, § 2. ¹⁰ Lugo: disp. 22, n. 392.

¹¹ Glossa ad c. 101. C. 1, q. 1. Goffred, de Trano, Hostiensis a jiní; srv. Freisen 29, Wernz n. 35, nota 54.

¹² Denzinger: 465, 702. ¹³ Efes 5, 32. ¹⁴ C. 1098, Chelodi 5.

gorio v čele, hájili ještě učení Viléma Pařížského, jež až do polovice 19. století mělo dosti stoupenců. Sám Benedikt XIV., který učení katolické označuje za všeobecnější, zove názor onen velmi pravděpodobným, jehož bez bludu lze se držeti.¹⁵ Schismatictí orientálové učí, že přivolení snoubenců je jen částí svátostného manželství, druhou podstatnou částí je prý požehnání, udělené knězem nebo biskupem ve jménu nejsvětější Trojice.¹⁶ Na Tridentinu hájen byl též názor, že úkonem vůle lze vyloučiti svátost, aniž by tím manželství přestalo býti platnou smlouvou přirozenou. Benedikt XIV. domněnku tu nechává nerozřešenu.¹⁷

Blud reformátorů 16. století,¹⁸ popírajících, že křesťanské manželství je svátost Nového zákona, Tridentinum zavrhl slovy: „Kdo by tvrdil, že manželství není v pravém a vlastním smyslu jednou ze sedmera svátostí evangelického zákona, Kristem ustanovenou, nýbrž, že bylo lidmi vymyšleno a tudíž milosti Boží neudílí, budiž zavržen.“¹⁹

Francouzští regalisté,²⁰ Gallikanism, Febronianism a Josefínism snažil se rozšířiti moc světskou na úkor církve. Aby toho i co do manželství dosáhl a snahu svou aspoň zdánlivě právně odůvodnil, rozlišoval mezi smlouvou a svátostí, obé od sebe odděloval, hlásaje, že hlavní a podstatnou věcí je manželská smlouva, svátost prý je něčím nahodilým, ke smlouvě připojeným, záležejícím v kněžském požehnání, z čehož logicky dovozoval dělení pravomocí ve věcech manželských mezi církev a moc světskou, přikazuje této smlouvu, oně svátost.²¹

Četní papežové čelili učení tomuto, až konečně definitivně spor ten ukončen byl Piem IX. a Lvem XIII.

Pius IX. prohlásil v listě králi sardinskému 9. září 1852: „Je článkem víry, že manželství Pánem naším Ježíšem Kristem povýšeno bylo k důstojnosti svátostné; je učení katolické církve, že svátost není pouze nahodilou vlastností smlouvy, nýbrž náleží

¹⁵ De synodo I. 8, c. 13, n. 4.

¹⁶ Papp-Szilagi: *Enchiridion iuris eccl. orient. cath.* 1862, II., c. 2, § 88. Lübeck: *Die christlichen Kirchen Orients* 1911, 99.

¹⁷ *Redditae sunt nobis* 17. září 1746, § 2.

¹⁸ Luther: *Von Ehesachen* 1530, dí: „Nikdo nepopře, že manželství je věcí světskou, tak jako oděv a pokrm, dům a dvůr, podřízenou světské vrchnosti, jak dosvědčují četné císařské předpisy o něm vydané.“

¹⁹ Sez. 24, can. 1. Denzinger 971. ²⁰ Launoi, Nuitz, Vigil.

²¹ Anton de Dominis (zemřel 1624): *De republica christiana* II., 5, c. 11. Launoi (zemřel 1678): *Regia in matrimonium potestas*. Manželský patent Josefa II. 16. ledna 1783, § 1: „Manželství jako obč. smlouva... nabývá své podstaty, moci... zcela a výhradně zeměpanskými zákony.“ Téhož Duchovní řád 29. dubna 1786, IV., § 36: „Manželství jako svátost je věcí konsistoře, pokud je obč. smlouvou, závisí rozhodnutí a ustanovení o něm jediné na vrchnosti světské.“

k podstatě manželství, takže manželství mezi křesťany není zákonitým, leč jen ve svátosti manželství, mimo níž není než konkubinátem."

Ještě určitěji prohlásil totéž, co dí kánon 1012 § 2, týž papež 27. září 1852 v promluvě proti zákonu republiky novogranadské, stanovícimu občanský sňatek, řka, že manželství je jednou ze sedmi svátostí Kristem ustanovených, nemůže tudíž mezi věřícími býti manželství, jež by současně nebylo svátostí, a proto každé jiné mimosvátostné společenství muže a ženy mezi křesťany, způsobené mocí jakoukoliv, třeba i občanským zákonem, není než hnusným, záhubným konkubinátem, církví zavrženým, a proto nelze od manželského svazku odloučiti svátost, a tudíž přísluší pouze církvi, aby stanovila vše, co k manželství jakkoliv náleží.²²

Z hořejších projevů jsou vyňaty věty Piem IX. v Syllabu zavržené: „Nelze tvrditi, že Kristus povýšil manželství k důstojnosti svátostné." (65) — „Svátost manželství není než něčím smlouvě nahodile připojeným, od ní odlučitelným, a záleží jen v požehnání manželském." (66) — „Působností smlouvy občanské může mezi křesťany býti v pravém slova smyslu manželství. Není pravda, že manželská smlouva mezi křesťany buď vždy je svátostí anebo je smlouvou neplatnou, byla-li svátost vyloučena."²³ (73) — „Manželství nemohlo státi se svátostí Nového zákona, leč teprve později v církvi, neboť, aby manželství platilo za svátost, bylo třeba, aby předem plně objasněno bylo učení o milosti a svátostech."²⁴ (51)

Navázav na tendenční snahy Galikanismu a Josefínismu, Lev XIII. tlumočí téměř obsah kánonu 1012 slovy: „Ať nikoho nezmate regalisty hlásané rozlišování, jímž oddělují manželskou smlouvu od svátosti, a to proto, aby ponechali církvi to, co má povahu svátosti, a libovůli knížat světských na pospas vydali smlouvu. Nelze schváliti takového rozlišování, nebo lépe trhání, ježto je jisto, že v křesťanském manželství smlouvu od svátosti odloučiti nelze, a tudíž není opravdové a zákonité smlouvy, jež nebyla by samo sebou svátostí. Neboť Kristus Pán obohatil manželství důstojností svátostnou, manželství však záleží ve smlouvě, pokud podle práva učiněna byla. K tomu dlužno podotknouti, že manželství proto je svátostí, ježto je posvátným znamením, působícím milost a znázorňujícím tajemný sňatek Krista s církví, jehož způsob a podoba vyjádřena je svazkem dokonalého spojení, jímž muž a žena se spojují a jenž není ničím jiným, než man-

²² Denzinger n. 1640. ²³ Syllabus 1864.

²⁴ Větu tu Pius X. zavrhl 3. července 1907. Decret. s. off. „Lamentabili". Denzinger n. 2051.

želvým samým. Z toho je zřejmo, že každé opravdové manželství mezi křesťany je samo v sobě svátostí, a že pravdě nic více se nepřičí než to, že svátost je jakousi příkrasou nebo vlastností vně připojenou, kterou od smlouvy podle lidské libovůle lze odtrhnouti a oddělití.“²⁵

Z kánonu 1012, z věroučného prohlášení Tridentina a z výroků papežů plynou tyto důsledky:

1. Způsobilsti, přijati svátost stavu manželského čili vejíti v manželství svátostné, nabývá člověk platným křtem, ježto svátost manželství je platná, formou právní učiněná manželská smlouva mezi osobami platně pokřtěnými. Přičilo by se věrouce, kdyby, pokud jde o manželství pokřtěných, činěn byl rozdíl mezi manželstvím přirozeným (*officium naturae*) a svátostí. Podstata svátosti splývá a je totožnou s podstatou manželské smlouvy osob pokřtěných. Mezi jejich manželskou smlouvou a mezi svátostí není skutečného rozdílu, proto není mezi platně pokřtěnými, ať katolíky nebo nekatolíky, bludaři, jinověrci, rozkolníky, svátostí manželství, není-li mezi nimi platné manželské smlouvy, a naopak, není platné manželské smlouvy, jež by eo ipso nebyla svátostí. Platné nesvátostné manželství mezi pokřtěnými je nemožno, neboť podstata jejich manželské smlouvy je totožnou s podstatou svátosti a proto kde není podstaty platné manželské smlouvy, tam není podstaty svátosti a naopak. Kristus Pán, povýšiv manželskou smlouvu pokřtěných na svátost, zařadil ji do řádu nadpřirozeného, nezměnil však, jak již shora řečeno bylo, její podstaty. Platnost a dovolenost manželské smlouvy byla před Kristem závislou na zákoně Božím, přirozeném a kladném, po Kristu je, pokud jde o údy církve, t. j. o platně pokřtěné, též mimo to závislou na zákoně církevním, neboť Kristus dal církvi co do pokřtěných neobmezenou moc svazovací a rozvazovací, moc zákonodárnou. Církev, stanovíc nebo odvolávajíc manželské překážky vadící a rušící, nemění svátostné instituce Kristovy. Zneplatňuje a zapovídá, resp. platnou prohlašuje a dovoluje pouze manželskou smlouvu osob pokřtěných. Kristus povýšil totiž k důstojnosti svátostné nikoliv pouhou manželskou smlouvu přirozenou nebo občanskou, nýbrž, pokud jde o pokřtěné, smlouvu podle zákonů církevních, platně učiněnou.²⁶

2. Platné manželské smlouvě osob pokřtěných netřeba žádného doplnění, aby byla svátostí. Svátost není ničím k smlouvě nahodile připojeným, nezáleží v požehnání, jež církev při oddavkách podle rituálu a mezi mší sv. podle mešní knihy uděluje.

²⁵ „Arcanum“, § Nec quemquam.

²⁶ Wernz n. 29, pozn. 14; Chelodí 4.

Toto požehnání je jen svátostnina, kterou církev snoubencům milosti Boží vyprošuje.²⁷

3. Ježto podstatnou věcí a příčinou manželské smlouvy je přivolení snoubenců a nikoliv požehnání knězovo, je zřejmo, že udělovatelem svátosti manželství není kněz, nýbrž snoubenci. Kdo jsou příčinou manželské smlouvy, a tou jsou snoubenci, jsou příčinou i svátosti, ježto manželská smlouva pokřtěných je se svátostí totožnou. Pokřtění, učinivše platnou manželskou smlouvu, učinili vše, čeho k svátosti manželství třeba, a tak pokřtění snoubenci platnou manželskou smlouvou udělují sobě navzájem svátost stavu manželského. K tomuto závěru dospějeme též úvahou zásad, obsažených v kánonech 1012, 1081, 1091, 1098, 1099, 1135, 1136. Totéž potvrzuje Benedikt XIV. slovy: „Je-li dokázáno, že manželství bez přítomnosti kněze, tajně uzavřené, bývalo a dosud někde je svátostí,²⁸ plyne z toho, že jeho udělovateli jsou snoubenci a nikoliv kněz.“²⁹ Prísluhující kněz je jen vykonavatelem obřadů a církví zplnomocněným svědkem (*testis qualificatus*) smlouvy manželské.³⁰ Na otázku, zda snoubenci, vstupující v manželství ve hříchu těžkém, jako nehodní udělovatelé svátosti manželství, hřeší těžce, někteří odpovídají kladně, většina však záporně, ježto snoubenci nejsou udělovateli za tím účelem posvěcenými.³¹ Sv. Alfons kloní se sice k názoru prvnímu, přece však názor druhý zve pravděpodobným.³² Katoličtí snoubenci, byť i nevěděli, že oni jsou udělovateli svátosti stavu manželského, a proto neměli úmyslu svátost tu sobě udíletí, a rovněž pokřtění snoubenci nekatoličtí, byť i nevěřili, že manželství je svátost, mají-li jen úmysl, učiniti platnou manželskou smlouvu, udělují si a přijímají, chtěce nechtíce, též svátost manželství. Kdyby však pozitivním úkonem vůle vyloučili přijetí svátosti manželství, takže by raději nechtěli manželské smlouvy, než aby zároveň přijali svátost, pak ovšem smlouva manželská byla by neplatnou, a tudíž nepřijali by ani svátosti.³³ Okolnost, že snoubenci jsou v církvi katolické nebo mimo ni platně pokřtěni, působí, že jejich manželství není jen manželstvím opravdovým (*verum*), nýbrž též manželstvím církví uznaným (*ratum*) a tudíž i svátostným.³⁴

Z toho, že pouze manželství pokřtěných je svátostí, plyne: a) Názor pravděpodobný, že manželství platně pokřtěného s nepokřtěným nebo neplatně pokřtěným svátostí není,³⁵ ať jde

²⁷ Syllabus Pia IX., 66. ²⁸ C. 1098. ²⁹ L. 8, c. 13, n. 5. ³⁰ C. 1094.

³¹ Sanchez disp. 6, n. 4. D'Annibale n. 114, pozn. 12, Génicot n. 115.

³² N. 32. ³³ C. 1086, § 2.

³⁴ C. 7, X. 4, 19, Bened. XIV. lib. 13, c. 22 n. 7.

³⁵ Gasparri I³ n. 35; Leitner 51, Cappello n. 36.

o manželství pokřtěného, uzavřené s dispensí a platně s nepokřtěným, nebo o manželství uzavřené nepokřtěnými mezi sebou, z nichž později jeden křest přijal. Otázky té církve autoritativně nerozřešila, theologové odpovídají na ni různě. Jedni praví, že je svátostným jednostranně, co do pokřtěného, ježto i nepokřtěný v tom případě může prý býti udělovatelem svátosti manželství, podobně jako může platně udíleti křest.³⁶ Jiní praví, že svátostným je manželství uzavřené s dispensí mezi pokřtěným a nepokřtěným, nikoliv však manželství uzavřené oběma nepokřtěnými, z nichž jeden později křest přijal.³⁷ Zase jiní tvrdí, že manželství mezi pokřtěným a nepokřtěným nikdy svátostí není, ježto manželská smlouva je početně jen jedna a nedělitelná a proto je též pouze jedna svátost manželství. Tak jako nemůže býti platnou manželská smlouva jen se strany jednoho snoubence, aniž by byla současně platnou na straně snoubence druhého, tak ani svátost nemůže býti na straně snoubence jednoho, není-li zároveň i na straně druhého. Na straně snoubence nepokřtěného, ježto je k platnému přijetí svátosti nezpůsobilým, svátost manželství býti nemůže a proto pro skutečnou jednotu manželské smlouvy a svátosti, nemůže býti svátost ani na straně snoubence nepokřtěného.³⁸

Proto nejsou manželství tato naprosto nerozlučitelná a mohou výsadou Pavlovou býti rozlučena. Výsada ta ovšem neplatí o manželství pokřtěného s nepokřtěným, uzavřeném s dispensí papežskou.³⁹

b) Je nepochybné a nesporné, že manželství nekrťených mezi sebou svátostí není,⁴⁰ ježto nepokřtění postrádají způsobilosti k platnému přijetí kterékoliv svátosti, mimo křest, tudíž i manželství, kteréžto způsobilosti nabývá se jedině křtem.⁴¹ Spornou však byla otázka, zda toto manželství in infidelitate platně uzavřené, stává se přijetím křtu oběma manžely svátostným. Již před kodexem většina theologů odpovídala na ni kladně.⁴² Jejich názoru nasvědčoval i výrok Lva XIII.: „Každé právoplatné manželství mezi křesťany je samo v sobě a samo sebou svátos-

³⁶ Sasse: 39. Rosset n. 346. Pesch n. 728. ³⁷ Perrone II. 311.

³⁸ Schmalzgruber n. 306. Pirhing n. 71. Billot 351; Hurter n. 656, Wernz n. 44, Chelodi 6, pozn. 1. kloní se k názoru třetímu, praví však: „Tamen, haud paucis contradicentibus, controversia manet aperta.“

³⁹ C. 1120, § 3, srv. c. 7. X. 4, 19.

⁴⁰ Dí-li Innocenc III., Honorius III. a Lev XIII., že mezi nevěřícími stává svátost manželství, mluví o manželství jako o věci posvátné, o svátosti ve smyslu širším, nevlastním.

⁴¹ C. 737, § 1.

⁴² Sanchez disp. 9; Pirhing n. 71; Billot 347; Santi n. 96; Palmieri p. 96. Génicot: Theol. moral. instit. II., n. 456; Wernz n. 43; Sasse 389. Názor ten je od dob Sanchezových všeobecný.

ti,"⁴³ jenž nerozlišuje, zda bylo uzavřeno před křtem nebo po něm. Dnes potvrzuje jej i kodex, ježto manželství tomu nechybí nic, aby o něm platila všeobecná zásada kodexu: „Mezi pokřtěnými není možnou platná smlouva manželská, jež by nebyla eo ipso svátostí."⁴⁴ Z toho následuje, že manželství v nevěře platně uzavřené, křtem obou manželů buď stává se svátostným nebo pozbývá povahy platné smlouvy manželské, t. j. se rozlučuje. Ježto druhé zřejmě se neděje, nutno míti prvé správným. Zastáncové opačného názoru žádali, aby toto manželství svátostným se stalo, aby manželé po křtu přivolení obnovili. Manželství to stává se však svátostným, aniž by bylo třeba přivolení po křtu obnoviti. Církev nejen nového přivolení nežádá, nýbrž výslovně je za zbytečno opětovně prohlásila.⁴⁵ I tato nedůslednost byla kodexem odbyta a zasluhuje již jen zmínky dějepisné.

Četní theologové a kanonisté zabývali se otázkou, co je látkou a formou svátosti manželství — leč bez pozitivního, souhlasného výsledku.⁴⁶ Je jisto, že látkou a formou je manželská smlouva mezi pokřtěnými, neboť ona sama je svátostí. Pokud však jde o bližší určení látky a formy, názory se různí. Názor dříve nejrozšířenější, nyní všeobecný je, že slova nebo znamení, kterými projevuje se přivolení, jsou látkou i formou, a to, pokud vyjadřují vzájemné odevzdání těl, mají povahu látky, pokud tlumočí přijetí, mají ráz formy. Vzdálenější látkou (materia remota) nejsou vlastně těla, nýbrž spíše právo na tělo spolusnoubencovo co do úkonů manželských; látkou bližší (materia proxima) jsou slova nebo znamení, kterými toto právo snoubenci navzájem si odevzdávají. Přijetí tohoto práva je formou, kterou látka, t. j. odevzdání práva na tělo, se doplňuje a manželskou smlouvou stává, kterážto manželská smlouva je totožnou se svátostí.⁴⁷ Názoru tomu nasvědčuje také výrok Benedikta XIV.: „Pravoplatná smlouva je látkou a zároveň formou svátosti manželství; totiž vzá-

⁴³ Arcanum, § Nec quemquam; Cappello 33; Leitner 50.

⁴⁴ C. 1012, § 2. ⁴⁵ Sv. Of. 20. září 1848, 20. července 1860.

⁴⁶ Bened. XIV. lib. 8, cap. 3, uvádí 5, jiní dokonce 9 různých názorů. Srv. Uhrig.: System des E. R. 1854, 236 pozn. 1.

⁴⁷ Takto Bellarmin, De matrimonio I. 1. cap. 6, Sv. Tomáš Akv. Summa theol. suppl. qu. 42, a. 1. Suarez, De sacram. I. disp. 2, sect. 1. Sanchez n. 6, Bonacina, Opera omnia, I. De magno matr. sacr. qu. 2, p. 4, n. 1, 4. Busenbaum Apud St. Alph. n. 879. Lugo De sacram. in genere disp. 2, n. 7. Schmalzgr. n. 289. Gasparri I³, n. 33. Sasse p. 383. Billot, 345. Pesch n. 758. Rosset, n. 351. De Smet, n. 25. Wernz, n. 47. Tanquerey: Synopsis theol. mor. et past. I, n. 804. Bartmann: Dogmatik II, Ausg. 4, 5, 470. Chelodí, 5. praví: Haec sententia, quae iam antea erat communis, videtur hodie universaliter recepta ex pluribus, a veteribus theologis propositis. Z novějších odlišného názoru je Leitner. Podle něho látkou i formou je smlouva, a to látkou smlouva vůbec, formou smlouva pokřtěných, str. 53.

jemné a pravoplatné odevzdání těl slovy nebo znamením, jimiž vnitřní přivolení se projevuje, je látkou, vzájemné a pravoplatné přijetí těl je formou."⁴⁸

Dogmaticko-právní zásada kánonu 1012 je důležitá pro pravomoc a příslušnost církve co do manželství křesťanských. Z ní logicky nutně plyne to, co stanoví o této pravomoci kánon 1016 a 1960, totiž: Křesťanské manželství, jsouc svátostí Nového zákona, řídí se výhradně právem božským a církevním. Vrchnost světská je příslušnou jen co do účinků ryze občanských, plynoucích ze smlouvy manželské.⁴⁹ Soudní věci manželské, pokud jde o manželství křesťanská, právem výhradním a vlastním patří před soudce církevního;⁵⁰ pokud jde při nich popředně a hlavně o účinky ryze občanské, ze smlouvy manželské plynoucí, je příslušným soudce občanský. Jedná-li se o účincích ryze občanských jen nahodile a podružně (incidenter et accessorie), t. j. v souvislosti s věcmi, pro něž je příslušný soudce církevní, je tento soudce příslušným z vlastní moci rozhodovati též o účincích ryze občanských. Ježto křesťanské manželství je svátost Nového zákona, přísluší církvi veškerá pravomoc na křesťanské manželství, neboť Kristus dal výhradně církvi moc svátostí spravovati, je udíleti a stanoviti vše, co s jejich udílením a přijímáním souvisí. Tak svátostná povaha křesťanského manželství je důvodem, že křesťanská manželství vymykají se z pravomoci světské a jsou výhradně předmětem pravomoci církevní. Proto staví kodex zásadu obsaženou v kánonu 1012 v čelo všech předpisů manželských, neboť ona je základem a pramenem církevní pravomoci ve všech manželských.⁵¹

§ 3. Účel, podstatné vlastnosti a troji dobro manželství. Právní předpoklad pro jeho platnost.

Kánon 1013:

§ 1. Prvotní účel manželství je plození a výchova potomstva. Druhotný vzájemná pomoc a ochrana proti tělesné žádostivosti.

§ 2. Podstatné vlastnosti manželství jsou jednota a nerozlučitelnost, které v manželství křesťanském nabývají zvláštní pevnosti pro jeho svátostnou povahu.

Kánon 1014:

Manželství požívá právní ochrany; pročež v pochybnosti dlužno hájiti jeho platnosti, až by opak dokázán byl, bez újmy předpisu kánonu 1127.

⁴⁸ Constit.: „Paucis“, 19. března 1758. ⁴⁹ C. 1016. ⁵⁰ C. 1960.

⁵¹ Eichmann 317, Cappello 54.

Co do účelu manželství je nepřeklenutelný rozpor mezi názorem materialismu a učením křesťanským, ježto účel je rozhodujícím činitelem práva. Zákonodárství církevní vytyčilo manželství vznešený účel na základě práva božského.

1. Účelem manželství prvotním, hlavním a objektivním, kterého snoubenci žádným účelem subjektivním vyloučení nesmí,² je i podle přirozeného zákona založení rodiny, plození a výchova potomstva, aby lidstvo dosáhlo časného i věčného blaha, takže vyloučením tohoto účelu manželská smlouva, postrádajíc podstatného smluvního předmětu, se zneplatňuje. Manželství je výlučným prostředkem k dokonalému dosažení tohoto účelu, k němuž poukazuje přirozenost lidská, ježto lidé rodí se jako jednotlivci pohlavně rozdílní, a k němuž též směřuje výrok Stvořitelův: „Rosťte, množte se a naplňte zemi.“³

Účel tento nezáleží jen v plození, nýbrž i ve výchově. Člověk, synthese duše a těla, žije životem dvojím, fysickým, tělesným, který je mu společným se zvířaty a jehož nabývá plozením, a životem morálním, duševním, který záleží ve zdokonalení bytosti lidské vývojem duševních mohutností, což děje se výchovou. Na rodičích je, aby obojí tento život potomstvu zprostředkovali, a proto hlavním účelem manželství je plození i výchova.⁴ Proto hřešil by proti lidské přirozenosti, kdo by vylučoval dokonalou výchovu zplozeného, výchovu duše i těla, fysickou i mravní.⁵ Nestačí pouze zplodit; je třeba, aby ke zplození družila se trvalá péče, aby zplozený došel lidské dokonalosti.⁶ Byť bychom v manželství zřeli jen instituci řádu přirozeného, hlavní tento účel je něčím posvátným, neboť plození a výchova směřuje k cíli posvátnému, aby rozmnožen byl nejen počet užitečných členů lidské společnosti, nýbrž též ctitelů Božích na zemi i na věčnosti.

2. Druhotný účel manželství je opět dvojí: a) Vzájemná pomoc a podpora, b) ochrana proti tělesné žádostivosti zřízeným ukájením pudu pohlavního.

Obojí tento účel druhotný náleží rovněž k podstatě manžel-

¹ Liter. Böckenhoff: Reformehe, 76, Ehret die Ehe, 12, Mausbach: Ehe und Kindersegen, 17, Walter: Sexualeth, Probleme 74, Rademacher: Christl. Ehe, 769, Bilz: Die Ehe Ausg. 4 u. 5, 10, Treitz: Moderne Ehe reformideen u. prakt. Seelensorge, Pastor bon., 1890, 453, 524, Lenz: Moderne Ehe-rechtsreform in ethisch. Bewertung, Pastor bon., 1921, 347.

² Na příklad pro zadluženého může při sňatku s bohatou nevěstou státi v popředí účel, pomoci si k penězům, leč účelu objektivního vyloučení nesmí.

³ Gen. 1, 28.

⁴ Sv. Tomáš Akv. IV, dist. 26; Summa theol. 2/2, p. 154 a. 2, suppl. qu. 49 a. 1—4, Summa contra Gent. lib. 7, c. 122.

⁵ C. 1113. ⁶ Meyer: II. n. 95; Sasse II. 361, Wernz n. 31.

ského svazku. Manželé jsou proto povinni, aby se podporovali v péči o domácnost, ve vzájemném posvěcení a zdokonalení a ve výchově potomstva. Manželka je družkou a pomocnicí mužovou,⁷ jemu ve všech věcech, které manželského svazku se týkají, rovnoprávnou. Její slabost doplňuje se silou mužovou; vzájemným stálým stykem mají chyby manželů býti odstraněny, jejich otností a předností vypěstěny a zdokonaleny. Krásně naznačuje účel ten Lev XIII. slovy: „Kromě toho, že pečují o šíření lidského pokolení, napomáhají i k tomu, aby život manželů byl lepším a šťastnějším, a to mnohými prostředky, vzájemnou pomocí, která ulehčuje potřeby, trvalou a věrnou láskou, společenstvím všech statků a nebeskou milostí, ze svátosti se řinoucí.“⁸ K druhotnému účelu manželství náleží též, jak praví Písmo sv.,⁹ aby manželství skýtalo ochranu proti tělesné žádostivosti zřízeným, člověka důstojným ukájením pohlavního pudu, aby člověk, ukojiv tento pud v manželství dvoleně a sebe důstojně, nebyl stržen k výstřednostem nedovoleným.

Pohlavní pud, nejmocnější z pudů člověku vrozených, nutká člověka, aby přes obtíže, s plozením a výchovou spojené, podjal se tohoto díla, lidstvu tak potřebného. Je však třeba, aby pud ten byl udržován v mezích Bohem stanovených, aby člověk nestal se obětí výstředností, neupadl v ponížení a záhubu. V manželství pohlavní pud smí a má být ukájen, zároveň též krocen a šlechtěn; láskou ideální má býti posvěcována láska smyslná, člověku se zvířaty společná. Posledním pak cílem ukájení tohoto pudu vždy má býti dosažení prvotního účelu manželství, šíření a zachování lidstva. Proto také účel prvotní je závazným měřítkem a směrnicí tohoto druhotného účelu manželství.¹⁰

Před pádem prvotním nebylo v člověku tělesné žádostivosti. Proto manželství vlastním byl jen účel prvotný, šíření a zachování lidstva plozením a výchovou, a částečně též první účel druhotný, totiž vzájemná pomoc. Po pádu probudila se v člověku tělesná žádostivost a tudíž ochranu proti ní skýtatí mělo manželství dovoleným ukájením pohlavního pudu. Tak tento účel manželství je vlastně důsledkem dědičného hříchu.

Trojí řečený účel manželství sluje finis operis, t. j. účel manželství přirozeně a nutně vlastní. Je na manželích, aby přijali jej také za účel svůj a učinili jej tak i finis operantis.

⁷ Gen. 2, 18. „Učiňme mu pomocnicí jemu podobnou.“

⁸ Arcanum ASS., XII., 395, Sv. Tomáš Akv. Suppl. qu. 92 a. 1. c. zdůrazňuje, že žena dána je muži za pomocnici hlavně k plození, ježto při jiném díle vydatnějším pomocníkem mužovým byl by zase muž.

⁹ 1. Kor. 7, 9; 1. Sol. 4, 3.

¹⁰ Muckermann, I. Ausg. 4 u. 5, 170, Hessenbach: De usu matrimonii 1921; Instruction der Fuldauer Bischofskonferenz 1921, 8.

Poukazuje na trojí účel manželství, praví římský katechismus:¹¹ „Tyto jsou pohnutky, z nichž k některé přihlížeti je tomu, kdo vejíti chce ve sňatek svatě a zbožně, jak se sluší na syny svatých.“

Dovolenou pohnutkou k sňatku je nesporně účel plození a vzájemné pomoci. Zda také účel ukájení pohlavního pudu sám o sobě je pohnutkou mravně dovolenou, někteří popírají a viní manžely, kteří výhradně proto ve sňatek vstupují, z všedního hříchu. Jiní však prohlašují je za prosté vší viny, čemuž nasvědčují také výroky sv. Pavla¹² i jejich výklad, takže názor druhý jeví se pravděpodobnějším, ba jistým, ovšem nevylučují-li snoubenci účelu hlavního.

Možno tudíž říci, že dovolen je sňatek za účelem prvotným, za tím nebo oním účelem druhotným a též za jiným účelem počestným. Nedovolen je za účelem nepočestným, přece však je platen, zůstala-li nepočestným účelem nedotčena podstata smlouvy manželské.¹³ Kdo výslovně připojenou podmínkou vylučuje podstatný účel manželství, hřeší těžce proti přirozenosti a proti Bohu, jejímu původci.¹⁴ Platnost manželství závisí v tomto případě na tom, zda podstata manželství přece byla nebo nebyla zachována. Nebyla-li zachována, je manželství neplatno, jinak je platno.¹⁵ Nehřeší, kdo vchází v manželství z počestných pohnutek jiných než jsou ony, v trojím účelu manželství obsažené, ovšem nevylučuje-li trojího účelu manželství. Římský katechismus vypočítává některé a praví: „Druží-li se k těmto pohnutkám (totiž trojího účelu) též jiné, kterými lidé vejíti v manželství pohnuti bývají..., jako touha zůstaviti dědice, bohatství, krása, urozenost, podobnost povah, podobných pohnutek zavrhovati nelze, neboť se nepřiči posvátnosti manželství.“¹⁶

Dbají-li snoubenci v pořadí shora řečeném trojího účelu manželství, zabezpečí tím blaho vlastní i potomstva. Kdyby však ukájení pudu pohlavního učinili předním účelem svého sňatku, pozbylo by jejich manželské společenství svého posvěcení, bylo by sníženo, otrásló by život rodinný, ohrozilo by i trvání lidské společnosti a manželství neposkytlo by jim kýženého štěstí.¹⁷

¹¹ II. c. 8, qu. 13.

¹² 1. Kor. 7, 2, 9. Sv. Jan Zlat.: De Virgin. c. 19; Homil. Quales du-cendae sint uxores n. 5. Migne: P. G. Tom. 51, col. 232.

¹³ Řím. kat. II. c. 8 qu. 13, Chelodí 3.

¹⁴ Sanchez n. 29.

¹⁵ Pojed. ke c. 1092.

¹⁶ II. c. 8, qu. 13.

¹⁷ Böckenhoff: Reformehe, 82. Walter: 76. Fuldaer Bischofskonferenz: Instructio pro confessariis de usu et abusu matrimonii. Sticker: Geschlechts-leben 1916, 22. Antonelli: Medicina pastoralis 1920 ed. IV. II., 167.

II. Podstatné vlastnosti manželství.

Z výměru manželství, jako nerozlučného spojení jediné dvojice, mezi křesťany mimo to i svátostného, učiněného formou právní, plynou jeho podstatné vlastnosti, jednota a nerozlučitelnost,¹⁸ které tkví svými kořeny v právu přirozeném.¹⁹ Podstatnými slují, protože samo sebou nutně plynou z podstaty nebo povahy manželství, které bez nich platně uzavřeno a platno býti nemůže. Lev XIII. praví: „Aby toto spojení muže a ženy vhodněji vyhovovalo přemoudrým úradkům Božím, jevílo již od počátku hlavně dvě zvláště vznešené, hluboce vtisknuté a vryté vlastnosti, totiž jednotu a nerozlučitelnost.“²⁰ Obojí tato vlastnost zdůrazňuje pouze — v různém ovšem směru — úzké a nerozdílné manželské společenství a nabývá v manželství křesťanském pro jeho svátostnou povahu zvláštní pevnosti, neboť svátostné manželství mnohem dokonaleji znázorňuje jednotné a nerozlučitelné spojení Krista s církví, než nesvátostné manželství nekřesťanů.²¹

Původní jednota a nerozlučitelnost starozákonního manželství byla porušena mnohoženstvím a rozlukou a byla zase obnovena Kristem, který mimo to manželství jako instituci práva přirozeného na svátost povzněl.²² V prvních dobách církve byla jednota manželství v říši římské zabezpečena občanskými zákony a právem zvykovým. Proto staré církevní předpisy o polygamii mlčí a bojují pouze proti manželské rozluce. Církevní dějiny svědčí, jak vytrvale a bezohledně katolická církev hájila manželské jednoty, čehož protestanté o sobě říci nemohou.²³ Střetlo-li se kdy manželství první, souloží nedokonané, s druhým, souloží dokonaným, hájila církev římská ve 12. století podle učení školy boloňské, které v celé Itálii tehdy bylo přijato, platnosti manželství druhého. Církev francouzská měla naproti tomu, řídíc se učením školy pařížské, první manželství za platné, kterýžto názor zvítězil od dob Alexandra III., jenž již dříve, než se stal papežem, jako kanonista Roland hájil názoru školy pařížské, který pak i jako papež potvrdil.²⁴

¹⁸ Schmalzgr. tit. 4 n. 6, Sanchez: disp. 13, Meyer: n. 99, Sasse 393, Vlamíng: Praelectiones iur. matrim. ad norm. cod. iur. c. I. ed. 3, n. 18, Schäfer: Das E. R. nach dem Cod. i. c. 1921, Ausg. 6. u. 7., 19, Rosset 508, De Smet I³, n. 296. ¹⁹ Gen. 2, 24, 1. Kor. 6, 16, Efes. 5, 28, nn.

²⁰ Arcanum, § Constat. ²¹ Arcanum ibid.

²² C. 1012, § 1. Mat. 19, 4. Trid. sez. 24. De sacr. m. can. 1, Syllabus n. 65, srv. Denzinger: n. 1765. Proto je v Novém zákoně i nekřesťanské manželství nerozlučitelné; výjimku činí výsada Pavlova, C. 1120 nn.

²³ Již od dob Lutherových bylo knížatům protestantským mnohoženství povolováno. Viz příklady Leitner, 116, pozn. 2, Scherer II. 359, n. 50.

²⁴ c. 3, X, 4, 4. kterýžto kánon mnozí libovolně a nepřesně vykládali, Srv. Freisen 189, 364. Scherer II. 549.

A) Jednota (unitas) manželství.

Jednota manželství záleží v tom, že manželství platným býti může současně jen mezi jedinou dvojicí, pohlavně rozdílnou. Tato vlastnost plyne přímo z podstaty a účelu manželství a má svůj základ, jak zřejmě z praxe a výroků církve,²⁵ nejen v zákoně církevním, nýbrž též Božím, přirozeném i kladném, a proto každé polygamické manželství i osob nepokřtěných je nejen nedovoleno, nýbrž i podle přirozeného zákona neplatno. K jednotě poukazuje přibližně stejný počet mužů a žen, dále přirozený cit žárlivosti, který se probouzí v duši milujícího, nepřipouští odkladu a rozdělení a žádá trvalé a nedílné odevzdanosti, jakož i to, že výlučně v manželském spojení jediné dvojice nejdokonaleji dosíci lze trojího účelu manželství. Jednotu přikazuje na četných místech zjevení Boží Starého a zvláště Nového zákona²⁶ a proto církev katolická této vlastnosti vždy tak rozhodně, neústupně a bezohledně hájila a ji svým zákonodárstvím zdůrazňovala.²⁷

Rozlišovati lze jednotu manželství dokonalou (unitas perfecta), o které mluvíme, nevešel-li manžel, po pravoplatném rozloučení svého manželství, v manželství nové, a jednotu nedokonalou, vstoupil-li v nové manželství.

Jednotě manželské příčí se polygamie, která je buď současná, simultanea, t. j. manželské spojení jedné osoby v téže době s více osobami, nebo postupná, successiva, vešel-li kdo, po pravoplatném rozloučení manželství předchozích, postupně v manželství nová.

Polygamie dělí se na polygynii, mnohoženství, polygamií to ve vlastním smyslu, t. j. současné spojení jednoho muže se dvěma nebo více ženami, a polyandrii, mnohomužství, současné spojení jedné ženy se dvěma nebo více muži.

Mnohoženství i mnohomužství odporuje jednotě manželské a tudíž i zákonu Božímu, přirozenému a kladnému, jakož i zákonu církevnímu. Nikoliv však stejnou měrou a stejným způsobem. Jak velice polygamie jakéhokoliv druhu přirozenému zákonu se

²⁵ Kdykoliv bylo církvi souditi o manželství polygamickém, vždy žádala, uznávajíc i podle zákona přirozeného pouze první sňatek za platný, další pak za neplatné, aby polygamista přidržel se první manželky a ostatní propustil. Instr. sv. Of. 20. června 1866 ASS XXVI, 188, praví: „Zřejmě je zásada, že manželství, ve které muž, dokud byl ještě nepokřtěn, vešel se ženou za života jiné, s kterou dříve manželstvím byl se spojil, je nicotno a neplatno podle práva božského, kladného i přirozeného.“ Šrv. Instr. sv. Of. 17. srpna 1898.

²⁶ Gen. 1, 27, 2, 18; Mat. 19, 3 nn; Mar. 10, 2 nn; Luk. 16, 18; Řím. 7, 2; 1. Kor. 7, 1 nn; Efes. 5, 22.

²⁷ Trid. sez. 24. De sacr. m. c. 2, cc. 1, 2, 4, 5 X, 4, 4; c. 8, X, 4, 19.

příčí, nevysvítá tak zřejmě z jednotlivých jejích případů, nýbrž z toho, že polygamie, všeobecně uplatněna, přivedla by lidstvo na pokraj záhuby.

1. Mnohomužství, polyandrii lze nazvatí hnusným mravním po-blouzením, které i nejsurovějším národům ohavností býti se jeví.²⁸ Vyskytuje se poměrně zřídka, a to u národů, žijících v hospodářské bídě, na nejnižším stupni kultury.²⁹ Všeobecný je názor, že mnohomužství zákonu přirozenému se příčí,³⁰ neboť pozitivně vylučuje účel manželství vedlejší i hlavní a zpravidla znemožňuje plození i výchovu. Žena stává se souloží s více muži podle zákona fyziologického téměř vždy neplodnou, a dítěti, vý-jimečně snad zplozenému, nemůže se dostatí otcovské výchovy, ježto otce zjistiti nelze. V mnohomužství nelze též dosáti vedlejšího účelu manželství, kterým je vzájemná pomoc a zřízení uká-jení pohlavního pudu; v něm není ani řeči o nějakém skutečném manželském společenství, o míru rodinném, o podřízenosti ženy, o manželské věrnosti atd. Mimo to žena, žijící v polyandrii, propadá vysílení a předčasné jisté záhubě.³¹

2. Mnohoženství bylo a je dosud rozšířenější než mnohomužství. Jednotlivci se domnívali, že mnohoženství příčí se pouze zákonu Božímu kladnému, nikoliv však přirozenému, a dovolávali se toho, že praotcům Starého zákona bylo dovoleno a že nevylučuje hlavního účelu manželství.³² Spor ten nemá praktického významu, neboť zákon Kristův, jsa pouhým potvrzením práva prvotního, váže i nepokřtěné. Církevní praxe a zákonodárství nasvědčuje, že mnohoženství zákonu přirozenému též odporuje.³³

V novější době činili průkopníci materialismu různé námitky proti jednotě a nerozlučitelnosti.³⁴ Z nemravného života některých pohanských národů dovozovali, že jednoženství je zjevem teprve doby pozdější. Původní formou manželství bylo prý manželství skupinové, později mnohomužství, pak mnohoženství, ze kterého konečně vyvinulo se teprve jednoženství.³⁵ Badáním by-

²⁸ Westermarck 129: „Je ohavností i nejsurovějším rasám.“

²⁹ Na Ceylonu, u některých domorodců severoamerických, australských, tibetských, na úpatí Himalaje; srv. Lubbock 116.

³⁰ Zdůrazňuje-li Schnitzer (kath. E. R. 1898, 12.) i při polyandrii možnost plození, nedokazuje to ničeho jiného, leč že polyandrie nepřičí se absolutně fyziologickým zákonům.

³¹ Sv. Tomáš A. Summa theol. 4, D. 33, q. 1, a 1; Sasse 394; Meyer n. 100; Ribbing 40. ³² Důvody a protidůvody viz Leitner 117.

³³ Bened. XIV. De Syn. lib. 13, c 21, n 9. Sv. Of. 29, března 1860, ASS XXV. 710., 20. června 1866, ASS XXVI, 187.

³⁴ Přehledně o nich Leitner E. R.³, 26 nn.

³⁵ Domněnky této hájil na základě zpráv biblických Engert.; Ehe und Familienrecht der Hebräer, Mnichov 1905. Proti němu Eberharter: Das Ehe- und Familienrecht der Hebräer, 1914.

lo však zjištěno, že pohlavní promiskuita, společenství žen na nejnižších stupních kultury se nevyskytuje, že nelze proto ani činiti zpětných takových úsudků.³⁶ Že někteří národové příbuzenské a rodinné vztahy počítali podle původu z matky (matriarchát, právo mateřské),³⁷ lze dostatečně vysvětliti jinými důvody; zvláště z mnohoženství plynulo toto počítání samo sebou. Neoprávněny jsou též závěry, činěné ze stejných názvů pro různé příbuzenské stupně. Z nedostatku názvů nelze ještě nikterak dovozovati nedostatek pojmů.³⁸

Moderní filosofie, která hlásá, že mnohoženství je přirozenou formou manželství a dobrodiním pro ženské pohlaví,³⁹ razila cestu touze socialismu po společenství žen a po choutce, aby mnohoženství zákonem bylo dovoleno.

Neblahé následky mnohoženství pro lidstvo nejsou tak zřejmy, jako následky mnohomužství. Přece však i ono přičí se zákonu přirozenému, byť i ne naprosto a stejnou měrou jako mnohomužství. Z fyzické možnosti soulože jednoho muže se dvěma nebo více ženami nelze dovozovati, že by mnohoženství přirozenému zákonu neodporovalo. Jsouť fyzicky možnými i ta nejhnusnější pohlavní spojení, na příklad mezi rodiči a dětmi, nebo mezi sourozenci, která zákonu přirozenému zřejmě se přičí.⁴⁰ Mnohoženství nepřičí se přirozenému právu absolutně, proto mohl je Bůh s ohledem na mimořádné časové poměry prominouti, dovoliti nebo trpěti. Neodporuje prvotním, naprosto nedotknutelným a nezměnitelným předpisům zákona přirozeného, *praeceptis primariis*, odporuje však jeho předpisům druhotným, *praeceptis secundariis*, které ustupují zákonu vyššímu, t. j. přirozenému právu prvotnímu,⁴¹ a rovněž odporuje i vedlejšímu účelu manželství. Sv. Tomáš Akvinský a po něm jiní učí, že mnohoženství přičí se vedlejšímu účelu manželství, dokonalému životnímu společenství a pokojnému soužití, a tudíž druhotním předpisům zákona přirozeného, nikoliv účelu hlavnímu, plození a výchově, a tudíž nikoliv prvotním předpisům téhož zákona.⁴² Že mnohoženství není v na-

³⁶ Hildebrand: *Recht und Sitte auf den primitiveren wirtschaftlichen Kulturstufen*, Jena Ausg. 2, 1907, 9.: „U národů, stojících ještě na nejnižším stupni, nenacházíme nikdy a nikde stavu společenství žen čili pohlavní promiskuity.“

³⁷ Bachhofen: *Das Mutterrecht*, Stuttgart, 1861.

³⁸ Leitner 35 upozorňuje na názvy dosud lidem užívané pro stupně příbuzenské: Vetter, Base, Freunde. Řekové označovali bratra i sestru slovem *adelphos*.

³⁹ Schoppenhauer: *Parerga u. Paralipomena* II. 647; Chelodi p. 75 pozn. 2.

⁴⁰ c 8 X 4, 19. ⁴¹ Bened. XIV. De Syn. lib. 13, c 21, n 9.

⁴² Sv. Tomáš Akv. Suppl. qu. 65 Art. 1, 2. Podle sv. Tomáše S. th. 4, D 33 qu. 1, a. 1, odporuje přirozenému zákonu vše, co činí úkon nevhodným k dosažení účelu, jehož příroda oním úkonem dosáti chce, což diti se může

prostém rozporu s přirozeným zákonem, totiž s jeho prvotními předpisy, je patrné předně z toho, že bylo ve Starém zákoně od dob Abrahamových,⁴³ jak učí svatí Otcové,⁴⁴ vzhledem na časové poměry, aby totiž lidstvo rychleji se rozmnožilo, Bohem trpěno.⁴⁵ Nelze se domnívati, že by mnohoženství praotců národů vyvoleného bylo bývalo hříšným, neboť Písmo sv. pro ně výtky jim nečiní, naopak velebí jejich svatý život. Dále také je to zřejmo z toho, že mnohoženství dosažení hlavního účelu manželství, plození a výchovy, nevylučuje a naprosto neznemožňuje, neboť jeden muž dostátí může i oplození více žen i výchově jejich dětí. Přece však mnohoženství přičí se přirozenému zákonu, jeho druhotným předpisům, neboť naprosto znemožňuje dosažení vedlejšího účelu manželství a ztěžuje dosažení účelu hlavního. Statistika dokazuje, že plodnost národů, kteří žijí v mnohoženství, je menší než oněch, kteří žijí monogamicky.⁴⁶ Dosažení pak vedlejšího účelu manželství je v mnohoženství naprosto znemožněno. Žena není tu rovnoprávnou společnicí mužovou, nýbrž jeho otrokyní a nástrojem k ukojení jeho vášně. Je ve svém právu oproti muži zkrácena, ježto jeden muž není s to, vyhovětí dvěma nebo více ženám podle jejich vůle, odevzdává se i v mnohoženství zcela jednomu muži, který je však takřka rozdělen mezi několik žen a jednotlivým z nich jen částečně se odevzdává. Zásada sv. Pavla: „Žena nemá práva na své tělo, nýbrž muž a podobně muž nemá práva na své tělo, nýbrž žena,“⁴⁷ která zdůrazňuje co do

dvojím způsobem a to buď tak, že dosažení cíle vůbec se znemožňuje, nebo že se jen ztěžuje. Okolnost, která dosažení hlavního cíle, k němuž úkon podle zákona přirozeného směřuje, naprosto znemožňuje, přičí se prvotním předpisům téhož zákona. Okolnost však, která dosažení hlavního cíle pouze ztěžuje nebo působí, že hlavního cíle dosíci lze jen nedokonale, nebo že nelze dosíci cíle vedlejšího, přičí se pouze druhotným předpisům přirozeného zákona. Prvotní předpisy přirozeného zákona velí to, co náleží k podstatě cíle přírodou zamýšleného, co tudíž je něčím vnitřně dobrým, takže opaku nikdy dovoliti nelze, ježto je něčím vnitřně zlým. Druhотní předpisy nařizují však to, co k dosažení cíle je sice vhodné, nikoliv však naprosto nutno, takže, změnily-li se okolnosti věcné, osobní nebo časové, i opak někdy dovolen nebo trpěn býti může.

⁴³ Gen. 16, 3; 22, 24; 30, 3; 36, 12. Deuter: 17, 17; 21, 15; 24, 1. Döllner: Das Weib im Alten Testament 1920, 19.

⁴⁴ Sv. Jeronym ep. ad Occanum n 5. (Migne 22, 657.) Sv. Jan Zl. hom. 56 in Gen. 30, 28. (Migne 54, 489.) Sv. Augustin: De doctrina christiana III cap. 12.

⁴⁵ Nelze dokázati, jak tomu učili starší theologové, že by Bůh byl výslovně tehdy od monogamie dispensoval. O dispensi mluví sv. Tomáš Akv. S. th. suppl. qu. 65 art. 1, 2. Innoc. III, c 8 X 4, 19. O dovolení (concessio) Wernz: IV.² 2, 164. O trpění Scherer II 87; Sägmüller K. R., II² 80. Leitner E. R. 24, 117. Srv. Hummelhauer: Comm. in Genesim, Paříž, 1895, 396 ad c. 16, 1.

⁴⁶ Böckenhoff: Reforme 96. ⁴⁷ I. Kor. 7, 4.

soulože rovnoprávnost obou manželů, je zásadou práva přirozeného. Zásady té mnohoženství nedbá, neboť jakmile v té věci přísluší právo volby, přestává rovnoprávnost ženy a ona stává se hříčkou libovůle mužovy.

Mnohoženství porušuje též rovnoprávnost lidstva vůbec; je jakousi výsadou jen zámožných, ježto chudým není možno uživit více žen a dětí.⁴⁸ Podle přirozeného zákona manželství má být základem domácího štěstí a pokoje. V mnohoženství o pokoji a štěstí rodinného života mluvit nelze, neboť mezi několika ženami téhož muže probouzí se žárlivost a z ní plyne závist, nenávisť a různice, které vůbec bývají způsobeny společným právem několika osob na jednu a tutéž věc. Mimo to v manželství křesťanském mnohoženství odporuje též dobru svátosti, bono sacramenti,⁴⁹ pokud totiž křesťanské manželství naznačuje nerozlučné spojení jediné dvojice, totiž Krista s církví. Že mnohoženství zákonu přirozenému se přičí, je patrné i ze zákona fysického, podle něhož rodí se za normálních poměrů průměrně téměř stejný počet mužů a žen,⁵⁰ takže by bylo nemožno, mnohoženství důsledně a všeobecně uplatnit. Mnohoženství škodí i lidské společnosti,⁵¹ neboť ženu snižuje, muže vysiluje, nejsou mu tím, čím manželství být má, remedium et moderamen concupiscentiae, nýbrž výhní, která rozohňuje jeho vášeň a jej ničí.

Kristus mnohoženství, ve Starém zákoně v národě izraelském trpěné, bezpodmínečně odvolal, obnoviv manželství v jeho původní ryzosti, jednotě a nerozlučitelnosti, takže v Novém zákoně všechna polygamická manželství jsou i podle kladného zákona Božího nedovolená a neplatná. Vzpomínaje prazjevení, podle něhož manželství mělo být nerozlučitelným spojením jediné dvojice, jakož i porušení prvotní jeho ryzosti ve Starém zákoně, Kristu dodal: „Proto opustí člověk otce svého i matku svou a přidrží se manželky své a budou dva v těle jednom.“ Doživotní nerozlučitelnost manželského svazku pak naznačil slovy: „Co tedy Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“⁵²

Proto Tridentinum prohlásilo za článek víry, že křesťanům mnohoženství je zapovězeno zákonem Božím, a žvrhlo opačné učení slovy: „Kdo by tvrdil, že křesťanům je dovoleno mít současně několik manželek a že zákon Boží toho nezapovídá, budiž zavržen.“⁵³

⁴⁸ II. Král. 12, 1. Tacitus: Germania, c. 18. Ribbing 42. Westermarck: 440, 495, 507. Bebel: 154.

⁴⁹ Viz níže o trojím dobru manželství. ⁵⁰ Ribbing, 34.

⁵¹ Ribbing 44. Weisz: Apologie des Christentums, II. Ausg. 2, 703; Bebel: 153.

⁵² Mat. 19, 5 nn. Marek 10, 9. Luk. 16, 18. Fischer 14.

⁵³ Sez. 24 can. 2.

Kristův zákaz polygamie netýká se jen křesťanů, nýbrž i osob nekřtěných. Proto ani jim nelze vejíti současně s několika ženami v platné manželství. Z toho důvodu církev naléhá, aby ti, kdo v nevěře několik manželek pojali, přijavše křest, mimo manželku první všechny propustili. Rozhodnutí apoštolské Stolicе, toho se týkající, zřejmě označují sňatek v nevěře uzavřený s manželkou první, pokud nebránila mu žádná rušící překážka práva přirozeného, za platný, ostatní pak sňatky, za jejího života uzavřené, za neplatné.⁵⁴

Polygamie postupná, successiva, jež záleží v tom, že muž postupně po pravoplatném rozloučení svého manželství ožení se s ženou druhou, třetí atd., nebo žena podobně provdává se po druhé, po třetí atd., je dovolena zákonem Kristovým i muži i ženě. Sv. Pavel praví: „Manželka je vázána (zákonem manželským), pokud je živ muž její, zemřel-li muž její, jest svobodna provdati se, za koho chce, jenom v Pánu.“⁵⁵ Proto církev sňatek druhý i další vždy prohlašovala za dovolený, ač ho méně schvalovala. Mimo výroky svatých Otců,⁵⁶ potvrzují to i četná prohlášení církve.⁵⁷ Totéž stanoví kodex v kánonu 1142 slovy: „Ač čistý vdovský stav je úctyhodnější, přece druhý a další sňatek je platný a dovolený.“

Občanské zákonodárství všech kulturních států uznává jednoženství a trestá polygamií.

V republice československé platí dosud § 62 rak. obec. zák. obč.: „Muž smí v týž čas býti oddán jen s jednou ženou a žena jen s jedním mužem. Kdo již oddán byl a opět oddán býti chce, ať řádně dokáže, že manželský svazek je již zrušen, totiž úplně rozvázán.“ — Polygamie trestá se podle §§ 206—208 rak. trest. zákoníka; u osob, podléhajících vojenské trestní pravomoci, podle §§ 511—513 vojenského trestního zákoníka.

V republice rakouské platí totéž.

V Německu stanoví § 1305 I. občanského zákoníka: „Nikdo nesmí vejíti v manželství, dokud jeho dřívější manželství nebylo rozloučeno nebo neplatným prohlášeno.“ § 171 trestního zákoní-

⁵⁴ Prop. F. 15. února 1756: „Není-li některá z více manželek, která víru přijati chce, manželkou první, je volna, takže za kohokoliv provdati se může, neboť nebyla spojena manželstvím platným.“ Sv. Of. 4. července 1855, 28. března 1866, ASS XXV, 710. Instr. Sv. Of. 20. června 1866, ASS XXVIII, 188: „Jisto je, že manželství, ve které muž vešel v době nevěry se ženou za života jiné, s kterou dříve manželským svazkem byl se spojil, je neplatno podle zákona božského i přirozeného, Sv. Of. 17. srpna 1898.

⁵⁵ 1. Kor. 7, 39.

⁵⁶ Sv. Ambrož: De viduis, cap. 11. (Migne XVI, 254.) Sv. Epifan. Haeres. 59. (Migne sv. 41, 1026.) Sv. Jeronym epist. 48 ad Pammachium n 9. (Migne 22, 499).

⁵⁷ Denzinger: 424, 465, 541.

ka: „Manžel, který vešel v nové manželství, dokud jeho manželství nebylo rozloučeno, neplatným nebo nicotným prohlášeno, rovněž svobodná osoba, která s manželem, vědouc že je ženat, v manželství vchází, potrestá se káznicí až do 5 let.“

Ve Francii stanoví Code civil art. 147: „On ne peut contracter un nouveau mariage avant la dissolution du premier.“

Italie, Codice italiano art. 56: „Non può contrarre altre nozze chi è vincolato da un matrimonio precedente.“ Trestní zákoník § 359: „Bigamie trestá se žalářem nebo vazbou od 1 do 3 let. Oklamal-li zároveň osobu, se kterou bigamie se dopustil, předstíraje, že je svoboděn, trestá se žalářem od 3 do 7 let.“

Švýcarsko, Zákon 10. prosince 1807 a 1. ledna 1912: „Manželství je neplatno, žije-li v době sňatku jeden z manželů již v manželství. Kdo chce vejít v manželství nové, musí dokázati, že jeho dřívější manželství neplatným prohlášeno nebo smrtí anebo rozlukou je rozvázáno.“

B) Nerozlučitelnost manželství (indissolubilitas).

Druhou podstatnou vlastností manželství je podle kodexu nerozlučitelnost, indissolubilitas, která vylučuje rozlukou manželského svazku jiným způsobem než smrtí.⁵⁸ Nerozlučitelností kodex čelí osudnému, dnes i mezi obecným lidem rozšířenému, v mnohých moderních státech uzákoněnému omylu, že manželství je smlouva jako každá jiná, ve kterou se vchází oboustranným přivolením a kterou lze za jistých podmínek a předpokladů souhlasem manželů, ba dokonce i vůlí jednoho z nich rozloučiti. Většina lidstva hájí dnes tohoto omylu, pohané staří i moderní, Židé a sekty, které od církve katolické se odloučily, protestanté i schismatictí orientálové, a mnoho moderní státy uzákonily jej svými předpisy o manželství občanském. Jediná církev katolická jemu čelí, aby uchránila rodinu a lidskou společnost zhoubných rozvratů, a prohlašuje rozhodně a bezohledně manželství za smlouvu nerozlučitelnou.

Nerozlučitelnost manželská tkví svými kořeny v právu přirozeném druhotním (*ius naturale secundarium*), jehož předpisy ustupují pouze nezměnitelným a nedotknutelným prvotním předpisům práva přirozeného. Rozluka manželství není proto naprosto nepřipustnou, někdy v jednotlivém případě je i mravně přípustná, žádá-li jí zákon přirozený prvotní. Nicméně odporuje právu

⁵⁸ Dějepisné poznámky, viz pojednání ke kán. 1118 n.

přirozenému druhotnému a všeobecně uplatněna, přivedla by do záhuby jednotlivce i celek.

Rozlišovati jest mezi vnitřní (intrinsic) a vnější (extrinsic) nerozlučitelností manželství. Vnitřní nerozlučitelnost záleží v tom, že manželství vzájemným souhlasem manželů rozloučiti nelze. Vnější pak v tom, že manželství nemůže býti rozloučeno vnější příčinou, na př. vrchností.⁵⁹

Podstatnou vlastností každého platného manželství, nejen manželství svátostného pokřtěných (m. ratum), nýbrž i manželství jako instituce přirozeného práva (m. legitimum), je podle zákona Božího, přirozeného i kladného, vnitřní nerozlučitelnost, takže manželství nikdy přivolením manželů rozloučeno býti nemůže. Církev katolická zásady této důsledně hájila,⁶⁰ zavrhovala učení opačné⁶¹ a odmítala proto žádosti misionářů za rozloučení manželství osob, na víru nově obrácených, s odůvodněním, že manželství ta jen výsadou Pavlovou rozloučiti lze, ježto i manželství v nevěře uzavřené je povahou svou nerozlučitelné.⁶² Katoličtí spisovatelé odůvodňují nerozlučitelnost manželství v dílech věroučných a v pojednáních o právu přirozeném četnými důvody z práva přirozeného. Na zhoubné následky manželských rozluk přesvědčivě poukázal Lev XIII.⁶³

Že nerozlučitelnost manželství má svůj základ v právu přirozeném, je patrné z podstaty a účelu manželského svazku.⁶⁴

Rozluka přiči se hlavnímu účelu manželství, plození a výchově. Zabývají-li se manželé možností rozluky, budou se střežiti dětí, jež jsou přítěží. V pohanském Římě s rostoucím počtem rozluk ubývalo potomstva.⁶⁵ Trvání lidské společnosti žádá, aby dítěti dostalo se dlouholeté, dokonalé výchovy, která zaručena je jen

⁵⁹ Cappello n. 45; Benedikt XIV. De Syn lib. 13, cap. 21, n. 9.

⁶⁰ Trid. sez. 24 Doctrina de sacr. matr. praví: „Věčné a nerozlučitelné spojení manželského svazku prohlásil prapůvodce pokolení lidského z vnuknutí Ducha Božího; . . . milost však, která by nerozlučitelnou jednotu upevňovala, zasloužil Kristus, Srv. c 8, X, 4, 19.

⁶¹ Pius IX. Syllab. Prop. 67: „Manželský svazek není podle práva přirozeného nerozlučitelný; v různých případech rozluka ve vlastním smyslu vrchností občanskou prohlášena býti může.“ Srv. Lev XIII. „Arcanum“, § Constat, Bened. XIV. „Apost. ministerii“ 16, září 1747.

⁶² Sv. Of. 11, července 1886, Monitore eccl. VI, 2, str. 198, Srv. c 1013 § 2.

⁶³ „Arcanum“ ASS XII, 396. Enc. „Longinque“ 6. ledna 1895.

⁶⁴ Didon O. Pr. (přel. Schneider): Die Unauflöslichkeit der Ehe und die Ehescheidung, 1893 (má na zřeteli hlavně důvody přirozeného práva pro nerozlučitelnost). Cigoi: Die Unauflösbarkeit der christlichen Ehe und die Ehescheidung nach Schrift und Tradition, 1895. Fahner: Geschichte des Unauflöslichkeitsprinzips und der vollkommenen Scheidung der Ehe im kan. Recht, 1903. Cathrein: Moralphilosophie, 418. Böckenhoff: Reformehe, 63. Týž: Ehret die Ehe, 42. Rademacher: Christliche Ehe und Familie, 774.

⁶⁵ Rost: Die katholische Kirche nach Zeugnissen von Nichtkatholiken, 146.

tehdy, starají-li se o ně a vychovávají-li je rodičové trvale spojení. Rozluka ohrožuje výchovu, již daří se nejlépe v rodině.⁶⁶ Sv. Tomáš odpovídá na otázku: „Zda neodlučitelnost manželky plyne z práva přirozeného,“ takto: „Dlužno říci, že manželství přirozeně směřuje k výchově potomstva nejen dočasné, nýbrž po celý život potomstva. Proto přirozený zákon velí, aby rodičové majetek shromažďovali, a aby děti byly dědici rodičů. Poněvadž dítě je společným dobrem muže i ženy, je nutno, aby společenství jejich podle požadavku přirozeného zákona zůstalo navždy nerozloučeno, a tak nerozlučitelnost manželství plyne ze zákona přirozeného.“⁶⁷ Rozluka přičí se také vzájemné podpoře a vzájemnému doplnění manželů.⁶⁸ Splynutí duší, kterého žádá vedlejší účel manželství, je též nemožno, není-li manželství svazkem doživotním. Již pravé přátelství je nemyslitelné, není-li trvalým. Tím méně lze si představit lásku manželskou, objímající celou bytost spolumanželovu, jež je nutným předpokladem domácího štěstí, bez stálosti a doživotního trvání. Bez doživotního trvání domácí štěstí nebylo by úplným, neboť čím slunnějším by bylo, tím více bylo by se obávati jeho zničení rozlukou. Proto praví sv. Tomáš:⁶⁹ „Čím důvěrnější je přátelství, tím pevnějším a trvanlivějším býti musí. Nejdůvěrnějším zdá se přátelství mezi mužem a ženou, neboť se spojují nejen při úkonu soulože, nýbrž i k veškerému společenství domácího života.“

Cílů manželům vytčených lze dosáti jen dlouholetým společným úsilím. Myšlenka, že jest jim snášeti v doživotním spojení vzájemné slabosti, je povzbuzuje, aby navzájem sobě odpouštěli, ustupovali a se dorozumívali, aby nedbali nepatrných nepříjemností a velké obtíže snášeli statečně. Tomu, kdo může doufat, že se jich zbaví, zdají se skutečné slabosti spolumanželovy většími, než jsou. Jedině nerozlučitelné manželství a vědomí jeho nerozlučitelnosti skýtá záruku proti vybujení pohlavního pudu, neboť tlumí v zárodku hříšnou žádostivost, která v manželích se probouzí. Je-li pud pohlavní patřičně krocen, slouží ku blahu lidstva, vybujel-li, přivádí zkázu jednotlivce i celku.⁷⁰ Možnost rozluky nutí ženu, která se bojí, že bude odkopnuta, aby hověla všem výstřednostem mužovým,⁷¹ možnost pak nového manželství rozohňuje vášeň mužovu vůči ženám cizím. Byla-li hráze jednou prorvána, pak řítí se do propasti více ještě žena, ctí zbavená.

⁶⁶ Lauvergne, I. 174. Tanqueray II. 646. Lampert 41.

⁶⁷ S. th. Suppl. qu. 67 a. 1. Cerato 192.

⁶⁸ Sv. Tomáš Summa theol. suppl. qu. 41, a. 1.

⁶⁹ Summa c. Gent. III, c. 123. Leitner 398, pozn. 3.

⁷⁰ Ribbing 16. Lampert 38 n. Leitner 398.

⁷¹ Lev XIII. „Arcanum“: „Snižuje a deptá se důstojnost žen, kterým hrozí nebezpečí, že budou, když doslouží vášni mužů, opuštěny.“

Smutné následky rozlučitelnosti manželství nejcitelněji zakouší žena, která doslouživši jako nástroj vášně mužovy, byla odkopnuta, a neméně dítě, zbavené péče, ochrany a lásky otcovy. Rozluka přičí se též rovnoprávností muže a ženy, neboť nedotýká se muže tak citelně jako ženy, která, když byla obětovala muži své mládí, pozbyla na ceně fysicky i mravně. Když zanikla její plodnost a sličnost, jak praví sv. Tomáš,⁷² je jí znemožněno provdati se za jiného. Proto kdyby ten, který pojal ženu v jejím mládí, kdy sličnost a plodnost byla jí vlastní, mohl ji propustiti, když zestárla, působil by jí škodu proti přirozené spravedlnosti. Tím, že přísná nauka o nerozlučitelnosti manželství zachovala věčné trvání manželského svazku, pojistila zároveň velikost ženy a zabezpečila její důstojnost v rodině. Rovnoprávnost muže a ženy porušuje se rozlukou také tím, že rozluky snáze dosíci lze muži než ženě. Podle svědectví dějin býval jediným obhájcem rovnoprávnosti žen, které byly zapuzeny korunovanými zhýralci, papež, obhájce nerozlučitelnosti manželské.⁷³

Smutné následky rozlučitelnosti manželství a manželských rozluk shrnuje Lev XIII. v tato slova: „Nelze ani říci, jak mnoho zla mají v zápětí manželské rozluky. Jími manželské svazky stávají se proměnlivými, mizí vzájemná blahovůle, nevěrnost nebezpečně se podceňuje, škodí se ochraně a výchově dětí, skýtá se příležitost k trhání domácích společností, zasévají se zárodky nesvornosti mezi rodinami, zmenšuje a deptá se důstojnost žen, kterým hrozí nebezpečí, že budou, poslouživše vášni mužů, opuštěny.“⁷⁴

Rozluka podkopává též blaho národů a států. Základem společnosti je vnitřní mír,⁷⁵ který rozluka ničí, neboť působí sváry a pře, které se týkají rozdělení majetku, dluhů, práva a povinnosti výživy dětí, odškodnění a zaopatření manželky a podobné. Rozluka uvolňuje a ničí mravnost. Rozlučitelné manželství je konkubinátem s příkrasou jména manželství, který svádí jiné. Dějiny dosvědčují, že v říši římské s přibývajícimi rozlukami ubývalo opravdových manželství, rodiny vymíraly a zákonodárství, této zhoubě čelící, účinku nemělo.⁷⁶ Soudobá statistika dokazuje, že s množícimi se rozlukami lidstva ubývá.⁷⁷ Proto praví se v důvodové zprávě k občanskému zákoníku německému,⁷⁸ že

⁷² Summa c. Gent. III, n 123.

⁷³ Laboulaye: De la conditione civile et politique des femmes, 159, Leitner 397, pozn. 3.

⁷⁴ „Arcanum“ ASS XII 396.

⁷⁵ Odstranění sporů a dobro míru je proto též závažným dispensačním důvodem. Prop. F. 9. května 1877, 4.

⁷⁶ Lex Julia a Papia Poppea; Juvenalis, Sat. VI, Srv. Leitner 399, pozn. 4.

⁷⁷ Bebel, 119, Öttingen, Moralstatistik, 1882, Leitner 399, pozn. 5.

⁷⁸ Hlava: Rozluka manž. IV. str. 562.

nerozlučitelnost přísluší manželství podle zákona přirozeného. Naléhavý zájem státu žádá, aby usilováno bylo, aby manželství, základ mravnosti, bylo svým pojmem a svou podstatou nerozlučitelné, a proto stát je povinen upevňovati vědomí mravní vážnosti manželství a nazírání na ně, jako mravní řád, na vůli manželů nezávislý. To děje se nejlépe naprostou výlukou rozluky, čímž čelí se lehkomyšlným sňatkům a usiluje se o to, aby život manželský odpovídal podstatě manželství, neboť ví-li manželé, že manželství rozloučiti nelze, potlačují vášně, které budí touhu po rozluce, odklízají spory, přemáhají se a navzájem si ustupují. Pevné manželství je zárukou vyšší mravní úrovně ženského pohlaví, rozlučka však ohrožuje veřejné blaho a zdárnou výchovu.⁷⁹ Byť by zákonodárství o rozluce bylo sebepřísnější, dovoluje-li rozlučku třeba jen z jediného důvodu, na příklad pro cizoložství, bude snahou nespokojených manželů, aby přivodili tento důvod, na který by jinak snad ani nepomyslili, čímž mravnost ještě více se podkopává.⁸⁰

Nerozlučitelnost manželství hlásá a přikazuje určitými slovy též zákon Boží kladný, jehož však ani Židé nedbali.⁸¹ Námitku, že Mojžíš dovolil svým souvěrcům pro cizoložství manželku zapudit, vyvrátil Kristus slovy,⁸² z nichž vysvítá, že zlořád ten byl pouze trpěn k zamezení většího zla: „Což jste nečetli,“ praví Kristus, „že ten, který stvořil člověka na počátku, mužem a ženou je učinil a řekl: Proto opustí člověk otce svého i matku svou a přidrží se manželky své, a budou dva v těle jednom. Nuže, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Řekli jemu: Proč tedy kázal Mojžíš dáti lístek rozlučovací a propustiti? Dí jim: Pro tvrdost vašeho srdce dopustil Mojžíš, propouštěti manželky vaše, ale s počátku nebylo tak. Pravím však vám: Kdokoliv propustí manželku svou leč pro cizoložství a pojme jinou, cizoloží, a kdo pojme propuštěnou cizoloží.“⁸³ . . . „A jestliže by žena propustila muže svého a za jiného se vdala, cizoloží.“⁸⁴ Proto praví také sv. Pavel: „Těm však, kteří jsou v manželství, přikazují nikoliv já, nýbrž Pán, aby manželka od muže neodcházela. Odejde-li však, zůstaň nevdanou aneb se smíř s mužem svým, a muž nepropouš-

⁷⁹ Tak odůvodnil již Bedřich II. Pruský 17. listopadu 1782 edikt, čelící rozluce. Lampert 40, Leitner 400, pozn. 2.

⁸⁰ Tanquerey: II 647.

⁸¹ Gen. 1, 27, 2, 23, k tomu Mat. 19, 4 nn, Exod. 20, 14, k tomu Mat. 5, 27.

⁸² Deuter 24, 1, O manželské rozluce u Židů srv. Döller 43.

⁸³ Mat. 19, 4.

⁸⁴ Mar. 10, 12; Luk. 16, 18. Srv. Denner: Die Ehescheidung im Neuen Testament, 1910. Ott: Die Auslegung der neutestamentlichen Texte über die Ehescheidung, 1911. Fischer: Ehe und Jungfräulichkeit im Neuen Testament, 1919, 19. Cigoi: Unauflösbarkeit, 1; Fahrner: Geschichte des Unauflösbarkeitsprinzips 15; Bartmann: Dogmatik II, Ausg. 4, u. 5., 471.

těj manželky své." ... „Manželka je vázána (zákonem manželským), pokud jest živ muž její.“⁸⁵ „Neboť žena provdaná připoutána je zákonem k muži živému, zemře-li muž (její), jest rozvázána od zákona o muži. Proto za života bude slouti cizoložnicí, oddá-li se muži jinému. Jestliže však muž její zemře, jest svobodna od zákona (o muži), takže nebude cizoložnicí, oddá-li se muži jinému.“⁸⁶

Jako jednoty, tak hájila katolická církev vždy i nerozlučitelnosti manželství proti choutkám jednotlivců a též jí se přičicím obyčejům celých národů.⁸⁷ Již v rozhodnutí pro Armeny se praví: „Třetím (dobrem) je nerozlučitelnost manželství, neboť nastiňuje nerozlučné spojení Krista a církve. Pro cizoložství lze sice odloučiti se od lože, není však dovoleno vejíti v manželství nové, neboť svazek platně uzavřeného manželství je věčný.“⁸⁸ Sněm Tridentský prohlásil proti reformátorům 16. století: „Kdo by tvrdil, že manželský svazek pro bludařství, obtížné soužití nebo úmyslné opuštění rozloučiti lze, budiž zavržen.“⁸⁹ Týž sněm odmítl možnost rozluky pro cizoložství, jak ji hlásají Řekové, slovy: „Kdo by tvrdil, že církev se mýlí, ana učila a učí, že podle nauky evangelia a apoštolů manželský svazek pro cizoložství jednoho z manželů rozloučiti nelze, a že oběma manželům nebo ani nevinnému, který příčiny k cizoložství nezavdal, za života spolumanželova v jiné manželství vejíte nelze, a že cizoloží ten, kdo propustil cizoložnici a jinou pojal, nebo ta, která propustila cizoložníka a za jiného se provdala, budiž zavržen.“⁹⁰ — Vyznání víry Orientálům předepsané taktéž zdůrazňuje, „že svazek svátostného manželství je nerozlučitelným“.⁹¹ Lev XIII. nadšeně hájí nerozlučitelnosti manželské slovy: „Kdo by ještě pochyboval, že by zákony rozlukám příznivé, které tu a tam dnes v platnost vcházejí, neměly v zápětí strašných a zhoubných následků? Smyšlenky a ustanovení lidská dozajista postrádají oné moci, aby změnití mohly přirozenou povahu a spořádanost věcí... Z toho je patrné, jak nesmyslné a nemoudré jest očekávatí obecné blaho od rozluk, které spíše přivodí jistou záhubu společností. Proto doznatí dlužno, že církev katolická získala si o blaho národů nehynoucích zásluh, snažíc se uhájiti posvátnosti a nerozlučitelnosti manželských svazků.“⁹²

Nerozlučitelné společenství, které plyne z oboustranného při-

⁸⁵ 1. Kor. 7, 11, 39. ⁸⁶ Řím. 7, 2 n. Srv. Fischer 18.

⁸⁷ Freisen 769, Esmein, II, 45, Fahrner 25. ⁸⁸ Denzinger n 702.

⁸⁹ Trid. sez. 24. Doctr. de sacr. matr. can. 5.

⁹⁰ Trid. ibid. can. 7. srv. Bened. XIV. De Syn. lib. 13 c 21. n 9. „Apostolici ministerii“ 16. září 1747. Sv. Of. 18. května 1892, 25. května 1898, 17. srpna 1898. Chelodi 3, pozn. 5.

⁹¹ Denzinger. 1470. ⁹² „Arcanum“ ASS XII, 397.

volení daného při sňatku, nabývá přirozeného doplnění souloží, kterou manželé stávají se tělem jedním. Manželství pokřtěných dostává se mimo to nadpřirozeného doplnění milostmi, kterých manželé touto svátostí za účelem plození, výchovy, vzájemného zdokonalení a plnění stavovských povinností účastnými se stávají. Jejich manželství je mysterium magnum, tajuplné znamení nerozlučitelného spojení Krista s církví,⁹³ čímž jednota a nerozlučitelnost křesťanského manželství nabývá zvláštní pevnosti. Totéž, co praví kodex c 1013, § 2, vyjádřuje Tridentinum slovy: „Milosti..., která by onu přirozenou lásku zdokonalovala, nerozlučitelnou jednotu upevňovala a manžely posvěcovala, zasloužil nám svým utrpením Kristus, původce svátostí.“ Ještě jasněji pronáší to Římský katechismus, an praví: „Naznačuje-li manželství jako svátost spojení Krista s církví, je nutno, aby jako Kristus od církve nikdy se neodlučuje, ani žena od muže, pokud jde o svazek manželský, nikdy odloučena býti nemohla.“⁹⁴ Z toho důvodu přísluší svátostnému manželství pokřtěných, souloží dokonanému (matr. ratum et consummatum), nerozlučitelnost nejen vnitřní, nýbrž i vnější, takže toto manželství nemůže býti rozloučeno ani vzájemným přivolením ani pravomocí vrchnosti duchovní, nýbrž jen smrtí.⁹⁵ Stejně nerozlučitelné je i souloží dokonané manželství, ve které s dispensí apoštolské Stolicе vešel pokřtěný s nepokřtěným.⁹⁶ Je však sporno, zda toto manželství je nerozlučitelné naprosto (absolute), nebo jen proto, že vskutku nikdy dispensí rozloučeno nebylo. Manželství nedokonané pokřtěných, jakož i dokonané nepokřtěných, této vnější nerozlučitelnosti postrádá a proto pravomocí příslušné vrchnosti co do svazku rozloučeno býti může. Kdy a jak státi se tak může, o tom pojednáno při kánonu 1119.

Proti nerozlučitelnosti manželství se namítá, že četná manželství bývají nešťastná pro bezdětnost, cizoložství, přestupky proti mravnosti, úklady proti životu spolumanželovu, jeho zlovolné opuštění, zaviněnou chorobu, choromyslnost a jiné okolnosti, kterými zákonodárství občanské rozlučku obyčejně odůvodňuje.⁹⁷ Jednotlivé případy nešťastných manželství jsou však výjimkami, které neopravňují, aby zrušena byla zásada nerozlučitelnosti manželského svazku. Sám Goethe prohlašuje nerozlučitelnost za dobro pro všeobecnost tak významné, že neštěstí jednotlivců oproti němu není ničím.⁹⁸ Nerozlučitelnost manželství je instituce hájící

⁹³ Efes, 5, 32.

⁹⁴ Trid. sez. 24. Doctr. de sacr. matr. srv. Bartmann II, Ausg. 4. u. 5. 472.

⁹⁵ c 1118. ⁹⁶ Sv. Of. 5. srpna 1759.

⁹⁷ Srv. Zákon rep. čsl. 22. května 1920 č. 320 Sb. z. a n. § 13. Něm. B. GB. § 1565—69.

⁹⁸ Goethe: Die Wahlverwandschaften, díl I. hl. 9.

obecného blaha, které nelze vydati v šanc proto, že jednotlivcům je na škodu. V zájmu obecného blaha nelze povolití rozluky vzájemnou dohodou manželů. Praví-li kdo, ve prospěch rozluky, že manželské soužití bez lásky a věrnosti je lži a pokrytectvím,⁹⁹ lze odpovědět, že církev takového soužití nežádá a proto dovoluje rozvod, nikoliv však rozlukou manželského svazku. Manželé bývají často sami příčinou této lži a tohoto pokryectví.¹⁰⁰ Kdyby vcházeli v manželství a v něm žili podle zákona božského a církevního, jejich manželství tím by nebylo. Církev chce, aby volba spolumanžela dala se svobodně, bojuje proti sňatkům z donucení a proto odmítala vždy a odmítá žádost jednotlivých států, na př. Francie, aby platnost sňatku byla závislou na přívolení rodičů,¹⁰¹ a trestá každé násilí a omezení svobody při sňatku. Kdyby snoubenci vcházeli ve sňatek svobodně, z lásky, bez vypočítavosti, zachovali by, užívající prostředků přirozených a nadpřirozených, snadno lásku a věrnost manželskou až do konce svého života a vyhnuli by se všemu, co manželský život rozvrací.¹⁰² Přívrženci materialismu bojují za svobodnou lásku, katolíci za nerozlučitelné manželství. Kdo žádá rozluky, brojí proti podstatě manželství. Boj proti rozluce je bojem za manželství a je důkazem božského původu církve, neboť jen církev božského původu byla s to, podstoupiti krutý zápas proti nespoutaným vášním a dobyti konečného vítězství.

Z á k o n o d á r s t v í o b ě a n s k é.¹⁰³

Prozíráví státníci zavrhuji rozlučitelnost manželství a praví, že „stát zásadně musí uznat i jeho nerozlučitelnost, neboť manželství, při němž předem se stanoví, že v budoucnu za jistých podmínek je rozlučitelné, není manželstvím, nýbrž konkubinátem. Proto ie lépe, aby jednotlivci trpěli následky nerozlučitelnosti, než aby celá mravní instituce manželství byla znesvěcena.“¹⁰⁴ Přece však občanské zákonodárství téměř všech moderních států rozluky dovoluje, ovšem v různém rozsahu a z různých důvodů.

1. R e p u b l i k a č e s k o s l o v e n s k á.

Rakouský obecní zákoník občanský uznával nerozlučitelnost manželství katolických a smíšených. § 111 stanovil: „Platné manželství katolíků může býti zrušeno jen smrtí jednoho z manželů.

⁹⁹ Bebel, 430. Max. Nordau: Die konventionellen Lügen der Kulturmenschheit, Ausg. 13. Die Ehe, 257. Leitner 400, pozn. 5.

¹⁰⁰ Cenni: Il divorzio 70. Lampert 39.

¹⁰¹ Srv. pojednání ke kán. 1034. ¹⁰² Mat. 5, 27 nn. Job. 31, 1.

¹⁰³ Podrobně viz pojednání ke kán. 1118 nn.

¹⁰⁴ Treitschke, Vorlesungen, Lipsko, 1899 I. 265; podobně Gladstone, amer. ministr Phelps a Ferraris, srv. Lampert: 37, 39. Leitner 434, pozn. 5.

Manželský svazek je rovněž nerozlučitelný, když i pouze jedna strana v době sňatku vyznávala katolické náboženství." Aby předpisu toho nebylo lze obcházeti, byl doplněn ministerským nařízením ze dne 14. července 1854 říš. z. č. 193, jež stanovilo, že rozluka je neplatna, přestoupí-li katoličtí manželé na jinou víru, aby úplně se rozloučili. § 115 dovoľoval vyznavačům nekatolického náboženství, že mohou podle svého náboženství žádati za rozluku z důležitých příčin, totiž pro cizoložství, zločin, pro který jedna strana byla odsouzena nejméně na 5 let do žaláře, úklady proti životu a zdraví, opětovné kruté zacházení a nepřekonatelný odpor, žádají-li za rozluku oba manželé. §§ 133 až 136 obsahovaly zvláštní předpisy o rozluce manželství židovských. Zákonem republiky československé ze dne 22. května 1919, číslo 320 sb. zák. a nař., § 25, zrušeny byly shora řečené §§ rakouského obecného zákoníka občanského a §§ 13nn prohlášena všechna manželství, bez ohledu na náboženské vyznání, za rozlučitelná a stanoveny důvody pro rozluku, jakož i postup, kterého šetřiti dlužno, jde-li o rozvod a rozluku. § 13 vypočítává jako důvody pro rozluku: cizoložství, odsouzení na 3 leta do žaláře, nebo i na kratší dobu, svědčí-li zločin o zvrhlé povaze, opuštění, nevrátil-li se manžel na soudní výzvu do 6 měsíců, úklady životu a zdraví, opětovné zlé zacházení, těžké ublížení nebo urážka na cti, zhýralý život, duševní choroba, trvající 3 leta, těžká duševní degenerace: hysterie, pijáctví, nadužívání nervových jedů, padoucnice, trvající rok, nejméně se 6 záchvaty v roce, nebo s přidruženou duševní poruchou, tak hluboký rozvrat, že nelze soužití žádati (žalovati lze nevinnému), nepřekonatelný odpor, žádá-li za rozluku i druhý manžel; z tohoto důvodu lze rozluce předeslati i opětovný rozvod. Ve sporu o rozluku budiž postupováno podle předpisů platných o tom, jak vyšetřovati a posuzovati neplatnost manželství. Ze srovnání důvodů, jež stanovil § 115 ob. zák. obč. pro křesťanské manžely nekatolické, s důvody, jež stanoví § 13 zákona republiky čsl. pro všechna manželství, je patrné, kterak zákon republiky čsl. rozluku usnadnil.

2. V Rakousku platí manželství za nerozlučitelné, když aspoň jedna strana je katolická. Novodobá soudní praxe rozluku, pronesenou v cizině, uznává, jestliže katoličtí manželé rakouští na byli tam občanské příslušnosti.¹⁰⁵ Zvláštní předpisy platí o manželství starokatolíků.¹⁰⁶ Katolíci nemohou vejíti v platné manželství s osobou rozloučenou (překážka katolicismu). Leč překážka ta nesouhlasí zcela s právem církevním.¹⁰⁷ Zemská vláda

¹⁰⁵ Rozh. nej. soudu 18, června 1907, srv. A. K. sv. 88, 545.

¹⁰⁶ Srv. Haring 504.

¹⁰⁷ Srv. Di Pauli: Překážka katolicismu v Rakousku, A. K. sv. 88, 288.

dolnorakouská dovoluje od r. 1919 katolickým manželům rozvedeným nový sňatek občanský.

3. V Německu § 1564 nn. B. GB. dovoluje rozluku bez ohledu na náboženského vyznání z 5 důvodů: Pro cizoložství, úklady proti životu, zlovolné opuštění, těžký rozvrat manželského života a choromyslnost.

4. Ve Francii platí totéž co v Německu.

5. V Itálii Codice civile dovoluje pouze rozvod, nikoliv rozluku. § 148 praví: Manželství nerozlučuje se, leč jen smrtí jednoho z manželů. Přece je přípustný osobní rozvod a to podle § 150 pro cizoložství, dobrovolné opuštění, výstřednosti, ukrutnosti, vyhrůžky a těžká bezpráví.

Jako v Itálii je manželství nerozlučitelno ve Španělsku, Monaku, Bразilii, Kolumbii, Argentíně a v Polsku, zde pouze manželství katolíků. Ve všech ostatních státech je rozlučitelno, často i z důvodů malicherných nebo i vzájemným přívolením.

Trojí dobro manželství.

S účelem a podstatnými vlastnostmi manželství souvisí trojí jeho dobro, totiž dobro potomstva (*bonum prolis*), dobro věrnosti (*bonum fidei*) a dobro svátosti (*bonum sacramenti*), o kterém theologové a kanonisté od dob sv. Augustina¹⁰⁸ mluví, hledíce k trojímu účelu manželství, jenž zahrnuje trojí dobro a to dobro potomstvo, pokud manželstvím pokolení lidské šířeno býti má, dobro věrnosti, pokud manželé si slibují zachovati věrnost, a dobro svátosti, pokud manželství za života spolumanželova má zůstatí nerozloučeno.¹⁰⁹ 1. Dobro potomstva (*bonum prolis*) je v úzkém vztahu ke hlavnímu účelu manželství a záleží v právu a možnosti plození a výchovy. Křesťanské manželství svátostné je nástinem spojení Krista s církví. Jako z tohoto spojení rodí se děti Boží, tak i křesťanské manželství má býti kolebkou dětí Božích, aby z něho, jak praví římský katechismus, lid se rodil a byl vychováván k úctě a náboženství pravého Boha. 2. Dobro věrnosti (*bonum fidei*, *fidelitatis*), kterým manžel nabývá výlučného práva na manželské úkony strany druhé a které záleží ve vzájemné věrnosti, kterou manželé doživotně jsou si povinni, a to kladně, pokud jeden druhému dává právo na své tělo, a záporně, pokud nikomu jinému mimo spolumanželi tohoto práva dáti nesmí. Jednota manželství má svůj základ v zákoně Božím, přirozeném a kladném. Přesto u pohanů i u Židů byla mnohoženstvím porušena a uplatnila se opět jen v manželství křesťanském, jako

¹⁰⁸ De nupt. et concept. I. 11, 12. De bono coniug. I. 32; srv. c 10, C. 27, q. 2. ¹⁰⁹ II cap. 8 qu. 23 ss.

obrazu spojení jediné dvojice, Krista a církve. 3. Dobro svátosti (bonum sacramenti) záleží v nerozlučitelnosti manželského svazku. Nerozlučitelnost je podstatnou vlastností každého manželství, tedy i manželství podle práva přirozeného. Není však vlastností absolutní, naprostou, takže manželství přirozená bylo lze pravoplatně rozloučiti ve Starém zákoně listem propustným (libello repudii) a v Novém zákoně výsadou sv. Pavla. Jinak je tomu s manželstvím svátostným křesťanů, jehož nerozlučitelnost nabývá jeho svátostnou povahou zvláštní pevnosti, neboť manželství toto je znamením (sacramentum, mysterion) naprosto nerozlučitelného spojení Krista s církví.¹¹⁰

Rozhodnutí pro Armeny zdůrazňuje katolickou nauku o trojím dobru manželství takto: „Označováno bývá trojí dobro manželství. První je potomstvo, které ke cti Boží zploditi a vychovati dlužno. Druhé věrnost, kterou manžel manželce zachovati je povinen. Třetí nerozlučitelnost manželství, ježto naznačuje nerozlučitelné spojení Krista s církví. Ač pro cizoložství je dovoleno provéstí rozvod od lože, není dovoleno vejíti v jiné manželství, neboť svazek uzavřeného manželství je věčný.“¹¹¹

Trojí dobro náleží k podstatě manželství, ovšem nikoliv stejným způsobem. Dobro svátosti, nerozlučitelnost náleží vždy k podstatě manželství. Proto platně uzavřené manželství zůstává vždy nerozlučitelným. Dobro potomstva a věrnosti náleží k podstatě manželství, pokud jde o závaznost, nikoliv však pokud jde o skutečné dosažení obojího dobra. Proto platně uzavřené manželství zůstává platným, byť by se mu i dobra potomstva nedostávalo, nebo byť by i dobro věrnosti manželské bylo bývalo porušeno.¹¹² Dobro svátosti, to jest nerozlučitelnost a s ní i platnost manželství trvá dále, i když dvojí druhé dobro po sňatku pominulo nebo ho dosaženo nebylo. S tím souvisí otázka, týkající se sňatků t. zv. Josefských.¹¹³ Ježto trojí dobro náleží k podstatě manželství, činí každý úmysl, byť i pouze vnitřní, a každá podmínka, smlouvě manželské připojená, která se přiči některému z oněch tří dober, manželství neplatným, neboť odporuje jeho podstatě.¹¹⁴ Kdyby snoubenci smluvně vyloučili předem jedno z oněch tří dober, bylo by manželství neplatno pro připojenou podmínku jeho podstatě se přičící.¹¹⁵ Co do dobra po-

¹¹⁰ can. 1013, § 2, Řím, Kat. II, hl. 8, ot. 21, Sv. Tomáš Summa theol. qu. 49, a 2, Sanchez: Disp. 29 n 1, Lacroix n 235.

¹¹¹ Denzinger n 702.

¹¹² Noldin: De sacramentis 1923, n. 504, In IV D 31, q. 1, a 3, Sv. Tomáš Suppl. qu. 49 a 3.

¹¹³ Srv. pojednání ke kán. 1058.

¹¹⁴ c 7, X 4, 5, Rota 10, května 1916 AAS IX, 32.

¹¹⁵ c 1092 2. 1081 § 2.

tomstva odporuje podstatě manželství dohoda nebo podmínka, předem vylučující možnost plození a výchovy, na př. kdyby kdo vcházel v manželství, nechtěje se zavázati k plození. Co do dobra věrnosti přiči se podstatě manželství dohoda nebo podmínka, kterou předem vzájemné právo na tělo se vylučuje nebo ukládá se závazek mimomanželské soulože, nebo k ní se svoluje. Co do dobra svátosti odporuje podstatě manželství dohoda nebo podmínka, kterou předem vylučuje se nerozlučitelnost manželství, na př. kdyby někdo měl úmysl vejíti v manželství jen dočasně a je pak co do svazku, nikoliv pouze co do soužití, pro cizoložství, neshody a podobné rozloučiti chtěl.¹¹⁶

Od podmínky, manželské smlouvě připojené, třeba rozlišovati pouhé předsevzetí manželství zneužívatí, nevěrnosti se dopouštění a podobné. Předsevzetí takové je sice hříšným, neruší však platnosti manželství. Též dodatek (modus), k smlouvě manželské připojený, nemá vlivu na platnost manželství.¹¹⁷ Těchto zásad jest dbáti, jde-li o to, zda manželství, uzavřené se zvláštním úmyslem nebo podmínkou, je anebo není platno. Jde-li jen o pouhé používání práva na soulož nebo konání manželské povinnosti, může manželství býti platným i bez dobra potomstva a bez dobra věrnosti. Tento velmi důležitý rozdíl potvrdila i novější církevní soudní praxe, ač často soudcové v posuzování fakt se rozcházel.¹¹⁸

III. Právní předpoklad pro platnost manželství.

Kánon 1014: Manželství požívá právní ochrany. Pročež v pochybnosti dlužno hájiti jeho platnosti, až by opak dokázán byl, bez újmy předpisu kánonu 1127.

Z nerozlučitelnosti manželství plyne právní ochrana (favor iuris), které manželství požívá na základě právního předpokladu (praesumptio iuris) podle práva starého i nového.¹¹⁹ Manželství je záležitost, požívající právní ochrany, causa favorabilis,¹²⁰ která záleží v tom, že pokud je jisto, že manželství uzavřeno bylo, byť i pochybnost o jeho platnosti zakládala se na závažných důvodech, na př. na pravděpodobné rušící překážce, právo před-

¹¹⁶ Sanchez: disp. 29, n 12, Schmalzgr. tit. 5, n 6.

¹¹⁷ Wernz, IV.² 2, 97. Haring, 415 pozn. 6.

¹¹⁸ Rota 24. července, 6. prosince 1909, 17. března 1910, 1. července, 9. února 1911, 1. března 1913, 8. února 1915, AAS IV, 146; V. 312; VII. 292; 10. srpna 1912, AAS IV, 708; Chelodi 4, pozn. 1.

¹¹⁹ Právní předpoklad, praesumptio iuris, je nejisté věci pravděpodobná domněnka. Srv. c 1825. Právním se zove, pokud stanoví jej zákon.

¹²⁰ c 1014, c 7. X 4, 5.

pokládá jeho platnost, dokud neplatnost zřejmými, neklamnými, pravoplatnými důkazy s mravní jistotou dosvědčena nebyla, neboť platí zásada: *In dubio sive iuris sive facti standum est pro valore matrimonii*. Proto strana, tvrdící jeho neplatnost, vázána je povinností důkazů. Strana, hájící jeho platnosti, povinností důkazu je zproštěna, neboť právní předpoklad svědčí v její prospěch a tudíž dlužno i v její prospěch rozhodnouti, nedokázala-li strana druhá neplatnosti.¹²¹ Právě-li oba manželé, že jejich manželství je neplatno, jsou oba povinni své tvrzení dokázati, jinak je manželství míti za platné i faráři v právním oboru vnějším, i zpovědníku v právním oboru vnitřním, i manželům, kteří, jsouce manželským svazkem v obém právním oboru vázáni, manželských práv s dobrým svědomím užívatí směji. Upřímné doznání manželů, kteří praví, že jejich manželství je neplatno, je přípustno a možno ho dbáti jen v právním oboru vnitřním, nikoliv však vnějším. Byť i platnost manželství byla pochybna, syn je oprávněn v obojím právním oboru hájiti svých práv dědických a jiných, které plynou z manželského původu, a nemusí věřiti tvrzení svých rodičů, že jejich manželství je neplatno. Rovněž soudu je vždy rozhodnouti pro platnost manželství, dokud neplatnost jeho s mravní jistotou nebyla dokázána.¹²² Právo hájí právním předpokladem platnosti manželského svazku pouze tak dlouho, dokud neplatnost dokázána nebyla, neboť podstata právního předpokladu záleží v tom, že předpoklad ten ustupuje jen důkazu pravdy, důkaz pravdy ale vždy připouští.¹²³

Zásada, že manželství přísluší právní ochrana, je základem předpisů cc 1070 § 2, 1086 § 1, 1927. 1. Byla-li v době oddavek jedna strana všeobecně považována za pokřtěnou, nebo byl-li křest jedné strany pochybný, dlužno na základě právního předpokladu míti manželství za platné, až by s jistotou se dokázalo, že jedna strana platně pokřtěna je, druhá však není. 2. Vnitřní přivolení vždy se předpokládá za souhlasné se slovy nebo znamením, kterých při oddavkách užito bylo, praví-li proto jeden z manželů, byť i pod přísahou, že v manželství přivolil jen na oko (*ficte*), spolumanžel nemusí jemu věřiti, dokud toho nedokázal.¹²⁴ 3. Nebylo-li za života obou manželů na neplatnost jejich manželství žalováno, jejich manželství předpokládá se po smrti jednoho z nich nebo obou za platné, takže důkaz proti tomuto předpokladu je nepřipustným, výjímajíc, že by neplatnost tohoto manželství bylo třeba projednávatí jako otázku incidenční, nahodilou, podružnou, s jinou otázkou související.

Od shora řečené právní zásady upustiti lze pouze tehdy, není-li známo, zda manželství vůbec uzavřeno bylo. Leč i v tomto

¹²¹ c 1827. ¹²² c 1869 § 4 ¹²³ c 1826. ¹²⁴ SCC 24. února 1730.

případě nutno hájiti jeho platností, dommodo matrimonium possessionem pro se habeat,¹²⁵ to jest vykazuje-li ono soužití jméno a ráz manželství, jeví-li se totiž veřejnosti jako manželství a je-li jí za manželství považováno, což je tehdy, žijí-li obě strany v dobré víře, že jsou spojeny platným manželstvím, a neberou-li jiní z tohoto spojení pohoršení, ježto myslí, že jde tu o pravoplatné spojení manželské.

Zásada, že v pochybnosti dlužno hájiti platnosti manželství, platí o všech manželstvích nekřesťanů i křesťanů katolických i nekatolických.¹²⁶ V míře však větší přísluší právní ochrana manželství osob pokřtěných, neboť ona nabývají svátostnou svou povahou zvláštní pevnosti.¹²⁷ V pochybnosti hájiti dlužno platnosti manželství proto, jelikož snáze možno dovoliti, aby osoby proti ustanovením lidským žily spolu jako oddané, než aby, jsouce pravoplatně oddány, proti ustanovením Páně byly rozloučeny.¹²⁸ Mimo to žádá také obecné blaho a výchova potomstva, aby manželství nebyla rozlučována, dokud jejich neplatnost zřejmě dokázána nebyla.

Pouze v jediném případě nutno upustiti od zásady, že v pochybnosti dlužno hájiti platnosti manželství, a to tehdy, jde-li o výsadu víry, t. zv. privilegium Paulinum.¹²⁹ Již Benedikt XIV. praví: „Trvalé pravidlo je, že ve věci pochybné rozhodnouti dlužno ve prospěch víry,¹³⁰ což potvrzuje i kánon 1127 slovy: „Ve věci pochybné právní ochrana přísluší výsadě víry.“ Přijali tudíž jeden z manželů, kteří v nevěře oddáni byli, křest, a je-li pochybnost o platnosti manželství v nevěře uzavřeného, prohlásiti jest podle tohoto obecného pravidla neplatnost tohoto manželství ve prospěch víry, t. j. ve prospěch svobody manžela pokřtěného.¹³¹

Zásadami shora řečenými řídily se římské kongregace již od pradávna, dnes i Rota Romana přesně podle nich postupuje.¹³²

Před dekretem *Ne temere* bylo jinou výjimkou z onoho pravidla in dubio standum est pro valore matrimonii, šlo-li o man-

¹²⁵ Instr. sv. Of. 24. ledna 1877 n. 2: „Matrimonium possessionem pro se habet, quando coniuncti bona fide putant, se in vero et legitimo coniugio vivere et ceteri nullum ex illa coniunctione scandalum patiuntur, quia arbitrantur eam esse legitimam.“ Coll. S. C. de Prop. F. II n. 1465; taktéž Instr. sv. Of. 18. prosince 1872, ibid. II n. 1392, srv. Gasparri I.³ n. 18, Rota 30. června 1910 dec. 23 n. 6, Chelodi, 6 pozn. 6.

¹²⁶ Instr. sv. Of. 24. ledna 1877, ¹²⁷ c 1013 § 2.

¹²⁸ Innoc. III c 47 X 2, 20. ¹²⁹ c 1127.

¹³⁰ Ep. Probe te 15. prosince 1751 § 27.

¹³¹ Sv. Of. 9. prosince 1874, 18. května 1892, 19. dubna 1899, ASS vol. 31, 694.

¹³² Romana Rota 6. prosince 1909; 19. ledna, 17. března, 22. března 1910; 20. ledna, 13. června 1911; 1. února 1913 atd. Chelodi 6, pozn. 5.

želství klandestinní, t. j. uzavřené tajně, ne před farářem a svědky, o němž právo předpokládalo, že uzavřeno nebylo. Bylo proto předem třeba dokázat, že skutečně uzavřeno bylo, pak teprve platila i o něm zásada in dubio standum est pro valore matrimonii.¹³³ Totéž platí vlastně i dnes, jde-li o platnost manželství uzavřeného podle kán. 1098 in forma extraordinaria. — Dřívější názor, že manželství uzavřené z bázně in dubio iuris postrádá právní ochrany, dnes již neplatí, neboť kánon 1014 nerozlišuje.¹³⁴

§ 4. Rozdělení manželství, jeho různé názvy.¹

Kánon 1015, § 1: Platné manželství pokřtěných sluje uznané, (ratum), nebylo-li ještě souloží dokonáno; uznané a dokonané (ratum et consummatum), byla-li mezi manžely vykonána manželská soulož, k níž manželská smlouva svou povahou směřuje a již manželé stávají se tělem jedním.

§ 2. Bydleli-li manželé po uzavření manželství pospolu, dokonání se předpokládá, dokud opak nebyl dokázán.

§ 3. Platné uzavřené manželství mezi nepokřtěnými sluje zákonité (legitimum).

§ 4. Neplatné manželství sluje domnělé (putativum), bylo-li aspoň jednou stranou uzavřeno v dobré víře, dokud obě strany nenabýly jistoty o jeho neplatnosti.

Právníká věda rozlišuje různé názvy a druhy manželství, z nichž však některé nejsou manželstvím po rozumu církevního práva. Kánon 1015 stanoví legální definice některých těchto druhů, které ve starém právu nebyly dosti přesně vymezeny.

Rozlišovati lze:

1. Manželství platné, validum, též opravdové, verum, jehož uzavření působí manželský svazek, od manželství neplatného, invalidum, irritum nullum,² jehož uzavření manželského svazku nepůsobí, a to pro podstatný nedostatek formy nebo přivolení, nebo pro rušící překážku, která činí snoubence pro platný sňá-

¹³³ Schmalzgr. lib. 4, tit. 1, n. 401.

¹³⁴ Chelodi 6, pozn. 7.

¹ Haring 417; Linneborn 21; Knecht 21; Leitner 55; Gasparri I.³ n 38 ss.

² Kodex nečiní rozdílu mezi matrimonium invalidum, irritum, nullum. Staré právo nazývalo m. nullum, manž. neplatné pro nedostatek podstatné formy, irritum neplatné z jiných příčin. Kodex tohoto rozdílu nečiní. V kán. 1137 mluví o matr. nullum pro nedostatek formy, v kán. 1070 § 1 o matr. nullum pro rušící překážku náboženské rozdílnosti, imped. cultus disparitatis. Novější obč. zákony rozlišují několik druhů neplatných manželství. Na příklad „Nichtehen“, manž. neplatné pro nedostatek zákonem předepsané formy, „nichtige Ehen“, manž. neplatné pro veřejno-právní rušící překážku. Srv. Scherer K. R. II 536, 109, pozn. 57, Haring 418, pozn. 6.

tek nezpůsobilými. Rozdíl tkví v platnosti, respektive v účinku, kterým je bytí nebo nebytí manželského svazku.

2. Manželství uznané, totiž církví za platné a svátostné, *matr. ratum*, je platné manželství pokřtěných, které manželskou souloží dokonáno ještě nebylo. Slovo *ratum* označuje svátostnou povahu manželství. Kodex užívá ho přesně ve smyslu hořejším, staré právo jím označovalo někdy manželství věřících platné a dovolené, jindy manželství pouze platné, jindy manželství uzavřené formou tridentskou,³ byť i neplatné. Často *matrimonium ratum* značí opak manželství dokonaného.

3. Manželství uznané a dokonané, *matr. ratum et consummatum*, je platné manželství pokřtěných, které manželskou souloží dokonáno bylo.⁴ Rozdíl tkví ve vykonané, respektive nevykonané manželské souloži. Při oddavkách snoubenci dávají si oboustranným přívolením právo na tělo, to jest výhradní právo na manželskou soulož. Jelikož hlavním účelem manželství je plození, povaha manželské smlouvy žádá, aby manželé svého práva užili a manželství tělesnou souloží dokonali. Jí stává se manželství uznané i dokonaným, jí manželská smlouva se doplňuje a manželé stávají se tělem jedním.⁵ Ač i platné manželství nepokřtěných, *matr. legitimum*, manželství zákonité, po vykonané manželské souloži zvátí lze dokonaným, *consummatum*, přece církevní právo hledí k tomu, zda manželská soulož vykonána byla anebo nebyla, jen při platném manželství pokřtěných, ježto soulož při manželství osob nepokřtěných o jeho rozlučitelnosti nebo naprosté nerozlučitelnosti nerozhoduje. Manželství nepokřtěných byť i manželskou souloží dokonané, lze rozloučiti výsadou Pavlovou ve prospěch víry.⁶ Naproti tomu manželství osob pokřtěných, soulož manželskou dokonané, nemůže býti rozloučeno žádnou lidskou mocí, z žádné příčiny, leč jenom smrtí.⁷

Dokonaným stává se manželství jen dokonalou manželskou souloží, to jest souloží přirozenou, per se k plození způsobilou, vykonanou po platných oddavkách. Proto nelze mluvit o manželství dokonaném v těchto případech: 1. Udála-li se soulož nebo i plození mezi snoubenci před sňatkem. 2. Když se manželé o soulož sice pokoušeli, jí však z jakékoliv příčiny nedokonalí (*copula attentata*). 3. Cizoložila-li manželka, byť i za souhlasu manželova. 4. Byla-li manželka oplodněna *semine quidem sui mariti* uměle, nikoliv přirozeně vykonanou, dokonalou souloží. 5. Stala-li se manželská soulož způsobem plození vylučujícím.⁸

³ Chelodi 7, 8. ⁴ c 1015 § 1.

⁵ Mat. 19, 6. Gen. 2, 24. 1. Kor. 6, 16. Efes 5, 31. ⁶ Srv. c 1120.

⁷ Srv. c 1118. ⁸ De Smet 130, pozn. 2.

Přirozený pohlavní pud nutká muže a ženu k pohlavnímu obcování, které manželskou smlouvou stává se zřízeným a mravně dovoleným a je nutno k dosažení hlavního účelu manželství.⁹ Proto manželství zpravidla manžely bývá i dokonáno a tudíž, je-li jisto, že manželé bydleli po oddavkách společně, byť i pouze jeden den nebo sebe kratší dobu, je na základě právního předpokladu míti za to, že manželství tělesnou souloží dokonáno bylo, dokud opak není dokázán.¹⁰ Marnou byla by proto žádost za rozloučení manželského svazku s poukazem na to, že manželské soužití trvalo jen zcela krátkou dobu; přípustnou je však žádost ta, byť i manželé sebedéle spolu bydleli, jsou-li s to dokázati, že manželství nedokonali. O průkazném řízení platí zvláštní předpisy;¹¹ započati s ním lze jen s výslovným svolením apoštolské Stolicel¹² a provésti je dlužno se vši přesností. Stačí ovšem jistota mravní, která pro každý soud lidský je dostačnou.¹³

4. Manželství zákonité, matr. legitimum, je platné manželství osob nepokřtěných. Rozdíl mezi ním a manželstvím uznaným, ratum, tkví ve svátostné povaze,¹⁴ která přísluší manželství pokřtěných, nikoliv však manželství nepokřtěných. Církev uznává manželství nepokřtěných za platno, bylo-li platně uzavřeno podle zákona Božího přirozeného a kladného a nepřičítá se mu rušící překážka zákona občanského. Podle této zásady dlužno posuzovati platnost manželství osob nepokřtěných, které později křest přijaly. Jak z názvu legitimum je patrné, míní se jím manželství uzavřené podle zákonů. Podle toho, zda jde o zákony občanské nebo církevní, pojem onen se ovšem různí. Matrimonium legitimum, manželství zákonité, podle zákonů uzavřené, lze ovšem zváti i manželství pokřtěných, jak tomu častěji bylo ve starém právu.¹⁵ V přesném a vlastním smyslu označuje se jím nyní výhradně platné manželství nekřtěných, kterýžto název kodexem je autenticky stabilisován pro platné manželství nepokřtěných.¹⁶ Přece však ani kodex neužívá onoho názvu vždy ja-

⁹ Cerato p. 269: Ex cohabitatione dubia, praesumptio non datur.

¹⁰ c 1015 § 2. Je to předpoklad iuris simpliciter, proto připusten je protidůkaz přímý i nepřímý. Srv. c 1826.

¹¹ cc 1975 nn. Regulae servandae in processibus super matr. rato et non consummato a S. C. de disciplina sacramentorum editae 7. května 1923.

¹² c 1962 ¹³ Gasparri II³ n 1303.

¹⁴ Innoc. III. zove je matr. verum, manž. opravdové. Srv. c 7, X, 4, 19.: „Ač i mezi nevěřícími je manž. opravdové, verum, přece není uznané, ratum. Mezi věřícími je manželství opravdové a uznané, neboť svátost víry, jednou udělená, nikdy nepomíjí, nýbrž manželství uznaným činí, takže zůstává v manželích, dokud manželství trvá.“ Srv. Linneborn 22, pozn. 5.

¹⁵ Název ve starém právu srv. Gratian post. c 17, C 28 qu. 1.

¹⁶ c 1015 § 3. Bened. XIV. De Synod. lib. 8, c. 12, n 5.

ko názvu technického striktně, často jím označuje vůbec manželství pravoplatně uzavřené.¹⁷

5. Manželství domnělé, matr. putativum, je manželství objektivně neplatné, ve které snoubenci, nebo aspoň jeden z nich, vešli v dobré víře, bona fide, to jest nevědouce o jeho neplatnosti. Lhostejno je, zda je neplatno pro nedostatek formy nebo přivolení nebo pro rušící překážku, pokud jen má tvářnost a podobu (speciem) manželství. Domnělým zůstává i přes všechny sebevíce odůvodněné pochybnosti, dokud obě strany nenabýly mravní jistoty o jeho neplatnosti. Nabyly-li této jistoty, přestává býti domnělým ipso facto, samo sebou a manželé jsou povinni zdržovati se všeho, co se nemanželům zapovídá a žádati za dispens, je-li manželství neplatno pro rušící překážku prominutelnou. Je-li překážka neproniknutelná, manželství zůstává neplatným a obě strany jsou zproštěny všech vzájemných povinností. Domnělým manželství býti může pouze tehdy, je-li rušící překážka skrytou, tajnou, a bylo-li uzavřeno formou kanonicky předepsanou. Téměř všeobecný je názor, že jen manželství, uzavřené formou církevní, domnělým býti může. Opačného mínění je Knecht,¹⁸ který zdůrazňuje jako podmínku domnělého manželství pouze bonam fide, takže podle něho každé manželství, i občanské, je domnělým, bylo-li jen skutečně uzavřeno a jsou-li manželé nebo aspoň jeden z nich o jeho platnosti in bona fide.¹⁹ Chelodi²⁰ kloní se k názoru Knechtovu a praví, že staré právo žádalo k pojmu manželství domnělého, aby bylo uzavřeno coram Ecclesia, kodex však o této podmínce mlčí a proto nezdá se podstatnou, na př. jde-li o sňatek sektářů. Leč i katolíci mohli, ano za jistých okolností mohou i dnes, vejíti v platné manželství klandestinně, a proto mohou prý klandestinně, to jest i bez předepsané formy vejíti v manželství domnělé.²¹ Domnělé manželství požívá právní ochrany (gaudet favore iuris), zvláště co do dětí, z něho zplozených, které právní fikcí (fictione iuris)²² platí za manželské.²³ Též dodatečným manželstvím domnělým stávají se děti manželskými.²⁴ Opakem domnělého manželství je manžel-

¹⁷ Srv. cc 1075 n 1, 2, 232, § 2 n 2, 331, § 1 n 1, 504.

¹⁸ Grundriss des Eherechts 1918, 23.

¹⁹ Srv. Noldin, n. 587 b.

²⁰ 7, 9.

²¹ Wernz IV² 29, Aichner: Compend. iur. can. ed. 11, 1911, 573, Devoti: Institutiones II § 105.

²² Fictio iuris est legis adversus veritatem in re possibili et iusta de causa dispositio, Cerato 241, c.

²³ c 1114.

²⁴ c 1116. Též občanské zákoníky uznávají manželství domnělé a chrání ho, na příklad zákoník italský, čl. 116, praví: „Manželství prohlášené neplatným, bylo-li uzavřeno v dobré víře, je účastno občanských účinků co do

ství opravdové, matr. verum, to jest objektivně platné a jako takové právně dokázané, na př. oddavkovým listem, dvěma svědky a podobně. Rozdíl mezi manželstvím opravdovým a domnělým tkví v jeho objektivní platnosti.

6. Manželství veřejné, matr. publicum, je manželství uzavřené zjevně před církví, in facie Ecclesiae, po vykonaných ohláškách, nebo s jejich pravoplatným prominutím, ve formě církví předepsané.²⁵ Jeho opakem je manželství skryté, matr. occultum, a to v širším smyslu, to jest uzavřené s prominutím ohlášek, však před farářem a svědky a bez slibu nebo závazku osobúčastněných, že zachovají je v tajnosti; skryté v užším a vlastním smyslu, t. zv. manželství svědomí, matr. conscientiae, to jest manželství uzavřené s prominutím ohlášek, s vyloučením veřejnosti, ve formě právní, totiž před farářem nebo ordinářem a dvěma svědky, se slibem a přísným závazkem osobúčastněných (ordináře a jeho nástupců, asistujícího kněze, svědků a rovněž i manželů, dokud druhý manžel nesvolí), že zachovají je v tajnosti.²⁶

7. Manželství tajné, matr. clandestinum, ve vlastním smyslu je podle nového práva manželství, v něž snoubenci nevešli ve formě církví předepsané, před farářem a dvěma svědky, nýbrž pouhým soukromým manželským přivolením.²⁷ Až do vyhlášení trident. dekretu Tametsi, stanovícího podstatnou formu sňatku, bylo toto manželství v církvi katolické platno všude. Po prohlášení tohoto dekretu bylo uznáváno pouze tam, kde dekret vyhlášen nebyl. Leč i na území tridentuském, to jest tam, kde dekret Tametsi vyhlášen byl, platily různé výsady a indulty, které apoštolská Stolicе dala ve prospěch platnosti sňatků tajných. Tak na př. v Německu bylo lze vejít v manželství smíšené tajně až do 19. května 1918, do doby, kdy vešel v platnost nový kodex. Od doby této v tajné manželství v církvi katolické platně vejít nelze, neboť kodex stanovil pro celou církev podstatnou, veřejnou formu

manželů i dítek, narozených i před sňatkem, pokud byly uznány za manželské před prohlášením jeho neplatnosti. Žije-li jeden z manželů v dobrém domnění, manželství působí obč. účinky ve prospěch jeho i jeho dítek."

²⁵ Later. IV 1215, Trident. 1563, cc 1094 ss.

²⁶ Bened. XIV. „Satis vobis“ 17. listopadu 1741, cc 1104—1107, Josef II. zapověděl sňatek svědomí v Rakousku dvorním dekretem 7. srpna 1783. Podle nynějšího občanského práva byl by možný po prominutí ohlášek a povinnosti zápisu do oddavkové knihy, takže o jeho utajení nebylo by ani řeči. Srv. Kutschker: Das Eherecht IV. Vídeň 1857, 689 n. O manželství svědomí srv. pojednání ke kán. 1104 nn.

²⁷ Význam názvu manželství tajné ve starém právu se různí. Napřed značil manželství uzavřené bez svědků nebo aspoň bez církevních obřadů; po sněmě later. IV. sňatek bez ohlášek. Dekretem trident. nabyt název ten nynějšího významu, jenž však nebyl přesně vždy zachován. Gasparri I n 49, Chelodi 8.

sňatků.²⁸ Tajným v širším smyslu lze zváti též manželství uzavřené platně pouze před dvěma svědky podle kánonu 1098. Nesprávně by bylo nazývatí manželstvím tajným manželství svědomí,²⁹ nebo manželství uzavřené s prominutím ohlášek.³⁰

8. Manželství dovolené, matr. licitum, a nedovolené, illicitum, podle toho, zda bylo nebo nebylo šetřeno předpisů k dovolenému uzavření sňatku předepsaných,³¹ a podle toho, zda nebránila mu vůbec žádná překážka nebo pouze překážka vadící.

9. Manželství bezpodmínečné, matr. absolutum, a podmíněčné, conditionatum, podle toho, zda snoubenci dali přivolení bez podmínky nebo s připojenou podmínkou.³²

10. Manželství smíšené v užším smyslu, matr. mixtae religionis, manželství uzavřené katolíkem s platně pokřtěným nekatolíkem. Manželství smíšené v širším smyslu, matr. disparitatis cultus, uzavřené osobou platně pokřtěnou s osobou nepokřtěnou nebo pokřtěnou neplatně.

11. Manželství slavné, matr. sollemne, je manželství uzavřené se všemi obřady nejen podstatnými, nýbrž i nepodstatnými, s požehnáním (benedictio nuptialis) a jinými k sňatku náležejícími. Manželství méně slavné, matr. minus sollemne, uzavřené pouze s obřady podstatnými.

12. Manželství pokusné, matr. attentatum, pokus manželství,³³ je manželství objektivně neplatné, ve které snoubenci vejíti se odvážili, ač jeden z nich nebo oba věděli, že mu brání rušící překážka, na př. slavných slibů řeholních, vyššího svěcení, manželského svazku, zločinu a podobně.³⁴

13. Manželství předpokládané, matr. praesumptum,³⁵ je manželství, jehož trvání, byť snad objektivně skutečně ani nestávalo, na základě jisté události v právu dekretálním právem a oprávněně (praesumptione iuris et de iure) se předpokládalo. Tak na příklad před prohlášením tridentského dekretu Tametsi nebo i po něm, kde prohlášen nebyl,³⁶ právně se předpokládalo, že manželství bylo uzavřeno, na základě zasnoubení a po něm vykonané soulože,³⁷ nebo soulože, vykonané osobami, které vešly ve sňatek s podmínkou de futuro, jejíhož splnění zřící se mohly. Lev XIII. a Pius X. zrušil tento druh právního předpokladu a tak i pojem a název

²⁸ c 1094 nn. ²⁹ c 1104 nn. ³⁰ c 1028.

³¹ c 1036. ³² c 1092.

³³ O něco se pokusiti značí, vědomě něco konati, co zákon rušíci, lex irritans, zapovídá.

³⁴ Srv. cc. 985 30, 1069, 1072s, 1075, § 1, 2356.

³⁵ cc 15, 26, 30 X 4, 1.

³⁶ Trid. dekretem Tametsi bylo manželství předpokládané zrušeno tam, kde dekret ten byl prohlášen.

³⁷ cc 15, 24, 30 X 4, 1.

manželství předpokládaného všude, i v místech netridentských.³⁸ Kodex o manželství předpokládaném výslovně se nezmiňuje. Nicméně jsou v manželském soudním řízení, mimo onen obecný právní předpoklad, o kterém mluví kánon 1014, možny i jiné praesumptiones facti, takže peremptoria exceptio i nyní trvá (c 1972).

14. Manželství morganatické, matr. morganaticum,³⁹ manus sinistrae,⁴⁰ ad legem salicam,⁴¹ je církevně platné manželství, uzavřené s osobou, obvykle ženou, nižšího stavu, s podmínkou, stanovenou buď dohodou nebo v některých státech i stávajícím zákonem, že osoba ona, obvykle žena, a děti, ač jinak legitimní, nebudou mít plné účasti ve stavovských, majetkových a občanských právech spolumanžela, které jindy z manželství plynou, naopak, že spokojí se s právy, které jim takřka jako ranní dar (Morgengabe) na úsvitě manželství, obvykle hned při zasnoubení, přirknuty budou. Původ morganatického manželství hledati dlužno v právu langobardském.⁴² Jemu je podobno matr. disparagium, inter dispares nebo inaequale, manželství nestejnorodé, nerovnocenné, opak to manželství stejnorodého, rovnocenného, matr. aparagium, inter pares. Rozdíl záleží hlavně v tom, že nerovnoprávnost ženy a dítěte s mužem zakládá se při tomto na právu objektivním, při manželství morganatickém na dohodě.⁴³ Církevní právo uznává manželství morganatické, uzavřené podle zákonů církevních, za platné se všemi účinky kanonickými. Omezení, které se vztahuje pouze na účinky občanské, církev z důležitých příčin dovoluje, bylo-li dbáno podmínek stanovených. Dnešní občanské právo, pokud někde šlechtictví se ještě uznává, uznává toto manželství pouze mezi členy vysoké šlechty. Zákoník francouzský, italský (článek 131), švýcarský (článek 161), rakouský, československý sňatků morganatických neuznává. Německý je uznává pouze pro členy suverénních, panujících

³⁸ Lev XIII. Consensus mutuus, 15. února 1892, ASS XXIV, 441; dekret Pia X. Ne Temere, Občanské právo skotské uznává dosud manželství předpokládané. Srv. Leske und Löwenfeld: Das E. R. der europ. Staaten, 1904, 549.

³⁹ Tak sluje pravděpodobně od Morgengabe, daru, který muž ráno po první manželské noci manželce dával.

⁴⁰ Tak slulo, ježto šlechtic s nešlechtickou nebo příslušnicí nižší šlechty oddán byl na levou ruku.

⁴¹ Ježto vzniklo a bylo ve zvyku u Franků salických. Pravděpodobněji tak zváno, ježto podle zákona salického, lex salica, dívky z tohoto manželství platily pouze za příbuzné, agnati, a dědily teprve po vymření všech pokrevců otcových, cognati. Srv. Cappello 49.

⁴² Consuetudines feudorum lib. II tit. 29, praví: Tento obyčej „Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad morganaticam; alibi: Lege salica“. Srv. Freisen: 55, 68, 111. Bönicke: Die Ehe zur linken Hand, Lipsko 1915, 18. Devoti §§ 102, 108, pozn. 6, Santi n 74, Wernz IV.² 20.

⁴³ Gerber-Cosack: System des deutschen Privatrechtes, Jena 1895, 454.

a některých tak zvaných mediatisovaných šlechtických rodů.⁴⁴ Dynastie panovnické mívaly svůj domácí řád, který obsahoval zvláštní předpisy o těchto sňatcích.

15. Manželství občanské, matr. civile,⁴⁵ je manželství uzavřené pouze podle práva občanského, před vrchností světskou, za účelem dosažení právních účinků občanských. Církev ho mezi pokřtěnými za manželství neuznává; mezi nepokřtěnými je však toto manželství pravoplatným, legitimum, nebránila-li mu rušící překážka práva božského nebo občanského. Od něho rozlišovají jest manželství kanonické, matr. canonicum, uzavřené podle práva božského a církevního.

16. Manželství druhé, nuptiae secundae, je manželství uzavřené pozůstalým manželem po smrti spoluzamžlově podle c 1142 n.⁴⁶

Z hořejších vývodů je patrné, že některé názvy a druhy mají dnes ještě význam pouze pro dějiny manželského práva.

§ 5. *Pravomoc ve věcech manželských.*¹

Kánon 1016: Manželství pokřtěných řídí se právem nejen božským, nýbrž také kanonickým, církevním, čímž není dotčena pravomoc vrchnosti občanské, pokud jde o ryze občanské účinky téhož manželství.

A) *Pravomoc církve na manželství.*

I. *Pravomoc církve na manželství osob nepokřtěných.*

Kánon 1016 vymezuje pravomoc církve a státu, výhradně pokud jde o manželství pokřtěných. Co do manželství nepokřtěných církev řídí se zásadou sv. Pavla: „Co jest mi na tom, abych soudil ty, kteří jsou vně,² a proto nečiní v církevním zákoníku výslovně nároku na přímou a bezprostřední pravomoc na manželství osob nepokřtěných. Jelikož každé manželství je institucí práva božského, řídí se i manželství nepokřtěných, stejně ja-

⁴⁴ Jich seznam Leitner 56, pozn. 3. Einführungsgesetz zum B. GB. des deutschen Reiches. Art. 57, 58. Haring 418, Leitner 57.

⁴⁵ O něm podrobně v dodatku. ⁴⁶ O něm podrobně při kán. 1142 n.
¹ c 1016; Lev XIII. Arcanum 10. února 1880; Linneborn E. R.^{2,3} 25. Scherer K. R. II § 109. Sägmüller: K. R II³ § 125, Haring 418 § 118, Melata: De potestate, qua matr. regitur et de iure matrimoniali civili apud praecipuas nationes.

² 1. Kor. 5, 12.

ko pokřtěných, právem božským, přirozeným i kladným.³ Církvi, Bohem ustanovené učitelce lidstva, přísluší výlučně, aby právo božské, platné pro všechno lidstvo, autenticky hlásala a vykládala.⁴ Církev této své oprávněnosti vždy hájila a hájí, nemůže však práva božského měnit nebo promíjetí, leč by někdy i tato moc církvi Bohem výslovně udělena byla. Manželství je však zároveň smlouvou a proto podléhá též jako smlouva pravoplatné vrchnosti společenské, která je oprávněna smlouvu tu svými zákony řídit, ovšem nesmí jimi ničeho na manželství jako instituci práva božského měnit, čímž liší se manželství pro zvláštní svoji povahu od ostatních svátostí.⁵

Nepokřtění podléhají ve věcech manželských pravomoci církve pouze v určitých případech a nepřímou.

1. Předně podléhají nepokřtění oněm církevním zákonům, které jsou pouhým výkladem práva božského, jež církev, jako jeho výlučně oprávněná vykladatelka, dává.⁶

2. Výlučná pravomoc přísluší církvi na manželství pokřtěného s nepokřtěným, ač manželství toto není svátostí, nýbrž jen věci posvátnou. Křest jednoho je tu základem příslušnosti církve, neboť manželství je smlouva individuální, která nemůže pokulhávat, to jest nemůže býti platnou pouze jednostranně (*contractus individuus qui nunquam potest claudicare*), takže církevní zákon, který váže pokřtěného, váže nepřímou, z důvodu spojitosti (*ratione connexionis*) i nepokřtěného,⁷ neboť pokřtěný je povinen šetřit církevní formy sňatku,⁸ jakož i ostatních manželských zákonů církevních. Z toho plyne výhradní pravomoc církve na manželství pokřtěného s nepokřtěným, takže církvi nelze upíratí práva, stanoviti, zda a za jakých podmínek pokřtěnému s nepokřtěným v platné a dovolené manželství vejíti lze.⁹ Tato zásada je přijata ode dávna soudní a dispensační praxí kurie římské a byla potvrzena opětovným prohlášením papežů, zdůrazňujících v tomto případě výlučnou pravomoc církve.¹⁰

3. Přijali-li manželé, kteří vešli v manželství in infidelitate, křest, církev posuzuje jejich v nevěře uzavřené manželství podle svých zásad o požadavcích přirozeného práva pro platnost manželství. Uznavší manželství v nevěře uzavřené podle těchto zásad za zákonité (*legitimum*), prohlašuje je pak po křtu za uznané (*ratum*) a svátostné.¹¹ Přijal-li jeden z neokřtěných manželů křest, může pravděpodobně jeho manželství papežskou dispen-

³ c 4, X 4, 14, cc 7, 8, X, 4, 19, Gasparri I.³ n 290.

⁴ c 1038 § 1, 1322 § 1. ⁵ Chelodi 8, pozn. 5. a 6. ⁶ Noldin n 560.

⁷ Srv. c 1036 § 3; Wernz n 40; Chelodi n 8. ⁸ c 1099 § 1, 20.

⁹ c 1070. ¹⁰ Bened. XIV. Konst. Singulari, 9. února 1749, § 7.

¹¹ c 4, X 4, 14, cc 7, 8, X, 4, 19, c 1015 §§ 1, 3.

sí býti rozloučeno, a proto manželství toto a v důsledku toho i nepokřtěný manžel podléhá pravomoci církve.¹²

4. Z důvodu souvislosti podléhá nepokřtěný, žijící v manželství s pokřtěným, pravomoci církve rovněž ve všech soudních záležitostech manželských.¹³

5. Z důvodu individuality manželské smlouvy nepokřtěný k sňatku způsobilý, vchází-li v manželství s pokřtěným, podle církevního práva k sňatku nezpůsobilým, na př. pro překážku pokřtěnému vlastní, slibu, věku nebo pro překážku, kterou je vázán vzhledem na pokřtěného, na př. rozdílností náboženské, stává se nepřímou též nepokřtěný k sňatku nezpůsobilým, neboť manželství nemůže pokulhávat, nemůže býti platno na straně nepokřtěného a zároveň neplatno na straně pokřtěného. Na otázku, zdali v opačném případě, když totiž pokřtěný k sňatku způsobilý vchází v manželství s nepokřtěným, který podle občanského práva k sňatku je nezpůsobilým, na př. pro občanskou překážku věku, manželství je anebo není platno, většina kanonistů rozhoduje pro platnost, ježto ten, kdo míní, že manželství v tomto případě je pro občanskou překážku na straně nepokřtěného neplatno, přiznává občanské vrchnosti pravomoc i na manželství pokřtěného, což se naprosto přičí obecným zásadám, církevním právem manželským uznaným.¹⁴

Jisto je, že manželé, kteří vešli v manželství in infidelitate, přijavše křest, podléhají překážkám církevního práva, které se vyskytují po křtu. Byly-li tyto překážky zde již před křtem, jest rozlišovati mezi překážkami, jejichž základem je svazek (vinculum) přirozený, a překážkami, které se zakládají na svazku pouze práva církevního. V prvním případě stává sice před křtem svazek, nikoliv však překážka, která vznikla teprve po křtu. V druhém případě po křtu žádná překážka nevznikla. Kongregace de Prop. Fide rozhodla 23. srpna 1852 ad 2, že přirozený svazek stává pouze tehdy, jde-li o překážku pokrevenství. V praxi jest se řídití rozhodnutím Sv. Oficia z roku 1872, jež odpovědělo na otázku „zda chybí apoštolský vikář, domnívaje se, že netřeba znepokojovali novokřtěnců, kteří v manželství vešli v oněch stupních pokrevenství, jež církev obyčejně promíjí,“ záporně.

Na otázku, zda vrchnost občanská pro nepokřtěné může stanovit manželské překážky, odpovídají dnes téměř všichni kladně,

¹² c 1119s; Cappello qu, 67.

¹³ Bened. XIV. Singulari nobis, 9. února 1749, Wernz, n 65, Santi n 121.

¹⁴ Resemans p 2, Gasparri n 306, n 1167 zdá se ještě v této věci nerozhodným. Wernz, n 69, Scholion; Vlaming n 195; Bened. XIV. ibid, § 7. Cappello qu, 67, 2; Chelodi 10, 12, pozn, 2.

s výhradou, že ovšem je povinna šetřiti při tom mezi, stanovenných zákonem Božím.¹⁵

II. Pravomoc církve na manželství pokřtěných.

Manželství křesťanů, uzavřené platně formou právní, je svátost. Svátosti podléhají pravomoci církve, proto zásadně přísluší církvi i pravomoc na svátost manželství, a to i tehdy, je-li pouze jedna strana katolická, respektive po katolicku pokřtěna.¹⁶ Příslušnost státu co do účinků občanských zůstává tím nedotčena. Ovšem stát nesmí jíti tak daleko, že by pro nesplnění svých předpisů upíral podstatné, s manželstvím nerozlučně spojené účinky, na př. postavení ženy jako manželky, manželský původ dětí a pod.¹⁷ Církev neupouští od své zásady, nařizujíc pokřtěným, aby k zamezení neblahých občanských právních následků též podle předpisů občanských oddatí se dali.¹⁸

Po staletí přetřásána bývala otázka, zda bez újmy tohoto dogmatického církevního stanoviska stát jednotlivé zápovědi sňatku, ovšem platnosti se nedotýkající, stanoviti smí.¹⁹ Stanovisko Tridentina²⁰ v této věci je nejasné.²¹ Lev XIII. prohlásil výhradní pravomoc církve, odezíraje od účinků právně-majetkových.²²

Manželství pokřtěných řídí se předně předpisy práva božského, přirozeného a kladného,²³ které určuje jeho podstatu, podstatné vlastnosti, jeho uzavření oboustranným přivolením a jeho podstatné účinky. Právo božské udává směr a závazně stanoví meze manželského zákonodárství církevního. Církev je vázána předpisy zákona božského a nemůže platně a dovoleně ničeho stanoviti, co by se jim přičilo. Proto manželství, jako stav se svými právy a povinnostmi, je církevním zákonodárstvím téměř nedotknutelné. Taktéž manželskou smlouvu církev měniti může jen v mezích práva božského. Nemůže proto, na př. prohlásiti přivolení v manželství za zbytečno, a smí naopak právní způsobilost snoubenců omeziti zase jen v mezích práva božského, po-

¹⁵ Wernz IV², 2, 102 nn; Linneborn 29; Haring 419, I.

¹⁶ c 1016; 1070; Haring 419. ¹⁷ Leitner 59.

¹⁸ Haring 45. Cerato 14 n. 5.

¹⁹ Srv. Scherer K. R. II 104; Wernz IV², 2, 97.

²⁰ Sez. 24, De ref. matr. c 4.

²¹ Di Pauli: Das Recht des Staates bezüglich der Austellung trennender Ehehindernisse nach der Lehre der französischen und deutschen Regalisten. Arch. 1917 44, 220, 371, 536. Haring 419, pozn. 5.

²² Arcanum; Grentup: Die Rassenmischehen in den deutschen Kolonien 1914; týž: Die Rassenmischehen in den deutschen Kolonien und das kan. Recht, A. K. 1914, 3. Hilling: Kanonistisches Gutachten, A. K. 1915, 683 ff.

²³ c 1016.

kud totiž toto omezení je užitečno nebo potřebno.²⁴ Církev vykonává moc zákonodárnou na manželství osob pokřtěných tak, že dává zákony (c 1038), soudí (c 1960), trestá (c 2319, 2375) atd., a ponechává zákonodárné moci občanské pouze účinky ryze občanské (c 1016, 1961).

Církvi přísluší v mezích práva božského řídit manželství osob pokřtěných právo vlastní, výlučné a na moci světské nezávislé. Právo vlastní, plynoucí z povahy církve, jako správkyně svátostí, které jí božským zakladatelem a nikoliv vrchností světskou nebo lidem bylo propůjčeno. Právo výlučné, které mimo církev nikomu nepřísluší, ani vrchností světské, vyjímajíc účinky ryze občanské. A konečně právo na moci světské nezávislé, takže církev ve výkladu a aplikaci tohoto práva moci lidské podřízena není, a proto vrchností světské dopouštějí se bezpráví, když toto právo církve omezují, nebo něco z něho sobě присvojují. Nauka ta je článkem víry katolické. Proto manželství křesťanské, uzavřené podle práva církevního, je platné, byť by se mu přičilo právo občanské, a naopak neplatné je manželství, které se přiči právu církevnímu, byť by i bylo uzavřeno v souhlasu s právem občanským. Jako ostatních svátostí Nového zákona, tak i správa křesťanského manželství přísluší církvi, ježto manželskou smlouvu osob pokřtěných od svátostí odloučiti nelze, neboť smlouva ta, platně učiněná, je podstatně totožná se svátostí, a proto i ona podléhá ve svém vzniku a trvání pravomoci církve.²⁵ Názor tento tlumočí Lev XIII. slovy: „Jelikož manželství svou účinností, svou povahou samo v sobě je posvátno, náleží, aby řízeno a spravováno bylo, nikoliv mocí panovníků, nýbrž božskou pravomocí církve, které výhradně přísluší úřad učitelský ve věcech posvátných. Dále dlužno hleděti k důstojnosti svátostné, pro kterou manželství křesťanů stala se svrchovaně vznešenými. O svátostech stanoviti a nařizovati smí a musí z vůle Kristovy pouze církev, takže je naprosto nesmyslné, že by sebemenší část její moci na vladaře světské přenesena býti měla.“²⁶ Totéž zdůraznil Lev XIII. v listě, zaslaném biskupům provincie benátské slovy: „Ježto správa svátostí výlučně přísluší církvi, z toho plyne, že každé vměšování vrchností světské do smlouvy manželské, a nikoliv pouze do jejich účinků, je svatokrádežnou usurpací . . Žádná jiná moc, než ona, které správa (svátostí) přísluší, nemůže a nesmí souditi o potřebných podmínkách slavení sňatku, o schopnosti a způsobilosti snoubenců a jiných věcech, na kterých dovoLENÉ a platné uzavření manželství závisí.“²⁷

Z důvodu shora řečeného církev vykonávala od počátku moc

²⁴ To je zřejmo z kán. 1012. ²⁵ c 1038 § 1.

²⁶ Arcanum ASS. XII, 392. ²⁷ ASS. XXV, 461.

zákonodárnou na manželství křesťanská. Počátky manželského zákonodárství církevního znamenáme již u sv. Pavla.²⁸ Církev přijala sice četné prvky manželského práva z práva židovského zvláště pak z práva římského a germánského, přece však manželské právo církevní vyvíjelo se od prvních století celkem nezávisle na právu občanském. Zprvu bylo církvi čeliti hluboce pokleslému manželskému právu římskému. Přísné formy starého římského práva, jichž dbáno bývalo při sňatcích, dávno pominuly. Sňatky se uzavíraly, ale byly též rozlučovány pouhým vzájemným přívolením, často i vůlí strany jedné. Vlastní manželství, matr. legitimum, nuptiae iustae, bylo podle starého římského práva možno jen mezi příslušníky římskými.²⁹ Nejstarší formou tohoto sňatku byla confarreatio, ježto velekněz přinášel při něm moučnou oběť. Rozloučení jeho dalo se diffarreatione. Jiná forma sňatku byla coemptio, kterou stejně, jako confarreatione, žena přecházela zcela do moci (in manum) mužovy. Aby tak se nestalo, opomíjeny bývaly později slavnostní formy, a tak vymizely obřadnosti sňatku vůbec. Manželství, uzavřené sine conventione in manum, stávalo se dokonalým a účinným teprve po ročním soužití (matr. per usum). Aby takovým se nestalo a aby zamezena byla conventio in manum, stačilo, jestliže manželka vzdálila se z domu mužova per trinoctium continuum.³⁰ Sňatky Neřímanů sluly matrimonia iuris gentium, na rozdíl od sňatků římských, zvaných matr. legitima. Sňatky Římanů s propuštěnci nebo s osobami nižšího původu sluly concubinatus. Později tento sňatek byl možný i s osobami volnými.³¹ Církev i tento sňatek dovolovala; nikoliv však, chtěl-li kdo v něj vejíti za života spolu-manželova. Právo římské dovolovalo rozlukou těchto konkubinátů vzájemným souhlasem a též vůlí jednoho,³² proto lze je nazvati vlastně negací manželství.³³ Sňatek otroků nebo s otroky slul contubernium. Právně byly tyto sňatky bezvýznamné a mohly pánem patriae potestate býti rozloučeny. Církvi bylo proti těmto neustáleným, právu božskému se přičicím, občanským zákonům bojovati. Zprvu musila se spokojiti s tím, bylo-li aspoň co do jednoty a nerozlučitelnosti šetřeno zákonů božských. Přesto však církev měla od prvopočátku své, na státě nezávislé právo manželské, nestarajíc se o právo občanské, tak jako Kristus nestaral se o rozlukovou praxi Židů a pohanů a zdůrazňoval manželskou nerozlučitelnost,³⁴ což po něm i apoštolové činili, zvláště sv. Pa-

²⁸ 1. Kor. 5, 1 nn.

²⁹ Schulin: Lehrbuch der Geschichte des röm. Rechtes, Stuttgart 1889, 202.

³⁰ Haring 420, pozn. 1. ³¹ Freisen 47, Haring 420.

³² Schulin 237. ³³ Freisen 69.

³⁴ Mat. 5, 31, 19, 3; Mar. 10, 11; Luk. 16, 18.

vel.³⁵ Již starí církevní spisovatelé a otcové, na př. sv. Justin, ve své Apologii,³⁶ připomínají zvláštní církevní překážky manželské. Po svém uznání v říši římské, mohla církev snáze starati se o vývoj svého manželského práva. Leč i tehdy zápasiti jí bylo se zbytky zlořádů pohanských a též i s knížaty křesťanskými, dávajícími nezřídka zákony ve věcech manželských. Teprve ve středověku byla uznána výlučná pravomoc církve na křesťanské manželství; církevní právo manželské nabylo převahy a zůstalo v platnosti téměř až do konce 18. století. V době té výlučně církevní soudy rozhodovaly o platnosti a neplatnosti manželství, jejich nálezy byly vodítkem soudům světským, rozhodujícím o věcech manželských stavovských a majetkových. Počátkem 16. století zkalen byl přátelský poměr mezi církví a státem a začaly se množiti útoky vrchnosti světské na manželské zákonodárství církevní. Reformátoři 16. století popírali svátostný ráz křesťanského manželství, prohlašovali je za věc světskou a upírali církvi pravomoc ve věcech manželských.³⁷ Proti nim směřuje prohlášení Tridentina: „Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta dirimentia a. s.“ „Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos a. s.“³⁸ Sněm tridentský nevyloučil však výslovně pravomoci světské na manželství. Proto někteří kanonisté, zvláště francouzští regalisté,³⁹ kteří rozlišovali mezi smlouvou a svátostí a překrucovali ustanovení tridentská pro svůj názor, hájili pravomoci světské na smlouvu a prohlašovali, že církev neprávem přisvojila si pravomoc na manželství a vykonávala ji pouze ze zplnomocnění moci světské.⁴⁰ Proti nim a jejich přívržencům, jichž počet až do polovice 19. století byl značný, církev neustále hájila pravomoci své.⁴¹ Osudnějším byl ještě názor, hájený i četnými kanonisty, kteří nerozlišovali sice mezi smlouvou a svátostí, přece však vrchnost i církevní i světskou za příslušnou ve věcech manželských prohlašovali, leč by snad církev něco sobě vyhradila. Náзору toho hájila většina kanonistů předtridentských; též na sně-

³⁵ 1. Kor. 7. ³⁶ I 15, 5; srv. c 2, C 33 qu. 2; c 4, C 32 qu. 4.

³⁷ Hollweck: Das Zivilrecht, Mainz 1900, 5.

³⁸ Sez. 24, can. 4 a 12, Denzinger 974, 982.

³⁹ De Dominis: De republica christiana 1617, Launoy: Regia in matr. potestas 1674.

⁴⁰ Srv. Syllabus 1864, n. 65, ss, Denzinger n 1765 ss, Di Pauli: Das Recht des Staates bezüglich der Aufstellung trennender Ehehindernisse nach der Lehre der französischen und deutschen Regalisten, A. K. Bd. 97, 44, Chelodi 9, pozn. 4.

⁴¹ Bened. XIV. Singulari nobis 9, února 1749, Pius VI. ep. ad episc. Motul. 16, září 1788; Auctorem Fidei 28, srpna 1794, Prop. 59, 60, Denzinger: 1559, s. Pius IX. Syllabus 68—71, 74, Denzinger 1768—1771, 1774, Lev XIII. Arcanum, § Postremo ss; Chelodi 9, pozn. 5, 6.

mu tom jej mnozí uplatňovali,⁴² ba i po Tridentinu někteří ho, se Sanchezem v čele, ještě hájili.⁴³ Časem však i tento názor pomínil, ježto apoštolská Stolica nepřestávala zdůrazňovati výlučnou pravomoc církve na manželství křesťanské. Posledně Lev XIII. v encyklice Arcanum prohlásil: „De sacramentis autem statuere et praecipere ita ex voluntate Christi sola potest et debet Ecclesia, ut absonum sit plane potestatis eius vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translata.” Stejně hájila církev své pravomoci i co do zasnoubení. Přesto však naturalistickým pojetím manželství ve století 18. a 19., podle něhož manželství je spojení ryze přirozené, které říditi náleží státu, jakož i názory shora řečenými připravována byla ve většině států znenáhla půda manželskému zákonodárství občanskému.⁴⁴

Církvi přísluší co do manželství osob pokřtěných:

1. Stanoviti podmínky pro dovolenost a platnost manželské smlouvy, zvláště stanoviti překážky vadící a rušící.⁴⁵ Projevem této pravomoci církve jsou kánony 1035—1080, v nichž shrnuto je církevní zákonodárství o překážkách manželských. Právě za toto nezadatelné právo církvi bylo a je bojovati s mocí světskou a s názory církvi nepřátelskými, což donutilo církev často k projevům, vyjadřujícím stanovisko církve a hájícím tohoto jejího nezadatelného práva. Toto právo církve vysvětluje: a) Z prohlášení Tridentina: „Kdo by řekl, že církev nebyla oprávněna stanoviti překážky, manželství rušící, nebo, že, stanovíc je, se mýlila, buďž zavržen.“⁴⁶ b) Ze slov Pia VI., kterými zavrhl blud synody pistojské: „Učení synody pistojské, jež praví, že původně přísluší vrchnosti světské připojití k manželské smlouvě překážky, které ji zneplatňují a proto rušícími se zovou, o kterémžto původním právu kromě toho tvrdí, že podstatně s právem dispensačním souvisí, a dodává, že pouze, předpokládáme-li svolení nebo blahovůli knížat, církev mohla oprávněně stanoviti překážky, manželskou smlouvu rušící, jako by církev nebyla vždy bývala a nebyla oprávněna, stanoviti pro manželství křesťanů vlastním právem překážky, které manželství nejen zapovídají, nýbrž i co do svazku zneplatňují, jimiž křesťané i v zemích pohanských jsou vázáni, a je promíjeti, učení toto (synody pistojské) popírá kánon 3., 4., 5., 9. a 12. sezení 24. sněmu tridentského a je bludné.“⁴⁷ c) Z vět zavržených syllabem Pia IX., a to: „Církev nemá moci stanoviti překážky manželství rušící, tato moc přísluší vrch-

⁴² Di Pauli 58, 220, 227. ⁴³ Sanchez lib. 7, disp. 3.

⁴⁴ Moderní státy neuznávají výlučné zákonodárné moci církve ve věcech manželských; srv. Henner str. 211 n. III; Eichmann 318.

⁴⁵ c 1038 § 2. ⁴⁶ Sez. 24, can. 4 de sacr. matr. srv. cc 3, 9.

⁴⁷ Auctorem Fidei 28. srpna 1794 n. 59. Denzinger n 1559.

nosti světské, která stávající překážky odstraniti by měla." (68) „Církev v pozdějších stoletích začala stanoviti rušící překážky, nikoliv právem vlastním, nýbrž používajíc práva, které si s moci světské přisvojila"⁴⁸ (69).

Bludný je proto názor, o kterém již shora řečeno bylo, kterého hájili nejen nekatolíci, nýbrž i někteří katolíci,⁴⁹ kteří uznávali sice svátostnou povahu křesťanského manželství, rozlišovali ale od svátosti smlouvu a přiznávali církvi pravomoc na manželství, jako svátost, státu pak na manželství, jako smlouvu, a pravili, že církev, dávajíc od 6. století zákony, týkající se platnosti manželské smlouvy, a stanovíc rušící překážky, jednala neoprávněně, pokud sobě tuto moc osobovala, nebo že činila tak proto, ježto ji tato moc byla světskými panovníky, třeba i pouze mlčky, propůjčena. Učení to, dále názor některých katolíků, kteří uznávali sice neodlučitelnost křesťanské manželské smlouvy od svátosti, přece však přiznávali moc stanoviti rušící překážky manželské nejen církvi, nýbrž i státu,⁵⁰ a konečně mínění opět jiných, že státu přísluší pravomoc na křesťanské manželství pouze z přivolení církve, která stanovení rušících překážek mohla si vyhraditi a skutečně si je též vyhradila, ponechavši státu pouze moc, stanoviti překážky vadící,⁵¹ zavrženo bylo opětovně výroky papežů, na př. Pia VI. a IX., Lva XIII., z nichž je patrné, že v křesťanském manželství nelze odloučiti svátosti od smlouvy a proto výlučně církev je příslušna, řídit křesťanské manželství svými zákony, a to nikoliv z přivolení vrchnosti světské, ani ne následkem zákona pozitivního, kterým by si církev tuto moc byla vyhradila, nýbrž právem božským, jež Kristus pouze církvi bezprostředně propůjčil.

Bezpredmětnou je námitka, jež z prohlášení Tridentina, že církev nemůže ničeho na vnitřní podstatě svátosti měniti,⁵² dovozuje, že církev nebyla tudíž oprávněna stanoviti manželské překážky, alespoň ne překážky rušící, ježto se týkají platnosti manželství a tudíž i podstaty svátosti samé. Rušící překážky netýkají se přímo a bezprostředně podstaty svátosti, nýbrž jen vzájemného přivolení snoubenců, jež církev za platné nebo neplatné, za dovolené nebo nedovolené prohlašuje, a to dříve než přivolení toto podstatou svátosti se stalo. Kristus nepovýšil na svá-

⁴⁸ Ibid. n 1768s.

⁴⁹ Na příklad De Dominis, Launoy, Jansenisté, zvláště jejich synoda v Pistoi, Regalisté, dvorní theologové a kanonisté Josefa II. v Rakousku, Leopolda, velkovévody etrurského, Le Plat v Belgii, Josefínisté a Febroniani v Německu, Dupin ve Francii, Tamburinus a Nuytz v Itálii; srv. Perrone vol. II 32, Wernz n 56, Sasse p. 445, Cappello 56, pozn. 4.

⁵⁰ Na př. Pichler, Petr Soto, Zech. ⁵¹ Na př. Sanchez, Ledesma, Billuart.

⁵² Sez. 21, Doctr. de commun. cap. 2.

tost všeobecne jakékoliv manželské přivolení, jakoukoliv manželskou smlouvu, nýbrž jen smlouvu platnou. Rozhodovati pak a prohlašovati, zdali, kdy a za jakých podmínek manželská smlouva platnou a dovolenou je, přísluší z vůle Kristovy církvi.

2. Církev je oprávněna, promíjeti překážky, církevním právem stanovené,⁵³ což prohlásilo Tridentinum slovy: „Kdo by řekl, že pouze stupně pokrevnosti a švakrovství, v knize Leviticus označené, manželství, jež uzavřeno býti má, zapovídají a uzavřené ruší, a že církev není oprávněna, některou z nich promítnouti nebo více jich jako vadící a rušící stanovit, budiž zavržen.“⁵⁴

3. Církev má právo stanovit podmínky dovoleného a též platného uzavření sňatku co do formy, obřadů (*caeremoniae*) a obřadností (*sollemnitates*).

4. Církvi přísluší na křesťanské manželství moc soudní. Pouze církev smí rozhodovati, zda sňatek byl, či nebyl uzavřen dovoleně nebo platně, jí přísluší ve věcech křesťanského manželství moc soudní a trestní, smí tresty a právními prostředky donucovati manžely, kteří neoprávněně odloučeně žijí, aby manželské společenství obnovili, smí prohlásiti rozvod, smí trestati manžely, kteří ve věcech manželských se provinili, smí rozhodovati o zasnoubení a jeho oprávněném nebo neoprávněném rozloučení.⁵⁵ Tridentinum proto prohlásilo: „Kdo by řekl, že manželské žaloby nepatří před církevního soudce, budiž zavržen“;⁵⁶ a Pius IX. odsoudil požadavek, „aby manželství považováno bylo za smlouvu pouze občanskou, aby v různých případech rozluka ve vlastním smyslu byla schválena a aby všechny manželské žaloby byly přikázány soudům světským a jimi byly projednávány, ježto každý katolík ví, že mezi pokřtěnými nemůže býti manželství, které by současně nebylo svátostí, a tudíž každé jiné, mimosvátostné spojení muže a ženy mezi křesťany není nic jiného, než hnusný, církvi tolik zavrhováný konkubinát a proto svátosti od manželské smlouvy odloučiti nelze a církvi naprosto přísluší rozhodovati o všem, co jakýmkoliv způsobem k manželství náleží.“⁵⁷ Týmž papež zavrhl větu: „Žaloby manželské a zasnoubení náleží svou povahou před soud světský.“⁵⁸

I v novém církevním zákoníku hájí církev soudní své moci ve věcech manželských, jak patrně z kánonů, obsahujících předpisy o žalobách manželských.⁵⁹

⁵³ c 1040. ⁵⁴ Sez. 24 de sacr. matr. c. 3.

⁵⁵ c 1960; Bened. XIV. lib. 9 cap. 9, n. 3s; Rosset n. 725; Wernz: n 54ss; Cappello 57, pozn. 5. ⁵⁶ Sez. 24, de sacr. matr. c 12.

⁵⁷ „Acerbissimum“ 27. září 1852, Denzinger n. 1640.

⁵⁸ Syllabus, prop. 74, Denzinger n 1774.

⁵⁹ cc 1960—1992: De causis matrimonialibus.

5. Církvi přísluší: stanoviti církevně právní účinky, které z platného sňatku plynou, dávati předpisy pro rozvod od stolu a lože a souditi o manželském původu dětí, neboť v obou případech jde o účinky, z manželství bezprostředně plynoucí, od něho neodlučitelné. To potvrzuje Tridentinum slovy: „Kdo by řekl, že církev se mylí, stanovíc, že rozvod manželů od lože a bydliště z četných důvodů je přípustný, budiž zavržen.“⁶⁰ Proto i nový církevní zákoník obsahuje zvláštní předpisy o církevně-právních účincích platného sňatku (cc 1110—1117) a předpisy o rozluce a rozvodu (cc 1118—1132).

6. Církvi konečně přísluší stanoviti zásady platného zasnoubení, jež je bezprostřední, ne nutnou, přece ale se sňatkem podstatně související přípravou k němu. Opačný názor, že totiž zasnoubení je záležitostí práva občanského, zavrhl Pius VI. slovy: „Výrok, který praví, že zasnoubení ve vlastním smyslu je úkon pouze občanský, který ke sňatku připravuje, a že podléhá zcela předpisům zákonů občanských, jako by úkon, ke svátosti připravující, nepodléhal z toho důvodu právu církevnímu, je bludný.“⁶¹ Totéž prohlásil Pius IX. v Syllabu.⁶²

Kdo podléhá manželskému zákonodárství církve?

Církevními zákony manželskými jsou vázány všechny a jednotlivé osoby platně pokřtěné, nejen katolíci, nýbrž i jinověrci a rozkolníci, pokud církev výslovně o některých svých zákonech neprohlásila, že pokřtěných nekatolíků nezavazují.⁶³ Tato výjimka platí v jistém smyslu o překážce rozdílnosti náboženské (c 1070) a o formě sňatku (c 1099, § 2), která neváže nekatolíků pokřtěných i nepokřtěných, vcházejí-li ve sňatek mezi sebou, pokud nejde o pouhé odpadlíky od církve katolické. Zásada, že manželské zákony, vyjímajíc dva řečené případy, zavazují též pokřtěné jinověrce a rozkolníky, bývala předmětem tuhých sporů mezi kanonisty. I věhlasní kanonisté popírali, že by pokřtění nekatolíci podléhali manželským překážkám práva církevního.⁶⁴ Dnes zásada ta je nespornou a jistou. Jí nasvědčují výroky papežů a četná rozhodnutí posvátné Kongregace koncilu, kterými prohlášena byla manželství pokřtěných jinověrců, jež byla uzavřena proti rušícím zákonům církve katolické, za neplatná,⁶⁵ a rovněž z praxe apoštolské Stolice, která pokřtěným jinověr-

⁶⁰ Sez. 24. de sacr. matr. c 8.

⁶¹ Auctorem fidei 28. srpna 1794, prop. 58, Denzinger n. 1558.

⁶² Denzinger n. 1774. ⁶³ c 12. ⁶⁴ Schmalzgr. n 378ss.

⁶⁵ Bened. XIV. Singulari nobis 9. února 1749; Ad tuas manus 8. srpna 1748; Magnae nobis 29. června 1748. Pius VI. biskupům Belgie 13. července 1792, Pius VII. Etsi fraternitatis 8. srpna 1803; srv. Rosset n. 781ss; Santi n. 122; Gasparri n. 307ss; Wernz n. 66; SCC 26. září 1602; 19. ledna 1605, 2. srpna 1725, 20. srpna 1780.

cům, když se stali katolíky, udílí dispens od manželských překážek práva církevního, čehož nečiní, jde-li o nepokřtěné, když byli přijali křest. Z toho je patrné, že apoštolská Stolica hájí zásady, že pokřtění jinověrci jsou vázáni manželskými zákony církevními, vyjímajíc ony zákony, o kterých církev výslovně prohlásila, že pokřtěných jinověrců neváží.⁶⁶

Bohovědné odůvodnění této zásady je jasno. Všichni platně pokřtění jsou údy církve Kristovy a proto podléhají ve věcech církevních z nařízení Kristova pravomoci církve a to tak, že ani vlastní svou vůlí z pravomoci církve Kristovy vymanití se nemohou a také církev nemůže jich všeobecně a naprosto prohlásit za nezávislé na moci své. Konečně i předpisy cc 12, 87, 1038, § 2, 1099, §2, 1960 nového církevního zákoníka svědčí pro správnost a platnost této zásady.⁶⁷

Komu v církvi tato pravomoc přísluší, svr. v pojednání ke kanonu 1038, § 1.

B) Pravomoc státu na manželství.

I. Pravomoc státu na manželství osob pokřtěných.

1. Z hořejších vývodů o vlastní, výlučné, na moci světské nezávislé pravomoci církve na manželství osob pokřtěných, je patrné, že vrchnost světská neprávem se domáhá a sobě přivlastňuje jakoukoliv pravomoc, přímou nebo nepřímou, na platnost a dovolenost zasnoubení a manželství osob pokřtěných, neboť pravomoc ta, pro svátostnou povahu křesťanského manželství, přísluší výhradně církvi, které u vykonávání této moci žádnou vrchností světskou bráněno býti nesmí.

Stát není tudíž oprávněn co do manželství křesťanského: 1. Stanovití překážky vadící a rušící. 2. Překážky, církvi stanovené, promíjetí. 3. Stanovití podmínky dovoleného a platného sňatku, týkající se formy, obřadů a obřadností. 4. Vykonávat jakoukoliv soudní moc, co do platnosti a dovolenosti křesťanského manželství. 5. Předpisovat a rozhodovat o rozvodu od stolu a lože, tím méně o rozluce manželského svazku. 6. Předpisovat o dovolenosti, platnosti a podstatných účincích zasnoubení. 7. Rozhodovat o právních účincích, které z manželství plynou, s ním pod-

⁶⁶ Pětileté fakulty, kongregací Propagandy ordinářům dříve udílené, obsahovaly (sub n. 3.) dovolení dispensovat pokřtěné jinověrce, když katolíky se stali, také od druhého stupně jednoduchého i smíšeného, pokud jen není smíšen se stupněm prvním.

⁶⁷ Cappello p. 61, qu. 66; Leitner p. 68; Noldin n. 560.

statně souvisí, a kterých od něho odloučiti nelze. 8. Stát nemůže církevních manželství, dovolených a platných, nijak učiniti nedovolenými a neplatnými.

Církev nescíslněkráté prohlásila nepřislušnost vrchnosti světské ve věcech řečených, pokud jde o manželství křesťanů.⁶⁸ Církev odůvodňuje tuto nepřislušnost státu tím, že křesťanské manželství je svátost, jež se smlouvou manželskou je totožná a od ní neodlučitelná. Manželství je sice věc rázu smíšeného, směřující svou povahou k dvojímu cíli, časnému i duchovnímu; přece však povýšením manželské smlouvy k důstojnosti svátostné stalo se manželství věcí povýšenou v obor nadpřirozený (materia mixta, supernaturalizata), která se tudíž vymyká z moci světské a zcela podléhá církvi, jež je jedinou společností, směřující k cíli duchovnímu a nadpřirozenému, již tudíž výlučně přísluší pečovati o věci, které k tomuto cíli směřují.⁶⁹

Hořejší zásady o naprosté nepřislušnosti světské vrchnosti co do manželství křesťanských platí nejen o vrchnosti nekřesťanské, nýbrž i o vladařích křesťanských, kterým někteří přiznávali právo, stanoviti překážky, dokonce i rušící, prohlašující za naprosto nepřislušny pouze světské vrchnosti nekřesťanské.⁷⁰ Tuto domněnku odmítali již také starší theologové a kanonisté jako naprosto neodůvodněnou. Proti ní svědčí též shora řečená prohlášení církve, která všeobecně odmítají pravomoc světské vrchnosti na křesťanské manželství, nečiníce rozdílu mezi vrchností křesťanskou a nekřesťanskou.

Na otázku, smí-li vrchnost světská právem vlastním stanoviti alespoň překážky vadící, odpovídali kanonisté různě. Někteří pravili, že tyto překážky zavazují věřící přímo, mocí zákona občanského. Jiní, že je sice váží, nikoliv však mocí vlastní, nýbrž ex quadem canonizatione ecclesiae, pokud totiž církev věřící zavazuje, aby občanských zákonů poslouchali. Jiní pak upírali světské vrchnosti pravomoc, stanoviti překážky rušící, připouštěli však, že občanské předpisy, které mají na zřeteli blaho obecné a dobro potomstva, i věřící zachovávatí jsou povinni, pokud v jednotlivých případech církev jinak neusoudila. Prvý názor je

⁶⁸ Trid. sez. 24. can. 4, 12, Bened. XIV. Singulari nobis 9, února 1749; Prop. F. 1, dubna 1816 (Collect Pr. F. I 711, 842); Auctorem fidei, prop. 58—60; sv. Of. 17, listopadu 1835; 12. ledna 1881; Pius IX. ad regem Sardiniae 19. září 1862, Syllabus 68 s. 74; Lev XIII. Arcanum; týž lit. ap. ad eppos. provinc. Venetae 8. února 1893; cc 1016, 1038, 1040, 1960s. Cappello p. 65. Slovné znění některých těchto výroků srv. shora v pojednání o pravomoci církve na manželství.

⁶⁹ Cappello, Instit. iuris publ. eccl. II p. 233. Cavagnis, Instit. iuris publ. eccl. III, p. 105, Romae 1883.

⁷⁰ Sanchez, disp. 3, n 7. Schmalzgr. n. 368s.

mylný. Druhý spočívá na nesprávném předpokladu, neboť nějaké kanonisace občanských zákonů doložití nelze. Pouze názor třetí, o němž níže (sub 2) obšírněji bude pojednáno, správně pochopený, souhlasí s právem církevním.

Duchovní správcové měli by věřící poučovati o právech církve a státu na křesťanské manželství podle zásad církevního práva.⁷¹

2. Státu přísluší právem vlastním rozhodovati o účincích ryze občanských (*effectus mere civiles*) křesťanských manželství.⁷² Zásada ta plyne z povahy věci⁷³ a shoduje se se starobyklým účením církve, ač i církev, v souvislosti se záležitostmi manželskými (*ex connexione causarum*) o občanských účincích soudy svými vždy rozhodovala a dosud rozhoduje.⁷⁴

Pravomoc státu je však omezena pouze na účinky ryze občanské, od manželství odlučitelné (*effectus mere civiles a matrimonio separabiles*).

Účinky manželství dělí se na neodlučitelné (*effectus inseparabiles*), totiž takové, kterých od podstaty manželství odloučiti nelze, které z jeho podstaty plynou a s ní nutně souvisí, a účinky odlučitelné (*effectus separabiles*), které z manželství sice plynou, podstatnými však nejsou a proto od manželství odloučeny býti mohou. Tyto služí ryze občanské (*mere civiles*), ony občanské (*civiles*).

a) K účinkům neodlučitelným náleží, na př. legitimita samého manželství, vzájemná práva a povinnosti manželů, manželský původ dítek, práva a povinnosti rodičů k dětem a dětí k rodičům, legitimita manželky, manželské soužití (*individua vitae consuetudo*), otcovská moc a pod.⁷⁵ Tyto účinky, s podstatou manželství nerozlučně související, nepodléhají pravomoci občanské;⁷⁶ církev občanské moci na ně neuznává a řídí je právem svým vlastním, jak patrně z kánonů 1110—1117, neboť kdo je oprávněn rozhodovati o manželství a jeho platnosti, je také oprávněn rozhodovati o tom, co nutně a neodlučitelně z podstaty manželství plyne. Stát je tudíž povinen účinky ty svými zákony uznati a je manželství, církevně platně a dovoLENě uzavřenému, přiznati, manželství pak církevně neplatnému a nedovolenému

⁷¹ cc 1016, 1018.

⁷² Srv. nařízení ordin. mohučského, Kirchl. Amtsblatt, 1919, str. 47.

⁷³ Lev XIII. Arcanum, § Eoque magis: „Item non ipsa Ecclesia ignorat, neque diffitetur, sacram. matrimonii, cum ad conservationem quoque et incrementum societatis humanae dirigatur, cognitionem et necessitudinem habere cum rebus ipsis humanis, quae matr. quidem consequuntur, sed in genere civili versantur; de quibus rebus iure decernunt et cognoscunt qui rei publicae praesunt.“

⁷⁴ c 1961; Chelodi 10. ⁷⁵ cc 1110—1113; Chelodi 11, pozn. 1.

⁷⁶ Cavagnis, Instit. iuris publ. eccl., ed. 4, Romae 1906, III, n 201. ss.

odepřítí. Bylo-li manželství uzavřeno církevně sice platně, avšak nedovoleně, smí vrchnost světská účinky ty odepřítí, ovšem jen v mezích práva přirozeného a církevního. Stát je proto povinen uznati, na př. manželský původ dětí, zplozených z manželství církevně platného a dovoleného, byť i nebylo bývalo při něm šetřeno předpisů občanských, ježto manželský původ je účinek od podstaty manželství neodlučitelný a jeho odepření bylo by nemoudrým a krutým, neboť by přímo ve věci důležité bylo trestáno dítě pro vinu rodičů, kteří občanského zákona nešetřili, anebo i bez jejich viny, jestliže po úsudku církve ze spravedlivého důvodu tak učinili.⁷⁷ Stát není oprávněn děti zrozené z manželství církevně platného a dovoleného, když rodičové zemřeli bez závěti (ab intestato), dědictví zbaviti, neboť dědické právo ab intestato, ač je řízeno zákony občanskými, má svůj základ v právu přirozeném, kterého stát šetřiti musí. Neplatné byly by proto zákony občanské, které stanoví něco, co se týká platnosti nebo dovolenosti křesťanského manželství. Občanská vrchnost smí sice někdy nepřímou jistým osobám manželství zapověděti a ty, kteří záповědi té nedbají, občanských výhod zbaviti nebo je snad i trestati (na př. vězňům, vojínům, některým úředníkům a pod.), žádá-li nutně veřejné blaho, aby osoby ony žily v bezženství, leč i tuto záповěď lze nesnadno připustiti, a zvláště tresty bylo by málokdy lze označiti jako spravedlivé.⁷⁸ Někteří kanonisté mají dodnes občanské zákony, manželství zapovídající, za platné, sive iure proprio, sive ex earum canonizatione.⁷⁹ Že by vázaly iure proprio, je říci nedůsledno. Že váží ex canonizatione, nelze předpokládati, nýbrž bylo by třeba dokázati, což je nemožno. Církev in foro suo těchto občanských záповědí sňatků nedbá, chce však, přeje si a napomíná věřící, aby i těchto záповědí, stejně jako jiných občanských předpisů, pokud se nepřiči právu božskému, šetřili, aby odvrátili od sebe škodu.⁸⁰ Moralisté označují tuto povinnost za těžkou, jež však za jistých okolností vázati může sub levi.⁸¹ V Itálii nesmí duchovní správce bez dovolení ordináře asistovati sňatkům, které občanský zákon zapovídá.⁸²

b) K účinkům odlučitelným (effectus separabiles) patří záleži-

⁷⁷ Cavagnis p. 117; Santi n. 106; Cappello p. 248; De Smet n. 63; Wernz n. 50.

⁷⁸ Wernz IV.2 n. 72 co do vojínů.

⁷⁹ Instr. Austr. pro iud. eccl. této domněnce přeje, proto apošt. Stolicе jí nikdy nepotvrdila; srv. Scherer II 108, n. 55; Chelodí 11, pozn. 4.

⁸⁰ Bened. XIV. Redditaе § 4; Lev XIII. Arcanum § Haec quidem. Conc. provinc. Salisburg. a. 1906 n. 247.

⁸¹ Génicot, Theol. mor. inst. ed. 5, Lovanii, n. 508, II; Noldin n. 514; Alberti, Theol. past. II, ed. 3, Romae 1904 n. 101.

⁸² S. Poenit. 15. ledna 1866, n. 6; ASS I, 511.

tosti majetkové, dědické a stavovské, na př. výše věna, dědická a následnická práva manželů a dětí, výsady občanské a stavovské, tituly, náhrada škody, plynoucí z neoprávněně rozloučeného zasnoubení, placení alimentů a pod. Je nepochybné, že tyto účinky, na rozdíl od účinků shora řečených, jsou povahou svou časné, od podstaty manželství odlučitelné, a tudíž samo sebou patří do pravomoci vrchnosti občanské. Občanských zákonů, týkajících se těchto účinků, jsou věřící ve svědomí povinni šetřit, neboť jde o zákony dané příslušným zákonodárcem. Rodičové jsou podle přirozeného zákona povinni poskytovat dětem výživu a výchovu, svému stavu přiměřenou; dědické a následnické právo majetkové, občanské výsady a pod. řídí se však zákonem občanským, ovšem bez újmy zákona přirozeného.⁸³ Tyto účinky smí vrchnost světská plným právem vlastním přiznati, odepřítí, měniti a proto může též žádati, aby sňatek, církevně uzavřený, zapsán byl též do záznamů občanských, a od tohoto zápisu dosažení ryze občanských účinků závislým učiniti.⁸⁴ Tuto zásadu potvrzuje již Benedikt XIV. slovy: „Jiné jsou konečně záležitosti, s manželstvím související, jež se však týkají přímo a bezprostředně věcí čistě občanských a časných, jako jsou často vyskytující se spory co do věna, svatebního daru, dědické posloupnosti, výživy a věcí podobných. Že tyto věci náleží před občanského soudce, učí správně, podle souhlasného mínění učitelů, Bellarmin (lib. unic. de matrim., cap. 32) a Tonnerus (tom. 4, disp. 8, n. 166).“⁸⁵ Taktéž praví Lev XIII.: „Není neznámo a nepopírá se, že svátost manželství, směřující také k zachování a vzrůstu lidské společnosti, jeví nutnou spřízněnost s věcmi lidskými, které sice z manželství plynou, ale v obor občanský spadají, o kterýchžto věcech právem rozhodují a soudí ti, kdo stojí v čele státu.“⁸⁶ Tutéž zásadu vyjadřuje krátce instrukce propagandy z roku 1883: „O účincích manželství ryze občanských soudí vrchnost světská,“⁸⁷ jakož i nový kodex v kánonu 1016 a 1961.

Vrchnost světská je tudíž oprávněna: 1. Svými zákony ryze občanské účinky křesťanského manželství řídití, přiznávatí, měniti a odepřítí. Jde-li o účinky ryze občanské, které však plynou z práva přirozeného, na př. dědické právo dětí, jichž rodičové zemřeli bez závěti,⁸⁸ nemůže stát účinků těch libovolně přiznati nebo je odepřítí, neboť by tím porušil právo přirozené, ježhož šetřiti je povinen. 2. Stanovití účinky ryze občanské, pokud

⁸³ Cappello, Instit. iur. publ. eccl. II, p. 243s, Cavaignis, Instit. iur. publ. eccl. II, cap. 2, n. 184ss; De Angelis n. 14; Gasparri n. 287s.

⁸⁴ c 1063 § 3; Chelodi 10, 13, pozn. 4.

⁸⁵ De Syn. dioec. lib. 9, cap. 9, n. 4, srv. cc 5, 7, X, 4, 17.

⁸⁶ Arcanum ASS XII, 399. ⁸⁷ Collect. Prop. F., vol. II, n. 1587.

⁸⁸ Schiffrini n 350s; Meyer n 203ss; Vermersch n 224ss.

neplynou samo sebou z práva přirozeného, na př. přiznání a ode-
pření čestných stavovských titulů manželce a potomstvu. 3. Stá-
tu přísluší právo soudní a trestní vzhledem na ryze občanské
účinky manželství. 4. Stanoviti podmínky, jež je snoubencům
před sňatkem, při něm nebo po něm splniti, aby účinků těchto
účastnými se stali, pokud podmínky ty nepřiči se právu církevní-
mu, předpisující něco, co ono zapovídá, nebo zapovídající, co
předpisuje.⁸⁹ Stát proto smí žádati, aby církevní sňatek a dítky,
z církevního manželství narozené, zapsány byly do záznamů ob-
čanských, a aby tento zápis platil za důkaz sňatku a narození
dítek. Nestalo-li se tak v době stanovené, smí manžely nedbalé
i trestati. Zdůrazněno budiž, že účinky ryze občanské plynou
z manželství nikoliv ode dne jeho zápisu, nýbrž od doby jeho
uzavření.⁹⁰

Na otázku, zda věřící jsou povinni šetřiti občanských předpi-
sů, týkajících se manželství, lze odpovědět: 1. Zákonů, ukláda-
jících něco nedovoleného, nelze jim zachovávat, leč jen podle
úsudku církevní vrchnosti, k zamezení většího zla. 2. Zákony, jež
se týkají účinků manželských ryze občanských, jsou ve svědomí
povinni zachovávat, ježto zde světská vrchnost nařizuje v me-
zích své příslušnosti. 3. Zákony občanské, jež nepředpisují sice
ničeho hříšného, jež však jsou proto neplatny, že světská vrch-
nost překročila meze své pravomoci, neváží věřících vlastní mocí,
ježto jsou neplatny; věřící jsou však zpravidla povinni jich šetři-
ti z lásky k sobě a dětem, totiž aby se uchránili neblahých ná-
sledků.⁹¹

Vrchnost světská není oprávněna, jak již shora podotknuto by-
lo, stanoviti ve vlastním smyslu překážky platnosti nebo dovo-
lenosti křesťanských manželství. Přece však, je-li jednotlivec
mírně povinen, z různých příčin (na př. pro nemoc) manžel-
ství se zřici, a smí-li rodičové z různých důvodů (na př. z obavy
před škodou rodiny nebo neštěstím dítěte) jemu manželství za-
povědět, nelze ani státu upíratí právo, za jistých okolností pro
veřejné blaho stanoviti podobné zápovědi nebo podmínky, kte-
rých poddaní šetřiti musí, aby se stali účastnými ryze občan-
ských účinků, z manželství plynoucích, (na př. aby vojíní vchá-
zeli v manželství podle jistých předpisů, se svolením představe-
ných, nebo zápovědi pro nezletilce, vdovy a pod.).⁹² Četné státy
učinily podobná opatření co do sňatků svých zřízenců, kteří svou
službou mají vůči státu zvláštní závazek. Tyto zápovědi, ač se

⁸⁹ Cavagnis p. 118; Wernz n 82, ⁹⁰ Gasparri n 288s, Wernz n 83.

⁹¹ Bened. XIV. Redditae 17. září 1746; Lev XIII. Arcanum; Resp. S C S O.
ad vic. ap. Jamaicae 12. ledna 1881.

⁹² Gasparri I³ n 286; Wernz IV², n 67ss; Scherer II, 106 nn.

týkají sňatku samého a nikoliv pouze občanských účinků manželství, nejsou překážkami manželskými ve vlastním smyslu. Stát prostě stanoví bezženství, jako podmínku způsobilosti pro jistou službu, ponechávaje jednotlivcům na vůli, vyhnouti se oné záповědi zřeknutím se dotyčné služby.

O záповědích těch lze podotknouti: 1. Tyto záповědi jsou spravedlivé a šetření jich dlužno jen tehdy, nepřičí-li se právu božskému a církevnímu. 2. Rozhodovati o jejich spravedlnosti a přípustnosti přísluší církvi, strážkyni mravnosti a křesťanského manželství. 3. Jsou oprávněny jen tehdy, nejsou-li záповědmi manželství absolutními ve vlastním smyslu, stanoví-li bezženství pouze jako podmínku způsobilosti pro určitou službu, ponechávající na vůli, vyhnouti se záповědi zřeknutím se dotyčné služby. Jinak by byly manželskými překážkami ve vlastním smyslu, jichž připustiti nelze. Naprostou, trvalou, všeobecnou a bezpodmínečnou záповědí, na př. všem osobám vojenskou službou povinným, překročil by stát pravomoc svou.⁹³ 4. Konečně stát nesmí trestati těch, kdo vešli v církevní manželství platné a dovolené, nedbajíce předpisů občanských.⁹⁴ Nesmí trestati v tomto případě ani kněze, podle církevního práva křesťanskému manželství dovoleně přísluhujícího, neboť nepodléhá při konání církevního úřadu moci občanské; nesmí trestati snoubenců a svědků, pro přestoupení občanských předpisů, kterých bez porušení podstatného církevního práva zachovati nemohli, neboť předpisy občanské podstaty křesťanského manželství se netýkají. Sem patří, na příklad občanský zákon o povinném předchozím sňatku občanském, právu církevnímu se přičící, nebo občanská záповěď manželství svědomí, jež církev za jistých podmínek dovoluje a za oprávněné uznává. (c 1104 nn.) Vcházejí-li křesťanští snoubenci v církevní sňatek podle práva božského a církevního dovoleně a platně, leč proti předpisům občanským, vrchnosti světské právo trestní nepřisluší, neboť není příslušnou trestati pro věci, ve kterých nemá práva předpisovati a zapovídati, a tohoto práva vrchnost světská ve věci svátostné křesťanského manželství nemá.⁹⁵ Kdyby však snoubenci a svědkové přestoupili občanský zákon, který bez porušení práva církevního zachovati mohli, na příklad týkající se účinků ryze občanských, je vrchnost světská k trestu oprávněna, neboť účinky ty, jak již řečeno bylo, spadají do její pravomoci. V posledních letech uvažovaly některé státy o záповědi sňatku v koloniích s domorodci a o záповědi manželství osobám nemocným a zločincům.⁹⁶ V těchto otázkách stýkají se

⁹³ Wernz IV.² n. 72. ⁹⁴ Wernz n. 68ss. ⁹⁵ Wernz n. 71.

⁹⁶ Hilling: Kanonistisches Gutachten über das Verbot der Rassenmischen in den deutschen Kolonien. A. K. Bd. 95, 683ff. Grentrup: Die Rassen-

úzcě zájmy občanské a církevní a proto bylo by záhodno, aby byly řešeny dohodou mezi církví a státem.

II. Pravomoc státu na manželství osob nepokřtěných.

Vrchnosti světské přísluší na manželství osob nepokřtěných táž pravomoc, kterou má církev na manželství pokřtěných. Ovšem nesmí vrchnost světská dávatí zákonů, jež by se přičily právu božskému, na př. jednotě nebo nerozlučitelnosti manželského svazku.

Sporným bývalo, zda vrchnost světská smí stanoviti rušící a vadící překážky pro manželství nekřtěných a vůbec dávatí zákony, týkající se podstaty těchto manželství. Někteří odpovídají na tuto otázku kladně, jiní záporně, jiní zase přiznávají vrchnosti světské moc, stanoviti pouze překážky vadící.⁹⁷ Většina kano-nistů starších⁹⁸ i novějších⁹⁹ odpovídá na tuto otázku kladně a přiznává světské vrchnosti moc, řídití manželství osob nekřtě-ných zákony svými, souhlasnými s právem božským, stanoviti v mezích tohoto práva překážky vadící i rušící a vykonávati moc soudní co do těchto manželství. Kladné odpovědi nasvědčují dů-vody rozumové a také prakse apoštolské Stolice. Manželství ne-křtěných nesporně řídí se právem božským, přirozeným a klad-ným. Toto právo neskýtá však v různých důležitých otázkách bezpečných směrnic a proto je třeba, aby právo přirozené, samo v sobě často neúplné a neurčité, bylo podle potřeb časových a místních zjišťováno a doplňováno. Právě tato potřeba je také zá-kladem celého manželského práva církevního. Nekřtěné osoby církvi nepodléhají. Jí nepřísluší, řídití manželství nekřtěných,

mischehen in den deutschen Kolonien, 1914; týž: Die Rassenmischehen in den deutschen Kolonien und das kanon. Recht, A. K., Bd. 94, 3ff. Cahén: Die Eheschliessung in den deutschen Konsularbezirken und Schutzgebieten 1914. Hasenkamp: Rassenmischehe und Kirche; Koloniale Monatsblätter XVI, 21ff.

⁹⁷ Perrone p. 439; Liberatore, *Inst. eth.* II, cap. 1, n. 4; Taparelli: *Saggio theoretico di diritto naturale*, n. 1113 ss, Feije: *Dissertatio canonica de matr. mixtis*, n. 67; Zigliara: *Summa philosophica* III, p. 207; Lehmkühl, n. 951 not. 1.

⁹⁸ Sanchez, *disp.* 3; Schmalzgr. n. 367; Pirhing n. 107; Fagnanus: *Com-ment.* cap. 1 *De sponsalibus*, n. 6.

⁹⁹ Cavagnis p. 106; Zitelli: *Apparatus iur. eccl.* n. 356, Romae 1886; Rosset n. 803 *Baller-Palm* n. 828; Sasse p. 467ss; D'Annibale n. 294; Cappello p. 244; Schiffini n. 384; Génicot n. 467, Noldin n. 518, Santi-Leitner: *tit.* 1 n. 107; Vlaming: *Praelectiones iuris matrim.* ad norm. *Cod. i. c. I.* n. 51, Rese-mans: *De competentia civili in vinculum coniugale infidelium*, ed. 2, Romae 1899, Gasparri I³ n. 290ss; o praksi Kurie *ibid.* n. 293ss; Wernz IV², n. 75; Leitner E. R.³ 21; Breitung: *Das Staats- und Eheschliessungsrecht der Nicht-christen*, Theol. und Glaube, Bd. 6, 139ff. Linneborn 29.

podle slov sv. Pavla: „Co je mi na tom, abych soudil ty, kteří jsou vně?“¹⁰⁰ Církev sama zřiká se podle zásad svých vlastních příslušnosti co do manželství nekrtěných. Jednotlivcům však nelze ponechat na vůli věci, na kterých závisí veřejné blaho, na příklad formu sňatku, aby manželství bylo rozpoznáno i veřejností od konkubinátu. Mimo to lidská vášeň nedovoluje, ponechat manželům, aby sami rozhodovali o sporných věcech svého manželství, o rozvodu a pod. Jelikož pak mimo vrchnost světskou není mezi nepokřtěnými žádné jiné, Bohem stanovené (duchovní) vrchnosti, která by o manželství nekřesťanská se starala, proto je nutno, aby strážkyně veřejného blaha, vrchnost veřejná, to jest vrchnost světská, blíže určovala a doplňovala zásady práva přirozeného, pokud jde o manželství nekrtěných, podobně jak to činí církev vzhledem na manželství pokřtěných, aby se starala o tato manželství a řídila je v mezích božského práva svými zákony.

Právně nečiní tato otázka obtíží, neboť i osoby i věc, totiž manželství, jako smlouva přirozená, podléhá občanské vrchnosti, jež tudíž v této věci mezi své pravomoci nepřekročuje. Až do 18. století byla tato zásada všeobecně uznávána. Teprve tehdy začali někteří¹⁰¹ popírat jakoukoliv moc vrchnosti světské na manželství osob nepokřtěných, nebo aspoň moc, stanovit pro ně rušící překážky. V polovici 19. století hájen byl názor opačný na úkor názoru dřívějšího, všeobecně uznávaného.¹⁰² Kard. Gasparri pojednal o této otázce na základě listin z archivů Kurie.¹⁰³ Rozhodnutí sv. Oficia¹⁰⁴ celkem ničeho nedokazují. V instrukci ze dne 29. září 1739 kongr. sv. Oficia prohlásila sňatky, uzavřené in infidelitate podle obřadů, občanským zákonem čínským předepsaných, za platné. Naopak prohlásila tato kongregace dne 20. září 1854 manželství, uzavřené in infidelitate, pro občanskou rušící překážku švakrovství prvního stupně za neplatné a žádala, aby po přijetí křtu jedním z manželů a po prominutí překážky rozdílnosti náboženské a švakrovství prvního stupně, přivolení v manželství bylo obnoveno. Velký význam mají však v této věci rozhodnutí Kongregace Propagandy, která důsledně nekřesťanská manželství, uzavřená s rušící občanskou překážkou, za

¹⁰⁰ 1. Kor. 5, 12.

¹⁰¹ Na příklad De Pey: *De l'autorité de deux puissances*, 1780.

¹⁰² Martin: *De matrim. et potestate ipsum dirimendi Ecclesiae soli propria*, Lugduni, 1844; Perrone: *De matr.*, Romae 1858; Feije: *De imped. et dispens. matrim.*, ed. 4., Lovanii 1899. Taktěž Taparelli, *Liberatore*, Zigliara; dosud Lehmkühl: *Theol. mor.*, ed. 12., Friburgi 1914, II, 951; Chelodí 12, pozn. 1.

¹⁰³ n 290—306.

¹⁰⁴ Instr. 29. října 1739, resp. 20. září 1854, srv. Wernz n. 81, nota 229.

neplatná prohlašovala. Na otázku ze dne 26. června 1820, znějící: „*Impedimentum dirimens, a principe infideli sancitum aut apud gentem infidelem antiqua et communi invecum consuetudine, redditne irrita et invalida matrimonia inter viros et mulieres cum tali impedimento contracta,*“ odpověděla kongregace Propagandy v září 1821 takto: „Ježto jde o manželství nevěřících, důvod svátosti, který křesťanská manželství správě církve podřizuje, úplně mizí, neboť nepokřtění nejsou schopni svátostí a církev nevyhlašuje svých zákonů pro ty, kteří jsou vně. Proto, ač mezi nevěřícími je skutečné manželství, přece směřuje pouze k cíli přírody a společnosti, a proto zcela právem přirozeným a občanským řízeno býti musí. Z toho plyne, že světským knížatům, ať věřícím nebo nevěřícím, přísluší plná moc na manželství poddaných nevěřících, takže je překážkami, které právu přirozenému a božskému se nepříčí, nejen co do účinků občanských, nýbrž i co do manželského svazku zcela zneplatňují. Ti, kteří pro blaho státu zákony svými k oprávněnosti a platnosti smluv nějaký obřad předpisovati smí, proč by toho co do manželské smlouvy nevěřících poddaných nemohli činiti, není důvodu. Co platí v té věci o zákonu světského panovníka, to platí také o právním obyčeji, který pro poddané nevěřící nabyt platnosti zákona.“¹⁰⁵

Správnost tohoto názoru potvrzuje i prakse misionářů, kteří mají manželství nevěřících za platná, byla-li uzavřena podle zákonů občanských, za neplatná, byla-li uzavřena proti předpisům občanského práva, k platnosti sňatku žádaným. Prakse tato předpokládá schválení apoštolské Stolicе, dané výslovně nebo alespoň mlčky.¹⁰⁶ V instrukci, kterou kongregace Propagandy dala dne 5. prosince 1631 misionářům indickým, se praví: „Indové, žijící v mnohoženství, přijavše s ženami křest, jsou povinni všechny propustiti, mimo ženu první, která je manželkou pravoplatnou, nebránila-li jejímu sňatku překážka práva přirozeného nebo kladného, stanoveného vladařem světským.“

Nový kodex o otázce té nemluví a staré právo ji nerozhodlo. Sv. Oficiium, ve věci té výhradně příslušné, zásadního prohlášení neučinilo. Kongregace Propagandy zásadu shora řečenou v jednotlivých případech sice aplikovala, leč ne tolikráte, aby bylo lze mluvit de stylo et praxi Curiae Romanae. Proto jest se řídit v této věci předpisem kánonu 20: „*Si de certa re desit expressum praescriptum legis . . . norma sumenda est . . . a comuni constantique sententia doctorum.*“

Z řečeného plyne, že státu přísluší moc, v mezích práva bož-

¹⁰⁵ Collect. S. C. de Prop. F. I, n. 744 nota 1.

¹⁰⁶ Cavaignis p. 107, Gasparri n. 293; Wernz n. 81.

ského stanovití vadící i rušící překážky pro manželství osob nepokřtěných a o jejich dovolenosti a platnosti souditi a rozhodovati. Aby zákony, světskou vrchností co do manželství osob nekřtěných dané, byly platny, stejně jako všechny ostatní zákony, je třeba, aby byly počestné, aby nepřičily se právu božskému, aby byly rozumné, možné a veřejnému blahu prospěšné. Kongregace Propagandy odmítla proto v odpovědi z roku 1674 některé osobní vlastnosti a okolnosti, v Číně právem občanským za rušící překážky prohlášené, na př. projevila-li se žena mnohmluvnou, byla-li stížena malomocenstvím, zůstala-li neplodnou, odcizovala-li z domácnosti majetek, byla-li neposlušnou tchána anebo tchyně. Též sv. Oficiium prohlásilo, že tyto okolnosti rušícími překážkami nejsou.¹⁰⁷ Zda zákony vrchnosti světské mají vlastnosti k platnosti zákona žádané, dlužno posuzovati podle všeobecných zásad právních. Treba též vždy dbáti toho, zda vrchnost měla úmysl stanovití skutečně zneplatňující zásady, vízící ve svědomí. Toho nutno dbáti, jde-li o posouzení platnosti sňatků nekřesťanských, uzavřených s překážkou občanského práva.¹⁰⁸

Není však jasno, zda vrchnost světská řídí manželství osob nekřtěných právem vlastním nebo pouze právem devolutivním.¹⁰⁹ Pravděpodobněji řídí tato manželství nikoliv právem vlastním a absolutním, nýbrž právem přeneseným a podmíněčným, *iure devolutivo et hypothetico*. Vlastní právo, jakým světská vrchnost řídí, na př. smlouvy ryze občanské, na manželství osob nekřtěných jí nepřísluší, neboť i v těchto manželstvích, ač nejsou svátostí, je něco posvátného, náboženského, nikoliv lidmi přijatého, nýbrž od přirozenosti jim daného, takže i sňatek nevěřících je svou účinností a povahou něčím posvátným.¹¹⁰ Z toho důvodu právem vlastním je řídití příslušelo by Bohem stanovené vrchnosti duchovní, kdyby mezi pohany byla. Ježto jí však mezi pohany není a veřejné blaho právního řízení nekřesťanských manželství veřejnou vrchností vyžaduje, proto přechází toto právo na vrchnost světskou (*ius devolutivum*), a to podmíněčně, pokud totiž mezi pohany není pravoplatné vrchnosti duchovní, která by tato manželství svými zákony řídila (*ius hypotheticum*). Zásadní tato otázka měla dříve význam jen v krajinách misijních. Zanedlouho bude třeba k ní hleděti i u nás, ježto četné děti vyrůstají bez křtu v pohany a vcházení pak budou ve sňatky jen občanské.

¹⁰⁷ Collect. Const. S. Sedis, Parisiis, n. 848.

¹⁰⁸ Lehmkuhl: Das bürgerliche Gesetzbuch des deutschen Reiches, Freiburg 1899, 29. ¹⁰⁹ Wernz n. 75, nota 214; Chelodi 12, nota 2.

¹¹⁰ Lev XIII. Arcanum. ¹¹¹ Cappello p. 245, Gasparri n. 305.

Podotknuto ještě budiž, že jde-li o manželství pokřtěného s nepokřtěným, pokřtěný je podřízen pravomoci církve a proto církev osobuje si právo na toto manželství. Někteří kanonisté v tomto případě popírají výlučnou pravomoc církve,¹¹² přiznávající současně státu příslušnost co do nepokřtěného, a odůvodňují tento svůj názor tím, že manželství pokřtěného s nepokřtěným svátostí není.¹¹³

§ 6. Zasnoubení (*sponsalia*).¹

Kánon 1017, § 1. Přípověď manželství, ať jednostranná nebo oboustranná, čili zasnubní, je v obojím právním oboru neplatná, nestala-li se listinou, podepsanou stranami a mimo to buď farářem nebo místním ordinářem nebo aspoň dvěma svědky.

§ 2. Neumí-li anebo nemohou-li obě strany anebo jedna z nich psáti, budiž to v listině, aby byla platnou, poznamenáno, a budiž příbrán ještě jiný svědek, který by s farářem nebo místním ordinářem nebo se dvěma svědky, o nichž mluví § 1, listinu podepsal.

§ 3. Avšak přípověď manželství, byť by byla platnou a žádná spravedlivá příčina od jejího splnění neomlouvala, neopravňuje, sňatku žalobou se domáhati, opravňuje však, domáhati se náhrady škody, již někdo je povinen.

I. Všeobecné předběžné poznámky.

1. Zasnoubení podstatně souvisí s manželstvím, neboť je přípravou k němu, a proto, stejně jako manželství, podléhá i zasnoubení pravomoci církve.² Přece však zasnoubení nenáleží

¹¹² Wernz IV² n. 60, Scholion; De Smet: De sponsal. et matrim. I, ed. 3. n. 438.

¹¹³ Grentrup: Die Rassenmischehen, A. K. sv. 94, 18 nn. Hilling: Das Verbot der Rassenmischehen, A. K. sv. 95, 685.

¹ Prameny: Decret, Gratiani C 27, qu. 2; C 31, qqu. 2, 3; X 4, 1; in VI°, 4, 1; Trid. sez. 24 c 3. de ref. matr.; Decret, Ne temere, 3. srpna 1907; c. 1017. Liter.: Sanchez, lib. 1; De Smet I³, 3 nn; Vlamíng I³, 79; Schäfer vyd. 6. a 7., str. 27; Stutz: Die Rechtsnatur des Verlöbnisses nach bürgerlichem Rechte 1900, Haring § 121; Leitner E. R.³ 337nn. Linneborn E. R.^{2,3} 40nn; Knecht 36nn; Scherer K. R. II. § 110; Sägmüller: K. R. II³, 100; Gasparri I³ n. 50nn; Wernz IV² n. 84 nn. — Název sponsalia pochází z formule řím. práva: „Spondesne? Spondeo“, zaslubuji, na jisto připovídám, Odtud sponsus, zaslíbený, sponsa, zaslíbená, sponsor, zaslubující, sponsalis dies, den zaslíbení, sponsalia, smlouva zasnubní. Někteří odvozují slovo sponsalia od $\sigma\pi\omega\nu\delta\eta$ = libamen, $\sigma\pi\omega\nu\delta\omega$ = libare, t. j. ulíti k počtě bohů, ježto při smlouvách bohům obětovaly se zvláště tekutiny a odtud smlouva sama slula $\sigma\pi\omega\nu\delta\eta$; srv. Forcellini v. „spondeo“. Cerato p. 26; Cappello str. 85 n.

² Srv. str. 67, 6.

k přípravným úkonům, které sňatku nutně předcházeti musí. Ani povaha sňatku, ani obecné právo zasnoubení nevyžaduje a proto lze z rozumné příčiny bez předchozího zasnoubení vejíti přímo ve sňatek dovoleně i platně.³

Co předpisuje nový církevní zákoník o zasnoubení, je takřka přechodem od zásad všeobecných k předpisům zvláštním, týkajícím se toho, co sňatku nutně předcházeti musí.

2. Manželství je základem rodiny a řádu společenského. Proto byla i příprava k němu vždy a všude považována za věc důležitou a byla často spojena s různými obřadnostmi.⁴ Volba snoubence dala se obyčejně rodiči, často bez ohledu na přání dítek, načež tyto se zasnubovaly, slibující si navzájem, že v budoucnu spolu v manželství vejdou. Ze zkušenosti bylo známo, jak je nebezpečno, vázati se nepředloženě svazkem manželským, a proto již ve starověku bylo zasnoubení ve zvyku u četných národů, na příklad u Izraelitů⁵ a Řeků, a také právo římské⁶ a germánské⁷ obsahovalo o něm zvláštní předpisy. Proto i církev přijala je do svého manželského práva, uznávala je za účelno a užitečno, za mravně dovolenou přípravu ke sňatku a provázela je často i náboženskými obřady. Církev dala též o něm moudré předpisy, nikdy ho však za závazno neprohlásila. Na východě zasnoubení bývalo spojeno s požehnáním, které na západě zřídka se udílelo,⁸ neboť církev přijala zásadu římského práva, že k zasnoubení stačí pouhé přívolení.^{8a} Přece však zbožní křesťané oznamovali svůj úmysl zasnoubiti se biskupovi, načež *pacta nuptialia* bývala ohlašována i ve chrámě.⁹

Zvláštní zasnubní církevní právo vyvinulo se teprve ve středověku, jehož zásady v podstatě nelišily se od zásad doby prvokřesťanské. Stanovena byla překážka veřejné počestnosti, plynoucí ze zasnoubení, takže snoubenec nemohl, ani po pravoplatném rozloučení smlouvy zasnubní, platně vejíti ve sňatek s pokrevenci svého spolusnoubence až včetně do 4. stupně. Teprve sněm tridentský omezil tuto překážku na stupeň pouze prvý.¹⁰

³ Schmalzgr. n. 11; Ball.-Palm. n. 4; Wernz n. 90.

⁴ Allioli: Polit. Altertümer n. 110; A. K. sv. 64, 239; Walter: Rechtsgeschichte § 422; Il. 1, 2, ss. D. 23, 1; Leitner 337, pozn. 2; Freisen 92; Esmein I, 139; Sehling: Die Unterscheidung der Verlöbnisse im kan. Recht. 1887. Dreher: Das Verlöbniß, 1914.

⁵ Eberharter: Das Ehe- und Familienrecht der Hebräer, 145; Neubauer, 12, 43, 58, 155.

⁶ Dig. 23, tit. 1; Dreher 25.

⁷ Walter § 482. Freisen 108, 110, 120.

⁸ Wernz IV² n. 88; Dreher 38. ^{8a} Fr. 4, D. 23, 1.

⁹ St. Ignat. M. ep. ad Polyc. c. 5; Tertullian: De monogamia c. 11; Conc. Patav. (a. 850) c. 10. Collect. Lacens. II, col. 160, 280; Leitner 337.

¹⁰ Sez. 24, c. 3, de ref. m.

Církev hájila vždy své pravomoci na zasnoubení¹¹ a žádala, aby nedálo se tajně, nýbrž veřejně,¹² se stanovením zvláštní, všeobecně platné formy pro zasnoubení však otálela, jelikož zasnoubení bylo u jednotlivých národů spojeno s různými národními obřady a zvyky.¹³ Z toho důvodu ani sněm tridentský, ač nařídil podstatnou formu sňatku,¹⁴ o formě zasnubní ničeho neustanovil. Proto dálo se zasnoubení na různých místech různým způsobem, někdy i slovy dosti neurčitými. Texty nejčastěji mluví o zasnoubení *de praesenti*, jež není než sňatkem samým, na rozdíl od vlastního zasnoubení, *sponsalia de futuro*. Až do nejnovější doby nepředpisovalo obecné právo církevní žádné určité formy zasnubní, přece však v jednotlivých krajinách vyvinuly se některé obřadnosti, jichž opomenutí ovšem na platnost zasnoubení vlivu nemělo.¹⁵ Biskup nesměl však předepsati pro zasnoubení formy zneplatňující, iritující, jak to ze zvláštních příčin v některých zemích apoštolská Stolica již před dekretem „*Ne temere*“ učinila.¹⁶ Teprve dekretem kongregace Koncilu „*Ne temere*“ (ze dne 3. srpna 1907, závazným od 19. dubna 1908) stanovena byla všeobecně a závazně písemná forma zasnoubení.¹⁷ Nový kodex stanoví předpisy pro platné zasnoubení ještě přesněji. Předpisy tyto nemají však zpětné platnosti, a proto platí o zasnoubeních, učiněných před závazností nového kodexu právo staré.¹⁸

3. Církev nestanovila dlouho pro zasnoubení přesné formy a nikdy ho za úkon k sňatku nutný neprohlásila, přece však měla zasnoubení vždy za účelno, prospěšno a odůvodněno. Již přirozené právo žádá, aby nikdo nevstupoval ve stav tak důležitý, jakým je manželství, bez přípravy a slepě, nýbrž po zralé úvaze. Jako stavu kněžskému předchází nižší a vyšší svěcení a stavu řeholnímu noviciát, tak je žádoucno, aby i stavu manželskému předcházela doba zasnubní. Stav a doba zasnubní není jen přípravou na manželství, nýbrž i právním poměrem budoucích manželů, který jim navzájem ukládá práva a povinnosti. Sňatkem budou navždy spojeni; proto mají jednati rozvážně, po dobu zasnoubení častěji se stýkajíce, mají zkoumati, zda k sobě hoditi se budou, aby se předešlo manželství nešťastnému. Doba zasnub-

¹¹ C 27, qu. 2; X 4, tit. 1, 2, 5. In VI°, 4, tit. 1, 2; Auctorem Fidei 28. srpna 1894 prop. 58; Syllab. Pia IX. pr. 74.

¹² c 3. C 30, qu. 5. ¹³ c 1. C 30, qu. 5.

¹⁴ Sez. 24, cap. 1. de ref. matr.

¹⁵ Požehnání udíleno bývalo v diecési řezenské; požehnání a zasnoubení před farářem dálo se v četných diecésích německých. Srv. Haring 429, pozn. 1.

¹⁶ Srv. níže: forma zasnubní.

¹⁷ ASS sv. 40, 525 nn; srv. Hilling: Die kan. Form der Verlöbnisse und der Eheschliessung (Quellensammlung für das geltende K. R. 3) 1915; týž: Reformen Pius' X. in der kirchlichen Gesetzgebung, A. K. sv. 97, 70.

¹⁸ Comm. Pont. 2.—3. června 1918, AAS sv. 10, 346.

ní skýtá snoubencům příležitost, aby navzájem poznali své povahy a vlastnosti, aby se naučili jeden druhého ctíti a milovati, aby po manželství spolu tím více zatoužili a jejich duše již před sňatkem vzájemnou úctou a láskou se spojily.¹⁹ Poznají-li však snoubenci, že k sobě se nehodí, je to dostatečným důvodem, aby zasnoubení vzájemným souhlasem nebo i jednostranně rozloučili. Zasnoubení je účelno též proto, aby v době zasnubní zamýšlené manželství mohlo býti řádně ohlášeno, aby se pátralo po manželských překážkách a bylo včas postaráno o jejich odstranění, aby snoubenci poradili se s rodiči, vyžádali si jejich svolení, aby vše, k manželskému soužití potřebné, si opatřili, společnou modlitbou a přijímáním sv. svátostí na manželství se připravili, dobu zasnubní počestně prožili a tak požehnání Božího pro manželství si zasloužili.²⁰ Dnes želeť je toho, že doba zasnubní bývá často dobou hříchů, čehož příčinou není však zasnoubení svou povahou, nýbrž zloba lidská. Snoubenci mají právo a povinnost, utužovati vzájemnou lásku a náklonnost, nesmí se však oddávati důvěrnostem, které zdrženlivost ohrožují. Jejich láska musí plynouti ze vzájemné úcty, které nabudou v době zasnoubení zvláště zdrženlivostí.²¹ Proto církev jim zapovídá spolubydletí pod jednou střechou a radí, aby se stýkali jen před svědky, aby se uvažovali hříšné důvěrnosti.²²

Před výkladem předpisů platných o zasnoubení budiž ještě zdůrazněna zásada, kanonisty všeobecně uznávaná, že, co platí v církevním právu o zasnoubení, platí *in favorabilibus*, nikoliv však *in odiosis* aut *indifferentibus*, též o sňatku, a naopak, co platí o sňatku, platí stejně, není-li právem jinak stanoveno, také o zasnoubení.²³

II. Pojem, podstata a rozdělení zasnoubení.

1. Nový kodex rozlišuje dvojí přípověď zasnubní: přípověď jednostrannou (*promissio unilateralis*) a přípověď oboustrannou (*promissio bilateralis seu sponsalitia*), jež je zasnoubením ve vlastním smyslu. Římské právo nazývá zasnoubení: „*Mentio et repromissio nuptiarum futurarum*.”²⁴ Papež Mikuláš I. pak pra-

¹⁹ c 39 C 27 qu. 2: „Ustanoveno je, aby umluvené snoubenky nebyly hned oddávány, aby manžel neshledal špatnou tu, po které oddálené jako snoubenec nebyl by vzdýchal.”

²⁰ Schmalzgr. n. 10ss; Ball.-Palm. n. 5; Rosset n. 822; Gasparri n. 58; Wernz n. 91.

²¹ Ribbing 47, 96; Leitner 341, pozn. 4. ²² Rit. Rom. tit. 7, cap. 1, n. 14

²³ Gasparri I³ n. 51; Chelodi 13, pozn. 3.

²⁴ Fr. 1, D 23, 1. Podle Mommsena dlužno čísti místo „*mentio*”, „*conventio*”; srv. Wernz IV² n. 87, nota 13.

ví: „Sponsalia sunt nuptiarum promissa foedera.“²⁵ Zdá se, že staré právo římské jednostranné přípovědi zasnubní neznalo. Též starší kanonisté o ní nepojednávají a rovněž prameny o ní mlčí. Nový kodex mluví však o ní stejně, jako o přípovědi oboustranné, o zasnoubení vlastním, a žádá pro platnost obojí přípovědi tytéž formality. Přijetím tohoto rozdílu nový kodex vyhověl názorům, v této věci v posavadním učení uplatňovaným.²⁶

a) Jednostranná přípověď manželství (*promissio matrimonii unilateralis*) je vážné a určité příslibení budoucího manželství, učiněné jednou stranou straně druhé, kterou tato sice přijala, které však výslovně neopětovala a sebe tudíž nezavázala. Je to jednostranná smlouva (*contractus unilateralis*), ze které straně připovídající vzniká skutečný závazek svědomí, z věrnosti nebo spravedlnosti splniti to, co připověděla.²⁷ Přípověď tato liší se podstatně od pouhého předsevzetí, s určitou osobou v manželství vejíti, neboť ukládá závazek, který z pouhého předsevzetí neplyne.²⁸

Abý přípověď ta byla platna a dovolena, je třeba, aby připovídající měl upřímnou vůli k sňatku se zavázati, aby druhá strana přípověď aspoň mlčky přijala a aby přípověď dána a přijata byla formou předepsanou, totiž písemně, bez níž nevzniká podle nového práva závazek svědomí, ve sňatek vejíti.

b) Oboustranná přípověď manželství (*promissio bilateralis seu sponsalitia*) je vážné, určité, oběma stranami ve formě právní dané a přijaté příslibení, že v budoucnu spolu v manželství vejdou. Z definice té je patrné, že příslibení, vzájemně dané, také vzájemně přijato býti musí. Stejně znějící příslibení strany druhé lze již míti za přijetí. Je to smlouva oboustranná, která ukládá oběma stranám povinnost (*contractus bilateralis et onerosus*), jejímž předmětem je manželství v budoucnu (*sponsalia de futuro*), čímž liší se od smlouvy manželské, jejímž předmětem je manželství v přítomnosti (*sponsalia de praesenti*).²⁹

²⁵ c 3 C 30, qu. 5. Pojem zasnoubení podle práva germánského, srv. Stutz: *Die Rechtsnatur des Verlöbnisses nach dem bürgerlichen Rechte*, 1900; Freisen: *Eheschliessungsrecht*, I. 27; II. 10; Kreten: *Die Folgen des Verlöbnißbrüches*, 1918, 9.

²⁶ Srv. Henner, str. 213.

²⁷ SCC 27, července 1908 ad I. ASS, sv. 41. 510.

²⁸ Předsevzetí je pouhá vůle, později něco učiniti, leč bez závazku. Připovídající chce se však zavázati, takže, nesplní-li, co připověděl, jedná proti věrnosti nebo spravedlnosti. Srv. Lugo: *De iustitia et iure disp.* 23, n. 1; Sanchez disp. 5, n. 12; Schmalzgr. n. 49; Cappello 87, pozn. 10, 11.

²⁹ *Sponsalia de futuro* a *de praesenti* po prvé formálně rozlišuje Hugo a Sto. Victore; srv. Wernz IV², n. 87, pozn. 17. Kodex toho rozdílu nečiní, užívaje názvu *sponsalia* výhradně pro zasnoubení. Rozdíl ten měl význam, dokud zasnoubení i sňatek byl možný bez určité formy. Tehdy přivolení *de*

Předmětem závazku zasnubního, který strany ex iustitia sub gravi splnití jsou povinny, je manželství, a to manželství dovolené a platné, neboť k manželství nedovolenému nebo neplatnému nikdo platně zavázati se nemůže. Proto vše, co činí manželství nedovoleným nebo neplatným, zneplatňuje ex parte obiecti i zasnoubení. Rozlišovati třeba mezi přípovědi nedovolenou a přípovědi věci nedovolené. Přípověď věci nedovolené nikdy neváže, neboť nepřipustným je závazek, učiniti něco nedovoleného, na příklad přípověď řeholníka, že v manželství vejde. Přípověď nedovolená věci dovolené však váže, lze-li dovoleně splnití, k čemu někdo nedovoleně se zavázal. Na příklad slíbil-li někdo manželství bez vědomí rodičů, jednal nedovoleně, leč přípověď ta je platnou, protože slíbil věc dovolenou.³⁰ Sporno je, zda přípustnou je forma zasnubní negativní: „Nevezmu si jiného, než tebe.“³¹

Ať jde o jednostrannou nebo o oboustrannou přípověď, povaha smlouvy žádá, aby přípověď dána byla svobodně, bez podstatného omylu, a aby splněny byly mimo předpisy zvláštní práva pozitivního (c 1017) také podmínky, které stanoví o smlouvách právo přirozené.³² Někteří žádali pro zasnoubení větší svobody než pro jiné smlouvy;³³ avšak ani povaha věci, ani kladné právo toho nežadá. Zasnoubil-li se kdo ne zcela dobrovolně, může žádati soudní rozloučení smlouvy zasnubní, a kdo praví, že zasnoubení jen simuloval, musí to dokázati.

2. Rozeznávatí lze zasnoubení:

a) Slavné (spons. sollemnia), vykonané s bohoslužebnými obřady, obsaženými v rituálu některých diecézí;³⁴ a prosté (spons. simplicia), vykonané bez nich. Slavným zvátí lze též zasnoubení, vykonané za účasti svědků veřejných, faráře nebo ordináře, prostým nebo soukromým, vykonané jen před soukromými svědky.³⁵

b) Veřejné (spons. publica), vykonané za účasti osob, právem stanovených, listinou, sepsanou před farářem, ordinářem nebo dvěma svědky, takže je ve vnějším právním oboru dokázati lze;

futuro působilo zasnoubení a přivolení de praesenti působilo manželství. Srv. Scherer II, 171.

³⁰ Noldin n. 527, 2.

³¹ Vering: K. R.³ 850, pozn. 3, má ji za nepřipustnou; Scherer II, 119, pozn. 10, za přípustnou, Srv. SCC 14, dubna, 13. července 1725, Richter-Schulte 221 n. 6.

³² Srv. Th. Meyer II, 229nn. Wernz II, n. 227, III, n. 228, Santi: Praelectiones iur. can., Ratisbonae 1886, 364, Lugo: De iust. et iure, II, d. 22; Lessius: De iust. et iure II, c. 17; Noldin II, n. 546 nn; D'Annibale II, n. 407; Lehmkühl I, 1240; Chelodi 13, pozn. 2.

³³ Srv. Wernz IV², 144.

³⁴ Na příklad Rituál diecése paderbornské z roku 1852, Append. p. 50; srv. Haring 429, pozn. 1.

³⁵ Srv. Noldin n. 534a.

a tajné (occulta, clandestina), vykonané tajně, jehož ve vnějším právním oboru nelze dokázat. Staré právo obojí toto zasnoubení uznávalo za platné, neboť k zasnoubení stačilo pouhé přivolení osob se zasnubujících. V kodexu prohlásila však církev tajné zasnoubení všeobecným zákonem za neplatné, takže dnes tajným zasnoubením slouti by snad mohlo jen zasnoubení, které v tajnosti zachovati svědkové slíbili nebo se zavázali.

c) Bezpodmínečné (spons. absoluta), není-li jeho závaznost závislou na splnění nebo nesplnění nějaké, smlouvě zasnubní připojené podmínky. Podmínečné (spons. conditionata), byla-li smlouvě zasnubní připojena podmínka a její závaznost závislou učiněna na této podmínce. Smlouvě zasnubní lze připojit podmínku suspensivní, platnost smlouvy oddalující, nebo i resolutivní, platnost smlouvy rušící.³⁶

d) Stvrzené (spons. firmata), na př. přísahou nebo, pro případ neoprávněného jednostranného zrušení smlouvy zasnubní, nějakým závazkem, darem nebo pokutou; v tomto případě někteří je zovou sponsalia poenalia.³⁷ Holé (spons. nuda, simplicia) učiněné bez přísahy, bez závazku a pod.

Staré právo uznávalo ještě zasnoubení předpokládané (spons. praesumpta), když přivolení, k smlouvě zasnubní dané, právně se předpokládalo, což dalo se hlavně v těchto případech: 1. Když zasnoubení vykonali rodičové místo dětí mlčky přítomných, které věděly, oč jde, a neodporovaly, nebo i nepřítomných, jež pak nějakým způsobem daly na jevo, že se zasnoubením souhlasí. 2. Pro nedostatek věku osoby nedospělé neplatné přivolení v manželství předpokládalo se, jako platné přivolení zasnubní.³⁸ 3. Soulož, k níž počestná žena, zvláště panna, svolila s mužem, který jí byl sňatek přislíbil, předpokládala se za přípověď zasnubní, danou se strany oné ženy.³⁹ Kodex předpisuje formu platného zasnoubení a proto zasnoubení předpokládané je nyní vyloučeno.

III. Podmínky platného zasnoubení.

Ježto zasnoubení je skutečná smlouva, vyžaduje jeho platnost všeho, čeho ku platnosti smlouvy vůbec je třeba, totiž skutečného přivolení, dovoleného a možného předmětu, právní způsobilosti osob a formy právem předepsané. Proto říci lze, že platnost

³⁶ Smlouvě manželské lze sice z důvodu závažného se svolením biskupa připojit podmínku suspensivní, nikdy však resolutivní, ježto tato smlouva je nerozlučitelná; srv. Noldin 534, d.

³⁷ Na příklad Noldin n. 534 c. Název ten je však nevhodný, neboť připojení pokuty smlouvě zasnubní je podle pravděpodobnějšího mínění nepřipustno. O tom viz níže.

³⁸ c. un. in VI° 4, 2. ³⁹ Srv. Santi n. 21; Leitner 340.

smlouvy zasnubní je podmíněna předně právní způsobilostí osob se zasnubujících, dále platným přívolením k zasnoubení a konečně zachováním předepsané formy zasnubní.

1. O právní způsobilosti osob se zasnubujících.

Kódex o této věci mlčí. Z její povahy je však patrné, že zasnoubiti se mohou jen osoby, které vůbec v platný závazek vejíti mohou. Právně způsobilými zasnoubiti se jsou osoby, které spolu v manželství platně a dovoleně vejíti mohou, neboť k věci nemožné nebo nedovolené nelze platně se zavázati. Netřeba však, aby osoby ty byly k sňatku způsobilými již tehdy, když se zasnubují, stačí, aby kdysi ve sňatek spolu vejíti mohly, totiž v době, na kterou sňatek sobě přislíbily.⁴⁰

a) Zasnoubiti se mohou jen dvě určité osoby různého pohlaví, neboť jen ony spolu v manželství jednou vejíti mohou. Neplatné bylo by proto zasnoubení současné s několika osobami, ze kterých žádná určitě nebyla označena a žádná určitá osoba dané přípovědi neopětovala, nebo také zasnoubení alternativní: „Slíbují, že si vezmu tebe, nebo tvého bratra.“ Zasnoubení je totiž jakýmsi počátkem (inchoatio) manželství, ve které vejíti lze pouze s jednou určitou osobou.⁴¹

b) Platně zasnoubiti se nemohou nedospělé děti, které závazku, plynoucího ze zasnoubení a z budoucího sňatku neznají. Určitě neplatno je zasnoubení, učiněné před dokončeným 7. rokem, do kdy nedostatek rozumového poznání právně se předpokládá.⁴² Zdali osoby mezi dokončeným rokem 7. a 16. (hoši), respektive 14. (dívky), kdy stávají se způsobilými vejíti v platné manželství,⁴³ platně mohou se zasnoubiti, je sporno. Staří kanonisté to tvrdili⁴⁴ a pravili, že osoby, které v tomto věku platně se zasnoubily, mohou, dosáhnuvše věku způsobilosti k sňatku, zasnoubení i jednostranně zrušiti. Stvrdily-li však zasnoubení přísahou nebo souloží, mohly je rozloučiti pouze přívolením oboustranným.⁴⁵ Podle nového práva někteří soudí, že k platnému zasnoubení nestačí dokončený 7. rok, nýbrž je třeba věku dospělosti (14. respektive 12.), ne-li dokonce věku způsobilosti k manželství (16. respektive 14.). Předpisy starého práva ve věci té pozbyly prý platnosti. Nedospělí pak postrádají podle nového práva potřebné rozvahy k úkonům právním.⁴⁶ A mimo to kánon 1023,

⁴⁰ O zasnoubení nedospělých (impuberum) srv. cc 7, 8, 13 X 4, 2; c. un. in VI⁰ 4, 2; X, 4, 2.

⁴¹ cap. un in VI⁰, 4, 1. ⁴² c 3, X, 4, 2; c. un. in VI⁰ 4, 2; c 88 § 3.

⁴³ c 1067; srv. Sanchez disp. 16, n. 10; Ball.-Palm. n. 14; Wernz n. 93; Cerato p. 25.

⁴⁴ Odvolávali se zvláště na cc 4, 5, 13 X 4, 2, a na c un. in VI⁰ 4, 2.

⁴⁵ c 10 X, 4, 1. c 8 X, 4, 2.

⁴⁶ Srv. cc 167 § 1. n. 2, 1224 n. 1., 1751 § 1, 2230.

§ 2 výslovně prý žádá, aby sňatek byl ohlášen mimo farnost vlastní, pokud ordinář to za potřebno uznal, pouze tam, kde osoba po dosažení dospělosti déle 6 měsíců se zdržovala. Ježto ohlášky jediné proto se konají, aby byl zjištěn stav svobodný, dlužno podle tohoto kánonu osoby nedospělé vždy mítí za svobodné, platným zasnoubením nevázané, a tudíž i k platnému zasnoubení nezpůsobilé.⁴⁷

Zasnoubení, jež stalo se bez svolení rodičů, je per se platno, totiž tehdy, není-li sňatek sám nedovoleným, neboť souhlasu rodičů k platnému zasnoubení nežádá ani právo přirozené ani zákon kladný. Nezletilci podléhají sice u vykonávání svých práv moci rodičů (c 89), co do manželství jsou však svéprávní a proto jsou též oprávněni platně se zasnoubiti.

Ač zasnoubení, učiněné bez vědomí nebo proti vůli rodičů, per se je platno, přece jsou dítky povinny, tázati se jich o radu (c 1034). Nahodile (per accidens) však státi se může, že ne manželství, nýbrž zasnoubení, které stalo se pro vůli rodičů, je neplatno. To tehdy, jestliže rodičové odporují z rozumného a spravedlivého důvodu. Tu je zasnoubení neplatno, nikoliv pro odpor rodičů, nýbrž proto, že v tomto případě manželství bylo by nedovoleno. K věci pak nedovolené nikdo platně zavázati se nemůže. Odporují-li však rodičové neoprávněně, je zasnoubení nejen platno, nýbrž i dovoleno, jen když jejich rada náležitě vyžádána byla. Děti, které se zasnubují proti vůli rodičů nebo bez jejich vědomí, hřeší buď těžce nebo lehce podle okolností.⁴⁸ Pro odpor rodičů mohlo dříve zasnoubení býti církevním soudem rozvázáno.⁴⁹ Oprávněně rodičové odporují, kdyby manželství bylo k hanbě rodiny, nebo možno-li z něho předvídati velká pohoršení nebo spory.⁵⁰ Dítky jsou povinny ex caritate tomu všemu zabrániti a proto jejich sňatek byl by nedovolený. Kdyby však snoubenci sine gravi incommodo od sňatku upustiti nemohli, neváže jich ono příkázání lásky a proto i jejich zasnoubení bylo by platno.⁵¹ Autoři nesouhlasí, zda odpor rodičů je oprávněn pro značné rozdíly stavovské nebo majetkové, nebo zda snoubenci v takových případech jsou zasnoubením vázáni. Předpokládá se ovšem, že rozdíly tyto byly snoubencům před zasnoubením nebo alespoň při něm známy, neboť kdyby o nich teprve po něm byli se dověděli, bylo by zasnoubení neplatno nebo alespoň zrušitelné. Je-li se obávati pro tyto rozdíly, že sňatek způsobí rodinně hanbu nebo pohoršení, spory mezi příbuznými a pod., bylo by zasnoubení

⁴⁷ Cappello n. 85.

⁴⁸ c 1034; Ball.-Palm, VI 95; Cerato 25; Noldin n. 537.

⁴⁹ Richter-Schulte n. 22, s. ⁵⁰ Sv. Alfons n. 849.

⁵¹ Sanchez disp. 14, n. 3; D'Annibale § 369, nota 3.

neplatno a to pro ony neblahé účinky budoucího sňatku. Není-li však žádných oprávněných obav z budoucího sňatku, je zasnoubení mítí za platné. Není dozajista nedovoleno, aby osoby, stavovsky nebo majetkově nerovné, ve sňatek spolu vešly.

Kdyby snoubenci se dohodli vejíti v manželství bez církevních obřadů nebo bez předchozího rozhrěšení od církevních trestů, bez přijetí sv. svátostí a pod., byl by sňatek jejich per accidens nedovolený a proto bylo by i zasnoubení neplatno.⁵²

c) Osoby choromyslné, slabomyslné, spící, polospící, opilé, po-loopilé, rozumu do té míry zbavené, že jsou těžkého hříchu neschopny, platně zasnoubiti se nemohou.⁵³

Zda osoby rozumu trvale zbavené, které však mají jasné chvíle, mohou v nich, ač nedovoleně, přece však platně se zasnoubiti, jedni tvrdí,⁵⁴ druzí popírají.⁵⁵ Pravděpodobnější je názor druhý. Ze zasnoubení i následující manželství v tomto případě bylo by nedovoleno, doznávají i obhájci názoru prvního. Je-li však sňatek nedovolen, je zasnoubení nejen nedovoleno, nýbrž i neplatno, ježto nikdo k úkonu nedovolenému platně zavázati se nemůže. Je-li choroba, podle úsudku znalců, jistě pouze dočasnou, byly by tyto osoby schopny platně se zasnoubiti.

Od narození hluchí nebo němí jsou schopni platně se zasnoubiti. Rovněž hluchoněmí, nepostrádají-li dostatečného poznání. Od narození hluchoněmí a zároveň slepí assimilantur infantibus a proto zpravidla nebudou moci platně se zasnoubiti. Uvážíme-li však nynější pokrok ve vyučování a výchově těchto ubožáků, nelze je mítí za neschopné absolutně.⁵⁶

d) Nezpůsobilými zasnoubiti se jsou osoby, které jsou právně nezpůsobilé, vejítí spolu ve sňatek dovolený a platný. Nikdo nemůže zavázati se k tomu, čeho platně a dovoleně splnití nemůže. Není třeba, aby zas nubující se, jak již shora řečeno bylo, byl k sňatku způsobilým v přítomnosti, stačí jistě předvídaná způsobilost v budoucnosti.⁵⁷ Proto nemohou se zasnoubiti osoby, jejichž sňatku brání manželská překážka nejen rušící, nýbrž i vadící. I tato zneplatňuje zasnoubení, ježto neplatnou je přípověď, vejítí v manželství nedovolené.

Rozlišovati třeba, zda jde o překážku prominutelnou nebo neprominutelnou, trvalou nebo dočasnou, na vůli snoubenců závislou nebo nezávislou. Jde-li o překážku na vůli snoubenců nezávislou zasnoubení je neplatno.

1. Jde-li o překážku jen dočasnou, na př. dočasný slib čistoty,

⁵² Santi tit. 5, n. 26ss; Gasparri n. 64. ⁵³ Noldin n. 532, 5.

⁵⁴ Sanchez disp. 8, n. 3ss. Schmalzgr. n. 14. ⁵⁵ Cappello n. 96.

⁵⁶ D'Anniballe n. 31, Noldin 532, 5, c. Olfers: Pastoralmedizin 16.

⁵⁷ Ball.-Palm. n. 58; Gasparri n. 60ss; Wernz n. 92.

nebo na vůli snoubenců závislou, na př. relativa impotentia operatione sanabilis, je zasnoubení platno, stalo-li se s podmínkou, výslovně nebo mlčky připojenou, (což v praxi předpokládá dlužno, není-li opak znám), že vejdou spolu ve sňatek, až překážka ona pomine nebo bude odstraněna. Platně a dovoleně zasnoubila by se tedy osoba, jež je vázána dočasným slibem čistoty (sive voto privato, sive publico), s úmyslem vejíti ve sňatek, až doba slibu uplyne. Rovněž platně zasnoubil by se katolík s nekatoličkou, s úmyslem vejíti ve sňatek, až tato bude pokřtěna. Ze zasnoubení toho vzniká straně nekatolické závazek, dáti se pokřtiti, neboť, připovídajíc sňatek s katolíkem, k tomu mlčky se zavázala.⁵⁸ Neplatno by však bylo zasnoubení, kdyby někdo bez ohledu na tuto překážku ve sňatek vejíti hodlal. Dříve byl spor, zda může,⁵⁹ či nemůže⁶⁰ platně zasnoubiti se žena s únosníkem, dokud je v jeho moci. Podle nového práva toto zasnoubení je nemožno. Neplatno je též zasnoubení osoby svobodné s osobou v manželství žijící, nebo mezi dvěma osobami v manželství žijícími s podmínkou, že po smrti spolumanžela spolu ve sňatek vejdou, ježto zasnoubení to přiči se dobrému mravu.⁶¹

2. Brání-li sňatku překážka na vůli snoubenců nezávislá, trvalá a neprominutelná, a to buď proto, že církev jí prominouti nemůže, ježto jde o překážku práva božského, anebo že jí nikdy nepromijí, nebo konečně, že není pro její prominutí dostatečného důvodu, není pochybnosti, že zasnoubení je neplatno. Snoubenci by se v tomto případě zavazovali k věci nemožné a nedovolené, jelikož pro tuto překážku spolu ve sňatek nikdy platně vejíti nemohou; k věci pak nedovolené nebo nemožné nikdo platně zavázati se nemůže. Totéž platí o zasnoubení učiněném bezpodmínečně, absolutně, brání-li sňatku překážka prominutelná, na vůli snoubenců však nezávislá. Dokud překážka ona trvá, nelze jim dovoleně nebo i platně spolu ve sňatek vejíti, proto k němu bezpodmínečně platně zavázati se nemohou. Zasnubují-li se v tomto případě přece, věduce o oné překážce, jest předpokládati mlčky připojenou podmínku: „Bude-li překážka ta prominuta.“⁶² Je toto zasnoubení platno? Kodex o této otázce mlčí, proto platí právo staré. Četní kanonisté praví, že svou povahou od počátku je platno, ježto podmínka ta je možná a dovolena, a po udělení dispensy stává prý se bezpodmínečně závazným,⁶³ aniž by bylo třeba přivolení obnoviti. Jiní prohlašují je za neplatno, zvláště tehdy,

⁵⁸ Noldin n. 538, 3a. ⁵⁹ Lacroix lib. 3, part. 3, n. 54.

⁶⁰ Sanchez disp. 7, n. 17. ⁶¹ Gasparri n. 62.

⁶² Sv. Alfons lib. 3, n. 650.

⁶³ Schmalzgr. n. 78; Reiffenst. n. 25; Lugo n. 53; Santi disp. 5, n. 12; sv. Alfons n. 843s; D'Annibale n. 372; Ball.-Palm. n. 96s; Gasparri n. 104; Noldin 538, 3b.

byla-li podmínka připojena jen vnitřně, neboť podmínka ta je prý právně nemožná a věc, kterou v přítomnosti navzájem sobě slibují, je nedovolena nebo i nemožná.⁶⁴ Z důvodů vnitřních zdál by se názor první pravděpodobnější. Přesto však třeba tuto otázku řešiti podle práva pozitivního, podle autentického výkladu apoštolské Stolice a její praxe. Obě pak svědčí pro názor druhý. Kongregace Koncilu opětovně prohlásila taková zasnoubení za neplatná.⁶⁵ Tak na př. dne 2. září 1857 prohlásila, „že zasnoubení takové (to jest učiněné s podmínkou: Udělí-li apoštolská Stolica dispens), je naprosto neplatno, byť by i šlo o pokrevní příbuznou svedenou, které bylo slíbeno, že dispens bude vyžádána. Proto po obdržení dispense je třeba nového přivolení a mezitím je oběma snoubencům volno, zasnoubiti se s jinou osobou, byť by i nebylo čestno, přípovědi nesplniti.“⁶⁶ Ať jsou teoretické důvody pro platnost takového zasnoubení jakékoliv, je patrno, že stylus Curiae prohlašuje aspoň osoby k platnému zasnoubení za nezpůsobilé⁶⁷ a žádá, aby po prominutí překážky zasnubní přivolení bylo obnoveno. Kdo takto se zasnoubil, není ani po udělení dispense zasnoubením vázán a smí beze všeho s osobou třetí se zasnoubiti nebo ve sňatek vejíti.⁶⁸ Osoby rozdílného náboženství nebo smíšeného vyznání mohou se tudíž platně zasnoubiti až po prominutí překážky. Neplatno je zasnoubení, učiněné proti právu na příklad osobami platnou smlouvou zasnubní vázanými, dokud dřívější zasnoubení trvá.

Zasnoubení osob, k sňatku nezpůsobilých, je neplatno i tehdy, jestliže se zasnoubily bona fide, nevědouce o překážce, neboť „nulla ignorantia legum irritantium aut inhabilitantium excusat, nisi aliud expresse dicatur.“⁶⁹ Právo překážek manželských nikde v tom ohledu nevyjímá. Ovšem zasnoubivše se takto, nehřešily.

3. O zasnubním přivolení (consensus sponsalitiis).

a) Aby zasnoubení bylo platno, musí zasnubní přivolení býti opravdové (promissio vera), nikoliv pouze zdánlivé, vnější, strojené, licoměrné a pokrytecké. Kdo se zasnubuje, musí míti úmysl spolusnoubenci se zavázati, že s ním v budoucnu ve sňatek vejde, byť by i neměl úmyslu, tohoto závazku splniti.⁷⁰ Přivolení dané jen žertem nebo na oko, bez úmyslu se zavázati, nebo pouhé ucházení se o snoubenku není zasnoubením.⁷¹ Je vázán smlouvou zá-

⁶⁴ ASS I, 121ss; Barbosa: Collect. in Decret. lib. 4, tit. 5, cap. 5, n. 11 uvádí též 10 jiných autorů téhož mínění. De Luca, Giraldis, Bangen, Giovine, Santi n. 32; Lehmkühl n. 840; Wernz n. 95; Cerato p. 18, n. 3.

⁶⁵ Thesaurus resolutionum SCC, tom VI. fol. 205ss. ASS I, 75ss, 121ss.

⁶⁶ Gasparri n. 103; Chelodi 14.

⁶⁷ Wernz IV² n. 95s, ASS XXII, 639. ⁶⁸ Noldin n. 540 c.

⁶⁹ c 16 § 1. ⁷⁰ Srv. Cerato 24, Noldin 528, 1. ⁷¹ c 26 X 4, 1.

snubní, kdo se zasnoubil jen na oko? Tu dlužno opět rozlišovati. Ve v nějším právním oboru přípověď ta platí za opravdovou, dokud snoubenec nedokázal, že přípověď jen na oko.⁷² Ve vnitřním právním oboru ten, kdo přípověď dal s vnitřním úmyslem se zavázati, nikoliv však s úmyslem, závazek splniti, platně se zasnoubil a proto je zasnoubením vázán, aby přípovědi dostál. Kdo přípověď slovy projevil, leč bez vnitřního úmyslu se zavázati, platně se zasnoubil. Proto není zasnoubením vázán, vejíti ve sňatek, by by i licoměrnou přípověď přísahou byl potvrdil.⁷³ Poškodil-li však touto přípovědí stranu druhou, je povinen ji odškodniti, nemůže-li škody nahraditi jinak než sňatkem, jest povinen ex iustitia ve slíbený sňatek s ní vejíti. Tato povinnost neplyne však ze zasnoubení, ježto bylo neplatno, nýbrž z toho, aby nespravedlivě způsobenou škodu nahradil.⁷⁴ Byl-li k náhradě škody odsouzen, je rozsudkem tím vázán v právním oboru vnějším i vnitřním, totiž ve svědomí.

b) Zásnubní přípověď musí býti učiněna rozvážně a dobrovolně (*deliberata et libere facta*), s poznáním závazku, který ze zasnoubení plyne, a s dokonalou vůlí se zavázati, neboť těžký závazek, který plyne ze zasnoubení, nelze platně na sebe vzíti, leč pouze s dokonalým poznáním, s rozvahou a úplným svolením.⁷⁵ Rozvažte, k platnému zasnoubení potřebné, přiči se zvláště omyl, násilí a bázeň.

O omylu při zasnoubení všeobecně říci lze, že omyl, který zneplatňuje smlouvu manželskou, zneplatňuje též zasnoubení. Bylo-li poznání omezeno omylem, třeba rozlišovati, zda jde o omyl podstatný (*error substantialis*) nebo nahodilý (*accidentalis*). Omylem podstatným, totiž v osobě nebo vlastnosti, kterou určitá osoba od každé jiné se liší (*qualitas redundans in personam*), je zasnoubení podle práva přirozeného a církevního neplatno.⁷⁶ Omyl nahodilý zneplatňuje zasnoubení jen tehdy, týká-li se vlastnosti nebo okolnosti, která výslovně byla stanovena jako absolutní podmínka (*conditio sine qua non*) zásnubního přivolení nebo, z analogie s manželstvím, týká-li se otrockého stavu spolumnoubencova (*error circa conditionem servilem alterius partis*).⁷⁷ Jiný nahodilý omyl, který se týká pouze tělesné nebo duševní vlastnosti nebo okolnosti, na př. bohatství, stavu, zaměstnání, zpravidla zasnoubení nezneplatňuje. Činí je však rozlučitelným a oprávnjuje k odstoupení onoho snoubence, který se

⁷² c 1086; srv. fr. 7. D 33, 10.; *Nemo existimandus est dixisse, quod mente non agitaverit*. Srv. c 10 X, 2, 19; Chelodí 14, pozn. 4.

⁷³ Příklad je v tomto případě neplatna; srv. c 1318 § 1.

⁷⁴ Noldin n. 528, 1. ⁷⁵ Noldin n. 529. ⁷⁶ Srv. cc 104, 103 § 2.

⁷⁷ Chelodí 14, pozn. 4.

mýlil, jde-li o omyl ve vlastnosti nebo okolnosti závažné, jenž byl příčinou zasnoubení (si contractui causam dederit), takže k zasnoubení nebylo by došlo, kdyby snoubenec, který se mýlil, před zasnoubením omyl byl poznal.⁷⁸ Platným je však zasnoubení, týká-li se omyl pouze vlastnosti nebo okolnosti méně významné, anebo jde-li o omyl provázející (error concomitans), to je takový, který činí zasnoubení sice méně příjemným, který však nepůsobí, že by k němu nebylo došlo, kdyby omyl před zasnoubením byl býval poznán.

Pouhé určení nebo označení osoby (demonstratio), se kterou někdo se zasnubuje, nějakou její vlastností, na př.: Přípovídám, že později vejdu v manželství s tebou, která jsi bohata, urozena a pod., nemá per se na platnost zasnoubení vlivu, takže je platno, byť by i vše, co ono určení obsahuje, bylo omylem. To platí ovšem jen tehdy, nebyla-li vlastnost tato stanovena jako absolutní podmínka (conditio sine qua non) a nejde-li o omyl, totožný s omylem v osobě (error in persona).

Rovněž pohnutka (causa), t. j. ve smlouvě označený důvod zasnoubení, na př.: Přípovídám ti v budoucnu manželství, poněvadž jsi bohata, slična, pannou a pod., nemá vlivu na platnost zasnoubení, jež je tudíž platno, i když pohnutka ona je nepravdiva nebo se neuskutečnila, ovšem nejde-li v tomto případě o omyl shora naznačený (error irritans).

Nezřídka určení osoby (demonstratio) a pohnutka (causa) má povahu skutečné podmínky, což ve vnějším právním oboru zjištění dlužno podle slovního znění a hlavně podle okolností.⁷⁹

Zasnoubení učiněné z návalu prudké vášně, na příklad hněvu, smyslné lásky a pod., zpravidla je platno, neboť prudká vášň zřídka kdy zbavuje rozvahy, jaké je třeba, aby někdo byl schopen dopustiti se těžkého hříchu a tudíž i platně se zasnoubiti. Proto právo takového zasnoubení nikde za neplatné neprohláší.⁸⁰

Přípověď zasnubní musí býti svobodna, musí plynouti ze svobodné vůle. Proto zasnoubení učiněné z vnějšího donucení, (ex vi extrinseca), kterému nebylo lze se ubrániti, je míti za neučiněno.⁸¹ Bylo-li učiněno ze strachu, z bázně, dlužno opět rozlišovati. Bázeň, zbavující zcela poznání, rozvahy a svobodné vůle, činí zasnoubení neplatným, což je z podstaty věci patrné. — Těžká bázeň vnitřní, jakož i bázeň vnější, způsobená však oprávněně a nikoliv přímo za účelem zasnoubení, zasnoubení nezneplatňuje. —

⁷⁸ SCC 3. října 1705; Richter-Schulte: Trid. p. 222 n. 17; Gasparri n. 67; Wernz IV², n. 97; c 104.

⁷⁹ Cappello n. 100; Schmalzgr. n. 140; Reiffenst. n. 65.

⁸⁰ Noldin 529 b. ⁸¹ c 103 § 1.

Zdali těžká bázeň vnější, způsobená neoprávněně a přímo za účelem zasnoubení, je přímo zneplatňuje, kanonisté nesouhlasí. Někteří praví, zasnoubení to je platno podle práva přirozeného i církevního, jež nikde ho za neplatno neprohlašuje, je však se strany toho, kdo bázní k zasnoubení byl donucen, rozlučitelno.⁸² Tento svůj názor odůvodňují tím, že podle přirozeného práva je mítí každou smlouvu, která byla vynucena těžkou bázní, způsobenou nespravedlivě, za platnou, vyjímajíc smlouvu manželskou,⁸³ a proto není prý důvodu, aby smlouva zasnubní z tohoto pravidla, které platí pro ostatní smlouvy, bylo vyňata, byť i manželství vyňato bylo.⁸⁴ Většina autorů však tvrdí, že zasnoubení je v tomto případě samo sebou neplatno.⁸⁵ Názor druhý je pravděpodobnější, jelikož kánon 1087, paragraf 1, za neplatno prohlašuje manželství, uzavřené z donucení nebo velké vnější bázně, způsobené neoprávněně, které, aby někdo se zbavil, byl donucen zvoliti sňatek. Je-li v tomto případě neplatno manželství, je neplatno i zasnoubení, neboť nikdo nemůže se platně zavázati, vejíti ve sňatek, podle práva neplatný.

O účinnosti bázně lehké (*metus levis*), která byla příčinou zasnoubení (*dans causam contractui*), názory taktéž se různí. Někteří starší kanonisté a moralisté pravili, že i tato bázeň zasnoubení zneplatňuje.⁸⁶ Všeobecnější a pravděpodobnější je však mínění, že zasnoubení, učiněné z lehké bázně, je sice platno, ale rozlučitelno (*spons. rescindibilia*), a to proto, ježto bázeň lehká ani manželství nezneplatňuje (c 1087 § 1) a kromě toho podle kánonu 103 paragraf 2 i úkony, plynoucí z bázně těžké a nespravedlivě způsobené, zásadně jsou platny, ovšem zneplatnitelný. Strana, která bázeň způsobila, je povinna zasnoubení rozloučiti a proto je i strana, která bázní k zasnoubení byla donucena, oprávněna danou přípověď odvolati.⁸⁷ Kromě toho je také sporno, zda podmíněčná bázeň (buďto se zasnoubíš nebo ...) zasnoubení zneplatňuje. Právo o tom ničeho nestanoví, a *ratio* a *pari cum matrimonio non urget*. Teoreticky jest se řídití zákonem přirozeným, v praxi nelze však *propter dubium iuris* na splnění zasnubního závazku naléhati.⁸⁸

Zasnoubení musí býti učiněno také s patřičnou rozvahou a po-

⁸² Schmalzgr. n. 427; Santi n. 10; Noldin n. 530; Wernz n. 97; Cerato p. 25.

⁸³ Odůvodnění srv. Noldin: *De praeceptis*, ed. 12, n. 557.

⁸⁴ Noldin n. 530 b.

⁸⁵ Sanchez disp. 19, n. 3; disp. 21, n. 3; Bonacina qu. 1 punct. 9 n. 6; Feijer n. 390; Gasparri n. 72; Lehmkühl n. 838; D'Annibale n. 371; sv. Alfons n. 844.

⁸⁶ Sv. Alfons n. 844, qu. 2; Lehmkühl n. 838.

⁸⁷ Lugo n. 134, 138; Sanchez disp. 9, n. 6; Lacroix lib. 6, part. 3., n. 105; Cerato p. 25; Noldin n. 530 b.

⁸⁸ Srv. Lehmkühl II 838; Chelodi 14, pozn. 5.

zorností (advertentia), aspoň takovou, jaké je třeba k těžkému hříchu.⁸⁹ Je nutno, aby snoubenci byli si vědomi závazku, který ze zasnoubení plyne, aby aspoň věděli, že manželství, v něž v budoucnu spolu vejíti se zavazují, je trvalé společenství muže a ženy za účelem plození. Ve vnějším právním oboru toto poznání, tato vůle a rozvaha post pubertatem se předpokládá⁹⁰ a proto tomu, kdo tvrdí opak, jest to dokázati.

c) Přípověď zasnubní musí býti vzájemná (promissio mutua), neboť vlastní zasnoubení je smlouva oboustranná (contractus bilateralis), kterou snoubenci navzájem se zavazují. Zasnoubení vlastní žádá, aby přípověď, snoubencem daná, spolusnoubencem byla přijata a opětována, neboť byla-li jen přijata a neopětována, zůstala by přípověď pouze jednostrannou (promissio unilateralis). Pouze tehdy, byla-li daná přípověď přijata a opětována, vzniká vzájemný závazek stran obou. Přípovídající je přípovědi sice přijatou, ale neopětovanou vázán jen tehdy, chtěl-li připověděti bezpodmínečně (gratuito). Zpravidla před opětováním přípovědi připovídající svou přípovědi vázán není. Vlastní zasnoubení je svou povahou smlouva oboustranná, která neobsahuje přípověď absolutní, nýbrž jen podmíněnou: „Slibuji, slibuješ-li ty.“ Z toho plyne právní zásada: Sponsalia non claudicant, zasnoubení nepokulhává, to jest buď váže osoby obě nebo žádnou.⁹¹ Nezřídka v přijetí přípovědi je již implicate, virtualiter obsaženo i její opětování, zvláště tehdy, když už dříve o zasnoubení se jednalo. Staré právo usuzovalo a předpokládalo z různých okolností, na př. z toho, když počestná dívka, přijavši zasnubní přípověď, k souloží svolila, že danou přípověď takto implicate nebo virtualiter opětovala.⁹² Podle nynějšího práva k platnému zasnoubení však nestačí, aby daná přípověď, spolusnoubencem opětována byla pouze implicate, přijetím přípovědi nebo tak, že by z nějaké okolnosti bylo lze předpokládati, že snoubenec přípověď opětoval. Nyní je třeba, aby přípověď byla opětována výslovně (explicite), což také v zasnubní listině zřetelně vyjádřeno býti musí.

Zasnubní přípověď musí býti dána, přijata a opětována tak, aby spolusnoubenec nabyt mravní jistoty, že skutečně dána, přijata a opětována byla. Proto musí býti projevlena viditelným znamením (signo sensibili), jinak nebylo by jí lze ve vnějším právním oboru zjistiti.⁹³ Proto obě strany použití musí viditelných znamení. Přírozené právo žádá a uznává znamení, která svou povahou nebo zvykově naznačují přípověď budoucího sňat-

⁸⁹ Sanchez: De matrim. lib. 1, disp. 8, n. 5. ⁹⁰ c 1082.

⁹¹ Noldin n. 531, 3a; srv. Ball.-Palm, VI, n. 22. ⁹² Noldin n. 531, 3b.

⁹³ Wernz IV² n. 98; Scherer II, 118, pozn. 5.

ku, na příklad slova, posunky, listinu, odevzdání zasnubních darů, prstenů a pod. Nové církevní právo k platnému zasnoubení žádá však bezpodmínečně, aby stalo se pravoplatnou listinou.⁹⁴

d) Jako každý jiný právní úkon, tak i zasnoubení učiniti lze podmíněčně nebo bezpodmínečně, s vytčením doby jeho závaznosti nebo s připojením zvláštního závazku (sub modo).

K přípovědi zasnubní lze za souhlasu obou stran připojiti podmínku, na jejímž bytí nebo splnění, respektive nebytí nebo nesplnění platnost a závaznost zasnoubení závisí. Zasnoubení je smlouva rozlučitelná; a proto lze je učiniti jako každou jinou rozlučitelnou smlouvu nejen s podmínkou, závaznost oddalující (conditio suspensiva), nýbrž také s podmínkou rozlučující (conditio resolutiva). Podmínkou rozumí se okolnost, právnímu úkonu připojená, na které přivolení v onen úkon tak závisí, že úkon nesplněním oné okolnosti se zneplatňuje (conditio resolutiva) nebo jeho platnost a závaznost se oddaluje (conditio suspensiva). O podmíněčném zasnoubení platí všeobecné právní zásady, platné o podmíněčných smlouvách vůbec.

O podmíněčném zasnoubení lze říci toto:

Týká-li se podmínka okolnosti, která v budoucnu nutně se splní (conditio de futuro necessaria), na příklad vyjde-li zítra slunce, zasnoubení je hned platno tak, jako by bylo učiněno bezpodmínečně, protože se předpokládá, že tato podmínka připojena byla jen žertem. Platí o něm zásada římského práva: „Kdo vchází ve smlouvu s podmínkou, jež rozhodně se splní, zdá se činiti smlouvu prostě, bezpodmínečně (pure).“⁹⁵

Týká-li se podmínka budoucí okolnosti nemožné, je zasnoubení neplatno, leč by se dokázalo, že připojena byla jen žertem a že osoby opravdu zasnoubiti se chtěly.⁹⁶ To potvrzuje rovněž římské právo slovy: „Byla-li závazku připojena podmínka nemožná, je smlouva neplatnou. Nemožnou je podmínka, které příroda brání, aby se splnila, na příklad řekl-li by kdo, dotknu-li se prstem oblohy, slibuješ?“⁹⁷ Byla-li nemožná podmínka připojena k smlouvě manželské, dlužno ji míti, pro právní ochranu (propter favorem iuris), již manželství požívá, za nepřipojenou, a manželství je tudíž platno.⁹⁸ Zasnoubení této právní ochrany nepožívá.

Týká-li se podmínka okolnosti budoucí nepočetné, nedovolené a hříšné, na příklad sub conditione copulae,⁹⁹ je zasnoubení neplatno. Strany nejsou povinny, vyčkatí jejího splnění a každá

⁹⁴ SCC 2. srpna 1907 „Ne temere“; c 1017. ⁹⁵ L. 9 Dig. 46 2.

⁹⁶ Noldin n. 450b. ⁹⁷ § 11 Inst. 3, 19; Sebastiani n. 531. ⁹⁸ c 1092, 10.

⁹⁹ V tomto případě je povinen v manželství vejíti, nikoliv však zasnoubením, jež bylo neplatno.

z nich smí znovu s osobou třetí se zasnoubiti. Platí zde zásada starého práva: „Podle pravoplatných zásad smlouva nečestná nebo o věci nečestné neukládá žádného závazku.“¹⁰⁰ Zda splněním nedovolené podmínky zasnoubení platným a závazným se stává anebo zůstává neplatno, kanonisté nesouhlasí.

Někteří míní, že po splnění této podmínky snoubenci zasnoubením vázani jsou, ovšem nepřiči-li se okolnosti, které splněním podmínky nastaly, podstatě budoucího sňatku.¹⁰¹ Návoru zápornému je však dáti přednost, ježto zasnoubení, učiněné s budoucí podmínkou nepočestnou, od počátku je neplatno a nezávazno, a proto po splnění podmínky bez nového přivolení platným státi se nemůže.¹⁰²

Přiči-li se podmínka, smlouvě zasnubní připojená, podstatě této smlouvy, na příklad zasnubují se s tebou, bude-li mně volno, kdykoliv zasnoubení zrušiti, anebo podstatě budoucí smlouvy manželské, na příklad zasnubují se s tebou, zabrániš-li v budoucím manželství plození, je zasnoubení neplatno,¹⁰³ stejně jako neplatna je i smlouva manželská, jež byla učiněna s podmínkou, podstatě manželství se přiči-li.¹⁰⁴ Nepočestnou podmínku, připojenou smlouvě manželské, pokud podstatě manželství se nepřiči, dlužno míti propter favorem iuris za nepřipojenou, takže manželství je platno bez ohledu na splnění nebo nesplnění této podmínky.

Týká-li se podmínka okolnosti budoucí možné a mravně dovolené (*conditio de futuro possibili et licito, de contingentia et honesto*), na příklad dostanu-li byt, jsou snoubenci *ex iustitia* povinni jejího splnění vyčkati. Splnila-li se, stává se zasnoubení bez nového přivolení absolutním, platným a závazným a plynou z něho tytéž závazky, jako z platného zasnoubení bezpodmínečného, ovšem jen tehdy, neodvolala-li žádná strana před splněním podmínky daného přivolení. Před splněním podmínky bylo by tudíž zasnoubení s třetí osobou neplatné, neboť porušeno by jím bylo právo snoubence druhého. Zda po splnění podmínky zasnoubení stává se platným a závazným i tehdy, jestliže jedna strana dané přivolení před jejím splněním nedovoleně a neoprávněně odvolala, jedni tvrdí,¹⁰⁵ prohlašující toto odvolání za neplatné, druzí popírají,¹⁰⁶ majíce odvolání za platno.¹⁰⁷ Udála-li se *conditione pendente*, před splněním podmínky, nějaká okolnost, na příklad vznikla-li rušící překážka manželská,

¹⁰⁰ c 8, X 1, 35.

¹⁰¹ Reiffenst. tit. 5, n. 58; De Angelis tit. 5, n. 4; Gasparri n. 100; Cerato p. 18, n. 3; Noldin n. 540 c; Chelodí (14) mluví nerozhodně.

¹⁰² Sanchez disp. 17; Cappello n. 99, 6; Haring 429.

¹⁰³ c 7, X, 4, 5. ¹⁰⁴ 1092, 20. ¹⁰⁵ Lugo, Wernz, Lehmkühl.

¹⁰⁶ Sanchez, Gasparri, D'Annibale.

zasnoubení splněním podmínky ovšem platným se nestává. Nesplnila-li se podmínka, zasnoubení pomíjí, leč by podmínka byla bývala snoubenci výslovně nebo mlčky odvolána, na příklad (podle starého práva) vykonanou souloží, anebo leč by jedna strana trestuhodně byla její splnění znemožnila. Dlužno rozlišovati mezi podmínkou budoucí možnou a mravně dovolenou resolutivní, rozlučující, a podmínkou suspensivní, platnost a závaznost oddalující. Byla-li k smlouvě zasnubní připojena podmínka resolutivní, na příklad zasnoubení budeme mítí za rozlučeno, nedostanu-li do roka zaměstnání, jehož dosíci se snažím, zasnoubení je platno a závazno hned, rozlučuje se však samo sebou, neuskutečnila-li se okolnost v podmínce obsažená. Podmínky resolutivní smlouvě manželské ovšem připojení nelze, neboť smlouva manželská je svou podstatou nerozlučitelná, proto podmínka ta přičila by se její podstatě a manželství bylo by a priori neplatno.¹⁰⁸ Připojena-li smlouvě zasnubní podmínka suspensivní, na příklad svolí-li rodiče, platnost a závaznost zasnoubení se jen oddaluje a splněním podmínky zasnoubení stává se samo sebou, bez nového přivolení, platným a závazným.¹⁰⁹

Týká-li se podmínka okolností minulé nebo přítomné (*conditio de praeterito aut de praesenti*), je zasnoubení hned buď platno a závazno nebo neplatno a nezávazno, podle toho, zda okolnost, v podmínce označená, již se splnila respektive existuje nebo ne. Snoubenci v době, kdy se zasnubují, nemají jistoty, zda podmínka, smlouvě zasnubní připojená, se splnila, respektive existuje nebo ne.

Podotknuto ještě budiž, že snoubenci podmínku, smlouvě zasnubní připojenou, kdykoliv odvolatí a tak zasnoubení uskutečniti mohou. Ve starém právu se předpokládalo, že tak učinili, jestliže po podmínečném zasnoubení spolu souložili.¹¹⁰

Kodex předpisuje podstatnou formu platného zasnoubení. Proto v praxi dlužno mítí zřetel pouze na ony podmínky, závazky atd., smlouvě zasnubní připojené, které v zasnubní listině výslovně jsou poznačeny. Všechny jiné nemají platnosti.

e) Závaznost smlouvy zasnubní lze upevniti a potvrditi různým způsobem a to předně:

a) Přisahou (*iuramentum*).¹¹¹ Ač zasnoubení přísahy nevyža-

¹⁰⁷ Noldin n. 540a. ¹⁰⁸ Scherer II, 187; c 1092, 20.

¹⁰⁹ Podmínka: „Jestliže apošt. Stolicе překážku promine“, je, jde-li o překážku prominutelnou a stává-li pro její prominutí pravoplatný důvod, svou povahou možná a mravně dovolena. Proto per se zasnoubení bylo by s touto podmínkou možným. Rozhodnutí římských Kongr. prohlašují však toto zasnoubení za neplatno. Podrobně o tom viz shora v pojednání o právní způsobilosti snoubenců sub d. 2. Srv. Cerato p. 18, n. 3; D'Annibale n. 508, nota 26; Wernz n. 97. ¹¹⁰ c 6 X 4, 5; srv. c 1825 nn. ¹¹¹ cc 10, 16, 17 X 4, 1.

duje, lze přísahou potvrditi, stejně jako každou jinou smlouvu, také zasnoubení. Přísaha je tu něčím nahodilým (accessorium), smlouvě zasnubní připojeným, na ní závislým, a řídí se zcela povahou smlouvy zasnubní.¹¹² Z toho plyne: Bylo-li zasnoubení od počátku neplatno, přísahou platnosti nenabývá, naopak přísaha sama platnosti postrádá. Bylo-li platné zasnoubení, přísahou potvrzené, jakkoliv pravoplatně rozločeno, pomíjí i závaznost přísahy, neboť „přísaha zaslíbená řídí se povahou a podmínkami úkonu, kterému byla připojena“,¹¹³ vyjímaje ovšem, kdyby přísahající výslovně přísahou zavázati se chtěli nezávisle na závazku zasnubním, neboť tu přísaha nebyla by jen accessorium, věcí podružnou a nahodilou. Platné zasnoubení, potvrzené přísahou, váže nejen ex iustitia et fidelitate, nýbrž také ex religione. Stejně váže i jednostranná, platná, přísahou potvrzená zasnubní přívěd. Proto ten, kdo ji neoprávněně ruší, hřeší krivopřísahou. —

β) Smlouvu zasnubní potvrditi lze také uložením nebo závazkem (modus), kterým se rozumí nějaká povinnost, nějaké břemeno, jež se k hotové, již učiněné smlouvě zasnubní připojuje, které osoba se zasnubující straně druhé ukládá a ji k něčemu zavazuje. Závazek ten neomezuje nijak zasnubního přivolení. Vyjadřuje se obyčejně spojkou „aby, ut,“ na příklad: „Slibuji ti, že s tebou ve sňatek vejdu, abys mně opatřila zaměstnání.“ Závazek, smlouvě zasnubní připojený, nemá povahy suspensivní, neoddaluje platnost zasnoubení, čímž liší se od podmínky suspensivní.¹¹⁴ Závazek mravně nedovolený nebo nemožný jest mítí za nepřipojený. Závazek mravně dovořený a počestný je strana, která jej přijala, splniti povinna a strana druhá je oprávněna, jeho splnění i soudně se domáhati nebo od zasnoubení odstoupiti. Závazek často bývá zaměňován s podmínkou a vyjadřován tímže způsobem jako podmínka. Tu platí o něm tytéž zásady jako o podmínkách.¹¹⁵ V pochybností, zda jde o mudus nebo o podmínku, předpokládá se, že jde o modus.¹¹⁶

γ) Zasnoubení lze také potvrditi závdavkem nebo zástavou (pignus, arrha,¹¹⁷ arrha sponsalitia), kterou obyčejně snoubenec

¹¹² c 1318, § 1; Ferreres n. 932; Vlaming n. 107; Wouters p. 10.

¹¹³ c 1318, § 1; Lugo disp. 22, sect. 8; Santi n. 34; Wernz n. 99, schol. 5; Cerato p. 20.

¹¹⁴ Reiffenst. n. 63; Schmalzgr. n. 137.

¹¹⁵ Sanchez lib. 5, disp. 1, n. 12; disp. 19, n. 4ss; Schmalzgr. n. 140.

¹¹⁶ Chelodi 14. To platí zvláště tehdy, jde-li o smlouvu manželskou, neboť podmínka ji nezřídka zneplatňuje, modus však nikoliv.

¹¹⁷ Arrhabo v klasické latině značí smluvní závdavek, který původně v každém případě se vracel. Ve středověku arrha nabyla významu jakés pokuty. Ve smyslu římsko-kanonickém platila arrha za závdavek, daný k upevnění smlouvy, neměla však rázu pokuty.

dával své snoubence, jež si jej ponechati mohla, když snoubenec se jí zpronevěřil.¹¹⁸ Bývala to věc movitá nebo nemovitá, jež dávala se spolusnoubenci nebo jeho rodičům na potvrzení smlouvy zasnubní, jako záruka budoucího sňatku, a to se závazkem, že strana, která neoprávněně zasnoubení zruší, pozbude toho, co dala, a vrátí, co obdržela. Bylo-li zasnoubení rozloučeno bez viny snoubenců, platilo o závdavku právo zvykové, které na různých místech bylo různé. Závdavek mohl po sňatku býti vrácen nebo také zpět žádán, obyčejně se však nevracel a platil za dar manželský.¹¹⁹ Církevní právo tyto závdavky dovoluje, na rozdíl od pokuty. To proto, aby lidé, kteří co do přípovědi do budoucna bývají lehkovážní, závdavkem, jež bylo dáti hned, stali se rozvážnějšími.¹²⁰ Nepřípustnou byla by však podle církevního práva úmluva o zaplacení závdavků dvoj nebo trojnásobných stranou, která neoprávněně zasnoubení zruší, kteroužto úmluvu římské právo dovolovalo, ježto závdavek stal by se tak totožným s pokutou.

δ) Od závdavku (*arrha*) rozlišovati jest zasnubní dary (*largitas sponsalitia*, *dona sponsalitia*, *iocalia*) které snoubenec snoubence nebo snoubenci navzájem si dávají, ne však na znamení zasnoubení nebo jako záruku budoucího sňatku. Byly-li dary ty dány bezpodmínečně, netřeba jich vrátiti, nedošlo-li k sňatku, což se předpokládá, jde-li o dary nepatrné ceny. Jde-li o dary cennější, předpokládá se, že byly dány podmíněně, totiž v naději na budoucí sňatek, a proto, sešlo-li s něho, je dary ty vrátiti straně nevinné, jež jich i soudně domáhati se může.¹²¹ Nevěsta smí dary ty si ponechati, zrušil-li ženich smlouvu zasnubní neoprávněně.

ε) Zda lze platně a dovoleně smlouvu zasnubní potvrditi také umluvenou pokutou (*poena conventionalis*), kterou strana, ať již oprávněně nebo neoprávněně zasnoubení rušící, je povinna spolusnoubenci dáti, kanonisté, zvláště starší, nesouhlasili. Jedni měli ji za platnou a dovolenou,¹²² jiní, dovolávající se Řehoře¹²³ IX., za neplatnou a nedovolenou.¹²⁴ V praxi nelze se zapla-

¹¹⁸ cc 13, 14 C 27 qu. 2; cc 3, 7 C 30 qu. 5; Gasparri n. 108ss. V právu vizigotském, srv. Freisen: *Eheschliessungsrecht* I, 29.

¹¹⁹ Reiffenst. n. 180; Schmalzgr. n. 126; Gasparri n. 109; Cerato p. 20; Noldin n. 535; Chelodi 17.

¹²⁰ Wernz n. 99, schol. 6; Schmalzgr. n. 126s; Santi n. 30.

¹²¹ L. 15 Cod. 5, 3; Noldin 535, nota b; Chelodi 17. K těmto darům patří též ranní dar (*Morgengabe*), jež jako *pretium pudicitiae* dáván byl po noci svatební. V právu židovském „*mohar*“, srv. Neubauer 206. U Vizigothů, srv. Freisen: *Eheschliessungsrecht* I, 32, u Anglosasů, tamtéž II, 15.

¹²² Schmalzgr. n. 140; Reiffenst. n. 188; Ball.-Palm. n. 226s; Rosset n. 881; Gasparri n. 113; Lehmkühl n. 848. ¹²³ c 29 X 4, 1.

¹²⁴ Sanchez disp. 30, n. 2; Santi n. 28 ss; Wernz n. 99, schol. 6.

cení této pokuty domáhati v právním oboru ani vnějším ani vnitřním¹²⁵ a proto kanonisté novější mají ji vesměs za nedovolenou a neplatnou a to proto, že již právo dekretální ji zavrhuje slovy: „Ježto manželství svobodna býti mají, dlužno dohodu o připojení pokuty právem zavrhnouti.“¹²⁶ Kodex o otázkách shora řečených mlčí, platí tudíž o nich právo staré.

f) Nutno dáti přivolení zasnubní osobně nebo lze se platně zasnoubiti též zástupcem (*per procuratorem*)? Na tuto otázku odpovídají autoři, kteří psali po prohlášení nového kodexu, různě; jedni, a to většina jich, kladně, druzí záporně, jedni rozhodně, druzí nerozhodně, mimo to také nesouhlasí, jakým způsobem zástupce, ustanovený za účelem zasnoubení, zplnomocněn býti musí, zda musí býti opatřen plnou mocí podle předpisu kánonu 1089 nebo stačí plná moc, daná bez formalit, v tomto kánoně naznačených. Jak názory o této otázce se různí, je patrné z různých odpovědí autorů na ni, z nichž některé zde budtež poznačeny. Linneborn na příklad praví: „Na otázku, zda lze se zasnoubiti zástupcem, jež sice praktického významu nemá (?), dlužno odpověděti kladně.“¹²⁷ Cappello: „Někteří popírají, že by bylo možno zasnoubiti se zástupcem, (tak popírá to Pighi n. 12, 3°). My odpovídáme kladně, neboť podle souhlasného učení kanonistů zástupce vždy je přípustným, kdykoliv ho právo výslovně nevylučuje. Nový kodex zástupce nejen výslovně nevylučuje, nýbrž ani ne *implicite*. Proto jest se řídití podle cc 6, 4° a 23 právem starým. Kromě toho, kdyby to dovoleno nebylo, nebylo by postaráno o možnost zasnoubení pro ty, kteří sejíti se nemohou... Netřeba, aby zástupce při zasnoubení byl tak ustanoven jako zástupce při sňatku, totiž podle předpisu kánonu 1089.¹²⁸ Je třeba a stačí, aby zástupce byl opatřen zvláštní plnou mocí, zasnoubení učiniti s určitou osobou, aby plnou mocí mohl se vykázati a aby nebyla odvolána. V praxi se však doporučuje, aby plná moc dána byla podle předpisu kánonu 1089.“¹²⁹

Noldin¹³⁰ praví, že zástupcem zasnoubiti se lze, Haring¹³¹, že zasnoubení zástupcem nezdá se býti vyloučeno. Leitner: „Jako ve sňatek, tak lze i ve smlouvu zasnubní vejíti zástupcem; leč farář

¹²⁵ Schmalzgr. n. 140; Gasparri n. 113; Rosset n. 888; Leitner³ 338, Instr. Austr. § 109. Některí, na příklad Heiner, E. R.⁶ 39, má pokutu za dovolenou, jde-li o odstoupení neodůvodněné.

¹²⁶ c 29 X, 4, 1.

¹²⁷ E. R.^{2,3} 46n; Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum. Reg. iur. 68. in VI°; srv. c 1089; Vlaming I³ n. 100.

¹²⁸ Oietti: In ius antepianum et pianum ex Decreto „Ne temere“, Romae 1908, n. 44; Gennari: Breve commento della nuova disciplina sugli sponsali e sul matrimonio, ed. 7. p. 18; Alberti: Comment in recens decretum SCC de sponsalibus et matrimonio n. 18; Wouters p. 8; Chelodi n. 17; Vlaming n. 100.

¹²⁹ Cappello n. 96. ¹³⁰ n. 533, 536. ¹³¹ 428 II.

ať nepřipustí zástupce, který zvláštní plné moci nepředloží nebo jí se nevykáže. Též má k tomu býti vždy vyžádáno svolení ordináře. V listině zástupce musí se podepsati a zároveň zdůrazniti svou zvláštní plnou moc."¹³² Gennari: „Zasnoubení zástupcem je možno a to proto, ježto i ve sňatek zástupcem vejíti lze. Plná moc „deve avere tutti i requisiti del matrimonio per procura.“¹³³ Oietti: „Omnes admittunt procuratorem ad sponsalia eodem modo constitui debere, quemadmodum constituitur procurator ad matrimonium, scilicet agat ex speciali mandato, quod datum fuerit ad contrahenda sponsalia cum determinata persona. De rigore tamen iuris non requiritur, quod scriptis detur, licet hoc consultius dari evidenter pateat.“ Sebastiani: „Sponsalia contrahi possunt per procuratorem sub consuetis conditionibus.“ Aby mandát byl platný, žádá splnění všeho, čeho je třeba k platnosti mandátu, daného za účelem sňatku.¹³⁵ Sabetti zástupce rovněž připouští, leč pokud jde o potřebné podmínky, s předešlými nesouhlasí.¹³⁶ Se Sabettím souhlasí Arregui.¹³⁷ Chelodi praví: „Ex generali principio promissio matrimonii dari potest vel acceptari etiam per procuratorem. Quia vero a iure antiquo non est recendendum absque textu expresse, cum correctio iuris sit odiosa (cf. can. 6, 4°, et can. 23), mandatum procuratorium non indiget qualitatibus in c. 1089 pro mandato ad matrimonium statutis, sed sufficit, ut sit speciale et de eo constet et non sit revocatum.“¹³⁸ Připouští tedy i mandát pouzí ústní. Wouters: „Zasnoubení zástupcem je přípustno, jinak nebylo by postaráno o zasnoubení těch, kteří sejíti se nemohou. Není-li stanoven opak, může k smlouvě způsobilý vejíti ve smlouvu i prostřednictvím druhého. Pokud jde o ustanovení zástupce, doporučuje se řídit se tím, co stanoví o zástupci při sňatku kánon 1089.“¹³⁹ Zetta je toho názoru, že zástupcem zasnoubiti se nelze. Dále však praví, „kdyby někdo zastoupení měl za přípustno, musí doznati, že třeba tak učiniti písemně a že musí o tom ve smlouvě zasnubní zmínka se státi.“¹⁴⁰ Jak zřejmo, sám vlastně si odporuje.

Zasnoubení zástupcem odmítá předně Pighi, který praví: „Sponsalia in iure novissimo fieri nequeunt per procuratorem,

¹³² E. R.³ 339, 3.

¹³³ Breve commento, ed. 7, p. 18.

¹³⁴ Oietti: Synopsis, voc. sponsalia n. 3787.

¹³⁵ Sebastiani: Summarium theol. moral. ed. 3, n. 531.

¹³⁶ Sabetti: Comp. theol. mor. ed. 27, p. 829.

¹³⁷ Arregui: Summarium theol. mor. ed. 3, n. 713.

¹³⁸ Chelodi: Ius matrimoniale iuxta Cod. i. c. 1919, n. 17.

¹³⁹ Wouters: De forma promissionis et celebrationis matrimonii, ed. 5, p. 8.

¹⁴⁰ Zetta: Il matrimonio contratto naturale, sacramentale giuridico 1920, p. 64.

de quo nulla mentio quocad sponsalia."¹⁴¹ Rozhodně za nepřipustno prohlašuje zasnoubení zástupcem Cerato, který podrobně pojednává o důvodech pro a proti a dospívá k závěru, že nové právo zasnoubení zástupcem nedovoluje a proto je nutno zavrhnouti zasnoubení, učiněné zástupcem, jako neplatné, a to z těchto důvodů: 1. Konkluse: Lze-li, vejíti v manželství zástupcem, lze zástupcem také se zasnoubiti, je neoprávněna. O manželství to právo výslovně stanoví, ježto jsou často závažné důvody, které k uzavření sňatku zástupcem nutí, proto právo to dovoluje a dává k tomu potřebné směrnice. Pro nutnost zasnoubení zástupcem důvodu není a proto kodex o možnosti zasnoubení zástupcem mlčí. 2. Konkluse: Lze-li v manželství vejíti zástupcem, lze zástupcem se i zasnoubiti, je nesprávná, neboť jinak bylo by lze také konkludovati: Je-li možno vejíti ve sňatek delegovanou asistenci faráře, lze taktéž se i zasnoubiti, což však SCC dne 28. března 1908 prohlásila za nepřipustno. 3. Jestliže platnost zasnoubení zástupcem činí se závislou na tom, co právo pro platnost manželství zástupcem předpisuje, pak by mělo se i konkludovat, že také o dovolenosti zasnoubení zástupcem platí totéž, co platí o dovolenosti sňatku zástupcem. Toho však nikdo z autorů, kteří hájí možnosti zasnoubení zástupcem, nepraví. 4. Jakým právem zasnoubení zástupcem podržují autoři předpisům, platným jen pro sňatek zástupcem? Činí tak libovolně a neodůvodněně. Proto také o způsobu ustanovení zástupce pro zasnoubení nesouhlasí. 5. Novým kodexem význam zasnoubení značně byl ztenčen. Není příčiny, proč by bylo třeba hájiti možnosti zasnoubení zástupcem proti výslovnému znění kánonu 1017, který praví, že smlouva zasnubní podepsána býti musí stranami, t. j. snoubenci.¹⁴²

Z hořejších vývodů je patrné, že autoři nesouhlasí, zdali podle nového práva zasnoubení zástupcem možno je anebo není a zdali zástupce musí býti opatřen plnou mocí, danou podle předpisu kánonu 1089, nebo stačí zvláštní plná moc, kterou ve vnějším právním oboru vykázáti se lze, daná formou jakoukoliv. Pravděpodobnějším zdá se názor, že zástupcem zasnoubiti se lze a že plná moc nutně nemusí míti vlastností, kánonem 1089 předepsaných, v praxi ovšem je radno, aby tyto vlastnosti měla. Náзору tomuto nasvědčuje. 1. Přesvědčení většiny kanonistů a moralistů soudobých, kteří zasnoubení zástupcem mají za platno a dovoleno. 2. Reg. iuris 68 in VI°. „Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum,“ pokud ovšem pozitivní právo nenařizuje výslovně úkonu osobního, a kodex při zasnoubení ho výslovně nenařizuje. 3. Všeobecně uznaná právní zásada: Co platí v právu

¹⁴¹ Pighi: De sacramento matrimonii, p. 8., n. 12, 3°.

¹⁴² Cerato p. 254.

o zasnoubení, platí in favorabilibus, non vero in odiosis aut indifferentibus též o sňatku, a naopak, co platí o sňatku, platí in favorabilibus, non vero in odiosis vel indifferentibus o zasnoubení. Možnost sňatku per procuratorem je jistě res favorabilis, proto podle této zásady lze mít i zasnoubení per procuratorem za možno. Nutnost, aby plná moc, daná k sňatku, měla vlastnosti, kanonem 1089 předepsané, je res odiosa a proto lze mít za to, že tyto předpisy o plné moci pro zasnoubení neplatí.

3. O formě smlouvy zasnubní.¹⁴³

a) Předběžné poznámky.

V právu židovském záhy byla ve zvyku zasnubní listina, která byla také průkazem učiněného zasnoubení. Zprvu obsahovala pouze jména snoubenců a formulí zasnubní, později i jiné věci, týkající se svědků, věna a pod.¹⁴⁴ Podle práva římského k zasnoubení stačilo pouhé přivolení, dané jakkoliv, ústně nebo písemně, před svědky nebo soukromě.¹⁴⁵ Tuto zásadu práva římského prohlásil papež Mikuláš I. za zákon církevní,¹⁴⁶ a tak po celý křesťanský středověk i novověk, až do platnosti dekretu „Ne temere“, obecné právo církevní nežádalo pro platné zasnoubení žádné určité formy. Stačilo pouhé přivolení, dané ústně nebo písemně, osobně nebo zástupcem, k uzavření smlouvy zasnubní s určitou osobou zvláště zplnomocněným, tajně nebo před svědky, jen když zasnubní přivolení bylo vně dostatečně projeveno. Ba stačily různé úkony, ze kterých dalo se předpokládati, že dotyčné osoby se zasnoubily.¹⁴⁷ Ani Tridentinum, jež ustanovilo podstatnou formu sňatku, na věci této ničeho nezměnilo. Přesto církev schvalovala a doporučovala zasnoubení slavné a veřejné, při kterém někde i snoubencům žehnávala.¹⁴⁸ Některé partikulární synody nařizovaly, dokonce i k platnosti zasnoubení, aby dalo se před svědky nebo před farářem a dvěma svědky, na místech veřejných, ve chrámě, v kaplích, ve farní budově a pod.¹⁴⁹ Kongr. Koncilu odmítla však požadavek tento opětovně za neoprávněný, ježto Tridentinum žádné zasnubní formy nepředepsalo, a prohlásila, že lze i po něm platně zasnoubiti se tímže způsobem, jako před ním.¹⁵⁰

Karel IV. král španělský prohlásil 28. dubna 1803 za platné pouze ono zasnoubení, které bylo učiněno veřejnou listinou, notářem podepsanou. Toto původně světské právo partikulární nabýlo ve Španělsku právním obyčejem také platnosti zákona cír-

¹⁴³ Wouters: De Forma sponsalium et matrimonii ed. 5.

¹⁴⁴ Neubauer 177. ¹⁴⁵ L. 4 Dig. 23, 1. ¹⁴⁶ c. 2 C 27, qu. 2.

¹⁴⁷ Srv. 85 sponsalia praesumpta. ¹⁴⁸ c. 3 C 30 qu. 5.

¹⁴⁹ Schulte: Eherecht 277, pozn. 3; 386, pozn. 18, vypočítává řadu těchto nařízení.

¹⁵⁰ SCC 19, prosince 1596, Richter-Schulte: Trid. p. 221 n. 5.

kevního a bylo opětovně, naposledy 31 ledna 1888 Kongregací Koncilu pro Španělsko potvrzeno,¹⁵¹ ač dříve apoštolská Stolice podobné žádosti důsledně odmítala.¹⁵² Toto partikulární právo španělské bylo pak na žádost jihoamerického plenárního sněmu z rozkazu Lva XIII. Kongregací pro mimořádné církevní záležitosti dne 5. listopadu 1901 rozšířeno na celou jižní a střední Ameriku a na ostrovy Filipinské¹⁵³ a zůstalo pak v platnosti až do dekretu „Ne temere“,¹⁵⁴ vydaného na rozkaz Pia X. Kongregací Koncilu, kterým konečně, na žádost četných, zvláště evropských biskupů, ustanovena byla v celé církvi závazná písemná forma zasnubní, kterou dosavadní právo partikulární své platnosti pozbylo.¹⁵⁵ Předpisy dekretu „Na temere“ byly pak, téměř beze změny, převzaty do nového kodexu. Proto také výklady a rozhodnutí, jež římské Kongregace daly k dekretu „Ne temere“, nepozbyly ani po prohlášení nového kodexu své platnosti,¹⁵⁶ což zvláště zdůrazniti třeba.

Formou zasnubní, stanovenou dekretem „Ne temere“, byli vázáni pouze katolíci, nikoliv však pokřtění nekatolíci, ježto dekret ten i pokřtěné nekatolíky výslovně vyjímá,¹⁵⁷ čehož kodex nečiní. Nový kodex nepraví, kdo zasnubní formou, stanovenou kánodem 1017, je vázán. Je jisto, že formou tou jsou vázáni všichni katolíci, zasnubují-li se mezi sebou nebo s nekatolíky, pokřtěnými nebo nepokřtěnými, pokud snad apoštolská Stolice neschválila někde odlišného práva partikulárního. Zda jsou zasnubní formou, novým kodexem předepsanou, vázáni i pokřtění nekatolíci, autoři nesouhlasí. Jední myslí, že formou tou pokřtění nekatolíci vázáni nejsou, a odůvodňují svůj názor různým způsobem. Na příklad Cerato praví: „Zasnoubení je cestou a přípravou k manželství, proto se zdá, že i o něm platí kánon 1099 § 1, 1°, podle něhož rozkolníci a jinověrci formou, pro sňatek předepsanou, vázáni nejsou. A kromě toho jde v tomto případě o zákon rušící (lex irritans), jež striktně jest vykládati; srv. cc 15, 19, 12, 87.“¹⁵⁸ Téhož názoru je Leitner, který praví: „Novou formou zasnubní nekatolíci vázáni nejsou. Co do nepokřtěných věc je patrno z kánonu 12, co do pokřtěných nekatolíků lze to dovoditi z kánonu 1099. Nekatolíci jsou však zasnubní formou vázáni, jestliže jed-

¹⁵¹ Chelodi 15, pozn. 17; SCC In Placentina 31. ledna 1880, In Compos-tellana 11. dubna 1891, ASS XXIV, 34.

¹⁵² SCC 21. ledna 1715, Richter-Schulte 222, n. 10.

¹⁵³ ASS XIII, 185; XXXII, 554; XXXIV, 398. Srv. Haring 429, pozn. 2; Leitner 338; Noldin 533, 2b.

¹⁵⁴ SCC 2. srpna 1917, s platností od 19. dubna 1908, ASS vol. 40, 525ss.

¹⁵⁵ S. C. de disc. sacr. 12. března 1910 ad III, AAS II, 194.

¹⁵⁶ Chelodi 16, pozn. 1.

¹⁵⁷ „Ne temere“ XI, 3. ¹⁵⁸ Cerato p. 23, n. 12.

nou uvědoměle k církvi katolické patřili, nebo se zasnubují po obdržené dispensi s osobou katolickou."¹⁵⁹ Též mínění je na příklad Linneborn,¹⁶⁰ Hilling,¹⁶¹ a Haring,¹⁶² který podotýká: „Je velmi pravděpodobno, že zákonodárce co do zasnoubení nebude přísnějším, než co do sňatku. Otázka ta má ostatně význam více doktrinální.“ Náзору tomu zdá se nasvědčovati také všeobecná právní zásada: Co platí v právu o manželství, platí in favorabilis, non vero in odiosis et indifferentibus, též o zasnoubení. Jinověrců forma sňatku neváže (kánon 1099); je to dozajista favor iuris, kterého požívají, a proto podle této zásady nebyli by pokřtění jinověrci ani formou zasnubní vázání. Noldin¹⁶³ je nerozhodným, kloní se však více k názoru opačnému, an praví: „Zda jinověrci podle nového kodexu jsou vázání touto formou zasnubní, autoři se neshodují. Kterí to tvrdí, praví, že pokřtění jinověrci, kteří byli dekretem „Ne temere“ ze závazku, dbáti této formy, vyňati, novým kodexem se nevyjímají, takže smlouva zasnubní, ve kterou jinověrci nebo rozkolníci mezi sebou vešli, nezachovavše této formy, je podle přesného práva neplatna.“

Cappello hájí naproti tomu se vši rozhodností názoru, že forma zasnubní nového kodexu pokřtěné nekatolíky váže, a praví: „Formou smlouvy zasnubní, novým kodexem předepsanou, jsou vázání všichni katolíci obřadu latinského¹⁶⁴ (kánon 1) a též pokřtění jinověrci a rozkolníci. Nový kodex osob, vázaných formou zasnubní, nerozlišuje a nikoho nevyjímá, jak to činí v kánonu 1099, kde závazku, zachovati formu sňatku, jsou zproštěni nekatolíci, kteří mezi sebou ve sňatek vcházejí. Dekretem „Ne temere“ byli tiito od formy zasnubní osvobozeni; nový kodex jich však neosvobozuje a nečiní tak, jak patrně ze srovnání článku XI. dekretu „Ne temere“ s kánonem 1099, úmyslně. Nový kodex nečiní tak snad proto, že důvod, který platí pro osvobození od formy sňatku, aby totiž zabráněno bylo konkubinátu, pro zasnoubení neplatí.“¹⁶⁵ S ním souhlasí i jiní, na příklad Wouters,¹⁶⁶ Vlaming,¹⁶⁷ Chelodi.¹⁶⁸

Předpisy nového kodexu o zasnoubení liší se od starého práva hlavně ve třech věcech: 1. Ustanovení nového kodexu platí pro zasnubní přípověď jednostrannou, které staré právo neznalo,

¹⁵⁹ P. 340, n. 4; aplikuje na pokřtěné nekatolíky co do zasnoubení kán. 1099 o formě sňatku

¹⁶⁰ 47, pozn. 4 ¹⁶¹ Hilling A. K. sv. 98, 305.

¹⁶² 430, pozn. 5. ¹⁶³ N. 532, 2a.

¹⁶⁴ Katolíci obřadu východního jsou zasnubní formou kodexu vázání pouze nepřímo, ratione connexionis, zasnubují-li se s osobou obřadu latinského, vázanou touto formou. Cerato 255 ad 4.

¹⁶⁵ Cappello n. 95. ¹⁶⁶ Wouters, p. 11.

¹⁶⁷ Vlaming n. 95. ¹⁶⁸ Chelodi 16.

právě tak, jako pro přípověď oboustrannou, pro zasnoubení vlastní. 2. Formou, stanovenou dekretem „Ne temere“, byli vázáni jen katolíci, t. j. osoby v církvi katolické pokřtěné a ty, které z rozkolu nebo z kacířství do ní vstoupily, byť i od ní byly zase odpadly. Nový kodex tohoto omezení nečiní a proto jeho zásnubní předpisy váží, jak se zdá, bez rozdílu všechny platně pokřtěné. 3. Rozdílny jsou též závazky a účinky, které plynou z platného zasnoubení podle nového kodexu, oproti právu starému.

Tím, že nový kodex stanovil podstatnou formu platného zasnoubení, pozbyly právní předpoklady starého práva pro zasnoubení významu. Zasnoubení se předpokládalo, na příklad když rodičové snoubenců navzájem sňatek svých dětí si přislíbili v přítomnosti oněch dětí, které věděly, oč jde, mlčely nebo neodporovaly, ač odporovati mohly,¹⁶⁹ nebo když muž dívce manželství slíbil a dívka ta, jinak počestná, k souloži s ním svolila.¹⁷⁰

b) Důvody pro písemnou formu zásnubní.

Proč církev písemnou, podstatnou formu zásnubní stanovila, naznačeno je v předmluvě k dekretu „Ne temere“, kde se praví, že děje se tak na žádost velmi četných biskupů evropských a také jiných, „aby odpomoženo bylo neblahým následkům, jež plynou ze zasnoubení soukromých, ze vzájemných přípovědí budoucího manželství. Neboť ze zkušenosti je známo, jak veliká nebezpečí taková zasnoubení působila. Býváť taková přípověď podnětem ke hříchům a příčinou, proč nezkušené dívky dávají se oklamati, mimo to vznikají z ní nesvornost a nerozuzlitelné spory.“

Církev nařizuje, aby zasnoubení dalo se písemně a veřejně, aby zabráněno bylo nepříjemnostem a nebezpečím, plynoucím často ze zasnoubení soukromého, na příklad: 1. podvodům, jichž oběťmi stávaly se nezkušené dívky, kterým svůdcové sňatek na oko jen proto slibovali, aby je učinili povolnými; 2. volnému, hříšnému styku, v naději na budoucí sňatek; 3. zasnoubení lehkomyšlnému a nerozváznému; 4. právním pochybnostem, zda zasnoubení skutečně se stalo, zda bylo platným, zda snoubenci k němu byli způsobilí, a z těchto pochybností plynoucím obtížím pro duchovní správce; 5. nepřátelstvím a různicím, které vznikaly mezi snoubenci a jejich rodinami ze zrušení zasnoubení, nerozvázně, soukromě učiněného; 6. aby se zjistilo, zda osoby dobrovolně a bez donucení se zasnubují.

Zasnoubení není sice církevním právem předepsáno, přece však duchovní správcové měli by o něm věřící důkladně a podrobně poučovati a je nabádati, aby ti, kdo spolu ve sňatek vejíti hodlají, podle církevních předpisů platně se zasnoubili, čímž

¹⁶⁹ c. un., § 2 in VI°, 4, 2.

¹⁷⁰ SCC 26, ledna 1841, 9. září 1843; Leitner 340.

by se zabránilo často oklamání a svedení osob nezkušených a důvěřivých.¹⁷¹ „Dlužno litovati,“ praví Henner, „že v praxi tato forma zasnubní u nás se nezachovává, a význam zasnoubení pro obor církevního práva skutečně mizí.“¹⁷² Z neznalosti kanonického práva snoubenci dnes zřídka dbají podstatné církevní formy zasnubní a proto bude církevně platných zasnoubení dnes velmi málo.

c) Podrobné předpisy o formě zasnubní.

Kánon 1017 § 1 naroveň staví jednostrannou zasnubní přípověď vlastnímu zasnoubení, nazýváje obojí druh zasnoubení *promissio matrimonii*. Nečiní také co do formy zasnubní rozdílu mezi zasnubní přípovědí jednostrannou (*promissio unilateralis*) a vlastním zasnoubením (*promissio bilateralis, sponsalitia*), ježto tytéž důvody svědčí pro písemnou formu obojího způsobu zasnoubení. Jako zasnoubení vlastní, tak i jednostranná přípověď manželství je nyní platna pouze tehdy, byla-li dána písemně, ve formě předepsané. Předpisy nového kodexu, týkající se formy vlastního zasnoubení, platí bez výhrady též o formě přípovědi jednostranné.

Jakékoliv zasnoubení, které postrádá předepsané formy (*contractus sponsalitiis informis*), třeba i bez viny nebo proti vůli snoubenců, je neplatno v právním oboru vnějším i vnitřním, neváže ve svědomí a neplynou z něho žádné ani právní, ani mravní následky a závazky, byť by i přísahou bylo potvrzeno. Jde mezi snoubenci, kteří bez předepsané formy se zasnoubili, o poměr skutečný, právem nechráněný a neuznaný, nikoliv o poměr právní.¹⁷³ Proto předepsanou zasnubní formu nazvatí dlužno podstatnou (*forma substantialis*), ježto náleží k podstatě platného zasnoubení.

Kánon 1017 § 1 prohlašuje zasnoubení, neučiněné ve formě předepsané, za neplatné, přímo ho však nezapovídá. Proto per se, nehřeší, kdo se zasnubuje, nedbaje předepsané formy, hřešiti však může per accidens, zasnubuje-li se tak proto, aby druhou stranu obelstil nebo ji poškodil.

Hned po prohlášení dekretu „*Ne temere*“ různily se názory, zdali ze zasnoubení, které předepsané formy postrádá, plyne aspoň ve vnitřním právním oboru závazek, ve sňatek vejíti. Na otázku tu mnozí odpovídali a někteří dosud odpovídají kladně.¹⁷⁴

¹⁷¹ *Monitore eccl.* 1919, p. 342. ¹⁷² Henner 214.

¹⁷³ Henner 214.

¹⁷⁴ Leitner 341 praví: „Dí-li kán. 1017, § 1, že jednostranná přípověď, daná bez právní formy kodexu, je v obojím právním oboru neplatna, netýká se toto právní ustanovení závazku věrnosti. Srv. Lehmkuhl: *Theol. moral.* ed 12, II, n. 843; Waldmann: *Sittliche Verpflichtung des formlosen Eheversprechens*, *Theol. u. Glaube* 12, 129 nn.

Zpronevěra a lež je sice vždy mravně nedovolená. Leč v daném případě jde o závazek, vejítí v manželství, v kterémžto ohledu již dříve z ustanovení a z prakse apoštolské Stolice bylo patrné, že zasnoubení, postrádající předepsané formy, dlužno míti i v právním oboru vnitřním, ve svědomí za neplatné.¹⁷⁵ Podobně soudila většina interpretů dekretu „Ne temere“.¹⁷⁶ Ustanovením tímto církev zneplatňuje při zasnoubení, které nebylo učiněno formou předepsanou, podobně jako při smlouvě manželské, dané přívolení vnitřně, takže přívolení to nepůsobí platné smlouvy a neplynou proto z něho žádné závazky. Účelem tohoto ustanovení je varovati nezkušené a říci jim bez obalu: Nedejte se klamati, zasnoubení, které nestalo se formou předepsanou, žádným zasnoubením není. To potvrzuje *Monitore ecclesiastico* slovy: „Dunque qualsiasi promessa matrimoniale, che non è fatta in questa forma, non produce alcuna obbligazione di coscienza.“¹⁷⁷ Per accidens ovšem závazek vzniknouti může, na příklad svedl-li kdo osobu, se kterou se bez formy předepsané zasnoubil, a měl-li s ní dítě, je povinen ji odškodniti a o výživu dítěte se starati, leč závazek tento neplyne ze zasnoubení, jež bylo neplatno, nýbrž ze zákona přirozeného.

Zasnoubení musí se státi písemně, bylo-li učiněno jinak, je neplatno. Zápis, který sepsán býti může kýmkoliv a k němuž použití lze i formuláře, což se také doporučuje, tištěného, litografovaného, hektografovaného nebo jinak zhotoveného,¹⁷⁸ obsahovati musí buď jednostrannou přípověď manželství, vyjadřující, že určitá osoba X druhé určité osobě Y manželství v budoucnu slibuje, nebo oboustrannou přípověď, kterou dvě určité osoby X a Y navzájem si slibují, že v budoucnu spolu ve sňatek vejdou. Neplatno bylo by zasnoubení, obsahující přípověď, kterou navzájem si dali rodičové snoubenců, že jejich děti X a Y spolu ve sňatek vejdou, nebo přípověď jednoho snoubence a rodičů snoubence druhého.¹⁷⁹

Děje-li se zasnoubení podmíněčně nebo stanoví-li se při něm závažně doba sňatku ad finiendam obligationem, po jejímž uplynutí závazek vejítí v manželství pomíjí, je třeba podmínku tu nebo onen závazek v listině výslovně poznačiti, jinak je obé v obojím právním oboru neplatno.

Zásnubní zápis musí býti podepsán, jde-li o přípověď jednostrannou, osobou, která ji dává, jde-li o přípověď oboustrannou, oběma snoubenci a kromě toho v obojím případě buď místním

¹⁷⁵ S. C. pro negot. extr. 5. listopadu 1901; ASS sv. 34, 398.

¹⁷⁶ Srv. De Smet: De spons. et matr. ed. 3., 9, pozn. 4.; Noldin n. 533, 3.

¹⁷⁷ 1919, str. 349. Cerato 252 ad 1.

¹⁷⁸ Leitner 339. ¹⁷⁹ SCC 27. července 1908.

farářem nebo místním ordinářem, jako svědkem církví zplnomocněným (testis autorizabilis, qualificatus), nebo dvěma svědky. Je tudíž možný šestý způsob podpisu zasnubní listiny. a) Jde-li o přípověď jednostrannou, listinu podepíše připovídající a místní farář, nebo připovídající a místní ordinář, nebo připovídající a dva svědci. b) Jde-li o přípověď oboustrannou, listinu podepíší oba snoubenci a místní farář, nebo oba snoubenci a místní ordinář nebo oba snoubenci a dva svědci.

Neumí-li nebo nemůže-li,¹⁸⁰ na příklad pro fysickou vadu, osoba, dávající přípověď jednostrannou, nebo oba snoubenci, nebo jeden z nich psátí a proto sami podepsati se nemohou, je nutno, aby listina zasnubní a tak i smlouva zasnubní byla platna, aby tato okolnost v zasnubní listině výslovně byla poznamenána a kromě osob shora řečených, zasnubní listinu ještě jeden svědek podepsal a okolnost onu svým podpisem potvrdil. V tomto případě zasnubní listinu vlastnoručně podepsati musí místní farář a jeden svědek, nebo místní ordinář a jeden svědek, nebo dva svědci a jeden svědek, tedy celkem tři svědci. Bez podpisu onoho svědka bylo by v tomto případě zbytečno a zároveň by nestačilo, aby snoubenec, který psátí neumí, podpis nahradil třemi křížky a pod. Podepsal-li snoubenec listinu za pomoci druhého, který jemu, na příklad třesoucí se ruku držel a pod., dlužno rozlišovati, zda lze onen podpis míti za podpis onoho snoubence nebo nikoliv. Kdyby podpisující psátí vůbec neuměl, nebo rukou vládnouti nemohl, takže byl by při podpisování vlastně jen strojem, v tomto případě listina byla by neplatnou. Faksimil podpisu razítkem nebo podpis psacím strojem byl by neplatný, neboť nezaručuje autenticity a podle obecného názoru není vlastnoručním podpisem.¹⁸¹ Umí-li a může-li snoubenec nebo oba psátí, jsou povinni listinu podepsati sami. Listina zasnubní byla by proto neplatnou, kdyby jí sami nepodepsali, byť by i v ní se poznačilo, že pode-

¹⁸⁰ V dekretu „Ne temere“ praví se jen: „quodsi utraque vel alterutra pars scribere nesciat“. Bylo tudíž pochybno, zda i tehdy, když snoubenec psátí sice umí, ale z jakéhokoliv důvodu, na příklad pro ochrnutí ruky, psátí nemůže, „nequeat“, je přibrati ještě jednoho svědka. Nový kodex tuto pochybnost odstranil slovem „nesciat vel nequeat“.

¹⁸¹ Nelze přisvědčiti domněnce Woutersové (p. 5), který praví: „Umí-li psátí jen jedna strana, nezdá se býti povinna podepsati.“ Podle všeobecné zásady práva občanského i církevního je strana, která psátí umí, povinna každou smlouvu vlastnoručně podepsati. Srv. Cerato p. 17. Na otázku, zda třeba přibrati ještě jednoho svědka, když snoubenec sice mechanicky podepsati se umí, ale „litteras nesciat“, neumí čísti, neumí psátí, odpovídá Noldin n. 333n. „non constat“. Možno však říci, že v tomto případě jeho podpis určitě stačí, umí-li napsati to, co in casu napsati je povinen, totiž se podepsati. Mnoho lidí psátí neumí, ale umí se podepsati, a tento jejich podpis je platný všeobecně se uznává.

psati nechtěli, a přibrán byl nový druhý, resp. třetí svědek, který by tuto okolnost svým podpisem potvrdil.

O svědcích smlouvy zasnubní nový kodex zvláštních předpisů neobsahuje. Platí tudíž o nich právo staré, které nežádalo jiných vlastností svědků, mimo vlastnosti, právem přirozeným žádané. Aby smlouva zasnubní byla platnou, jsou způsobilými svědky všechny osoby, které podle přirozeného práva tělesně a duševně jsou schopny, vykonané zasnoubení postřehnouti, dosvědčiti a zasnubní listinu podepsati.¹⁸² Mohou tedy býti svědky muži i ženy, dospělí i nedospělí, ovšem pokud tito užívání rozumu dosáhli, což se po dokončeném 7. roce předpokládá (c 88 § 3), zletilí i nezletilí, cizí i příbuzní, osoby církevními tresty stížené, odpadlíci, jinověrci, rozkolníci i nevěrci. O jejich vlastnostech platí totéž, co platí o vlastnostech svědků při sňatku. Je-li možno zavolat katolíky a neomlouvá-li závažná příčina, jsou sice platně, ale nedovoleně bráni za svědky odpadlíci, jinověrci a rozkolníci.¹⁸³ Sv. Oficiium prohlásilo, že jinověrci nemají býti bráni za svědky katolických sňatků, že však ordinář ze spravedlivých důvodů trpěti to může, nepůsobí-li to pohoršení.¹⁸⁴ Rovněž nemají bez důležité příčiny býti bráni za svědky excommunicati post sententiam a osoby tak zvrhlé, že nelze jich míti za hodnověrné. Všechny tyto osoby dlužno ze svědeckví vyloučiti jako podezřelé (suspecti).¹⁸⁵

Prohlášení snoubenců, zápis o něm a podpisy osob, podle práva k účasti povinných, musí tvořiti jednotný celek a úkon. Proto všichni současně, od počátku až do konce zasnoubení přítomní býti musí. To plyne z kladné odpovědi, kterou dala Kongregace Koncilu¹⁸⁶ na otázku: „Utrum ad valida ineunda sponsalia partes teneantur subsignare scripturam unico contextu cum parcho seu ordinario aut cum duobus testibus.“ Nepřípustno je tudíž, aby listina zasnubní byla podepsána jedním snoubencem a farářem nebo ordinářem nebo dvěma svědky a pak byla poslána snoubenci druhému, aby jí stejně s farářem nebo ordinářem nebo dvěma svědky podepsal. Žijí-li snoubenci na různých místech a nemohou společně před faráře, ordináře nebo dva svědky se dostavití, nemohli by se platně zasnoubiti jinak, než snad zástupcem.¹⁸⁷ Z toho též plyne, co souditi jest podle nového práva o možnosti zasnoubení dopisem. Jednostrannou přípověď zasnubní možno platně dáti dopisem, před farářem nebo ordinářem

¹⁸² SCC 26. března 1908, ad 7. Chelodi 15, pozn. 3.

¹⁸³ Sanchez disp. 41, n. 5; Bonacina qu. 2, punct. 8, n. 46; Sv. Alfons n. 1086; Leitner 339. ¹⁸⁴ 19. srpna 1891; srv. Coll. Prop. F. n. 1765.

¹⁸⁵ c. 1757. ¹⁸⁶ 27. července 1908 ad I.

¹⁸⁷ O tom shora v pojednání, zda lze zasnoubiti se zástupcem.

nebo dvěma svědky řádně podepsaným a jejich podpisy stvrzeným. Oboustranné zasnoubení dopisem je však nemožno, neboť list je svou povahou vždy jen úkon jednostranný, a mimo to nemožnost vysvětluje též z hořejšího prohlášení Kongregace Koncilu.

K platnosti zasnubní listiny se také žádá, aby byla datována, což je patrné z kladné odpovědi, kterou Kongregace Koncilu dala na otázku: „An ad sponsalium validitatem in scriptura sit apponenda data, seu adscriptio diei, mensis et anni?“¹⁸⁸ Obojí toto rozhodnutí Kongregace Koncilu platí i dnes, ačkoliv kánon 1017 o obojím požadavku mlčí, a to proto, neboť kánon 1017 *ius vetus ex integro refert, totius ustanovení dekretu „Ne temere“*, a proto kánon ten také *ex veteris iuris auctoritate est aestimandus*.¹⁸⁹ Neprávem proto dí Noldin:¹⁹⁰ „*Appositio diei, mensis et anni, quae ex hoc decreto (SCC 27. července 1908) ad valorem necessaria erat, in novo codice non exigitur, ideo nunc consulenda, at non amplius necessaria est.*“ Zápis datovati lze označením dne, měsíce a roku nebo také *aequivalenter*, na příklad o svátku Všech svatých, roku... Nesprávné datování listinu zneplatňuje. Jde-li však o omyl nezaviněný a lze-li právě datum s jistotou ze znění listiny poznati, je zasnoubení platno.¹⁹¹

Rovněž budiž v listině zasnubní poznačeno místo, kde zasnoubení se stalo, ačkoliv o nutnosti toho není žádného kladného předpisu. Zdali zasnubní listina bez označení místa je platná, jedni popírají, druzí tvrdí. Kdo za neplatnou ji prohlašují, praví,¹⁹² že k datu, jehož poznačení k platnosti zasnubní listiny se žádá, patří právem zvykovým také označení místa, a mimo to jest prý místo poznačiti také proto, aby bylo lze zjistiti, zdali farář nebo ordinář zasnoubení asistoval, jak toho k platnosti se žádá, *in loco sui territorii*. Kdo mají ji za platnou,¹⁹³ namítají, že i listiny, k jejichž platnosti datum se žádá, na příklad závěti nebo smlouvy, bez označení místa jsou platny, okolnost pak, zdali farář nebo ordinář listinu podepsal *in loco sui territorii*, lze zjistiti také jinak, na příklad svědky a pod. Dokud jinak apoštolská Stolica nerozhodla, lze míti za to, že listina bez označení místa platnou je, ježto ani nový kodex, ani dekret „*Ne temere*“, ani jeho vysvětlivky, dané Kongregací Koncilu 27. července 1908, o nutnosti poznačení místa *ad validitatem* zasnubní listiny ničeho nestanoví. V praxi ovšem místo budiž vždy poznačeno.

Každý farář (místní ordinář), byť by i nebyl vlastním¹⁹⁴ fa-

¹⁸⁸ 27. července 1908; ASS sv. 41, 510s. ¹⁸⁹ c. 6, 20.

¹⁹⁰ N. 533, nota 3. ¹⁹¹ Wouters p. 4; Vlaming. n. 94; srv. c. 47.

¹⁹² Wouters p. 4; Vlaming n. 94b. ¹⁹³ Cappello n. 89d. ¹⁹⁴ c. 94.

rářem (ordinářem) osob se zasnubujících nebo jedné z nich, smí podle obecného práva všude ve své farnosti (diecési), nikoliv však mimo svou farnost (diecési), jako úřední svědek¹⁹⁵ (testis qualificatus, autorizabilis) platně a dovoleně listinu zasnubní podepsati a zasnoubení asistovati a to všech osob, nejen těch, jichž je farářem (ordinářem) vlastním, t. j. těch, které v jeho území mají svůj domicil nebo quasidomicil, nýbrž i všech osob cizích, příchozích (peregrini) a potulných (vagi).¹⁹⁶ K platnosti a dovolenosti zasnoubení se pouze žádá a stačí, aby to byl farář nebo ordinář onoho místa, kde zasnoubení se koná a listina se podpisuje. Toplyne z prohlášení Kongregace Koncilu,⁹¹⁷ podle něhož zasnoubení konati lze před kterýmkoliv farářem (ordinářem), nikoliv pouze před farářem (ordinářem) bydliště nebo měsíčního pobytu, koná-li se jen v obvodu jeho území (intra limites territorii), v jeho farnosti (diecési). Z praktických důvodů se však doporučuje, aby zasnoubení se dalo před farářem vlastním, t. j. farářem, v jehož farnosti osoby se zasnubující mají domicil nebo quasidomicil. Bydlí-li ve farnostech různých, doporučuje se, aby se zasnoubili před farářem, jemuž připadne úkol, obstarati k sňatku potřebné listiny a ohlášky.¹⁹⁸ Před dvěma svědky možno se však platně a dovoleně zasnoubiti kdekoliv.

Farář (ordinář) platně a dovoleně asistuje zasnoubení ode dne, kdy se uvázal v držení svého úřadu,¹⁹⁹ pokud úřadu onoho per sententiam condemnatoriam vel declaratoriam nebyl zbaven.²⁰⁰

Sporná je otázka, zda zasnoubení platně asistuje parochus (ordinarius) excommunicatus, interdictus, suspensus post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam. Jední praví, že²⁰¹ ano, druhí rozlišují a praví:²⁰² Ante sententiam asistuje platně, post sententiam suspensionis ab officio (cc 2279 § 1, 2284) pak neplatně. Zdali také post sententiam interdicti vel excommunicationis je farář (ordinář) z asistence vyloučen, z analogie kánonu 1095 nevysvítá. Ježto jde o věc odiosní a paritního důvodu

¹⁹⁵ c. 1791; Eichmann p. 320, 2. Nefunguje při tom jako notář, nekoná žádné dobrovolné jurisdikce, iurisdicatio voluntaria.

¹⁹⁶ c. 91. 197 28. března 1908 ad VII, ASS, sv. 41, 289.

¹⁹⁸ Noldin 533a.

¹⁹⁹ cc. 461, 334, § 2, 1095, § 1, 10.

²⁰⁰ Z analogie s kán. 1095, § 1, 10; tak Chelodi 15, pozn. 2, Cappello n. 93, 50 a jiní podle c. 2279, § 1, 2284; Eichmann 320, pozn. 2, naproti tomu praví: „Der ab officio durch... Sentenz suspendierte (c. 2279, § 1), kann wohl als Amtszeuge fungieren, da er hierbei keine Jurisdiktion ausübt. Der Kanon 1095 kann nicht analog angewendet werden. (c. 19.)“ Názoru prvnímu jest dáti přednost.

²⁰¹ Wouters p. 8; Eichmann 320, pozn. 2; Chelodi 15.

²⁰² Cappello n. 93, 50.

s manželstvím není, lze mítí za to, že asistuje platně (c. 19).²⁰³ Excommunicati vitandi ovšem z asistence jsou vyloučeni.²⁰⁴

Farář (ordinář) musí zasnoubení asistovati in propria persona. Delegace jiné osoby, ať nekněze nebo kněze, na příklad kancléře, biskupského notáře, pomocného kněze, katechety a pod., který by místo faráře (ordináře) v jeho farnosti (diecési), podobně jako sňatku, zasnoubení platně a dovoleně asistoval, je vyloučena, čemuž nasvědčuje záporná odpověď, kterou dala Kongregace Koncilu²⁰⁵ na otázku: „Zda lze zasnoubiti se, kromě před ordinářem nebo farářem, také před osobou, jedním z obou zplnomocněnou.“ Kdyby proto zasnoubení asistoval místo faráře (ordináře) jiný kněz, který není farářem (ordinářem) místa, kde zasnoubení se koná, bylo by k platnosti zasnubní listiny a k platnosti zasnoubení třeba přítomnosti a podpisu ještě druhého svědka. Důvod tohoto rozdílu mezi možností delegace k asistenci při sňatku a nemožností delegace k asistenci při zasnoubení tkví v tom, že zasnoubení před sňatkem není nutno, a mimo to také v tom, že místo před farářem nebo ordinářem, lze se platně zasnoubiti kdekoliv a před kterýmikoliv dvěma soukromými svědky.

Mimo faráře ve vlastním smyslu (c 451 § 1) smí zasnoubení asistovati všichni, kteří mají plenam iurisdictionem paroecialem a to: 1. quasiparochi, t. j. kněží, spravující farní obvod v apoštolském vikariátu nebo prefektuře (c 451 § 2, 1); 2. vicarius actualis, kněz, jenž zastupuje osobu morální (kapitulu, klášter), které duchovní správa trvale přísluší (na příklad farář dómský), (c 471, § 4). 3. Vicarius oeconomus, administrátor, jemuž svěřena je dočasně správa fary uprázdněné (c 472, 1°). 4. Pomocný kněz nebo nejbližší sousední farář, jde-li o faru řeholní, představený kláštera, který se ujal řízení uprázdněné fary až do ustanovení administrátora (c 472, 2°). 5. Vicarius substitutus, scil. ab ordinario, kněz, s úchvalou ordináře zastupující faráře déle než týden nepřítomného (c 474). 6. Kněz, který ve všem zastupuje faráře, přes týden nepřítomného, ustanovený v nutném případě bez schválení ordináře (c 465, §§ 4, 5).²⁰⁶ 7. Vicarius substitutus, ustanovený ordinářem místo faráře, který beneficia zbaven býti má a k apoštolské Stolicí se odvolal, nevyňal-li ordinář z pravomoci onoho zástupce věci zasnubní a manželské (cc 474 a 1923 § 2). 8. Vicarius adiutor, který ve všem faráře neschopného zastupuje (c 475). Zastupuje-li faráře pouze částečně neschopného, hleděti je k tomu, zda připisem ordináře du-

²⁰³ Srv. Cappello n. 93, 5° Chelodi 15.

²⁰⁴ c. 2266; Cerato 17; Chelodi 15; Cappello ibid.

²⁰⁵ 28. března 1908, ad VI. ²⁰⁶ Comm. Pontif. 13. března 1921, II.

chovní správa ve věcech manželských byla nebo nebyla mu svěřena. Kněží výpomocní, vicarii cooperatores, byť i biskupem nebo i farářem byli zplnomocnění, asistovati sňatku, zasnoubení asistovati nesmí, a farář nebo biskup je k tomu zplnomocnění nemůže, jak z hořejších vývodů vysvítá. Výpomocný kněz může zasnoubení asistovati pouze jako testis simplex, jako každý jiný svědek. Asistuje-li, pak je mimo něj třeba ještě druhého, event. i třetího svědka. 9. Vojenští duchovní, kteří mají plnou moc farářskou, smí asistovati zasnoubení svých podřízených. Zdali farářskou pravomoc mají, je patrno z předpisů apoštolskou Stolicí pro ně daných (c 451,²⁰⁷ § 3). 10. Rector, cappellanus pii loci, správce zbožného ústavu nebo místa, vyňatého z pravomoci farářovy, který má plnou pravomoc farářskou, smí asistovati zasnoubení osob podřízených v místě, své správě svěřeném.²⁰⁸ Představenému kněžského semináře přísluší pravomoc farářská na osoby v semináři bydlící a ustanovené, avšak excepta materia matrimoniali; proto zasnoubení, na příklad sluhů, asistovati nesmí (c 1368).

Z rozhodnutí posvátné Kongregace Koncilu ze dne 1. února 1908 je patrno ještě toto: 1. Farář, který má společné území s jiným farářem nebo s jinými faráři, jenž však je duchovním správcem jen určitých osob v onom území, na příklad věřících jisté národnosti (c 216 § 4), smí platně asistovati zasnoubení a sňatkům všech osob sobě podřízených v obvodu území, s jiným farářem nebo jinými faráři společného.²⁰⁹ 2. Farář, jemuž v území jiného faráře jsou podřízeny některé osoby nebo rodiny, smí v celém území asistovati zasnoubení a sňatku těchto osob sobě podřízených, nikoliv však osob jiných.²¹⁰ 3. Farář domnělý (parochus putativus), za skutečného faráře všeobecně považovaný, asistuje platně zasnoubení i sňatku, jelikož církev v tomto případě jeho pravomoc doplňuje (c 209).

Všecka práva, která příslušejí co do zasnoubení faráři ve farnosti, příslušejí místnímu ordináři v jeho diecési. Místním ordinářem podle nového kodexu²¹¹ je: v celé církvi papež, ve svém území sídelní biskup, opat a prelát s vlastním územím (abbas et praelatus nullius), generální vikář, apoštolský administrátor, vikář a prefekt, jakož i ti, kteří místo nich prozatímně podle práva (c 429) nebo schválených konstitucí dotyčná území spravují, na příklad kapitulní vikář.

6. Doporučuje se, aby zasnoubení před farářem konalo se ve farní úřední místnosti, aby bylo upotřebeno formulářů,²¹² jež

²⁰⁷ SCC 4. února 1908, ad VII, IX, X. ²⁰⁸ SCC 1. února 1908 ad X.

²⁰⁹ SCC 1. února 1908 ad VIII. ²¹⁰ Ibid, ad IX.

²¹¹ c. 198, § 1. ²¹² Formuláře zasnubní viz v dodatku.

někde partikulární právo předpisuje. Je žádoucí, aby rodičové byli přítomni zasnoubení svých dětí. Faráři lze při zasnoubení počínati si takto: Předně poznačí personalie snoubenců a pátrá, zdali jejich budoucímu sňatku nějaká překážka nebrání. Jestliže ano, pak je nutno se zasnoubením vyčkati, až překážka bude prominuta. Pak otáže se osob, zda se zasnubují se svolením rodičů, zda oba umí a mohou psáti, aby, je-li toho třeba, zavolán býti mohl ještě jeden svědek. Poučí snoubence o účincích a závazcích, jež z platného zasnoubení plynou, otáže se jich, zda po zralé úvaze, svobodně a dobrovolně se zasnubují, zda připojení chtějí smlouvě zasnubní nějaké dovolené podmínky nebo zvláštní závazky. Pak vyplní formulář smlouvy zasnubní, eventuelní podmínky a závazky v něm poznačí, listinu snoubencům zřetelně přečte, otáže se jich, zda všemu rozuměli a se vším souhlasí, dá ji podepsati snoubencům, poznamená místo a datum zasnoubení a konečně sám se podepíše. Neumí-li nebo nemůže-li jeden ze snoubenců nebo oba psáti, poznačí to v listině a okolnost tu potvrdí přibráný svědek svým podpisem. Pak poučí snoubence o povinnostech, jež mají navzájem po dobu zasnoubení, a udělí jim podle obřadu, v rituálu některých diecésí obsaženého, požehnání.²¹³

Koná-li se někde zasnoubení zpravidla před farářem, jak tomu bývá v některých diecésích jihoněmeckých, doporučuje se poříditi zvláštní zasnubní knihu, obsahující číslované formuláře, do níž zasnoubení s podpisy, datem a místem se²¹⁴ zapíše. Nebylo-li zasnoubení zapsáno celé do zvláštní knihy, poznamená se ve zvláštním rejstříku s poukazem na zasnubní listinu, pod čís. . . . ve farním archivu uloženou. V tomto případě buďtež vyhotoveny dva ověřené opisy zasnubní listiny, nebo mimo ni ještě dva stejnopisy, opatřené vlastnoručními podpisy snoubenců a faráře, z nichž každému snoubenci jeden exemplář se doručí.²¹⁵ Zasnubní listina je dokumentem, kterým lze plně dokázati, že zasnoubení se stalo. Zasnoubení je třeba dokázati, protože nepožívá, jak je tomu s manželstvím, zvláštní právní ochrany (*non gaudet favore iuris*), proto platí o něm všeobecné zásady, které platí o uzavření a důkaze smluv.²¹⁶ Ztratila-li se zasnubní listina nebo byla-li zničena, zasnoubení zůstává platným, a listinu lze v právním oboru vnějším nahraditi pravoplatným svědectvím. V tomto případě stačí svědectví jediného svědka, totiž faráře, který za-

²¹³ A. K. sv. 89, 542 nn. Formulář tohoto požehnání obsažen je v rituálu některých diecésí, na příklad *Rituale Rom. in usum dioec. Paderbornensis impressum 1852*, Appendix, str. 50.

²¹⁴ Leitner 339; Passauer Verordnungsblatt 1908, 24.

²¹⁵ Wouters p. 8; Leitner 340. ²¹⁶ Henner 214.

snoubení asistoval, ježto jde o svědka úředního, jenž dosvědčuje úkon, z úřední moci vykonaný.²¹⁷ Třeba-li dokázati zasnoubení učiněné před dvěma prostými svědky, žádá se k plnému důkazu svědectví obou svědků, kteří zasnoubení asistovali.

Farář ať se snaží dosíci toho, aby jeho farníci před ním se zasnubovali. Nesmí jim však činiti výtky; jestliže se zasnoubili před dvěma svědky. V tomto případě, ať snoubence požádá, aby mu zasnubní listinu nebo její ověřený opis vydali, aby ji ve farním archivu uložit mohl. Partikulární právo někde stanoví, že farář za asistenci při zasnoubení poplatku žádati nesmí.²¹⁸ Bylo-li zasnoubení rozloučeno, budiž to v zasnubní listině poznamenáno.

IV. Právní účinky plynoucí z platného zasnoubení.

Z každé učiněné přípovědi plyne závazek, danou přípověď splniti. Zda těžký nebo lehký, jež dlužno splniti ex fidelitate nebo ex iustitia, závisí na vůli připovídajících. Kdo se zavázal ex iustitia ve věci důležité, je pod hříchem těžkým povinen, závazek splniti.²¹⁹ Dal-li kdo přípověď s vnějšími obřadnostmi (cum sollemnitatibus), na př. písemně, před svědky, pod přísahou, předpokládá se, že váže se ex iustitia, a jde-li o věc důležitou, pod hříchem těžkým. Závazek, plynoucí z přípovědi zasnubní jednostranné nebo oboustranné, je totožný s přirozeným závazkem, který plyne z každé platné smlouvy, a po této stránce zasnubní závazek novým právem změněn nebyl a zůstává nedotčen i po vyhlášení nového kodexu.²²⁰ Je to závazek, který in utroque foro ukládá splniti to, co při zasnoubení bylo přislíbeno, a varovati se všeho, čím by právo strany druhé bylo porušeno.²²¹

Podle starého práva plynuly z platného zasnoubení tyto účinky: 1. Vůči spolusnoubenci těžký závazek, ve vhodné době s ním vejíti v manželství a po dobu zasnubní vystříhati se všeho, co by zasnubní věrnost porušilo. 2. Vůči osobě třetí plynula z platného zasnoubení překážka vadící sňatku, zvaná impedimentum nihil transeat, a překážka rušící veřejné počestnosti (impedimentum publicae honestatis ex sponsalibus de futuro), která zneplatňovala manželství mezi snoubencem a osobami, se spolusnoubencem spřízněnými, před Tridentinem včetně ve čtvrtém, po Tri-

²¹⁷ Srv. c. 1791, § 1.

²¹⁸ Na příklad Seckauer kirchl. Verordnungsblatt 1908, 26; Haring 428, pozn. 3.

²¹⁹ Srv. Noldin De praeceptis ed. 12, n. 546s.; De matrimonio n. 527.

²²⁰ Cerato 18, n. 4; 257 ad 1. ²²¹ Chelodi p. 16.

dentinu pak v prvním stupni.²²² Novým právem druhý tento účinek byl zrušen, takže ze zasnoubení neplyne žádná překážka manželská, a zůstal v platnosti pouze účinek první.²²³

Z platného zasnoubení plynou podle nového práva tyto právní účinky:

1. Nežalovatelný závazek spravedlnosti, vejíti se spolusnoubencem ve vhodné době ve sňatek, jenž jest vlastním a podstatným předmětem smlouvy zasnubní. Je to závazek, který váže ex iustitia, sub gravi, neboť jde o předmět důležitý.²²⁴ Tomuto závazku odpovídá vzájemné právo obou snoubenců, žádati, aby spolusnoubenec ve vhodný čas, t. j. tehdy, když snoubenec toho rozumně žádá a spolusnoubenci nic nebrání, aby žádosti jeho vyhověl, s ním ve sňatek vešel. Byla-li doba sňatku ve smlouvě zasnubní stanovena, jsou oba snoubenci povinni, dobu tuto zachovati. Dlužno ovšem dbáti toho, zdali doba stanovena byla ad obligationem implendam urgendam nebo finiendam. Odkládá-li snoubenec se sňatkem proti vůli spolusnoubencově bez příčiny, hřeší těžce.²²⁵ Jest na rodičích, duchovním správci a zpovědníku, aby se starali o to, aby snoubenci ve sňatek, jenž je cílem zasnoubení, vešli pokud možno brzy, neboť příliš dlouhá doba zasnubní bývá nebezpečím hříchů.²²⁶ Ve středověku bývala doba zasnubní prodlužována i na léta.²²⁷ Nejdelší přípustnou dobou je asi 1 rok.²²⁸ Okolností, doby sňatku se týkající, přísluší posouditi in foro interno zpovědníku, in foro externo faráři nebo ordináři. Snoubenec, který bez spravedlivé příčiny ve sňatek vejíti nechce, hřeší těžce, a to, bylo-li zasnoubení potvrzeno přísahou, nejen proti spravedlnosti, nýbrž i porušením přísahy (contra religionem), a je povinen nahraditi spolusnoubenci škodu, takto způsobenou. Zpovědník je povinen, náhradu škody jemu uložit, je-li však jinak disponován, nemůže mu rozhřešení odepřít, proto, že svého závazku vůči spolusnoubenci splniti nechce.²²⁹ Jest jen povinen jej vážně napomenouti, aby slíbenou věrnost spolusnoubenci za-

²²² Srv. c. 8., X 4, 1. Trid. sez. 24, de ref. matr. c. 3, Jiný ještě účinek v krajinách netridentských byl do 15. února 1892, že zasnoubení souloží snoubenců stávalo se praesumptione iuris et de iure manželstvím. Předpoklad tento Lev XIII. zrušil. A. K. sv. 67, 467.

²²³ Leitner 340; c. 1017, § 3.

²²⁴ Sanchez disp. 28, n. 2; Schmalzgr n. 81; Sv. Alfons n. 845; Ball-Palm n. 132ss.; Wernz n. 100; Cerato 257 ad 1 praví, že z připovědi jednostranné plyne per se jen závazek lehký.

²²⁵ Leitner 340; Noldin n. 539.

²²⁶ Noldin n. 539, 1; Scherer II, 130, pozn. 64; Gasparri n. 120.

²²⁷ Sv. Alžběta Durynská zasnoubena byla 9 let. Srv. Leitner 340, pozn. 2.

²²⁸ Kongr. Prop. F. 13, dubna 1807: Ne matrimonia diutius quam ad annum post inita sponsalia protrahantur.

²²⁹ Cerato 258 ad 5.

choval, což je i povinností rodičů, jejich zástupců a duchovního správce.²³⁰ Snoubenec není oprávněn snoubenku opustiti a s jinou se oženiti, byť by ji hojně odškodniti chtěl, neboť snoubenka má právo žádati sňatek. Snoubenec není zproštěn závazku vejíti ve sňatek, ani tehdy, jestliže se znovu, ovšem neplatně, s osobou třetí zasnoubil a s ní souložil, ať tato o jeho prvním zasnoubení věděla nebo nevěděla, leč by pravoplatná snoubenka svého práva byla se zřekla. Tu jest svědce povinen vejíti ve sňatek se svedenou, nevěděla-li o prvním jeho zasnoubení. Povinnost ta neplyne však ze zasnoubení, které bylo neplatno, nýbrž je to povinnost spravedlnosti, aby svedené škodu, vědomě učiněnou nahradil. Se závazkem sňatku, který plyne ze zasnoubení, souvisí také povinnost upustiti od všeho, co by sňatku zabrániti nebo jej obtížným a nevítaným učiniti mohlo, a chrániti se všeho, co by snoubence nevinného oprávněovalo zrušiti smlouvu zasnubní. Proto plyne ze smlouvy zasnubní závazek druhý, totiž:

2. Závazek zasnubní věrnosti (*fidei sponsalitia*). Oba snoubenci jsou smlouvou zasnubní vázáni, odevzdati si navzájem při sňatku těla taková, jakými byla v době zasnoubení. Jsou proto povinni, varovati se po celou dobu zasnubní všeho, čím by věrnost zasnubní porušena byla. Proti této věrnosti snoubenec by se provinil, na příklad: a) Kdyby oddával se důvěrnostem, zvláště hříšnému pohlavnímu styku, s osobou třetí. Na otázku, zdali snoubenec nepočestnostmi s osobou třetí hřešil by pouze proti čistotě nebo i proti spravedlnosti, zdali lehce nebo i věcmi nepatrnými těžce a zdali jde o okolnost pouze přitěžující nebo druh hříchu měnící, moralisté odpovídají různě.²³¹ Podle sv. Alfonse hřích snoubenců s třetí osobou není hříchem co do druhu rozdílným, proto netřeba, aby kající z okolností této zvláště se vyznával a zpovědník po ní se tázal.²³²

b) Věrnost zasnubní by porušil, kdo by libovolně a bez příčiny sňatek oddaloval, nebo bez svolení a proti vůli spolusnoubence do daleké ciziny odcestoval. Tu by spolusnoubenec byl oprávněn *ad alia vota* se *transferre*, t. j. s jinou osobou se zasnoubiti a ve sňatek vejíti.²³³

c) Věrnost zasnubní porušil, kdo před pravoplatným rozloučením smlouvy zasnubní s třetí osobou, ovšem neplatně, se zasnoubil, nebo s ní ve sňatek nedovoleně sice, ale platně vešel.

3. Dokud zasnoubení pravoplatně rozloučeno nebylo:

²³⁰ cc. 2, 10, 17, X, 4, 1.

²³¹ c. 25, X, 2, 24; c. 22 X, 4, 1. Srv. Sanchez disp. 2, n. 6; Lugo De sacram. poenit., disp. 16, n. 176; Sv. Alfons n. 847; Noldin: De sexto praecepto, ed. 14, n. 20, 2.

²³² Theol. mor. lib. 6, n. 847.

²³³ c. 5, X 4, 1. Schmalzgr.: Ius eccl. univers., lib. 4, tit. 1, n. 201.

a) Nové zasnoubení s třetí osobou je neplatno, neboť čím je někdo danou přípovědí povinen osobě jedné, toho nemůže platně přislíbiti osobě druhé. To platí i tehdy, bylo-li druhé zasnoubení potvrzeno přísahou, neboť v tomto případě je přísaha neplatná.²³⁴ Druhé toto zasnoubení, byť i přísahou potvrzené, zůstává neplatným, i když zasnoubení prvé bylo rozloučeno.²³⁵ Proto již právo dekretální stanovilo zásadu: „Zasnoubil-li se snad někdo přípovědí do budoucna s obojí, donuť jej, aby přípověď zachoval (snoubence) první.“²³⁶ Proto nemůže farář při druhém zasnoubení nijak spolupůsobiti, neboť v tomto případě sňatek s osobou třetí je nedovolený a proto je i zasnoubení s ní neplatno.²³⁷ Někteří se domnívají,²³⁸ že snoubenec, který s třetí osobou se zasnoubil, jež o dřívějším zasnoubení nevěděla, a s ní souložil, je povinen s ní se oženiti, z čehož někteří dovozují platnost zasnoubení druhého. Tento závěr je nesprávný. Byť by podle zákona přirozeného byl povinen oženiti se s druhou, svolí-li pravoplatná snoubenka, neplyne z toho, že by druhé zasnoubení bylo platným. Všeobecnější je názor, že je i v tomto případě povinen, vejíti ve sňatek se snoubenkou první.²³⁹ Ovšem tato může svého práva se zříci, ano je i povinna, ovšem jen ex caritate, tak učiniti, nelze-li druhé dívce škody jinak nahraditi. A tu je povinen s druhou se oženiti; leč závazek ten neplyne z toho, že se s ní zasnoubil, ježto zasnoubení bylo neplatno, nýbrž ze zákona přirozeného, aby ji sňatkem odškodnil. Zasnoubila-li se však druhá dívka, ač věděla, že muž je již zasnouben, a přivolila-li v naději na sňatek s ním k souloži, muž není povinen s ní se oženiti, byť i první snoubenka svého práva se byla zřekla. To proto, ježto druhé dívce nestalo se bezpráví, neboť jednala vědomě a dobrovolně.²⁴⁰

b) Dokud zasnoubení pravoplatně rozloučeno nebylo, je sňatek s třetí osobou sice platný, ale nedovolený, což plyne z podstaty smlouvy zasnubní, ježto platné zasnoubení ukládá mravní závazek, nevcházení ve sňatek proti zasnubní věrnosti.²⁴¹ Právo dekretální to potvrzuje slovy: „Slíbil-li kdo ženě věrnost, jiné

²³⁴ Sanchez disp. 49s.; Schmalzgr. n. 85; Sv. Alfons n. 848; Wernz n. 102. c. 1318, § 1.

²³⁵ Reg. iur. 18 in VI°: Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit.

²³⁶ c. 22 X, 4, 1; c. 1, X 4, 4; SCC 3. března 1877, ASS X, 195.

²³⁷ Nelze souhlasiti s tím, co praví Cerato (257 ad 4): Pro nostra igitur opinione poterit parochus quasi materialis cooperator in novis sponsalibus conficiendis assistere ex causa proportionata.

²³⁸ Sanchez disp. 50, n. 5; Sv. Alfons n. 848.

²³⁹ Sanchez ibid.; Noldin n. 539, 2.

²⁴⁰ Noldin ibid.

²⁴¹ Feije n. 556s.; Gasparri n. 119; Wernz n. 102.

pojati nesmí. Pojal-li jinou, jest mu činiti pokání pro porušení věrnosti. Ať ale zůstane s onou, kterou pojal."²⁴²

c) Závazek se spolusnoubencem v manželství vejíti žalovatelný však není. Proto strana, které neoprávněným porušením platné smlouvy zasnubní křivda se stala, nemůže snoubence, jenž smlouvu zasnubní i bez příčiny porušil, na základě platného zasnoubení na uzavření sňatku žalovati a sňatku soudně se domáhati.²⁴³ Tak výslovně stanoví kánon 1017 § 3 a tak autenticky rozhodla i komise pro výklad kodexu.²⁴⁴ Již dříve odpovídala Kongregace Koncilu na otázku: „An sit locus coactioni in casu," zda pro platné zasnoubení někoho k sňatku donutiti lze, zpravidla záporně, nežádaly-li zcela zvláštní okolnosti, na příklad svedení snoubenky a pod., odpovědi kladné.²⁴⁵ Důvodem toho je zásada, obsažená již v právu dekretálním, že v manželství dlužno vcházení naprosto svobodně a dobrovolně. Podle práva dekretálního bylo sice možno na snoubence činiti nátlak, aby zasnubnímu závazku dostál, leč i ono hájilo svobody sňatku, jak je patrné zvláště z výroku Lucia III.²⁴⁶ Již od dávných dob církev nikdy nesnažila se snoubenku a velmi zřídka snoubence pohnouti ke splnění smlouvy zasnubní pokutami, osobními tresty nebo censurami, vědouc, že sňatky z donucení mívají smutné následky.²⁴⁷ Ustanovení nového kodexu, který právo, žalovati na základě platného zasnoubení na sňatek, výslovně odpírá, je úplným odstoupením od práva starého. Dnes biskup, ač je ve věcech zasnubních příslušným soudcem, nemůže snoubence, i bezdůvodně zasnoubení rušícího, k sňatku nijak donutiti. Nový kodex chce tak zabrániti každému, i pouze zdánlivému nátlaku na uzavření sňatku, jelikož manželství z donucení bývají nešťastna a bývají příčinou vzájemné nenávisti a nevěrnosti mezi manžely a různic mezi jejich rodinami. Vzájemný odpor snoubenců a z něho předvídaný nešťastný sňatek je dostatečným důvodem pro zrušení smlouvy zasnubní. Církev chce však novým svým předpisem ujeti se snoubence zvláště nevinného a chrániti jej před žalobou strany druhé, znějící na uzavření sňatku.²⁴⁸ Žaloba na sňatek byla by

²⁴² c. 1, X 4, 4; c. 31, X 4, 1. ²⁴³ Srv. c. 1667.

²⁴⁴ 2.—3. června 1918, IV, 1. AAS X, 344.

²⁴⁵ De Angelis: Praelectiones iuris canonici, 1880, lib. 4, tit. 1., n 5.

²⁴⁶ c. 17, X 4, 1. Lucius III. od nucení málo si slibuje, a proto praví: „Monenda est potius quam cogenda cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere." Příklad z novější doby, kde proti věrolomnému ženichu bylo postupováno, ovšem bezvýsledně, censurami, srv. Lingens-Reusz: Causae selectae 881. Starší protestantské právo připouštělo i nucené oddavky. Srv. Richter K. R. § 289, pozn. 25. Böhmer: Ius eccl. protest. Tom. 3, lib. 4; tit. 1, § 52, Halae III. 1727, 1114. Svedl-li kdo pannu, platila zásada: Duc et dota (c. 1, X 5, 16), z čehož praxe učinila: Duc aut dota.

²⁴⁷ Srv. cc. 10, 17, X, 4, 1. ²⁴⁸ Cerato p. 21.

také v praxi bezúčelnou a ilusorní, neboť exekuce rozsudku, znějícího na uzavření manželství, byla by po právu nemožnou.²⁴⁹ Tato nynější formulace církevního práva je odůvodněna také tím, že dnešní občanské právo některých států zasnoubení buď vůbec neuznává (na příklad Francie, Belgie), nebo neuznává je za překážku sňatku s osobou třetí a nedovoluje žaloby na sňatek, nýbrž pouze žalobu na náhradu škody, která porušením smlouvy zasnubní spolusnoubenci byla způsobena (na příklad Itálie, Švýcarsko, Německo, Španělsko, Rakousko, republika československá).²⁵⁰ Kdyby církev v této věci nebyla se přizpůsobila zákonodárství občanskému, hrozilo by nebezpečí, že osoby, které podle zákona církevního pro dřívější zasnoubení ve sňatek církevní vejíti nemohou, vejdou ve sňatek pouze civilní.

Důvod, proč ze smlouvy zasnubní, ve vnějším právním oboru platné a předepsanou formou učiněné, nevzniká v tomto právním oboru žalovatelný závazek, hledati jest výhradně ve vůli zákonodárce, který je oprávněn snoubence žalovatelného závazku ve vnějším právním oboru zprostiti a spolusnoubenci možnost žaloby odepřiti. Tím, že církev odpírá ve vnějším právním oboru možnost žaloby na uzavření sňatku, nepomíjí mravní závazek, který váže snoubence v právním oboru vnitřním, ve svědomí, aby ve slíbený sňatek vešel, kterýžto závazek plyne právem přirozeným ze smlouvy zasnubní. Církev odpírá pouze právo, sňatku žalobou se domáhati, povinnosti, ve sňatek vejíti, však neruší a snoubence jí nezbavuje. Proto bude třeba, závazek vejíti ve sňatek, plynoucí ze zasnoubení, v praxi po každé vyřízení *in foro conscientiae*. To platí i o závazku, plynoucím ze zasnoubení, které bylo učiněno před prohlášením nového kodexu, podle práva starého.²⁵¹ Tímto zvláštním právním předpisem, podle něhož platnému zasnoubení přísluší sice povaha platné smlouvy, které se však odpírá žalobní právo na to, k čemu osoby smlouvou se zavázaly, stanovilo nové církevní právo v zájmu obecného blaha zcela zvláštní, po stránce právní neobvyklý druh smlouvy.

Podle starého práva mohl nevinný snoubenec proti zamýšlenému sňatku snoubence provinilého podati rozklad u církevního soudce, který sňatek onen s třetí osobou dočasně, až na další, zapovědětí směl. Zápověď tato slula „*interdictum Ecclesiae*“ nebo „*impedimentum nihil transeat*“.²⁵² Podstatou této vadící překážky, plynoucí ze zasnoubení, byl svazek, vzniklý z platné a pravo-

²⁴⁹ Henner 215.

²⁵⁰ Podrobně o tom viz níže: Zákonodárství občanské o zasnoubení.

²⁵¹ Chelodi 16, pozn. 2 a 4; Lehmkühl II, 842s.; Comm. Pontif. 2.—3, června 1918, ad 6, ASS X, 346.

²⁵² Srv. Gasparri n. 119; Sebastianelli p. 31; Wernz n. 125; Cerato 257 ad 2.

platně nerozloučené smlouvy zásnubní mezi snoubenci, takže žádný z nich s třetí osobou ve sňatek dovoleně vejíti nemohl. Této vadící překážky nový kodex rovněž nezná. Proto farář nesmí pro dřívější platné zasnoubení odepřítí ani ohlášek ani asistenci při sňatku snoubence s třetí osobou a též církevní soud není oprávněn, to ani ono zapovědět.

Podle starého práva vznikala z platného zasnoubení rušící překážka veřejné počestnosti (*impedimentum dirimens publicae honestatis*), která neplatným činila manželství snoubence s osobami, se spolusnoubencem po Tridentinu v prvním, před Tridentinem včetně ve čtvrtém stupni pokrevně spřízněnými.²⁵³ Nový kodex překážku veřejné počestnosti, plynoucí z platného zasnoubení, zrušil a stanovil, že překážka ta plyne pouze z neplatného manželství, dokonaného nebo nedokonaného, jakož i z veřejného a notorického konkubinátu.²⁵⁴

Snoubenec, jemuž neoprávněným zrušením smlouvy zásnubní škoda se stala, smí žalovati na náhradu této škody, jež vznikla, na příklad snoubence tím, že snoubenec ji svedl a opustil, nebo výdaji, které učinila v naději na slíbený sňatek.²⁵⁵ Zpovědník at poškozeného na toto právo upozorní. Povinnost nahraditi škodu, způsobenou porušením smlouvy zásnubní, dlužno rozlišovati od povinností, vejítí ve sňatek. Povinnost ve sňatek vejítí je podstatná a naprostá (*substantialis et absoluta*), plynoucí přímo z platné smlouvy zásnubní, povinnost však nahraditi škodu je nahodilá a podmíněná (*accidentalis et conditionata*), a to předně tím, bylo-li zasnoubení platno, dále tím, nebyl-li závazek splněn zaviněně, a konečně byl-li nevinný snoubenec nesplněním zásnubní smlouvy skutečně poškozen. Škodu, způsobenou zrušením smlouvy zásnubní, hraditi je povinen spolusnoubenci ten, kdo bez spravedlivé příčiny od smlouvy zásnubní odstoupil, nebo kdo důvod, k odstoupení oprávnující, zlomyslně zatajil nebo jej zavinil. Škůdce je povinen spolusnoubenci hraditi škodu pozitivní, na příklad dary, které v naději na budoucí sňatek od něho byl obdržel, a také škodu negativní, vzniklou na příklad tím, že snoubenka pro dřívější zasnoubení jiného ženicha najítí nemůže nebo že se snoubencem měla dítě. Odstoupila-li od zasnoubení snoubenka, stačí obyčejně náhrada škody pozitivní, ježto muž snaze najde nevěstu jinou. Odstoupil-li snoubenec, bude třeba obyčejně hraditi i škodu negativní, na příklad vyplatiti svedené

²⁵³ Trid. sez. 24 cap. 3 de ref. matr.

²⁵⁴ Srv. c. 1078 a pojednání k tomuto kánonu.

²⁵⁵ c. 1017, § 3; c. 1961; C. C. 17. listopadu 1731, Richter-Schulte: Trid. p. 222, n. 13., platiti bylo obnos, biskupem stanovený. ASS sv. 15, 341; sv. 19, 59; sv. 20, 370, 492; sv. 27, 606; sv. 38, 451.

dívce nějaké věno, neboť jinak nebyla by náhrada úplnou.²⁵⁶ Povinnost ta váže ve svědomí, pod hříchem těžkým nebo lehkým, podle toho, zda jde o škodu velkou nebo nepatrnou, a podle všeobecných zásad o nespravedlivém poškození a náhradě škody. Je-li poškození jisté, je škůdce ve svědomí vázán, škodu nahraditi na soukromou žádost poškozeného, je-li pochybné a sporné, je povinen tak učiniti až po rozsudku. Je-li škoda zjištěna, může duchovní soudce (ordinář) na žádost poškozeného její zaplacení naříditi rozhodnutím, je-li pochybnou, třeba věc vyříditi soudně.²⁵⁷ Ježto komise pro výklad kodexu prohlásila 2.—3. června 1918,²⁵⁸ že nové předpisy kodexu, týkající se zasnoubení a manželství, nemají zpětné platnosti, že obě řídí se právem tehdy platným, kdy bylo nebo bude učiněno, avšak bez újmy předpisu kánonu 1017 § 3, co do žalobního práva, plynoucího ze zasnoubení na náhradu škody, z toho následuje, že zasnoubení, jež učiněna byla před platností nového kodexu bez formy písemné, jsou platna, neopravňují však k žalobě na uzavření sňatku, nýbrž jen na náhradu škody, způsobené zrušením zasnoubení.

Žaloba na náhradu škody není na závadu sňatku s osobou třetí, netřeba se sňatkem oním vyčkávati, až do jejího vyřízení.²⁵⁹ Komise pro výklad kodexu výslovně prohlásila žalobu onu za předmět *fori mixti*.²⁶⁰ Proto lze žalovati i u církevního i u světského soudu, obojí soud je příslušný žalobu tu projednávat. Výlučně příslušným stává se však soud, u něhož žaloba napřed podána byla (*est locus praeventioni*).²⁶¹ Bylo-li žalováno u soudu církevního, není dovoleno dodatečně žalovati u soudu světského. Kdo by tak učinil, může býti přiměřeně potrestán a nesmí též osoby v téže věci a v záležitostech s ní souvisejících žalovati u církevního soudu.²⁶² Doporučuje se záležitost tu ponechat soudu světskému. Církevnímu soudu lze o ní jednati jen tehdy, chtějí-li se strany s jeho rozhodnutím spokojiti. Poslední dobou církevní soudy již častěji o náhradě této škody rozhodovaly. *Instructio Austriaca* § 111 praví: „Nespokojil-li se žalobce s obnosem sobě přiřknutým, může žalovati na náhradu škody u soudu světského, na jeho námitku však dále zřetel bráti se nebude.“²⁶³

Na konec budiž ještě podotknuto, že právní účinky a závazky

²⁵⁶ Noldin n. 549. ²⁵⁷ *Monitore eccl.* 1919, p. 349; Cerato 257, ad 3.

²⁵⁸ AAS sv. 10, 344; srv. cc. 4, 10.

²⁵⁹ 2.—3. června 1919 ad IV, n. 1; AAS vol. 8, 344 nn.; srv. *Monitore eccl.* 1919, 349.: Ad ogni modo tale azione non sospende la celebrazione del matrimonio progettato in spreto alla promessa. Cerato 257 ad 3.

²⁶⁰ 2.—3. června 1918 ad IV, n. 2; srv. cc. 1016, 1553, § 2, 1568. *Monitore eccl.* ibid. ²⁶¹ Wernz n. 82, 121; c. 1553, § 2. ²⁶² c. 1554.

²⁶³ 8. října 1859, § 9n., § 111; srv. Kreten: *Die Folgen des Verlöbnisses*, 40; Hartmann: *Der Rücktritt vom Verlöbniß u. seine Rechtsfolgen* 1921.

shora řečené plynou nejen z vlastního zasnoubení oboustranného, nýbrž i z platné, předepsanou formou dané zasnubní přípovědi jednostranné. Přípověď jednostranná váže však pravděpodobněji, jako *promissio gratuita*, pouze *ex fidelitate*, *sub levi*, neměl-li připovídající úmyslu zavázati se *ex iustitia*, *sub gravi*.²⁶⁴

V. Rozloučení smlouvy zasnubní.

O rozloučení smlouvy zasnubní kodex se nezmiňuje, ježto prý, jak někteří praví, zasnoubení v právu zvláštního významu nemá. Dlužno proto se řídití všeobecnými zásadami o zrušení smlouvy vůbec.²⁶⁵ Zasnoubení je smlouva, na rozdíl od smlouvy manželské, svou povahou rozlučitelná, neboť ani zákon božský, ani lidský tuto smlouvu za nerozlučitelnou neprohláší.

Podle starého práva zasnoubení se rozlučovalo dohodou snoubenců,²⁶⁶ dále událostmi, které činily sňatek právně nemožným nebo nedovoleným,²⁶⁷ mimo to pravoplatným odstoupením strany jedné z důvodů, pro které bylo lze předvídati manželství²⁶⁸ nešťastné, a konečně dispensí apoštolské Stolicе, jež spíše byla jen prohlášením, že odstoupení *in casu particulari* je dostatečně odůvodněno.²⁶⁹ Jako dříve, tak i nyní lze smlouvu zasnubní rozloučiti: 1. oboustranně, dohodou, vzájemným přivolením snoubenců; 2. jednostranně, oprávněným odstoupením nebo zrušením smlouvy zasnubní snoubencem jedním, mezitím co druhý zasnoubením zůstává vázán; 3. konečně fysickou nebo mravní nemožností, vejíti ve slíbený sňatek platně a dovoleně.²⁷⁰

1. Oboustranné rozloučení smlouvy zasnubní vzájemným přivolením snoubenců.

Nelze pochybovati, že zasnoubení, učiněné vzájemným přivolením, opět vzájemným přivolením rozloučiti lze,²⁷¹ a to kdykoliv. Platí tu právní zásada: „*Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.*“²⁷² Závazek smluvní vzniká vzájemným přivolením (*consensu*), proto i vzájemným opačným přivolením (*dissensu*) se ruší, ovšem nejde-li o svazek, svou povahou nerozlučitelný, na příklad o svazek manželský, jehož zru-

²⁶⁴ Lugo: *De iust. et iure disp.* 23, n. 90; sv. Alfons lib. 3, n. 700; Ball-Palm, tr. 8, part. 3, cap. 2, n. 121ss. Cappello: *Tractatus canonico-moralis de Sacramentis iuxta Cod. i. c. I*, n. 657.

²⁶⁵ Henner 215. ²⁶⁶ c. 2, X 4, 1.

²⁶⁷ Vznikly-li překážky rušící nebo vadící; srv. Wernz IV², 1, 156.

²⁶⁸ c. 25, X 2, 24; c. 5, X 4, 1. ²⁶⁹ Wernz *ibid.* 165.

²⁷⁰ Sanchez disp. 41ss.; Schmalzgr. tit. IV, n. 30ss.; Ball-Palm., n. 258 ss.; Santi n. 43; Wernz n. 110, 115

²⁷¹ Sanchez disp. 42, n. 2, Sv. Alfons n. 855; Ball-Palm, n. 275; Santi n. 43; Gasparri n. 126.

²⁷² c. 1, X 5, 41.

šení právo nedovoluje. I zasnoubení přísahou potvrzené lze dohodou rozloučiti, neboť přísaha je tu věcí podružnou (*accessorium*), která řídí se povahou věci hlavní.²⁷³ Kdo zasnoubení přísahou potvrdil, zavázal se Bohu, že ve sňatek se spolusnoubencem vejde. Bůh přijímá tento závazek ve prospěch toho, kterému sňatek byl přislíben. Promíne-li závazek on, promíjí jej také Bůh, a proto lze i zasnoubení přísahou potvrzené dohodou rozloučiti.²⁷⁴ Totéž platí i o zasnoubení, po němž následovala soulož, neboť soulož smlouva zasnubní nijak se neupevňuje, ovšem plynou z ní povinnosti přirozené *erga defloratam aut praegnantem*. Nedospělí snoubenci směli podle starého práva zasnoubení rozloučiti teprve tehdy, když dosáhli dospělosti. Jeden z nich, stav se dospělým, směl od zasnoubení odstoupiti i dříve než druhý dospěl, leč jen tehdy, nešlo-li o zasnoubení, potvrzené přísahou.

Již při zasnoubení mohou strany pamatovati na event. jeho budoucí rozloučení. Smí na příklad stanoviti dobu, do které zasnoubení trvati a závazným zůstatí má *ad finiendam obligationem*. Uplynula-li stanovená doba a nedošlo mezitím k sňatku, rozlučuje se zasnoubení *lapsu temporis praefiniti*.²⁷⁵ Totéž se děje, splnila-li se podmínka *resolutivní*, smlouvě zasnubní připojená. Nesplnila-li se podmínka *suspensivní*, na příklad svolí-li rodičové, zasnoubení vůbec platným se nestalo a se neuskutečnilo. Zda jde v určitém případě o podmínku *resolutivní* či pouze *suspensivní*, závisí na vůli snoubenců, jelikož vůle řídí podmínky (*voluntas regit conditiones*). V pochybnosti dlužno míti podmínku za *suspensivní*.²⁷⁶ Splněním podmínky *resolutivní* snoubenci jsou závazku zproštěni jen tehdy, byla-li podmínka připojena vzájemným přivolením nebo stranou jednou se svolením strany druhé, a jestliže snoubenci jejího splnění nezavinili. Straně, která splnění *resolutivní* podmínky nezavinila, lze od zasnoubení odstoupiti, nikoliv však straně, která splnění zavinila. Jde-li o jednostrannou přípověď zasnubní, pomíjí závazek osoby, která ji dala, když druhá strana závazek onen prominula a se ho zřekla. To platí i tehdy, jde-li o přípověď jakkoliv potvrzenou.²⁷⁷

2. Jednostranné rozloučení smlouvy zasnubní oprávněným odstoupením jednoho snoubence.

a) Snoubenec smí od smlouvy zasnubní odstoupiti, ji jednostranně zrušiti, porušil-li spolusnoubenec zasnubní věrnost. Platí

²⁷³ c. 2, X 4, 1; Reg. iur. 42, in VI°. Srv. c. 1318, § 1; Sanchez disp. 42, n. 6; Schmalzgr. n. 158; Ball.-Palm. n. 248; D'Annibale n. 377.

²⁷⁴ Noldin 542b. ²⁷⁵ Chelodi 16.

²⁷⁶ Reiffenst. tit. 5, n. 9. Schmalzgr. tit. 5, n. 18; D'Annibale I. n. 41.

²⁷⁷ Gasparri I³, n. 115.

tu pravidlo: „Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se praestitam servare recusat.“²⁷⁸ Věrnost zasnubní porušuje: 1. kdo se zdráhá ve sňatek vejíti v čas stanovený, nebo jej bez příčiny příliš oddaluje; 2. kdo s osobou třetí, ovšem neplatně, se zasnoubil, nebo jí sňatek, byť by i jen občanský, slíbil nebo s ní v něj vešel; 3. kdo zavinil, že mezi snoubenci vznikla manželská překážka; 4. kdo se smilstvem s osobou třetí provinil a 5. kdo bez svolení spolusnoubence do daleké ciziny odcestoval.²⁷⁹

Odkládá-li snoubenec se sňatkem, třeba rozlišovati, zda doba sňatku při zasnoubení byla nebo nebyla stanovena; a byla-li doba sňatku stanovena, zda stalo se tak ad finiendam nebo urgen-dam obligationem. V prvním případě po uplynutí doby zasnoubení oboustranně se ruší. V druhém případě po uplynutí doby žádná strana závazku vejíti ve sňatek zproštěna není, není-li sňatek jednou stranou oddalován zaviněně. Oddaluje-li jeden ze snoubenců sňatek přes stanovený čas bez příčiny, smí druhý od zasnoubení odstoupiti. Zda doba sňatku byla stanovena ad urgen-dam nebo ad finiendam obligationem, lze poznati ve vnitřním právním oboru z úmyslu snoubencova, ve vnějším pak ze znění zasnubní listiny, jakož i z důvodů a pohnutek, proč doba stanovena byla.²⁸⁰ Nebyla-li doba sňatku v listině zasnubní stanovena, nutno zase rozlišovati, zda snoubenec, oddaluje sňatek zaviněně nebo nezaviněně, dlouhou nebo krátkou dobu. Odkládá-li se sňatkem zaviněně, smí spolusnoubenec od zasnoubení odstoupiti, rovněž, činí-li tak nezaviněně dlouhou dobu, ježto značná změna okolností oprávnjuje jej i v tomto případě k odstoupení. Odkládá-li sňatek nezaviněně na krátko, zůstává obojí strana zasnoubením vázána.²⁸¹ Kterou dobu je míti za krátkou nebo dlouhou a jak dlouho snoubenec čekati je povinen, nelze stanoviti všeobecným pravidlem, nýbrž dlužno v jednotlivých případech posouditi podle různých okolností osobních a místních. Úsudek o tom v praxi přísluší in foro interno zpovědníku, in foro externo faráři nebo ordináři.²⁸² Zpravidla platí i podle rozhodnutí Kongregace Koncilu méně než půl roku za dobu krátkou, přes půl roku za dlouhou.²⁸³

Věrnost zasnubní porušuje, kdo třetí osobě sňatek slíbil nebo s ní se zasnoubil, dokud dřívější zasnoubení pravoplatně trvá. Druhé zasnoubení, byť i přísahou potvrzené, je nedovoleno a ne-

²⁷⁸ Reg. iur 75 in VI°.

²⁷⁹ Srv. Chelodí 17; Noldin n. 545 a.; Santi n. 52ss.; Gasparri n. 155.

²⁸⁰ Schmalzgr. n. 196.

²⁸¹ Sanchez disp. 43, n. 7; sv. Alfons n. 868; D'Annibale n. 376.

²⁸² Gasparri n. 120; D'Annibale ibid.

²⁸³ S. C. C. in Mediolanen. 2. října 1723.

platno. Kdo takto věrnost zasnubní porušil, zůstává zasnoubením vázán, kdežto snoubenec nevinný je závazku zproštěn.²⁸⁴

Věrnost zasnubní zvláště se porušuje smilstvem, spáchaným s třetí osobou, dokonalým nebo nedokonalým. — Dopustil-li se snoubenec smilstva s třetí osobou před zasnoubením, třeba rozlišovati, zda spolusnoubenec o něm před zasnoubením věděl nebo nevěděl. Věděl-li o něm, zasnoubení se neruší, neboť spolusnoubenec je mlčky promínul a vědoucímu křivda se neděje.²⁸⁵ Nevěděl-li o něm před zasnoubením, je oprávněn od zasnoubení odstoupiti, a to nejen muž, nýbrž i žena,²⁸⁶ a to proto, ježto zasnoubení děje se vždy s podmínkou, byť i mlčky připojenou: „Jsou-li okolnosti takové, jakými se zdají.“ Smilstvo spáchané s osobou třetí, o němž někdo až po zasnoubení se dověděl, dlužno mítí za závažnou změnu, o které kdyby byl před zasnoubením věděl, nebyl by se zasnoubil. Proto i muž i žena je oprávněna od zasnoubení odstoupiti. Muž i tehdy, byla-li dívka proti své vůli znásilněna a on o tom před zasnoubením nevěděl. Závazek snoubenky, vejíti ve sňatek s mužem, který před zasnoubením smilstva s třetí osobou se dopustil, je pochybný a proto nelze jí nikterak k jeho splnění nutiti.²⁸⁷ Dopustil-li se snoubenec smilstva s třetí osobou po zasnoubení, snoubenec nevinný, ať muž nebo žena, je oprávněn pro porušení zasnubní věrnosti od zasnoubení odstoupiti.²⁸⁸ Byla-li snoubenka třetí osobou znásilněna, smí snoubenec od zasnoubení odstoupiti, ne sice pro porušení zasnubní věrnosti, nýbrž pro značnou změnu, jež znásilněním se stala. Prohřešili-li se oba snoubenci smilstvem dokonalým s třetí osobou, praví jedni, že oba zůstávají zasnoubením vázání, ježto stejná provinění vzájemným vyrovnáním pomíjejí.²⁸⁹ Podle jiných zase ruší se smlouva zasnubní oboustranně, ježto obě strany mají právo žádati, aby věrnost zasnubní byla zachována. Proto porušily-li věrnost zasnubní obě strany, žádná z nich nemůže od strany druhé žádati, aby věrnost zachovala.²⁹⁰ Jiní konečně praví, že v případě tomto muž závazku zasnubního zproštěn je, nikoliv však žena, neboť žena více na ceně ztratila než muž, a proto právo mužovo bylo více porušeno. Smilstvo ženy je prý větší

²⁸⁴ Sanchez disp. 49 n. 2; Gasparri n. 130; Wernz n. 115; Noldin n. 545c; Génicot n. 447, 30

²⁸⁵ Reg. iur. 27 in VI°.

²⁸⁶ Někteří starší autoři přiznávali toto právo jen muži, Srv. Sv. Alfons n. 863; Sanchez disp. 63, n. 2; Lehmkuhl: Casus consc. II, 848; Noldin n. 545d.

²⁸⁷ Lehmkuhl ibid. n. 849. Noldin ibid.

²⁸⁸ Schmalzgr. n. 176ss.; Ball.-Palm. n. 298; D'Annibale n. 378; Wernz n. 115, nota 142.

²⁸⁹ Na příklad Perez: De s. matrimonii sacr. disp. 9, sect. 16, n. 2.

²⁹⁰ Na příklad Schmalzgr. n. 167.

provinění než smilstvo muže a proto nelze prý mluvíti o vyrovnání, leda, že by muž byl měl s osobou třetí dítě nebo hřích ten stal se u něho zvykem.²⁹¹ Názor druhý zdá se nejpravděpodobnější, podle něho jest se v praxi řídití a též všichni novější theologové a kanonisté ho hájí.²⁹² Nelze hleděti pouze k velikosti provinění, snoubencem spáchaného, nýbrž i k tomu, že oba zasnubní věrnost porušili, kterou oba stejně byli povinni zachovati. O vyrovnání mluvíti nelze, neboť hřešili dokonalým smilstvem snoubenka, rozlučuje se zasnoubení ze dvou důvodů, a to proto, že stala se pro značnou změnu méněcennou a že porušila věrnost zasnubní; hřešili-li smilstvem dokonalým muž, rozlučuje se zasnoubení pouze pro porušení zasnubní věrnosti. Leč přece v obou případech se rozlučuje. Prohřešil-li se jeden ze snoubenců s osobou třetí smilstvem nedokonalým, muž je oprávněn od zasnoubení odstoupiti, zda i snoubenka, provinil-li se takto snoubenec, starší autorové popírají,²⁹³ novější tvrdí.²⁹⁴ Druhý názor je správnější a to již z důvodů veřejné mravnosti. I snoubence přísluší toto právo jistě, hřešili-li snoubenec takto častěji a lze-li se s jeho strany toho obávat i v manželství.²⁹⁵

Věrnost zasnubní porušuje také snoubenec, který bez vědomí nebo proti vůli spolusnoubence zvolil jiné bydliště nebo na dlouho daleko odcestoval, ať z nutností, na příklad za výdělkem, nebo dobrovolně. Podle starého²⁹⁶ i nového práva provinil se takto proti věrnosti zasnubní a spolusnoubenec je oprávněn, od smlouvy zasnubní odstoupiti, a to předně pro značnou změnu, jež nastala tím, že by spolusnoubenec musel zvoliti nové bydliště, anebo že by musil dlouho čekati na návrat, z čehož by mu mohly vzejíti značné nepříjemnosti a též i nebezpečí, že promešká příležitost k výhodnému sňatku s osobou třetí. O snoubenci, který takto se odstěhoval nebo odcestoval, lze předpokládati, že zasnoubení se zřekl, a proto spolusnoubenec smí se znovu zasnoubiti.²⁹⁷ Ovšem věděl-li a svolil-li k odcestování, je povinen vyčkati návratu spolusnoubence. Odcestoval-li snoubenec bez vědomí strany druhé nedaleko, nebo lze-li doufati, že se brzy vrátí, musí spolusnoubenec též návratu jeho vyčkati nebo jej vyzvati,

²⁹¹ Sanchez disp. 55, n. 9; Pirhing n. 62.

²⁹² D'Annibale n. 378, nota 5; Wernz n. 115; Gasparri n. 131s.; Noldin n. 545d.

²⁹³ Sanchez n. 5; sv. Alfons n. 860; Ball-Palm, n. 303.

²⁹⁴ Wernz n. 115; Rosset n. 1037.

²⁹⁵ Srv. Noldin n. 545d; Cappello p. 137ss.

²⁹⁶ Srv. c. 5, X 4, 1. Bened. XIV.: Quaestiones canonicae, quaest. 350; Sanchez disp. 54, n. 6; Schmalzgr. n. 201; sv. Alfons n. 866; Ball.-Palm. n. 315ss.; Santi n. 52.

²⁹⁷ Cappello p. 137, n. 127.

aby do určité doby za účelem slíbeného sňatku se vrátil. Nevyhoví-li výzvě, je spolusnoubenec zasnubního závazku zproštěn.²⁹⁸

b) Jednostranně zasnoubení rovněž se rozlučuje, zvolil-li jeden ze snoubenců stav dokonalejší stavu manželského, stav dokonalosti křesťanské. Každé zasnoubení děje se s podmínkou mlčky připojenou, podle přirozeného práva přípustnou a oprávněnou: „Nezvolím-li stavu, manželství dokonalejšího.“ Tato podmínka, byť i o ní zmínka ve smlouvě zasnubní ani se nestala, se smlouvou tou tak souvisí, že snoubenci ji platně vyloučiti nemohou, neboť by jednali proti právu přirozenému. Podmínkou tou oba snoubenci vyhrazují si právo, svobodně a dobrovolně upustiti od sňatku, který navzájem sobě slibují, a zvoliti stav křesťanské dokonalosti. Volbou stavu dokonalejšího nastává pak změna, která, kdyby byla před zasnoubením předvídána, nebylo by k zasnoubení došlo. Změna to záleží v povolání ke stavu dokonalosti a ve vůli v něj vstoupiti.²⁹⁹

Dokonalejší stav zvoliti lze různým způsobem, na příklad slavným slibem, platně v řeholi učiněným, dále slibem prostým, časným nebo věčným, vstupem do stavu duchovního, slibem soukromým dokonalé čistoty, panenství, slibem nevejiti v manželství, přijati vyšší svěcení a vstoupiti do řehole. — Že i těmito sliby soukromými zasnoubení v právním oboru vnitřním i vnějším (pro foro externo ovšem třeba dokázati, že slib učiněn byl) se rozlučuje, tomu nasvědčuje kánon 1058, § 1.

Autoři se neshodují, zda volbou stavu dokonalejšího zasnoubení se rozlučuje, nebo pouze spolusnoubenec nabývá práva od zasnoubení odstoupiti. Podle jedněch zasnoubení se rozlučuje in foro interno již pouhým rozhodnutím snoubence, zasvětití se Bohu ve stavu dokonalejším; podle druhých je sděleným rozhodnutím tímto jen strana druhá zasnubního závazku zproštěna, kdežto ten, kdo stav dokonalosti zvoliti se rozhodl, stává se svobodným teprve přijetím stavu dokonalejšího, vykonáním řeholních slibů a pod. Pravděpodobněji však zasnoubení oboustranně se rozlučuje již vstupem do řehole, a nikoliv teprve učiněným slibem věčným, buď slavným nebo prostým, takže novic, který před vykonáním slibů z řehole vystoupil, zasnoubením vázán není, a snoubenka není oprávněna, sňatku se domáhati.³⁰⁰ To proto, že osoba, vstupující do řehole slibů věčných, slavných nebo prostých, volí stav, s manželstvím trvale neslučitelný. Osoba, vstupující do řehole s upřímným úmyslem, hodlá sliby navždy Bohu

²⁹⁸ Noldin n. 545b.

²⁹⁹ Sanchez disp. 42, n. 2ss.; Schmalzgr. tit. 6, n. 69; Sv. Alfons n. 869ss.; Ball.-Palm. n. 335ss.; Gasparri n. 144ss.; Wernz n. 113; Noldin n. 544.

³⁰⁰ Sanchez disp. 42, n. 2ss.; sv. Alfons n. 870; Ball.-Palm. n. 340ss.

se zasvětit a proto je též zasnubního závazku, vejíti v manželství, zproštěna. To platí ovšem jen tehdy, vstoupil-li kdo do řehole s upřímným úmyslem, navždy řeholnímu životu se oddatí. Proto nemohl by zpovědník snoubence, který svého rozhodnutí, zvoliti stav dokonalejší, nesplnil, z noviciátu nebo semináře vystoupil, ke splnění zasnubního závazku nutiti, ovšem, bylo-li rozhodnutí ono upřímným a stalo-li se z lásky ke stavu dokonalejšímu. Neboť, stalo-li se tak jen na oko, ex fraude vel dolo, aby se zprostil zasnubního závazku, nebyl ho zproštěn, neboť fraus nemíní patrocinarí debet, a byl by ve svědomí vázán, zasnubnímu závazku dostátí. In foro externo bylo by ovšem dokázati, že vstoupil do řehole jen s tímto úmyslem lstivým.³⁰¹ Že slavným řeholním slibem zasnoubení se ruší, je jisto. Zda také prostým, autoři nesouhlasí.³⁰² Ve věci té lze rozlišovati:

Zvolil-li snoubenec dokonalejší stav trvale, na příklad zavávav se slibem věčným, není pochybnosti, že zasnoubení, i přísahou potvrzené, naprosto oboustranně se rozlučuje, takže nenabývá znovu platnosti, byl-li snoubenec, na příklad řeholní bratr věčných slibů, sekularisován. Sekularisovaný nemusí tudíž s bývalou snoubenkou ve sňatek vejíti. — Zvolil-li snoubenec stav dokonalejší jen dočasně, na příklad slibem řeholním, učiněným na tři leta, zasnoubení podle starších kanonistů³⁰³ neruší se úplně, jeho závaznost je jen suspendována, takže po uplynutí doby, na kterou slib byl učiněn, znova závaznosti nabývá, a proto snoubenec, který po uplynutí dočasného, na příklad tříletého závazku do světa se vrátil, je povinen zasnubní přípověď splniti, žádá-li toho strana druhá. Podle novějších kanonistů³⁰⁴ rozlučuje se zasnoubení i v tomto případě oboustranně a naprosto, neboť, ačkoliv zvolený stav dokonalosti je svou povahou jen dočasný, na příklad vstoupil-li kdo do řehole slibů časných, jež po jisté době se obnovují, přece nastala tím taková změna okolností, pro kterou, kdyby před zasnoubením byla bývala známa, k zasnoubení nebylo by došlo. Že dodatečná tato změna je dostatečnou příčinou k rozloučení smlouvy zasnubní, není pochybnosti. Kromě toho se předpokládá, že ten, kdo vstupuje do řehole časných slibů, v ní trvale zůstane a sliby zase obnoví. Proto lze míti za to, že zasnoubení naprosto se rozlučuje slibem platně v řeholi učiněným, a to nejen věčným, nýbrž i časným. (c. 488 n. 1.)

Podle nového práva lze říci, že zasnoubení ruší se také přijetím i nižších svěcení, ano i tonsury. To plyne z kánonu 973, § 1,

³⁰¹ Noldin 544, 2c.; Gasparri n. 144ss.; Wernz n. 123.

³⁰² Scherer II. 133, pozn. 76; Sanchez lib. I. disp. 46, n. 8; Gasparri n. 145ss.

³⁰³ Gasparri n. 146; Sebastianelli n. 24. ³⁰⁴ Cappello n. 118.

který praví: „Tonsura a svěcení budtež udílena jen těm, kdo mají úmysl vystoupiti ke kněžství a o nichž právem lze souditi, že stanou se kdysi hodnými kněžství.“ Dále též z kánonu 132, § 2, který dí: „Klerici nižších svěcení smí sice ve sňatek vejíti, než — nebylo-li manželství pro donucení nebo bázeň, jím způsobenou, neplatno — právem samo sebou jsou ze stavu duchovního vyloučení.“ Z těchto ustanovení plyne, že manželství je svou povahou neslučitelné se stavem duchovním. A konečně z kánonu 1363, § 1, který stanoví, že do semináře smí býti přijati pouze oni mladíci, jejichž úmysl skýtá naději, že službě církevní navždy se oddají, lze souditi, že zasnoubení rozlučuje se také vstupem a přijetím do kněžského semináře.³⁰⁵

Zasnoubení ruší se oboustranně, takže nejen spolusnoubenec, nýbrž i slibující je zasnubního závazku zproštěn, také soukromým slibem vstoupiti do řehole, přijati svěcení, zachovati dokonalou čistotu atd., vůbec vejíti ve stav, s manželstvím neslučitelný. Ovšem jen tehdy, byl-li onen slib učiněn poctivě, upřímně, z lásky ke stavu dokonalosti,³⁰⁶ nikoliv však, byl-li učiněn lstivě a podvodně, aby se jím někdo závazku zasnubního zbavil a pak, po prominutí slibu, s jinou osobou platně se zasnoubiti a ve sňatek vejíti mohl.³⁰⁷

Smlouvě zasnubní, jak již řečeno bylo, je vždy, aspoň mlčky, připojena podmínka: „Nezvolím-li stavu dokonalejšího.“ Proto nehřeší, kdo bez vědomí nebo i proti vůli svého spolusnoubence svěcení přijímá, do semináře nebo do řehole vstupuje s úmyslem, aby službě Boží se oddal, anebo kdo činí slib, že zvolí stav křesťanské dokonalosti.³⁰⁸ Svedl-li kdo dívku, slibiv jí sňatek, a nemůže škody jí způsobené jinak nahraditi než sňatkem s ní, nesmí stavu dokonalejšího zvoliti, ježto je vázán vejíti s ní ve sňatek.³⁰⁹ Svedl-li muž, slibem čistoty nebo slibem řeholním vázaný, dívku pod záminkou, že se s ní ožení, dlužno rozlišovati. Nevěděla-li dívka o jeho slibu, pravděpodobněji je povinen s ní se oženiti, nelze-li škodu jinak napravit.³¹⁰ Věděla-li o slibu, není povinen tak učiniti, ježto škodu vlastně sama si způsobila. Přislíbil-li jí však, že vyžádá dispens od slibu, myslí někteří, že je vázán s ní ve sňatek vejíti.³¹¹

³⁰⁵ Cappello n. 120.

³⁰⁶ Suarez: De relig. tract. 6, lib. 2, cap. 4, n. 13, Sv. Tomáš Suppl. qu. 53 a. 1, ad 1. Cappello p. 131, nota 15.

³⁰⁷ Wernz n. 113, nota 138.

³⁰⁸ Sanchez disp. 42, n. 3; Sv. Alfons n. 871; Ball.-Palm. n. 336.

³⁰⁹ Sanchez disp. 45, n. 3. Lugo disp. 12, n. 42; sv. Alfons III, n. 649; VI n. 874, dub. 2.

³¹⁰ Tamburini: Theol. mor. lib. VII, cap. 5, § 3, n. 36.

³¹¹ Lugo disp. 12, n. 50; Sanchez disp. 45, n. 45.

c) Zasnoubení oprávněně se rozlučuje odstoupením jednoho snoubence, jestliže po zasnoubení podstatné okolnosti na straně spolusnoubence se změnily oproti okolnostem, za jakých zasnoubení se stalo, nebo poznal-li snoubenec po zasnoubení, že stav věcí je značně rozdílný, než jakým před zasnoubením a při něm býti se zdál.

Zasnoubení není smlouva bezpodmínečná, která by podmínku i mlčky připojenou vylučovala. K podstatě zasnubní smlouvy náleží podle přirozeného práva dvě podmínky, totiž: „Vejdu s tebou ve sňatek, jsou-li okolnosti takové, jakými býti se zdají,“ a „Vejdu s tebou ve sňatek, zůstanou-li okolnosti v podstatě takovými, jakými nyní jsou.“ Nesplnila-li se některá z těchto dvou podmínek, jest snoubenec, u něhož změna se nestala, oprávněn, odstoupiti od smlouvy zasnubní, nikoliv však snoubenec, jehož změna ta se týká. Změny ty týkají se mohou buď snoubenecké věrnosti, nebo okolností tělesných, duševních, společenských, jež nastaly buďto teprve po zasnoubení, anebo byly sice již před ním, leč teprve po něm poznány byly. Zvěděl-li jeden ze snoubenců po zasnoubení o okolnosti, která již v době zasnoubení tu byla, a kdyby tehdy byl o ní věděl, nebyl by se zasnoubil, je oprávněn od zasnoubení odstoupiti, neboť zasnoubení váže jen potud, pokud osoby zasnoubiti se chtěly.

Proto jsou snoubenci povinni vyjeviti si navzájem před zasnoubením nepříznivé okolnosti, které by na zasnoubení a budoucí sňatek značný, neblahý vliv míti mohli.³¹² Oba snoubenci jsou oprávněni, poznati vzájemné chyby a nedostatky, aby pak pro sňatek nebo proti němu rozhodnouti se mohli. Těžce hřeší, kdo závažné věci spolusnoubenci zatajuje. Přece však ne každý nedostatek, který, byv poznán, k odstoupení od smlouvy zasnubní opravňuje, je spolusnoubenec sub gravi povinen vyjeviti. Nedostatky, které k odstoupení sice opravňují, které však, jsouce neznámy, nečiní manželství nijak nepříjemným a obtížným, vyjeviti povinen není, neboť jejich zamlčením neporušuje těžce práva spolusnoubencova. — Pod těžkým hříchem je snoubenec povinen vadu vyjeviti a od zasnoubení upustiti, jde-li o vadu, byť i sebe více zahanbující, která manželství zneplatňuje, a to buď proto, že spolusnoubenec vyloučení této vady žádá jako „*conditio sine qua non*“ budoucího sňatku, na příklad nejsi-li deflorata, nebo že vada ta per se je rušící překážkou manželství, na příklad impotentia perpetua. — Taktéž je snoubenec povinen vyjeviti spolusnoubenci před zasnoubením, nebo udály-li se po zasnoubení, tedy i po něm, okolnosti, které by jemu sňatek činily nadmíru nevitáným, obtížným, škodlivým a nebezpečným,

³¹² Noldin n. 546.

na příklad pohlavní nebo nakažlivou nemoc, neplodnost, vdovský stav, těžká mravní provinění, špatnou pověst vlastní nebo rodiny a pod.

Nedostatky a vady, které budoucího sňatku neohrožují, jej pouze méně vítaným činí, snoubenec vyjeví per se, aspoň sub gravi, povinen není, neboť nikdo nemusí ke své škodě vyjeví vadu vlastní, nepoškozuje-li jejím zamlčením hrubě cizího práva.³¹³ Snoubenec druhý, poznáv onu vadu, je oprávněn odstoupiti od zasnoubení, dokud však toho neučiní, smí strana druhá sňatek žádati. Takové vady a nedostatky jsou na příklad chudoba, nízký rod, menší znetvoření tělesné, drsná, popudlivá povaha, nezpůsobilost k obstarávání domácnosti a pod. Vadu tu per se není povinen vyjeví, per accidens však z lásky k bližnímu a též i k sobě, vadu vyjeví nebo od zasnoubení upustiti povinen býti může, je-li se obávati, že po sňatku vyjde najevo a bude příčinou nešťastného manželství.

S předchozí otázkou souvisí též otázka jiná, totiž zdali snoubenci jsou povinni vyjeví si před zasnoubením nebo aspoň před sňatkem provinění contra sextum, jehož s osobou třetí se dopustili. Jde-li o smilstvo, jehož s třetí osobou dopustil se muž, jenž měl s ní dítě, je povinen to vyjeví, leč by bylo lze předvídati, že snoubenka se o tom nikdy nedoví. Si mulier est praeg-nans cum alio, je povinna to vyjeví; porodí-li však před sňatkem a bude-li možno před snoubencem to utajiti, tu nikoliv. Si agatur de actibus imperfectis, ženich vyjeví povinen toho není, dívka ano, ježto u ní má se to za vadu značnou, leč by bylo snad možno to utajiti nebo z povahy snoubence bylo by lze souditi, že, i když se o tom doví, valně dbáti toho nebude. Jelikož zde jde o povinnost ex caritate, neváže dívky s velkou vlastní škodou, na příklad kdyby tím velmi utrpěla na cti, takže by navždy zůstala svobodnou.³¹⁴

K oprávněnému jednostrannému zrušení smlouvy zasnubní nestačí změna nepatrná; je třeba změny značné a závažné, a to buď absolutně závažné, která by každou svědomitou osobu k odstoupení přiměla, nebo relativně závažné, se zřetelem na okolnosti místní, časové, osobní a rodinné. V praxi za závažnou změnu bude lze míti každou změnu takovou, jež, kdyby před zasnoubením byla bývala poznána, byla by způsobila, že k zasnoubení nedošlo.³¹⁵ § 6 Instructionis austriacae o tom praví:

³¹³ Sanchez lib. 6, disp. 27, n. 9; Sv. Alfons n. 865; Ball.-Palm, n. 314; Cerato p. 24, c.; Arregui n. 713.

³¹⁴ Sv. Alfons n. 865; Ball.-Palm, n. 314, Noldin n. 546.

³¹⁵ Sanchez disp. 48, n. 2; Schmalzgr. n. 185; Santi n. 60ss.; Gasparri n. 136; Wernz n. 116.

„Nastane-li po zasnoubení taková změna, že lze předpokládati, že by za těchto okolností k zasnoubení nebylo došlo, pozbývá zasnoubení závaznosti pro onu stranu, u níž změna nenastala. Byly-li okolností ty již v době zasnoubení, je strana, která tehdy o nich nevěděla, k odstoupení oprávněna.“ Zda jde o změnu v tomto smyslu závažnou, přísluší posouditi in foro interno snoubencům podle jejich svědomí nebo zpovědníku, in foro externo ordináři, duchovnímu správci nebo jinému rozváznému muži. Doporučuje se, aby snoubenci také in foro interno řídili se ve věci té úsudkem svědomité osoby třetí, ježto nemo iudex in propria causa.

Ony změny, které po zasnoubení nastaly nebo po něm teprve poznány byly a které k odstoupení od smlouvy zasnubní oprávnují, mohou se týkati vlastností a okolností: 1. duševních a mravních, 2. tělesných, 3. společenských, stavovských a majetkových, na příklad ad 1. Je-li snoubenec odpadlík, bludař, nevěrec, člověk surový, nemravný, svárlivý, opilec, marnotratník, bezectný, bezbožný, rouhač, zásad protináboženských, krivopřísežník, k rodičům neuctivý, zločinec domnělý nebo skutečný, je-li členem zavržených spolků, byl-li odsouzen, zbaven čestných občanských práv, je-li stížen duševní chorobou, změnila-li se jeho dřívější láska, náklonnost a něžnost vůči spolusnoubenci v odpor a nenávisť a pod.³¹⁶ Ad 2. Na příklad těžká trvalá tělesná choroba,³¹⁷ těžký úraz, ztráta některého údu, ruky, nohy, ucha, nosu, značné znetvoření tělesné, které u dívky, jež jím pozbyla dřívější sličnosti, je spíše značným než u muže, byla-li snoubenka i bez své viny třetí osobou znásilněna, ať již před zasnoubením, o němž spolusnoubenec se teprve po něm dověděl, nebo po zasnoubení, tělesná slabost, neschopnost k výdělku, potřebnému k výživě rodiny nebo ke konání manželských povinností.³¹⁸ Ad 3. Pozbyl-li spolusnoubenec majetku, postavení, zaměstnání a s ním i příjmu pro rodinu potřebného; zadlužil-li se tak, že není naděje, že by se dluhu zbavil; byl-li považován za šlechtice, jímž není; nemá-li věna, které bylo před zasnoubením slíbeno; je-li obava, že by pro onen sňatek byl vyděděn.³¹⁹ Zchudli-li značně oba snoubenci, jsou oba oprávněni od zasnoubení upustiti, aby výhodnějším sňatkem si pomohli, ježto dřívější byl by jím obtížným; zchudl-li jeden z nich, nemůže naléhat na splnění smlouvy zasnubní on, druhý však může, je-li s to, rodinu uživiti

³¹⁶ Srv. Noldin 547a.; Leitner 343.

³¹⁷ c. 3, X 4, 8, výslovně jmenuje malomocenství; dnes lze na roveň mu postaviti choroby pohlavní.

³¹⁸ c. 25, X 2, 24; Schmelzgr. n. 189; Génicot n. 447, II; Noldin n. 547b.

³¹⁹ Wernz n. 116; Gasparri n. 137; Vlaming 122; Noldin 547c.

sám. Zbohatli-li oba, zůstávají vázání smlouvou zásnubní; zbohatli-li značně jeden, podle starších kanonistů není, podle novějších je oprávněn od zasnoubení odstoupiti, kterýžto názor jeví se správnějším, neboť jde o změnu, která kdyby se byla udála před zasnoubením, nebylo by k němu došlo.³²⁰ Naskytla-li se jednomu příležitost k sňatku mnohem výhodnějšímu nebo dosáhl-li značně vyšší hodnosti stavovské nebo společenské, jedni v tomto případě oprávněnost odstoupení tvrdí, druzí popírají.³²¹

Netřeba, aby změna ona byla naprosto jistou; stačí odůvodněné tušení, které by bylo stačilo, aby k zasnoubení nebylo vůbec došlo.³²² Změna k odstoupení oprávnňuje buď oba snoubence nebo jednoho, podle toho, zda je v zájmu obou nebo pouze jednoho z nich, aby k sňatku nedošlo. Tímto pravidlem jest se v praxi řídit zvláště zpovědníku a duchovnímu správci.

Zavdal-li snoubenec zaviněně spolusnoubenci dostatečnou příčinu k odstoupení, zůstává provinilec zasnoubením vázán, dokud nevinný se nerozhodl, od zasnoubení odstoupiti. Provínilý je též povinen škodu tak způsobenou nahraditi. Nevinný smí však výslovně nebo mlčky svého práva na odstoupení se zřici a na závaznosti zasnoubení trvati, i když se o změně dověděl.³²³ Neodstoupil-li, ač o změně a svém právu odstoupiti věděl, nýbrž zřejmými projevy, na příklad souloží se snoubenkou, naznačil, že na zasnoubení trvá, potvrzuje se tím smlouva zásnubní a předpokládá se, že se svého práva zřekl. Kdyby od smlouvy zásnubní zřejmě byl odstoupil, tu by ony projevy, z nichž o opaku souditi lze, byly bezvýznamny.³²⁴

Byť by i se strany snoubenců žádná změna nebyla se udála, jsou oba i každý z nich oprávněni smlouvu zásnubní zrušiti, lze-li po zralé úvaze všech okolností předvídati, že zamýšlené manželství bude nešťastným nebo že bude mít smutné následky, na příklad nepřátelství, nenávisť, sváry mezi jejich rodiči, pokrevenci a rodinami.³²⁵ V případě tom jsou snoubenci z lásky povinni všemu tomu a zvláště veřejnému pohoršení zabrániti. Též odpor rodičů proti budoucímu sňatku je dostatečnou příčinou, aby snoubenci zasnoubení zrušili, odporují-li rodičové rozumně a spravedlivě. Odporují-li rodičové neodůvodněně, snoubenci mohou, ano ex caritate jsou i povinni zasnoubení zrušiti, je-li se jim obávají ze sňatku značných nepříjemností a nevýhod. Jinak

³²⁰ Ball.-Palm. n. 359ss.; D'Annibale n. 378, nota 72; Génicot n. 447, II; Bucceroni: Instit. theol. mor. II, n. 971; Gasparri n. 137; Wernz n. 116, nota 150.

³²¹ Noldin 547 pozn. ³²² Schmalzgr. n. 191; Sv. Alfons n. 878.

³²³ Reg. iur. 27 in VI.

³²⁴ Cappello p. 142; Sanchez disp. 46.

³²⁵ Instr. austriaca, § 10; Scherer II, 134; Wernz n. 117; Vlaming n. 122. Noldin n. 547 nota.

však smlouvy zásnubní zrušiti nemusí, ba ani nemohou.³²⁶ Podle některých kanonistů a moralistů jsou i rodičové oprávněni, žádati za zrušení smlouvy zásnubní svých nezletilých dětí, a to proto, jelikož podle kánonu 89. nezletilci u vykonávání svých práv jsou podřízeni pravomoci rodičů nebo poručníků.³²⁷

3. Smlouva zásnubní se ruší, stal-li se její předmět, to jest budoucí manželství, mezi snoubenci fysicky nebo mravně nemožným nebo nedovoleným. Fysicky nemožným stává se sňatek mezi snoubenci, zemřel-li jeden z nich.³²⁸ Morálně nemožným se stává překážkami, které činí oba snoubence nebo jednoho z nich ke sňatku onomu nezpůsobilými, na příklad trvalou choromyslností, trvalou pohlavní nemohoucností, vzniklou úrazem nebo operací, sňatkem s třetí osobou, přijetím vyšších svěcení, slavným řeholním slibem, slibem věčné, dokonalé čistoty. Právo dekretální jmenuje z překážek manželských, které ruší dřívější zasnoubení, pouze překážku manželství s třetí osobou. Leč stejně, jako tato překážka, ruší zasnoubení i překážky jiné, které budoucí sňatek činí neplatným nebo pouze nedovoleným, což plyne z povahy věci.

Překážka vzniklá po zasnoubení, může býti rušící nebo vadící, čímž je budoucí sňatek znemožněn, jsa nedovoleným nebo i neplatným. O překážkách řeholního slibu, vyšších svěcení a slibu soukromého, které souvisí s volbou stavu dokonalejšího, bylo pojednáno již shora.

Jde-li o překážku trvalou a neprominutelnou buď práva božského, na př. trvalou pohlavní nemohoucnost, manželský svazek, nebo o takovou překážku práva církevního, které církev obyčejně nepromíjí, na příklad švakrovství v pokolení přímém, bylo-li manželství, z něhož švakrovství ono vzniká, dokonáno, zasnoubení samo sebou oboustranně se ruší a strana nevinná má právo žádati od strany, která překážku onu zavinila, náhradu škody.³²⁹ Spornou byla otázka, zda manželství, ve které snoubenec vešel s třetí osobou, závazek zásnubní bezpodmínečně a naprosto ruší, takže závazek onen se neobnovuje ani tehdy, bylo-li manželství později pravoplatně rozloučeno, nebo zda pouze závazek, vejít ve sňatek se spolusnoubencem, sňatkem s třetí osobou je oddálen, suspendován, takže po rozloučení manželství znova oživuje. Jisto je, že snoubenec, jenž s osobou třetí ve sňatek vešel, svého práva pozbývá a snoubenec druhý stává se proto zcela volným. Rovněž není pochybnosti, že nelze žádati splnění závazku zásnubního, dokud manželství s osobou třetí, které bylo

³²⁶ S. C. C. 29. listopadu 1783, 26. června 1841, 28. srpna 1852; Cerato p. 20. ³²⁷ Cerato p. 19. ³²⁸ Řím. 7, 2n.

³²⁹ Ball.-Palm, n. 298ss. Wernz n. 112; Feije n. 565.

sice uzavřeno nedovoleně, ale platně, trvá. Jední praví, že zasnoubení manželstvím s osobou třetí nepomíjí, že závazek jeho je pouze oddálen, takže, bylo-li manželství pravoplatně rozloučeno a tak překážka k splnění zasnubního závazku odstraněna, snoubenec, který svoboden zůstal a svého práva ze zasnoubení se nezřekl, je oprávněn žádati splnění závazku zasnubního.³³⁰ Svůj názor odůvodňují takto: Kdo ve sňatek vešel, nestává se naprosto nezpůsobilým k druhému sňatku, jelikož sňatek uzavřený nepřičí se sňatku slíbenému na dobu, kdy dřívější sňatek úmrtím spolumanžela bude rozloučen. Jako ten, kdo proti slibu čistoty ve sňatek vešel, je po rozloučení manželství slibem vázán, podobně také ten, kdo po zasnoubení vešel ve sňatek s třetí osobou, je po jeho rozloučení vázán smlouvou zasnubní. Mínění však druhých, kteří praví, že závazek dřívějšího zasnoubení v případě tomto naprosto pomíjí, takže po rozloučení manželství se neobnovuje, lze označiti za správnější, ne-li za jisto.³³¹ To předně proto, ježto manželství je svazek svou povahou trvalý a nerozlučitelný, na rozdíl od rozlučitelného zasnoubení, které tudíž ustupuje svazku nerozlučitelnému, totiž manželství. Kromě toho stává se ten, který s třetí osobou ve sňatek vešel, per se nezpůsobilým k sňatku, ke kterému se zasnoubením zavázal, ježto volí stav samo sebou per se trvalý, který se přičí sňatku slíbenému. Rozlučuje-li se sňatek smrtí spolumanžela, děje se tak pouze per accidens, což tudíž podstaty věci nemění. Nepočetným by bylo, kdyby manžel, dokud manželství jeho trvá, měl býti dřívějším zasnoubením vázán k sňatku s osobou třetí. Přičilo by se dobrým mravům, aby zasnubní závazek i po dobu manželství trval a po jeho rozloučení se obnovoval, neboť snoubenec, který práva ze zasnoubení plynoucího se nezřekl, žádal by si splnění svého práva a přál by si smrti druhého manžela, kteréžto přání dozajista přičilo by se dobrému mravu. — Že sňatkem občanským s osobou třetí dřívější zasnoubení se neruší, je jisto, ježto tento sňatek mezi osobami, církevní formou sňatku vázanými, manželského svazku nepůsobí. To potvrzují četná rozhodnutí kongr. Koncilu.³³² Vešel-li snoubenec s třetí osobou ve sňatek občanský, je ovšem spolusnoubenec zasnubního závazku zproštěn.

Vznikla-li po zasnoubení překážka sice trvalá, leč promínutelná, platí toto: Nezavinil-li jí snoubenec nebo snoubenci oba, rozlučuje se zasnoubení oboustranně. Zavínal-li překážku snoubenec jeden, nevinný je zproštěn zasnubního závazku, vinník je však

³³⁰ Sv. Alfons n. 875; De Angelis n. 6; Rosset n. 1020.

³³¹ Sanchez disp. 48 n. 3; Génicot n. 446; Santi n. 47; D'Annibale n. 378; Ball.-Palm. n. 272; Wernz n. 114; Sebastianelli n. 25; Lehmkühl n. 853.

³³² SCC 20. srpna 1887, 10. září 1887, 25. července 1896.

jím vázán a je povinen žádati za prominutí překážky, byť by to bylo spojeno s obtížemi značnými, a to zvláště v tom případě, svedl-li dívku a nelze-li škody nahraditi jinak, než sňatkem.³³³ Totéž platí o tom, kdo dal přípověď jednostrannou a překážku zavínil.

Jde-li o prominutelnou překážku dočasnou, která nebyla snoubenci zavíněna, zasnoubení zůstává oboustranně platným, jen splnění jeho se oddaluje. Byla-li zavíněna oběma snoubenci, zasnoubení se ruší, neboť obojí strana je zbavena práva, plynoucího ze zasnoubení. Vznikla-li překážka vinou jednoho snoubence, nevinný je volný, vinník nikoliv, může tudíž od něho býti žádáno, aby, když překážka pomínula, závazku dostál.

Všeobecně platí, že, pomínula-li překážka, kterou smlouva zásnubní byla zrušena, na příklad dřívější snoubenec stal se smrtí spolumanžela zase svoboděn nebo řeholní bratr byl sekularisován, zrušená smlouva zásnubní nenabývá tím znovu platnosti.³³⁴

Překážky duchovního příbuzenství, která podle starého práva rušila manželství mezi snoubencem a snoubenkou vdovou, jejímuž dítěti snoubenec byl křesťním kmotrem, nový kodex nezná,³³⁵ nemá proto pro zasnoubení významu. Totéž platí o dřívější překážce *affinitatis supervenientis ex copula illicita inter sponsum et sponsae consanguineos et vice versa*, ježto švakrovství plyne podle nového kodexu pouze *ex matrimonio valido*.³³⁶

Smí snoubenci, stává-li právní důvod, sami, propria auctoritate, smlouvu zásnubní zrušiti, od ní odstoupiti? 1. Je-li příčina k odstoupení jistá nebo alespoň skutečně pravděpodobná (*vere probabilis*), smí smlouvu zásnubní zrušiti o své újmě, neboť nebyli by se zasnoubili, kdyby okolnost tu byli před zasnoubením znali nebo aspoň tušili.³³⁷ Nejsou *per se* povinni, dovolávati se církevního soudce; nenařizuje toho ani zákon církevní, ani přirozený. Odstupující užívá jen svého práva, neboť se zavázal s podmínkou: „Nevyskytne-li se pravoplatná příčina k odstoupení.“³³⁸ Zda závazek zásnubní ještě trvá, přísluší posouditi dnes obyčejně zpovědníku, nikoli však výlučně, jak někteří praví.³³⁹ 2. Snoubencům se doporučuje a *per accidens* jsou i povinni, obrátiti se na církevní vrchnost, zvláště proto, aby se zabránilo

³³³ Sanchez disp. 56, n. 4; Sv. Alfons n. 868; D'Annibale n. 378; Ball.-Palm. n. 290; Gasparri n. 155; Wernz n. 141; Cappello 135, pozn. 29; Rosset n. 979ss. ³³⁴ Scherer II, 133, pozn. 75. ³³⁵ cc. 768, 1079. ³³⁶ cc. 97, 1077.

³³⁷ Někteří, na příklad Santi (n. 67), žádají příčinu přesně dokázanou; Sebastianelli (n. 30) dokonce soudně dokázanou, což se přiči souhlasnému mínění kanonistů. Srv. Sanchez disp. 69, n. 7; disp. 73, n. 2; Sv. Alfons n. 378; Schmalzgr. n. 215ss.; Ball.-Palm. n. 378.

³³⁸ Sanchez disp. 69, n. 3; Cerato p. 20; Noldin n. 548.

³³⁹ Na příklad Pighi: *De sacramento matrimonii*, Veronae 1919, p. 11, 80.

pohoršení, které by vzniklo, je-li zasnoubení veřejně známo a důvod jeho rozloučení znám není. Nelze-li ho však před církevní vrchností dokázat, na příklad *fornicatio sponsae*, smí snoubenec odstoupiti o své újmě, ví-li určitě o provinění spolusnoubencově.³⁴⁰ Je-li důvod pochybný, jest rovněž třeba dovolávati se církevní vrchnosti, ježto z příčiny pochybné spolusnoubenec svého práva zbaven býti nemůže, a též proto, aby zabráněno bylo vzájemnému nepřátelství mezi snoubenci. Pro *foro interno* stačí, je-li příčina dokázána jedním věrohodným svědkem,³⁴¹ pro *foro externo* je třeba plného důkazu podle kánonů 1974 nn. V praxi bude velmi zřídka třeba, aby snoubenci církevní vrchnosti se dovolávali. Zda právo partikulární může zapověděti zrušení smlouvy zasnubní, učiněné slavně před farářem nebo ordinářem, bez intervence církevního soudce, jedni tvrdí,³⁴² druzí popírají.³⁴³

Není-li žádné příčiny, která opravňuje ke zrušení smlouvy zasnubní, zda může tato býti zrušena apoštolskou Stolicí i proti vůli spolusnoubencově? — Někteří tuto pravomoc apoštolské Stolice popírali, ježto závazek, který plyne z platného zasnoubení, je závazkem práva přirozeného.³⁴⁴ Přesto však nelze církvi upíratí právo, zrušiti z důležitých příčin závazek, plynoucí z vůle lidské, což vysvětluje: 1. Z toho, že apoštolská Stolica skutečně často zasnubní závazek v tomto případě promíjela.³⁴⁵ 2. Je-li apoštolská Stolica oprávněna dispensovat *super rato et non consummato* i proti vůli druhého manžela, tím spíše smí zrušiti zasnoubení proti vůli druhého snoubence, neboť „*cui licet quod est plus, licet utique quod est minus*“.³⁴⁶ 3. Jako autentická, oprávněná vykladatelka přirozeného práva a nejvyšší církevní instance, smí apoštolská Stolica někoho zbaviti nabytého práva a prohlásiti, že jistý závazek spravedlností, pro změnu okolností, platnosti pozbývá.³⁴⁷ Nejde zde o dispens od zákona přirozeného ve vlastním smyslu, nýbrž o jakés prominutí, udělené apoštolskou Stolicí, jako zástupkyní Boží, potestate ordinaria vicaria, podobně jako promíjí slib nebo přísahu záslibnou.³⁴⁸ Představeným církevním *infra Romanum Pontificem* toto právo nepřisluší, ne-

³⁴⁰ Sanchez disp. 69, n. 7; Ball.-Palm, n. 380.

³⁴¹ Sanchez disp. 73, n. 2; Schmalzgr, n. 220; Ball.-Palm, n. 386.

³⁴² Noldin n. 548b.

³⁴³ Cappello n. 136, 5. Srv. Rosset n. 1077; Ceraťo p. 20.

³⁴⁴ Viz Leitner p. 228, pozn. 1.

³⁴⁵ SCC in Rossanensi 12. prosince 1865, in Ostunensi 10. září 1887, in Bellunensi 20. srpna 1887, in Rapollensi 15. února 1894, in Melevitana 25. července 1896. Srv. Leitner 228, 3. ³⁴⁶ Reg. iuris 53 in VI°.

³⁴⁷ Schmalzgr. n. 154; tit. IV, n. 49ss. Santi n. 65; Gasparri n. 158ss.; Wernz n. 118.

³⁴⁸ Suarez: De legibus, lib. II, cap. 14; lib. X, cap. 6; Schmalzgr. lib. I, tit. 2, n. 56s.

boť jde o prominutí závazku iuris divino-humani, plynoucího z práva přirozeného, zároveň ale podmíněného také úkonem vůle lidské, kterýžto závazek promíjeti přísluší výlučně nejvyšší církevní vrchnosti, totiž papeži.³⁴⁹ Biskupové smí pouze rozhodovati o platnosti zasnoubení, o tom, zda platně bylo oboustranně zrušeno, zda příčina snoubence k odstoupení oprávnňuje, závazku, z platného zasnoubení plynoucího, uvolnití však nemohou. I apoštolská Stolice smí jej uvolnití jen ze spravedlivého důvodu, jinak i ona jednala by nedovoleně a neplatně, ježto jde o závazek iuris divino-humani. Apošt. Stolice uvolňovala závazek zasnubní zvláště tehdy, když snoubenec snoubenku opustil, s třetí osobou civilně se oženil nebo v konkubinátě žil, později pak s ní církevně sezdán býti chtěl a dřívější snoubenka svého práva zřici se nechtěla.³⁵⁰ Závazek se promíjel jen s uložením, aby eventuelní škoda spolusnoubenci byla nahrazena. Ježto podle nového práva zasnubní závazek, vejítí ve sňatek, je jen závazkem svědomí nežalovatelným, bude sotva kdy třeba za jeho uvolnění žádati apoštolskou Stolicí. Proto kodex v kánonech 1960—1992 de causis sponsalitiis se nezmiňuje, ano podle prohlášení komise pro výklad kodexu je žaloba na rozloučení smlouvy zasnubní a zjištění, zda příčina k odstoupení je dostatečná, nepřipustnou.³⁵¹

Dodatek.

Po prohlášení nového kodexu nebude mít duchovní správce nebo zpovědník se spory, plynoucími ze zasnoubení, tolik obtíží, jako dříve. Předně jsou dnes, kdy platně lze se zasnoubiti jen veřejně, formou písemnou, téměř vyloučeny pochybnosti o platnosti zasnoubení, které se vyskytovaly, dokud bylo lze zasnoubiti se tajně, dokud přivolení zasnubní mohli dáti rodičové jménem dětí přítomných, mlčících a neodporujících, které dodatečně nějak projevíly, že se zasnoubením souhlasí, buď slovy nebo znamením, na příklad odevzdáním prstenů nebo zasnubních darů, z nichž staré právo dovozovalo přivolení a jeho opětování.³⁵² Je-li odůvodněná, pozitivní pochybnost sive iuris sice facti, zda zasnoubení je platno, snoubenci jím naprosto nejsou vázáni a jest rozhodnutí pro jeho neplatnost a pro svobodu snoubenců, a to proto, ježto zasnoubení svobodu smlouvy manželské vždy poněkud omezuje. To plyne ze zásad právních, ze souhlasného

³⁴⁹ Cerato n. 6, 5e. Sanchez n. 3; Schmalzgr. *ibid.* n. 53.

³⁵⁰ Srv. SCC in causis supra citatis.

³⁵¹ 2.—3. června 1918, AAS X, 345; srov. Eichmann 322, pozn. 1.

³⁵² Sanchez disp. 6, 7, 22, 23; Schmalzgr. 1, 58ss.; Ball.-Palm, n. 46 ss.; Wernz n. 97, II, nota 65.

učení kanonistů a z četných rozhodnutí kong. Koncilu a Římské Roty.³⁵³ — Že zasnoubení se stalo, třeba dokázati. Lze tak učiniti zásnubní listinou; ztratila-li se nebo byla-li zničena, jakýmkoliv právně přípustným důkazem,³⁵⁴ zvláště svědectvím osob, které mu asistovaly, a stalo-li se před farářem nebo ordinářem, stačí jeho svědectví.³⁵⁵ Otázka, zda snoubenec odstupuje oprávněně od zasnoubení, nemá toho praktického významu jako dříve, neboť na sňatek žalovati nelze a žaloba, podaná poškozeným na náhradu škody, sňatku spolusnoubence s osobou třetí nebrání a konečně též proto, ježto ze zasnoubení žádné překážky sňatku s osobou třetí neplynou.³⁵⁶ Z toho, co shora bylo řečeno o nepřipustnosti žaloby na sňatek, nýbrž jen na náhradu škody, dále o příčinách, které k odstoupení nebo zrušení smlouvy zásnubní oprávnují, je zřejmo, že nebude nesnadno, odstupujícího zprostiti viny, neboť sotva kdy nenajde se důvod, k odstoupení oprávnující. Proto zřídka bude lze duchovnímu správci *in foro externo* nebo zpovědníku *in foro interno* naléhati na splnění závazku zásnubního.³⁵⁷ Že netřeba býti v té věci úzkostlivým, je zřejmo z výroku kongr. Koncilu:³⁵⁸ „Nebylo-li zasnoubení potvrzeno přísahou, lze od něho odstoupiti z důvodu i nepatrného, ano i nejnepatrnějšího . . .“

Se snoubencem, od zasnoubení odstupujícím, ať jedná duchovní správce nebo zpovědník asi takto: Otáže se ho, zda se platně zasnoubil. Bylo-li zasnoubení platné, otáže se na příčinu, proč přívědi splniti nechce. Shledá-li důvod spravedlivým, ať prohlásí, že je k odstoupení oprávněn, aby nezůstal *in conscientia erronea*. Odstupuje-li bez pravoplatné příčiny, napomene snoubence, aby závazku dostál. Nechce-li, povzbudí jej, aby záležitost se spolusnoubencem v dobrotě urovnal, a otáže se, zda spolusnoubenci nevznikla ze zrušení smlouvy zásnubní škoda a zda odstupující je ochoten ji nahraditi. Je-li upřímně ochoten tak učiniti, je zpovědník povinen dáti jemu rozhřešení, jinak nikoliv. Se snoubencem opuštěným lze jednati duchovnímu správci nebo zpovědníku následovně: Ať se snaží laskavě přiměti jej k tomu, aby se svého práva z lásky k bližnímu zřekl a tak zabránil hříchu odstupujícího. Utrpěl-li zrušením zasnoubení škodu, upozorní jej, že náhradu žádati jest oprávněn a odstupující je povinen ji dáti, a domluví jemu, aby s náhradou škody se spokojil. Neutrpěl-li škody, nebo odmítá-li náhradu a splnění svého práva na sňatek domáhati se chce, upozorní jej na nebezpečí nešťastného

³⁵³ Gasparri n. 58; *Monitore eccl.* vol. 1, p. 185; Berardi: *Praxis confessoriorum* IV, m. 745, ed. 3. ³⁵⁴ cc. 1747ss. ³⁵⁵ c 1791, § 1.

³⁵⁶ *Comm. Pont.* 2.—3. června 1918, IV, 1, AAS X, 344 nn.

³⁵⁷ Noldin n. 541. ³⁵⁸ In Nullius Ferentilli sponsalium 29, května 1852.

sňatku, kterého se zřící je povinen z lásky k sobě, ke spolusnoubenci a též i příbuzným. Zároveň naznačí mu, že obava před sňatkem, byť i ne jistě, přece ale pravděpodobně nešťastným, jest důvod, který spolusnoubence k odstoupení oprávnňuje.

Že smlouva zasnubní byla rozloučena, budiž snoubenci nebo jedním z nich, který oprávněně od zasnoubení odstupuje, oznámeno těm, kteří jí asistovali, totiž faráři, ordináři nebo svědkům. V listině zasnubní nebo v knize, do které zasnoubení bylo zapísáno, rozloučení se poznačí. Bylo-li zasnoubení rozloučeno dohodou snoubenců, budiž zrušení smlouvy zasnubní poznamenáno též v opisech nebo stejnopisech listiny zasnubní, které snoubencům při zasnoubení dány byly.³⁵⁹

VI. Občanské právo o zasnoubení.³⁶⁰

1. Republika československá.³⁶¹

Zákonem republiky československé ze dne 22. května 1920, čís. 320, Sb. z. a n., kterým změněny byly četné předpisy rakouského obecného zákoníka občanského, jež se týkaly manželství, zůstaly předpisy téhož zákoníka o zasnoubení nedotčeny a proto platí o zasnoubení v republice československé totéž, co o něm platilo v bývalém Rakousku. Zasnoubení se uznává, leč postrádá co do sňatku jakékoliv přímé právní moci. Je to nezálovatelná, předběžná, přípravná smlouva na budoucí manželství,³⁶² z níž ale neplyne právní závazek k uzavření sňatku, ba ani k splnění toho, co bylo dohodou stanoveno pro případ odstoupení,³⁶³ nýbrž jen závazek náhrady skutečné škody, vzniklé zrušením zasnoubení. Obecného zákoníka obč. § 45 stanoví: „Zasnoubení čili zaslíbení se v manželství, nechť bylo dáno nebo přijato v jakýchkoliv okolnostech, nebo za jakýmkoliv podmínkami, nepůsobí žádné straně závazek právní, ani k uzavření manželství, ani k vykonání toho, co bylo umluveno, kdyby od zaslíbení upustila.“ — Stanovení pokuty, jakéhokoliv trestného závazku a pod., jež při jiných smlouvách (srv. §§ 909, 1336) je možno, je ve smlouvě zasnubní neplatno.³⁶⁴ Jen navrácení darů, daných vzhledem na budoucí sňatek, lze se domáhati. (§ 1247.)

³⁵⁹ Srv. Leitner 343.

³⁶⁰ Stutz: Die Rechtsnatur des Verlöbnisses nach dem bürgerl. Rechte. 1900; Kreten: Die Folgen des Verlöbnißbruchs; Hartmann: Der Rücktritt vom Verlöbniß u. seine Rechtsfolgen 1921; srv. Linneborn 54, pozn. 2. Melata: De potestate, qua matrimonium regitur et de iure matrimoniali civili apud praecipuas nationes p. 52ss.

³⁶¹ Krasnopolski: Der Verlöbnißbruch nach österr. Recht. Vídeň 1904.

³⁶² Ob. zák. obč., § 936. ³⁶³ Henner 216. Scherer II, 142.

³⁶⁴ Instructio austriaca, § 109.

Účel tohoto ustanovení souhlasí s účelem, který sleduje i právo církevní, aby totiž snoubenci byli úplně nezávislými a v manželství zcela dobrovolně vstupovali.³⁶⁵ — § 46 praví: „Toliko strana, která k odstoupení podstatné příčiny nezavdala, žádati může náhradu za skutečnou škodu, kterou podle průkazů má z toho odstoupení.“ — Může žádati jen náhradu dokázané, skutečné škody, nikoliv ušlého zisku, leč by kdo k vůli budoucímu sňatku byl se zřekl služby.³⁶⁶ Odstoupení nestává, jestliže jedna strana se zdráhá daný slib splniti. Co je podstatnou příčinou k odstoupení, ponechává se dobrozdání soudcovu. Jsou to zvláště příčiny, pro něž otec je oprávněn svolení k sňatku odepríti (§ 53), totiž nedostatek potřebných příjmů, dokázané anebo známé špatné mravy, nakažlivá nemoc nebo vada, která byla by manželství na závalu; taktéž příčiny, které by manželu dávaly právo žádati za rozvod (§ 109), na příklad cizoložství, zločin, opuštění, nepořádný život, který ohrožuje jmění spolumanžela nebo čest rodiny, úklady o život a zdraví, kruté zacházení, častější citelné ublížení, tělesná vada, spojená s nebezpečím nákazy. Zda může snoubenec žádati náhradu škody od snoubence, z jehož strany příčina k odstoupení sice vzešla, ale bez jeho zavinění, na příklad déle trvající nebo nakažlivá nemoc, o tom se mínění právníků neshoduje. Viz § 1328; výnos ze dne 13. prosince 1867, 28. května 1868. Platně zasnoubiti se mohou jen osoby, které podle všeobecných zásad k právním úkonům jsou plně způsobilé,³⁶⁷ a to formou, přirozeným právem žádanou, to jest oboustranným přivolením, daným jakkoliv.

2. V republice rakouské platí o zasnoubení totéž, co platilo o něm v bývalém Rakousku, a tudíž totéž, co platí o něm v republice československé.

3. V Německu³⁶⁸ platí o zasnoubení rovněž přibližně totéž, co platilo v bývalém Rakousku a co platí dodnes v republice československé. Zasnoubení nezakládá se jen na mravní povinnosti věrnosti, nýbrž přiznává se mu povaha rodinné smlouvy, ze které nepřímou plynou různé právní účinky a kterou snoubenci stávají se spolu jaksi spřízněnými.³⁶⁹ Sňatku předcházeti nemusí, leč občanské právo je předpokládá, jak je zřejmo z §§ 1313—1320 občanského zákoníka. Aby bylo platným, žádá se, aby osoby byly právně způsobilými, aby sňatek mezi nimi byl možný a aby se zasnoubily formou přirozeně právní. Určitá forma pro zasnoubení předeepsána není. Není dovoleno stanovití dohodou pokutu

³⁶⁵ Vým. 5. května 1863, 15. prosince 1870.

³⁶⁶ Österreich, Gesetzeskunde, Vídeň 1911, I, str. 40.

³⁶⁷ Ob. zák. obč., §§ 152, 244, 248. ³⁶⁸ Leitner 228 n.; Linneborn 54 n.

³⁶⁹ Srv. § 52 něm. říš. trest. zákoníka.

pro případ jeho zrušení; byla-li pokuta stanovena, je neplatná. § 1272, 2. Zasnoubení neopravňuje k žalobě na sňatek, § 1297, 1, není překážkou sňatku s osobou třetí, kde jí bylo (v Bavorsku, Württembersku a Anhaltsku), byla zrušena § 39 říš. zákona z roku 1875. Německý občanský zákoník obsahuje podrobné předpisy o neoprávněném odstoupení jednoho snoubence a o náhradě škody takto způsobené v §§ 1298—1300, podle kterých lze postupovati i církevním soudům, je-li jim jednati o žalobě na náhradu škody. § 1298, odst. 1.: „Odstoupil-li snoubenec od zasnoubení, jest mu spolusnoubenci, jeho rodičům, jakož i třetím osobám... nahraditi škodu, vzniklou z výdajů nebo závazků, učiněných za účelem manželství. Spolusnoubenci dlužno nahraditi škodu, kterou utrpěl tím, že v naději na manželství učinil jiná opatření, co do majetku nebo svého výdělečného zaměstnání.“ Žádá se náhrada škody nejen pozitivní, nýbrž i negativní, ujitého zisku. Odst. 2.: „Škodu nutno nahraditi potud, pokud výdaje, závazky a jiná opatření byla přiměřena okolnostem,“ na příklad společenskému stavu snoubence. Odst. 3.: „Netřeba škody nahraditi, odstoupil-li snoubenec z důležité příčiny.“ § 1299: „Zavdal-li snoubenec příčinu k odstoupení druhého proviněním, které je závažnou příčinou k odstoupení, je povinen škodu podle § 1298, odst. 1., 2. nahraditi.“ § 1300, odst. 1.: „Svolila-li neporušená snoubenka k souloží se svým snoubencem, jsou-li tu předpoklady § 1298 nebo 1299, může žádati přiměřené odškodnění peněžitě.“ Odst. 2.: „Nárok ten je neprenosný, nepřechází na dědice, leč by byl uznán smlouvou nebo nabyt právní platností.“ § 1301 obsahuje předpisy, týkající se navracení zásnubních darů, bylo-li zasnoubení zrušeno.

4. Švýcarský občanský zákoník obsahuje v člancích 90.—93. podobné předpisy jako zákoník německý, nedovoluje však žaloby na náhradu škody.

5. Francouzský le code civil o zasnoubení se vůbec nezmiňuje. Interpreté článku 172. však praví, že zákonodárství francouzské zasnoubení nejen nevylučuje, nýbrž dovoluje i žalobu na náhradu škody.³⁷⁰ Srovnej též čl. 1088 a 1382.

6. Italský občanský zákoník stanoví v článku 53. a 54.: „Ústní přípověď sňatku nemá právního účinku. Z písemné přípovědi, učiněné zletilým nebo i nezletilým s patřičným svolením, buď smlouvou veřejnou nebo implicate ohláškami, plyne žalobní právo na náhradu škody, způsobené neoprávněným porušením smlouvy zásnubní. Právo to se promlčuje po roce ode dne, stanoveného ke splnění zásnubního závazku. Nepřípustnou je žaloba na sňa-

³⁷⁰ Gousset: Le Code civil commenté, pozn. ke čl. 172; Gasparri n. 166, nota 2; Wernz n. 126; 560, Chelodi n. 18.

tek, jakož i závazky umluvené pro případ, kdyby se sňatku šelo.³⁷¹ Srovnej čl. 1068.

7. Občanský zákoník španělský (čl. 43., 44.) a uherský zákon manželský XXXI. z roku 1894 (§§ 1—3) v podstatě shoduje se s předpisy italskými. Španělský zákoník ku platnosti zasnoubení smlouvy notariátní již nežadá a stanovení pokuty též vylučuje (článek 94).

§ 7. Povinnost duchovního správce, poučovati věřící o manželství.¹

Kánon 1018: Farář ať neopomíjí lid moudře poučovati o svátosti stavu manželského a o jeho překážkách.

Nesporně veliký je význam spořádaného manželství pro církev a lidskou společnost vůbec. Proto duchovní správce nedostál by závazku svému, kdyby opomíjel povinnost, kterou mu ukládá kánon 1018 nového církevního zákoníka, kdyby totiž věřících vhodným způsobem nepoučoval o tom, čeho třeba, aby se na sňatek dobře připravili, v něj zbožně vstupovali, v manželství svatě žili, nebo kdyby nedostatečně je poučoval o tom, co manželství se přičí, je nedovoleným a neplatným činí, totiž o manželských překážkách, aby se jich vystríhali a je, je-li třeba, při ohláškách vyjevití mohli, a tak dostáli svému závazku, který jim nový kodex ukládá slovy: „Všichni věřící jsou povinni překážky, ví-li o jakých, faráři nebo místnímu ordináři před sňatkem vyjevití (c. 1027)“ a nedovoleným a neplatným sňatkům zabránili.

Povinnost, věřící o manželství nejen ex caritate, nýbrž také ex iustitia poučovati, ukládá duchovnímu správci zákon božský, přirozený a kladný, a církev rovněž nikdy neustávala svými zákony klásti mu tuto povinnost na srdce. Římský katechismus² povinnost tu zdůrazňuje a odůvodňuje ve zvláštní otázce slovy, v nichž jsou naznačeny i hlavní body, o kterých duchovní správce věřící poučovati mají, an dí: „Manželství je velikými a božskými dary obdařeno, takže právě a vlastně mezi ostatní svátosti církve katolické se počítá; Pán sám slavnost svatební svou přítomností poctil. Z toho vysvítá, že učení o něm je dlužno vykládati, zvláště když viděti lze, jak i svatý Pavel i kníže apoštolů na četných místech písmem pečlivě vysvětlili, nejen co ku vznešenosti, ale i co k povinnostem stavu manželského se vztahuje.

³⁷¹ Chelodí n. 18, Cerato p. 26.

¹ Schubert: Grundzüge der Pastoraltheologie 1912, I, 53nn. Schüch-Polz: Handbuch der Pastoraltheologie 1921, str. 852. Linneborn: Grundriss des Eherechts nach dem Codex iur. can. 1922, str. 55nn.

² Cat. Rom. II, cap. 8, qu. 1.: Cur parochi sedulo debeant invigilare, ut populus christianus matrimonii naturam et sanctitatem cognitam habeat?

Duchem Božím osvěceni, dobře poznávali, jak veliké a mnohé užítky vzešly by společnosti křesťanské, kdyby věřící svátost stavu manželského dobře poznali a ji neporušenou zachovávali, naproti tomu, že nevědomost nebo zanedbávání toho mnohé, převelike strasti a škody na církev uvaluje. Napřed tedy budiž vyložena podstata a význam manželství. Poněvadž nepravosti často na sebe berou podobu počestnosti, je pečovatí o to, aby věřící, jsouce klamnou podobou manželství zavedení, neposkvřňovali duši svých ohavností a bezbožností. Pročež na vysvětlení této věci třeba počítí od významu jména."³

Církev nikdy neustávala duchovní správce napomínati, aby věřící o manželství poučovali. Činila tak obyčejně příležitostně, kdykoliv něco nového o manželství ustanovila, nebo kdykoliv bylo třeba hájiti manželství před nebezpečími, která ohrožovala jeho posvátnost, dovolenost, platnost, podstatu a jeho podstatné vlastnosti, jednotu a nerozlučitelnost. Když sněm tridentský o manželství četné věroučné články prohlásil, manželské právo zreformoval a dekretem Tametsi, zapovídajícím sňatky tajné, klandestinní, podstatnou formu manželství stanovil,⁴ chtěl, aby tato nařízení nikomu nezůstala neznáma, a proto rozkázal všem ordinářům, „aby, co nejdříve jim bude možno, postarali se o to, aby toto ustanovení v jednotlivých farních chrámech jejich diecési lidu bylo oznámeno a vysvětleno, což dítí se má v prvním roce co nejčastěji, později pak, kdykoliv za vhodné to uznají“.⁵ Tak též Kongr. de Prop. Fide vybízela důtklivě vikáře a prefekty apoštolské a jejich spolupracovníky, aby v promluvách soukromých i veřejných a zvláště ve zpovědnici varovali věřící před sňatky tajnými.⁶

Když koncem XVIII. a během XIX. století uzákoněny byly v některých státech sňatky občanské,⁷ neustávala apoštolská Stolicе duchovní správce napomínati, aby věřícím podstatu těchto sňatků vysvětlovali a je před nimi varovali. „Úkolem vaším bude,“ praví Benedikt XIV., „abyste s obezřetností a opatrností, okolnostmi žádanou, toto všechno jednotlivcům podrobně vysvětlili a všechny napomenuli, aby, jsou-li místním obyčejem nebo zákony světských panovníků k poslušnosti nuceni, za přednější měli zákony církevní, kterými manželství věřících jsou vázána.“⁸

³ Katechismus z nařízení sněmu Tridentského, Praha 1867, II, hl. 8, otázka 1.

⁴ Trid. sez. 24: Doctrina de sacramento matrimonii, can. 1—12, Decretum de reformatione matrimonii cap. 1—10.

⁵ Trid. sez. 24, De ref. m. c. 1, ad finem.

⁶ S. C. de Prop. F. 14, ledna 1821, ASS VI, 446ss.

⁷ O občanském sňatku srv. Dodatek II, této práce.

⁸ „Redditae sunt nobis“ 17. září 1746, § 4.

Zdůraznivši povinnost duchovních správců, věřící o občanských sňatky poučovati a je před nimi varovati, posv. Poenitenciarie dodává: „Kdo takto pastýři bdělými se ukáží, získají zásluh a dosáhnou odměny od Ježíše Krista, Pastýře všech pastýřů.“⁹ Lev XIII., vyličiv v okružním listě „Inscrutabili Dei“ zhoubné následky občanských sňatků, praví: „Tyto bědné a politováníhodné zjevy nemohou, ctihodní bratří, nevzbudí a nepohnou vaší horlivosti k neustálému a důtklivému napominání věřících, kteří jsou vaší bdělosti svěřeni.“¹⁰ Na jiném místě volá též papež: „Neustávejme společně... upevňovati věřících vhodným poučováním o oné velké katolické pravdě..., že mimo formy Bohem a církví stanovené není počestnosti a posvátnosti manželského svazku a není svátostné milosti.“¹¹

Církev vždy zavrhovala sňatky smíšené,¹² a proto neustále napomínala duchovní správce, aby věřící o důvodech záповědi těchto sňatků a o jejich neblahých následcích pro stranu katolickou a potomstvo poučovali a je před nimi co nejdůtklivěji varovali. Zvláště duchovním správcům v krajích nábožensky smíšených neustávali papežové tuto povinnost připomínati. Benedikt XIV. varuje před smíšenými sňatky katolíky Holandska a Belgie, a „vážně a důtklivě vyzývá a napomíná všechny biskupy, apoštolské vikáře, faráře atd., aby katolíky obého pohlaví před těmito sňatky, v něž vstupují s nebezpečím vlastních duší, podle svých sil varovali“.¹³ Pius VIII. ukládá zase biskupům církevní provincie kolínské, aby katolička, která za nekatolíka provdati se hodlá, biskupem nebo farářem bedlivě byla poučena, jak zákony církevní o takových sňatcích smýšlejí.¹⁴ Kardinál Albani praví v instrukci týmž biskupům dané: „Je povinností biskupů a duchovních správců jim podřízených, aby v budoucnu horlivěji nalehali na to, aby katolíkům, své péči svěřeným, poučením soukromým i veřejným učení a zákony církevní, jež manželství se týkají, obezřetně a neúnavně připomínali a jejich zachovávání jim vštěpovali.“ Totéž připomíná kardinál Bernetti¹⁵ episkopátu bavorskému slovy: „Povinností je, aby věřící, kteří hodlají vejíti ve sňatek smíšený, jakož i jejich rodičové a jiní, jejichž péči podléhají, neúnavně byli poučováni, jak o této věci soudí zákony církevní, a důtklivě byli napomináni, aby jich k záhubě svých duší nepřestupovali. Bude-li třeba, budiž jim připomínán známý

⁹ 15. ledna 1866 nn. 3, 8. ASS I, 512.

¹⁰ ASS X, 591.

¹¹ Ep. „Ingens nobis“ 1. června 1879, ASS XII, 11.

¹² Srv. pojednání ke kánonu 1060.

¹³ „Matrimonia quae“ 4. listopadu 1741, § 3; Schulte: Eherecht 235nn.

¹⁴ „Litteris altero 25. března 1830.

¹⁵ V souvislosti s okružním listem „Summo igitur“ 27. května 1832.

příkaz zákona přirozeného a božského, který ukládá varovati se nejen hříchů, nýbrž i nebezpečí, která ke hříchům přímo svádějí.¹⁶ Podobně připomíná duchovním správcům povinnost, varovati věřící před smíšenými sňatky a je o nich poučovati Řehoř XVI. a kardinál Lambruschini v instrukcích, daných episkopátu uherskému a biskupům rakouským.¹⁷

Stejně přikazovala církev duchovním správcům, aby věřící poučovali, když manželství bylo ohrožováno občanským zákonodárstvím, stanovícím a dovolujícím rozluku. Zvláště Lvu XIII., za jehož pontifikátu manželská rozluka v četných státech byla uzákoněna, naskytla se opětovná příležitost, aby napomínal biskupy a duchovenstvo, aby se přičinili hlavně poučováním věřících, „aby národové jejich péčí svěřením zachovali čistou a neporušenou onu nauku (o manželství), kterou Kristus Pán a apoštolové hlásali a kterou církev katolická sama zachovala a po všechny časy nařizovala, aby i věřícími zachována byla“.¹⁸

Prohlášením nového kodexu manželské právo katolické doznalo velmi četných a důležitých změn oproti právu dřívějšímu. Není proto divu, že kodex zvláštním kánonem duchovnímu správci připomíná, aby věřící o manželství poučoval, a zároveň předmět a způsob tohoto poučování naznačuje slovy: „Ne omittat prudenter erudire de matrimonio sacramento eiusque impedimentis.“

Duchovní správce je proto povinen, věřící poučovati předně de sacramento matrimonio, o svátostné povaze křesťanského manželství, jakož i o všem, co ze svátostné povahy manželství plyne, s ní souvisí a pro křesťanský rodinný život zvláště je významno, totiž o jeho podstatě, účelu, vlastnostech, jednotě a nerozlučitelnosti, o právních účincích a milostech nadpřirozených. Z podstaty a důstojnosti křesťanského manželství plyne povinnost, aby snoubenci na sňatek dobře se připravili, rady anebo i svolení rodičů nebo jejich zástupců si vyžádali,¹⁹ rozvážně a správně budoucího manžela volili, o hmotné zaopatření rodiny se starali a vše učinili, aby svátostných milostí hodnými se stali.²⁰ Dlužno věřící též poučovati o podstatné formě církevního sňatku,²¹ o jeho právních účincích, o vzájemných povinnostech manželů, o povinnosti křesťanské výchovy dětí, o povinné péči o rodinu,²² jakož i o soudobých bludech a omylech, manželství se týkajících,

¹⁶ Schulte E. R.: 256, 263.

¹⁷ Breve „Quas vestro“ 30. dubna 1841; instr. 30. dubna, 22. května 1841; Schulte 471nn.

¹⁸ 10. února 1880, Arcanum, ASS XII, 400. Srv. téhož papeže „Inscrutabili Dei“ 21. dubna 1878, ASS X, 585ss., „Quod apostolici muneris“ 28. dubna 1878, ASS, XI, 369ss.

¹⁹ c. 1034; Řím. Kat. II, hl. 8, ot. 32. ²⁰ c. 1033.

²¹ c. 1094nn. Řím. Kat. ot. 28. ²² cc. 1033, 1110nn. Řím. Kat. ot. 26, 27.

aby se jich varovali, aby ve sňatek lehkomyšlně nevcházeli, manželství na pouhé smyslné požitky nesnižovali, plození neomezovali a výchovy nezanedbávali.

Kodex nařizuje, aby duchovní správce poučoval věřící také o manželských překážkách, zvláště o oněch, které často se vyskytují, na příklad překážce smíšeného vyznání, pokrevnosti a švakrovství, a jim vyložil, z jakých důvodů církev překážky manželské stanovila.²³

Způsob poučování naznačuje kodex jediným slovem „prudenter“. Duchovní správce je proto povinen při tomto poučování počínati si moudře, rozumně, prozíravě a opatrně, zároveň ale i otevřeně a rozhodně, jak toho choullostivost, zároveň pak i důležitost věci, o které mluvití musí, žádá. Zvláštní opatrnosti a obezřetnosti bude třeba při veřejných promluvách o sňatcích občanských a smíšených, aby jinověrců nepopudil, příčiny k útokům proti církvi a výtkám nesnášenlivosti nezavdal a sám proti občanským zákonům se neprovinil. K obezřetnosti a opatrnosti při promluvách o těchto věcech radí již Benedikt XIV.²⁴ a rovněž Pius VIII., který praví: „Tak tedy ať jednají duchovní správce, námi vybídnuti, aby všem bylo zřejmo, že katoličtí kněží nejsou jiným úmyslem vedeni, než aby úkolu svému dostáli a ve věcech náboženských předpisů církve šetřili, a že vedení jsou tímže úmyslem, aby ve světských věcech zákony panovníků, ne z otrocké jakési bázně, nýbrž k vůli svému svědomí, zachovávali.“²⁵ Doporučuje se, aby promluvy, v nichž o sňatcích smíšených a občanských zmíniti se hodlají, duchovní správce celé si vypracovali a napsali, v nich výhradně nauku katolickou vyložili a zdůraznili, bez útoků a narázek na manželské zákonodárství občanské a na sňatky smíšené, aby veškeré vlastní, zvláště jízlivé kritiky o těchto věcech se vystříhali a pouze na slovné znění výroků apoštolské Stolice o sňatcích smíšených a občanských se omezili. Bude snad nejlépe, když výroky ty, s udáním pramene, do slova přečtou a tak katolické stanovisko vůči sňatkům občanským a smíšeným objasní a zdůrazní. — Předmětem poučování věřících o manželství jsou věci choullostivé, zároveň však potřebné a důležité. Proto bude třeba poučovati mládež opatrně, aby její obrazotvornost a probouzející se smyslnost nebyla podrážděna.²⁶ K dospělým, zvláště k manželům, bude nutno mluvití vážně, s důrazem, rozhodně a s potřebnou otevřeností, přece však se zdrženlivostí, které kněz dbáti musí, mluví-li o věcech života pohlavního. Římský Katechismus zdůrazňuje to slovy: „Poslední věc zbývá, která se týká užívání manželství. O tom

²³ Řím. Kat. ot. 30. ²⁴ „Redditae sunt nobis 17. října 1746.

²⁵ „Litteris altero“ 5. března 1830, Schulte 258. ²⁶ Srv. c. 888, § 2.

duchovní pastýři tak ať mluví, aby z úst jejich nevyšlo žádné slovo, které by sluchu věřících neslušným se zdálo, nebo zbožnou mysl uraziti anebo smích vzbuditi mohlo. Neboť, jako výrok Hospodinovy jsou čisté, tak sluší i učitelé lidu křesťanského, aby užíval takového způsobu mluvy, který svědčí o zvláštní jakési vážnosti a neporušenosti mysli.“²⁷

Kdy, při jaké příležitosti a kde duchovní správce věřící o manželství poučovati bude, to ponechává kodex jeho moudrému úsudku. I o tom platí slovo kodexu „prudenter“, aby totiž duchovní správce sám rozumně a moudře volil vhodnou příležitost k tomuto poučování a jí také náležitě využil. Ta naskytne se mu dosti často v kázáních (na příklad 2. neděli po Zjevení Páně), v křesťanských cvičeních, zvláště v promluvách, konaných v náboženských, církevních a stavovských spolcích, a rovněž i ve škole. Čím větší je nebezpečí, že dospívající mládež bude svedena k nemravnostem a manželé k lehkovážnostem, tím více bude třeba, aby věřící byli poučováni o posvátném, Bohem stanoveném, spořádaném soužití manželském. Vhodná příležitost naskytne se k tomu duchovnímu správci též při zasnoubení, děje-li se před farářem, zvláště pak při zkoušce snoubenců před ohláškami (c. 1020, § 2) a při zvláštním naučení, které podle kánonu 1033 snoubencům před oddavkami dátí je povinen,²⁸ a též i při oddavkách. Na duchovním správci je, aby každé vhodné příležitosti k tomuto poučování svědomitě použil, neboť svědomitým plněním této povinnosti velice přispěje k obrodě manželského a rodinného života a splní se také na něm to, co posv. Poenitenciarie slibuje slovy: „... Qui ita se pastores vigiles ostendent, meritum ac praemium a Jesu Christo pastorum omnium Pastore consequuntur.“²⁹

²⁷ Řím. kat. II, hl. 8, ot. 33. ²⁸ Viz pojednání ke kán. 1033.

²⁹ ASS I, 512. — Pomůcky pro poučení o manželství: Návody vydané biskupskou konferencí ve Fuldě: *Instructio pro confessariis de usu et abusu matrimonii*; *Bräutexamen und Brautunterricht*, Keller: *Geburtenrückgang u. Kathol. Seelsorge*, 1917; Arndt S. I.: *Ehebüchlein für kath. Brautleute*, 1919; Höller: *Ehekatechismus* 1920⁶, Schlags: *Kinder der Heiligen*, 1921; Muckermann: *Die Naturtreu Normalfamilie*, 1922; Rive-Umberg: *Die Ehe in dogmatischer, moralischer u. sozialer Beziehung*, 1921²; Driesch: *Bräutlehre*, Köln. Pastoralblatt, 1919; 41 nn. Schilgen: *In Dienste des Schöpfers*, 1921; Schubert: *Der Kampf gegen den Geburtenrückgang*, *Korrespondenzbl. für den kath. Klerus in Osterr.*, 1918; Krick: *Der kirchl. Brautunterricht*⁴; Nist: *Brautunterricht*, 1920; Wilhelm: *Das Eheleben*, 1921, Ehrler, Bauer, Gutmann: *Glückliches Eheleben*, 1920⁶, Böckenhof: *Reformehhe u. christliche Ehe*, 1912; Mausbach: *Ehe u. Kindersegen*, 1916; Bilz: *Die Ehe im Lichte der katholischen Glaubenslehre*, 1920; Walter: *Sexualethische Probleme über Bevölkerungsfrage* (Faszbender: *Wille zum Leben* 71 nn.); Rademacher: *Christliche Ehe u. christl. Familie als Hort u. Jungbrunnen der Volkskraft* (Faszbender: *ibid.* 769 ss.).

PŘEHLED LITERATURY CITOVANÉ V ČÁSTI PRVÉ

Aichner: *Compendium iuris can. Brixinae*, 1911.¹¹ — Alberti: *Comment. in recens decret. SCC de sponsalibus et matrimonio*, Alberti: *Theol. pastor. Romae* 1904³. — Sv. Alfons: *Theol. mor.* — Allioti: *Polit. Altertümer.* — Angelis De: *Praelectiones iuris canonici*, 1880. — Annibale D': *Summa theol. moralis*, Romae, 1908⁵. — Arenhold: *Kurze Darstellung des kath. E. R.*, 1918. — Arndt, S. I.: *Ehebüchlein für kath. Brautleute*, 1919. — Archiv für Kirchenrecht, citováno A. K. — Arregui: *Summarium theol. mor.*⁵.

Bachhofen: *Das Mutterrecht*, Stuttgart, 1861. — Ballerini-Palmieri: *Opus theol. mor. Prati*, 1894. — Barbosa: *Collect. in Decret.* — Bartmann: *Dogmatik*, 1921^{4, 5}. — Bebel: *Die Frau*, Ausg. 25. — Benedikt XIV.: *De synodo dioecesana*. — Berardi: *Praxis confessariorum*³. — Billot: *De Ecclesiae sacramentis*. — Bilz: *Die Ehe im Lichte der katholischen Glaubenslehre*, 1920^{2, 3}. — Böckenhoff: *Reformehe u. christl. Ehe*, 1912; týž: *Ehret die Ehe*, 1912. — Böhmer: *Ius eccl. protest. Hallae*, 1727. — Bönicke: *Die Ehe zur linken Hand*, Lipsko, 1915. — Bonacina: *Opera omnia*, tom. I. *De magno matr. sacram.* — Breitung: *Der Staat u. das Eheschliessungsrecht der Nichtchristen*, *Theol. u. Glaube*, VI, 139 ff. — Bucceroni: *Instit. theol. mor.; Casus conscientiae*, Romae, 1913⁶.

Cahén: *Die Eheschliessung in den deutschen Konsularbezirken u. Schutzgebieten*, 1914. — Catechismus Romanus ex Decreto Concilii Tridentini. — Cavagnis: *Instit. iur. publ. eccl.*, Romae, 1906⁴. — Cerato: *Matrimonium a Codice i. c. integre desumptum*, Patavii, 1920³. — Cappello: *Tractatus canonico moralis de sacramentis iuxta Cod. i. c.*, vol. III *de matrimonio*, 1923. — Cathrein, S. I.: *Moralphilosophie*, 1911⁵. — Týž: *Die Einheit des sittl. Bewusstseins der Menschheit*, Freiburg, 1914. — Cigoi: *Unauflösbarkeit der christlichen Ehe u. die Ehescheidung nach Schrift u. Tradition*, Paterborn, 1895. — *Collectio Lacensis*. — Congr. de disc. Sacram.: *Regulae servandae in processibus super matr. rato et non consummato*, 7. Maii, 1923.

Denzinger: *Enchiridion symbolorum et definitionum*, 1921¹³. — Denner: *Die Ehescheidung im N. Test.*, 1910. — Devoti: *Institutiones canon.* — Didon O. Pr. (přel. Schneider): *Die Unauflösbarkeit der Ehe u. die Ehescheidung*, 1893. — Döllner: *Das Weib im A. Test.*, 1920. — Dominis De: *De republica christiana*, 1617. — Dreher: *Das Verlöbniß*, 1914. — Driesch: *Brautlehre*, Köln. Pastoralblatt, 1919, 41 ff.

Eberharter: *Ehe u. Familienrecht der Habräer*, München, 1914. — Ehrlehr, Bauer, Gutmann: *Glückl. Eheleben*, 1920⁶. — Eichmann: *Lehrbuch des K. R. auf Grund des C. i. c.*, 1923. — Engert: *Ehe u. Familienrecht der Hebräer*, Mnichov, 1905. — Esmein: *Le mariage en droit canonique*, 2 vol., 1891.

Fagnanus: *Commentarium in 5 lib. Decretalium*. — Fahrner: *Das E. R. im neuen kirchl. Gesetzb.*, 1918. — Týž: *Gesch. des Unauflöslichkeitsprinzips u. der vollkommenen Scheidung der Ehe im kan. Rechte*, 1903. — Feije: *De imped. et dispens. matrim.* ed. 4. — Týž: *Dissertatio canonica de matri-*

monii mixtis. — Ferrazza: Gli impedimenti matrimoniali. — Ferreres: Compend. theol. mor. ed. 3. post Codic. — Fischer Jos.: Ehe u. Jungfräulichkeit im N. Test., 1919. — Fourneret: Le mariage chrétien, 1919. — Forcellini: Totius latinitatis lexicon. — Freisen: Eheschliessungsrecht, 1918. — Týž: Geschichte des kan. E. R. bis zum Verfall der Glossenliteratur, Tübingen, 1888¹, 1893². — Friedberg: Lehrbuch des kath. u. protest. K. R., 1909⁶.

Gasparri: Tractatus canonicus de matrimonio, Parisiis, 2 vol., 1904³. — Génicot: Theol. moral. instit., Lovanii, 1905⁵. — Gennari: Breve commento della nuova disciplina sugli sponsali e sul matrimonio ed. 7. — Gerber-Cosack: System des deutschen Privatrechtes, Jena, 1895. — Göller: Das E. R. im neuen kirchl. Gesetzbuche, 1918². — Grentup: Die Rassenmischehen in den deutsch. Kolonien u. das kan. Recht, A. K. Bd. 94, 3 ff. — Týž: Die Rassenmischehen in den deutsch. Kolonien, 1914. — Gousset: Le Code civil commenté.

Haring: Grundzüge des kath. K. R., 1924³. — Hartmann: Der Rücktritt vom Verlöbniß und seine Rechtsfolgen, 1921. — Hasekamp: Rassenmischehe u. Kirche, Koloniale Monatsblätter, XVI., 21 ff. — Heiner: Grundriss des E. R., 1910⁶. — Týž: Kath. K. R., 1913⁶. — Henner: Základy práva kanonického, 1921, str. 209 nn. — Hessenbach: De usu matrimonii, 1921. — Hildebrand: Recht u. Sitte auf den primitiveren wirtschaftlichen Kulturstufen, Jena, 1907². — Hilling: Die Kanonische Form der Verlöbnisse u. der Eheschliessung (Quellensammlung für das geltende K. R. Heft 3), 1915. — Týž: Kanonistisches Gutachten, A. K. Bd. 95, 683 ff. — Týž: Reformen Pius' X. in der kirchl. Gesetzgebung A. K. Bd. 97, 70 ff. — Höller: Ehe-katechismus, 1920⁶. — Hollweck: Das Zivileherecht des B. GB., Mainz 1900.

Chelodi: Ius matrimoniale iuxta Cod. i. c., 1919².

Instructio Austriaca pro iudiciis eccl. 8. Octobr., 1856. — Instruktion der Fuldauer Bischofskonferenz, 1921: Instructio pro confessariis de usu et abusu matrimonii; Brautexamen u. Brautunterricht.

Katechismus z nařízení sněmu tridentského, Praha, 1867. — Keller: Geburtenrückgang u. kath. Seelsorge, 1917. — Knecht: Grundriss des E. R. auf Grund des neuen Cod., 1918. — Krasnopolski: Der Verlöbnißbruch nach österr. Recht, Videň, 1904. — Kreten: Die Folgen des Verlöbnißbruches, 1918. — Krick: Der kirchl. Brautunterricht⁴. — Kutschker: Das Eherecht., Wien, 1857.

Laboulaye: De la condition civile et politique des femmes. — Lacroix: Theol. moralis. — Lampert: Zur Beurteilung des persönl. E. R. im Vorentwurf eines schweizer. Zivilgesetzbuches, Basel, 1901. — Launoi: Regia in matr. potestas, 1674. — Laurentius: Instit. iur. eccl., 1921². — Laurin: Introductio in ius eccl., Videň, 1895. — Lauvergne: Der Todeskampf, Řezno, 1845. — Lehmkuhl: Theol. moral., Friburgi, 1914¹². — Týž: Das bürgl. Gesetzbuch des deutsch. Reiches, Freiburg, 1899. — Leitner: Lehrbuch des kath. E. R., 1920³. — Týž: Einführungsgesetz zum bürgl. Gesetzbuche des deutsch. Reiches, Art. 57, 58. — Lenz: Moderne Eherechtsreform in ethi-

scher Bewertung, Pastor bonus, 1921, 347. — Leske—Löwenfeld: Das E. R. der europ. Staaten, Berlin, 1904. — Lessius: De iustitia et iure, — Liberatore: Instit. eth. — Lingen-Reusz: Causae selectae, — Linneborn: Grundriss des E. R. nach dem. Cod. i. c., 1922^{2, 3}. — Lubbock: Die Entstehung der Zivilisation, 1875. — Lübeck: Die christlichen Kirchen Orients, 1911. — Lugo: De sacram. in genere; De iustitia et iure; De sacram. poenitentiae. — Luther: Von Ehesachen, 1530.

Maroto: Instit. iur. can. ad norm. novi Cod., 1921³. — Martin: De matrimonio et potestate ipsum dirimendi Ecclesiae soli propria, Lugduni, 1844. — Mausbach: Ehe u. Kindersegen, 1916. — Melata: De potestate qua matrimonium regitur et de iure matrimoniali civili apud praecipuas nationes. — Meyer Th. S. I.: Instit. iuris naturalis, Friburgi, 1900. — Monitore ecclesiastico. — Muckermann: Die naturtreue Normalfamilie, 1922.

Neubauer: Beiträge zur Gesch. des bibl.-talmudischen Eheschliessungsrechts, 1920. — Nist: Brautunterricht, 1920. — Noldin: De sacramentis, lib. 8, de matrimonio, 1923^{15, 16}. — Týž: De praeceptis¹². — Nordau: Die konventionellen Lügen der Kulturmenschheit¹³, Die Ehelüge.

Oietti: Synopsis, Romae, 1912³. — Týž: In ius Antepianum et Pianum ex decreto Ne temere, Romae, 1908. — Olfers: Pastoralmedizin, Freiburg, 1893². — Österreich. Gesetzeskunde, Videň, 1911. — Ott: Die Auslegung der neuest. Texte über die Ehescheidung, 1911. — Öttingen: Moralstatistik, 1882.

Papp-Szilagi: Enchiridion iur. eccl. orient. cath. 1862. — Pauli Di: Das Recht des Staates bezüglich der Aufstellung trennender Eehindernisse nach der Lehre der franz. u. deutsch. Regalisten, A. K., Bd. 97, 44 ff. — Týž: Das Hindernis des Katholizismus in Österr. A. K., Bd. 88, 273 ff. — Perez: De s. matrimonii sacramento, — Perrone: De matrimonio christiano, Romae, 1858. — Pesch: Praelectiones dogmaticae. — Pey De: De l'autorité de deux puissances, 1780. — Pighi: De sacramento matrimonii, Veronae, 1919. — Pirhing: Ius canonicum. — Prümer: Manuale theol. moralis, 1915. — Týž: Manuale iuris canonici, 1922³.

Rademacher: Christl. Ehe und christl. Familie (Faszbender: Wille zum Leben, 769 ff.). — Reiffenstuel: Ius canonicum universum. — Resemans: De competentia civili in vinculum coniugale infidelium, Romae, 1899². — Ribbing: Die sexuelle Hygiene. — Richter-Schulte: Canones et decreta Conc. Trid., Lipsiae, 1853. — Rive-Umberg: Die Ehe in dogmat., moral. u. sozialer Beziehung, 1921². — Rosset: De sacram. matrim., 1895. — Rost: Die kath. Kirche nach Zeugnissen von Nickatholiken.

Sabetti: Comp. theol. moral.²⁷ — Sägmüller: Lehrbuch des kath. K. R., 1914³, II Bd. Ehe. — Sanchez: Disputationes de sancto matrimonii sacramento, Norimbergae, 1706. — Santi: Praelectiones iur. can. Ratisbonae, 1886. — Sasse: Instit. theol. de sacram. Ecclesiae, 1898. Schäfer Tim.: Das Ehe-recht nach dem C. i. c., 1921^{6, 7}. — Schiffini: Ethica specialis, Schlags: Kinder der Heiligen, 1921. — Scherer: Handbuch des K. R., 2 Bde. Graz, 1886 ff. — Schilgen: Im Dienste des Schöpfers, 1921. — Schmalzgruber:

Ius eccles universum. — Schnitzer: Kath. E. R., 1898. — Schönsteiner: Grundriss des kirchl. E. R., 1925. — Schubert: Grundzüge der Pastoraltheologie, 1912. — Týž: Der Kampf gegen den Geburtenrückgang, Korrespondenzblatt für den kath. Klerus in Österr., 1918. — Schüch-Polz: Handbuch der Pastoraltheologie, 1921¹⁸. — Schulin: Lehrb. der Gesch. des röm. Rechtes, Stuttgart, 1889. — Schulte I. Fr.: Handbuch des Kath. E. R., Giessen, 1855.¹⁹ — Sebastiani: Summarium theol. moral.³. — Sebastianelli: Praelectiones iuris can. — Sehling: Die Unterscheidung der Verlöbnisse im kan. Rechte, 1887. — Smet De: De sponsalibus et matrimonio, 1920³. — Týž: Praxis matrimonialis, 1920². — Sohm: Das Recht der Eheschliessung aus dem deutsch. u. kanon. Rechte geschichtlich entwickelt, Weimar, 1875. — Sticker: Geschlechtsleben, 1916. — Stutz: K. R., 1914². — Týž: Die Rechtsnatur des Verlöbnisses nach dem bürgerl. Rechte, 1900. — Suarez: De legibus; De sacramentis; De relig.

Tamburini: Theologia moral. — Tanqueray: Brevior synopsis theol. mor. et pastor.⁴. — Taparrelli: Saggio theoretico di rito naturale. — Treitz: Moderne Ehereformideen u. praktische Seelsorge, Pastor bonus, 1920, 453 ff. — Sv. Tomáš Akv.: Summa theol., Summa contra Gent. — Treitschke: Vorlesungen, Lipsko, 1899.

Uhring: System des Eherechts, 1854.

Vering: K. R.³. — Vermersch: De forma sponsalium ac matrimonii post decret. „Ne temere“, Brugis, 1908⁴. — Týž: De castitate et vitiis oppositis. — Týž: Quaestiones de iustitia, 1901. — Vinnius: In 4 libros Institutionum comment. — Vlaming: Praelectiones iuris matrim. ad norm. cod. iur. can.³, I 1919, II 1921. — Vogt: Das kirchl. E. R. 1910³.

Waldmann: Sittliche Verpflichtung des formlosen Eheversprechens, Theol. u. Glaube XII., 129. — Walter: Deutsche Rechtsgeschichte. — Týž: Sexualethische Probleme über Bevölkerungsfrage (Faszbender: Wille zum Leben, 71 ff.). — Wernz: Ius decretalium, tom. IV.² ius matrimoniale Eccl. cath. Prati, 1911. — Westermack: Gesch. der menschl. Ehe, 1893. — Wilhelm: Das Eheleben, 1921⁴, ⁵. — Wouters: De forma promissionis et celebrationis matrimonii ed. 5., Comment. in decret. „Ne temere“, 1912⁴. — Weisz: Apologie des Christentums, 1890².

Zetta: Il matrimonio contratto naturale, sacramentale, giuridico, Torino, 1920. — Zigliara: Summa philosophica. — Zitelli: Apparatus iuris eccl., Romae, 1886.

OBSAH ČÁSTI PRVÉ

	<i>Význam nové kodifikace manželského práva</i>	5
	§ 1. O manželství vůbec, jeho název, původ, podstata, svéráz, dovolenost a počestnost, potřeba a závaznost	7
	I. Název manželství	7
	II. Původ manželství	8
	III. Pojem a podstata manželství	10
	IV. Svéráz manželství	14
	V. Dovolenost a počestnost manželství	15
	VI. Potřeba a závaznost manželství	16
c 1012	§ 2. Manželství osob pokřtěných	17
c 1013	§ 3. Účel, podstatné vlastnosti a trojí dobro manželství.	
c 1014	<i>Právní předpoklad pro jeho platnost</i>	25
	I. Účel manželství (c. 1013 § 1)	26
	II. Podstatné vlastnosti manželství	29
	A) Jednota (unitas) manželství	30
	B) Nerozlučitelnost manželství (indissolubilitas)	36
	Zákonodárství občanské	43
	Trojí dobro manželství	45
	III. Právní předpoklad pro platnost manželství	47
c 1015	§ 4. Rozdělení manželství, jeho různé názvy	50
c 1016	§ 5. Pravomoc ve věcech manželských	57
	A) Pravomoc církve na manželství	57
	I. Pravomoc církve na manželství osob nepokřtěných	57
	II. Pravomoc církve na manželství osob pokřtěných	60
	B) Pravomoc státu na manželství	68
	I. Pravomoc státu na manželství osob pokřtěných	68
	II. Pravomoc státu na manželství osob nepokřtěných	75
c 1017	§ 6. Zasnoubení (sponsalia)	79
	I. Všeobecné předběžné poznámky	79
	II. Pojem, podstata a rozdělení zasnoubení	82
	III. Podmínky platného zasnoubení	85
	IV. Právní účinky plynoucí z platného zasnoubení	116
	V. Rozloučení smlouvy zasnubní	124
	<i>Dodatek</i>	140
	VI. Občanské právo o zasnoubení	142
c 1018	§ 7. Povinnost duchovního správce, poučovati věřící o manželství	145
	<i>Přehled literatury citované v části první</i>	151